

FIDES

BIULETYN BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH

ISSN 1426-3777 Rok 22•2016•Nr 2(43)

RADA NAUKOWA

ks. dr Anton Babják, Katolicki Uniwersytet w Ružomberku
dr hab. Henryka Ilgiewicz, Uniwersytet Wileński
dr hab. Maria Kocójowa, prof. UJ, Uniwersytet Jagielloński
dr hab. Swietłana Krawczenko, Narodowy Uniwersytet w Łucku
dr hab. prof. Maria Piđłypczak-Majerowicz, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
prof. dr hab. Roland Prejs OFMCap, Katolicki Uniwersytet Lubelski
bp prof. dr hab. Andrzej Siemieniewski, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu
prof. dr hab. Irena Socha, Uniwersytet Śląski
ks. dr Stanisław Zimniak SDB, Papieski Uniwersytet Salezjański w Rzymie

RECENZENCI numerów 1 i 2 z 2016 roku

prof. dr hab. Wiesław Babik, UJ Kraków
dr hab. Zdzisław Gębołyś, prof. UKW Bydgoszcz
dr hab. Aleksandra Pethe, prof. UE Katowice
dr hab. Edward Różycki, prof. UŚ Katowice
prof. dr hab. Zbigniew Źmigrodzki, UŚ Katowice

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

Grzegorz Filipiuk OFMCap
ks. Tomasz Garwoliński, sekretarz redakcji
ks. Bogusław Dygdała
Wacław Umiński CM
Bogumiła Warzachowska, redaktor naczelny
ks. Jerzy Witczak

REDAKCJA JĘZYKOWA

Aleksandra Kowal (język polski)
Ewa Sąsiadek (język angielski)

Wersją pierwotną czasopisma „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”
jest wersja papierowa

ADRES REDAKCJI

Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego
ul. Wita Stwosza 17, 40-042 Katowice, tel. 32 257 20 59
e-mail: bogumiła.warzachowska@us.edu.pl

SEKRETARIAT FEDERACJI FIDES

Biblioteka PWT i MWSD
plac Katedralny 14, 50-329 Wrocław

DRUK I OPRAWA

Drukarnia J. i J. Maciejewscy, ul. Gdańska 1, 06-300 Przasnysz
Druk 2016 – nakład 200 egz.

ARTYKUŁY

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 22 (2016) nr 2 (43), s. 3-18
ISSN 1426-3777

KATARZYNA MITUŚ¹

DROGA DO JEDNOLITEGO OPRACOWANIA RZECZOWEGO W CENTRALNYM KATALOGU FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH FIDES

Od początków komputeryzacji bibliotek należących do Federacji FIDES rozważano kwestię jednolitego standardu opracowania rzeczowego. Poszczególne biblioteki, nawet jeśli wcześniej prowadziły kartkowe katalogi rzeczowe, to często nie wypracowały konsekwentnie stosowanych zasad, lecz reguły opracowania rzeczowego zmieniały się w czasie wraz z opracowywującymi.

Już w początkowym okresie działalności, w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku, Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES rozpoczęła tworzenie komputerowego katalogu centralnego, który w krótkim czasie został udostępniony w Internecie. Wspólna baza powstawała początkowo jako proste połączenie kilkunastu katalogów bibliotek członkowskich w programie MAK. Rozwój możliwości technicznych umożliwił tworzenie bazy katalogu centralnego z częściowo już scalonymi opisami, w których zachowywano jednak wszystkie występujące w nich dotychczas charakterystyki rzeczowe, aby nie powodować utraty wartości informacyjnej danych². W konsekwencji we wspólnej bazie stosowano różne języki informacyjno-wyszukiawcze (JIW), co mogło powodować pewną dezorientację jej użytkowników. Dalsze lata przyniosły decyzję o wprowadzeniu słów

¹ Biblioteka Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie.

² K. Gonet, *FIDKAR a dalsze losy Katalogu Centralnego FIDES – zachęta do dyskusji*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” (dalej: Fides) 1/2 (2004), s. 18-19.

kluczowych jako preferowanego sposobu opracowania rzeczowego, jednakże praktyka pozostała zróżnicowana: najczęściej stosowano słowa kluczowe i różnego typu hasła przedmiotowe.

Biblioteki tworzące obecnie Centralny Katalog Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES w systemie Koha dążą do osiągnięcia jak największej spójności danych we wspólnej bazie. Językiem obligatoryjnie stosowanym jest kontrolowany oficjalną kartoteką wzorcową język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej (JHP BN). W związku z planowanym przez Bibliotekę Narodową zastąpieniem JHP BN nowym językiem: deskryptorami Biblioteki Narodowej (DBN), nastąpi zmiana JIW stosowanego w katalogu centralnym.

W niniejszym opracowaniu omówiono dotychczasową praktykę opisu rzeczowego stosowaną w większości bibliotek FIDES oraz rozwiązania wypracowane w procesie jego systematyzowania. Przedstawiono kluczowe kwestie związane z ujednoliceniem zasad opracowania rzeczowego w nowo powstałym Centralnym Katalogu Federacji FIDES oraz jego przyszłością na podstawie projektu DBN, którego etapy w skrócie przybliżono.

1. Rozwój opracowania rzeczowego we wspólnym katalogu Federacji FIDES

Kluczowym elementem funkcjonowania katalogów centralnych jest unifikacja standardów i zasad budowania wspólnej bazy danych. Katalog centralny, zgodnie z definicją, „nie jest mechanicznym połączeniem katalogów bibliotek uczestniczących, ale stanowi spis opracowany według jednolitej metody”³.

Jednym z najważniejszych celów, jakie postawiła przed sobą nowo tworzona Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES, było zbudowanie wspólnej bazy katalogowej opartej na jednolitym standardzie katalogowania⁴. W chwili rozpoczęcia komputeryzacji bibliotek kościel-

³ W. Kubicka, *Katalog centralny*, w: *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, pod red. K. Chorzewskiej, Wrocław 1976, s. 159.

⁴ K. Gonet, *15 lat Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES*, Fides 1/2 (2006), s. 7.

nych w roku 1991 takiego standardu w ich gronie nie wypracowano, podobnie jak w zakresie opracowania rzeczowego. Wcześniej prowadzono kartkowe katalogi działowe, systematyczne lub przedmiotowe, lecz często jedynie alfabetyczne, zadowalając się wyłącznie opracowaniem formalnym⁵. W związku z brakiem jednolitego i adekwatnego standardu w krótkim czasie podjęto decyzję o wyborze słów kluczowych jako podstawowego języka opisu rzeczowego w bibliotekach zrzeszonych w FIDES⁶. Wskazywano, że ten sposób opracowania pozwala na stworzenie bardziej szczegółowych i precyzyjnych charakterystyk wyszukiwawczych. W porównaniu z JHP BN jest on łatwiejszy zarówno dla bibliotekarzy, jak i dla użytkowników. Podkreślano także, że słowa kluczowe dają dużo większe możliwości wyszukiwania wieloaspektowego w przeciwieństwie do języka haseł przedmiotowych zaprojektowanego dla tradycyjnych kartotek. Osobną sprawą był niedostateczny wówczas zasób tematów z dziedziny teologii i nauk pokrewnych oraz, co za tym idzie, ich ogólnikowość. Od początku zakładano, że słowa kluczowe tworzone początkowo spontanicznie przez osoby katalogujące zostaną w przyszłości uporządkowane w formie słownika określającego ich jednoznaczne formy oraz relacje pomiędzy nimi, słownik zaś ten stanie się w efekcie tezaurem. Jak przewidywał ks. Krzysztof Gonet, dyrektor ówczesnego Biura ds. Rozwoju i Komputeryzacji Federacji FIDES: „Jeżeli powstanie taki tezaurus, to charakterystyką rzeczową naszych opisów katalogowych będą już nie słowa kluczowe, ale w pełni tego słowa deskryptory”⁷.

W gronie bibliotek kościelnych w Polsce wysuwano wyraźny postulat opracowania specjalistycznych słowników haseł przedmiotowych lub słów kluczowych z dziedziny teologii i nauk pokrewnych, które umożliwiłyby ujednolicenie opracowania rzeczowego w systemach komputerowych⁸.

⁵ Tenże, *Dlaczego słowa kluczowe, a nie hasła przedmiotowe? Co dalej z opracowaniem rzeczowym w bibliotekach FIDES?*, Fides 1/2 (2004), s. 22.

⁶ J. Witczak, *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES po dwudziestu latach*, „Bibliotekarz” 7/8 (2013), s. 14.

⁷ K. Gonet, *Dlaczego słowa kluczowe...*, art. cyt., s. 24-26.

⁸ Tenże, *Opracowanie rzeczowe zbiorów w bibliotekach kościelnych w Polsce w świetle ankiety Ośrodka ABMK*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 71 (1999), s. 19.

Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES podjęła starania w celu utworzenia tezaursusa z zakresu nauk teologicznych. Przedsięwzięcie to stanowiło kontynuację na gruncie polskim projektu zainicjowanego przez ekumeniczne stowarzyszenie narodowych organizacji europejskich bibliotek teologicznych BETH (Bibliothèques Européennes de Théologie), mającego na celu opracowanie wielojęzycznego tezaursusa teologicznego. Prace te przyniosły w efekcie przygotowanie wersji studyjnej *Słownika słów kluczowych z teologii*. Jego podstawę stanowił zbiór słów kluczowych wykorzystywany w katalogach bibliotek FIDES, który po opracowaniu pozwolił na budowę tezaursusa zawierającego ok. 600 deskryptorów z zakresu teologii i nauk pokrewnych, zaopatrzonych w zestaw terminów odrzuconych i skojarzonych oraz definicje deskryptorów. Słownik nie posiadał jednak ani haseł dotyczących nazw osobowych i zbiorowych: Kościołów i związków wyznaniowych, zakonów i zgromadzeń zakonnych, ani haseł geograficznych⁹.

W roku 2001, kiedy to wydano słownik, Zarząd Federacji FIDES powołał redakcję Tezaursusa Nauk Kościelnych, którego redaktorem naczelnym został ks. dr Piotr Klimek, autor słownika, natomiast opiekę merytoryczną nad całością prac powierzono prof. dr hab. Jadwidze Woźniak-Kasperek, specjalistce w zakresie języków informacyjno-wyszukiwawczych¹⁰. W latach 2002-2007 opracowano tezaursusy cząstkowe kolejno z dziedziny biblistyki, liturgiki, teologii moralnej i etyki, nauk o rodzinie, filozofii i teologii dogmatycznej. Ukazała się także kolejna wersja studyjna *Słownika słów kluczowych z teologii i historii Kościoła*. W efekcie powstał zbiorczy Tezaurus dla Bibliotek Kościelnych, obejmujący poszczególne słowniki dziedziny oraz słownik JHP BN. Tezaurus z roku 2009 jest dostępny w wersji tekstowej oraz w formie bazy danych online w programie MAK na stronie internetowej federacji¹¹. Baza ta w momencie publikacji liczyła blisko 30 tys. rekordów. Wraz z likwidacją Biura ds.

⁹ P. Klimek, *Projekt tezaursusa z zakresu nauk teologicznych Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (informacje o stanie na 10 września 2002)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 79 (2003), s. 229-230.

¹⁰ K. Gonet, *Dlaczego słowa kluczowe...*, art. cyt., s. 28.

¹¹ Tezaurus dla Bibliotek Kościelnych, <http://www.fides.org.pl/index.php/bazy-on-line/bazy-centralne/57-tezaurus-nauk-kościelnych>, 04.03.2016.

Komputeryzacji Federacji FIDES prace nad Tezaurusem Nauk Kościelnych zostały zawieszone, a jego możliwości nie zostały niestety nigdy w pełni wykorzystane¹².

Pokłosiem prac nad tezaurem było opublikowanie powstałego na zamówienie Federacji FIDES poradnika autorstwa prof. dr hab. Jadwigi Woźniak-Kasparek pod tytułem *Podstawy budowy tezauryusa*, wydanego w 2005 roku przez Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich¹³. Już w tamtym czasie zwrócono uwagę na brak jednolitego opracowania rzeczowego w budowanym od lat katalogu centralnym, wskazując, że zyskałby on dodatkowo na wartości, gdyby udało się tworzyć charakterystyki rzeczowe we wspólnym, kontrolowanym języku informacyjnym¹⁴.

Z czasem zdecydowana większość bibliotek kościelnych współpracujących z Federacją FIDES zastosowała słowa kluczowe jako język charakterystyki rzeczowej swoich zbiorów, co wykazała ankieta rozesłana w 2000 roku przez biuro federacji. Na podstawie danych uzyskanych od trzydziestu trzech z dziewięćdziesięciu bibliotek członkowskich wynikało, że słowa kluczowe stosują dwadzieścia cztery z nich. Pozostałe biblioteki używały języków haseł przedmiotowych (własnych – 12 bibliotek, Biblioteki Narodowej – 10, KABA – jedna), klasyfikacji własnych – siedem, lub UKD – siedem. Niektóre biblioteki prowadziły opis rzeczowy w więcej niż jednym języku. Niestety zdecydowana większość bibliotek stosujących słowa kluczowe nie wykorzystywała możliwości ich kontrolowania i ujednolicenia zgodnie z tezaurem, tworząc spontaniczne charakterystyki na podstawie opisu formalnego, treści dokumentów, klasyfikacji własnych lub opierając się na JHP BN¹⁵.

Wraz z opracowaniem słowników słów kluczowych teologii pojawiła się szansa na ujednolicenie stosowanej terminologii i zasad opracowania rzeczowego. Dla dziedzin nieobjętych tezaurem nadal stosowano jednak z konieczności swobodne

¹² J. Witczak, *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES po dwudziestu latach*, art. cyt., s. 14.

¹³ J. Woźniak-Kasparek, *Podstawy budowy tezauryusa*, Warszawa 2005, s. 11.

¹⁴ *Tamże*, s. 12.

¹⁵ J. Szulc, *Języki informacyjno-wyszukiawcze w systemie nauk teologicznych: praktyka polskich bibliotek kościelnych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 79 (2003), s. 246.

słowa kluczowe lub hasła przedmiotowe, sporadycznie tworzone lokalne kartoteki słów kluczowych. Wiele bibliotek wykorzystywało rekordy pobierane z Biblioteki Narodowej, przejmując wraz z nimi hasła przedmiotowe¹⁶. Część bibliotek dysponowała słownikiem JHP BN dystrybuowanym przez Bibliotekę Narodową na płytach CD.

Rozwój DOS-owskiego programu MAK, a także pojawienie się nowej wersji MAKWWW z opcją wyszukiwania zaawansowanego pozwoliły na coraz lepsze wykorzystanie możliwości wyszukiwania wieloaspektowego z wykorzystaniem zarówno słów kluczowych, jak i poszczególnych elementów haseł przedmiotowych (tematów i określników), a także budowanie złożonych charakterystyk wyszukiwawczych¹⁷.

Dodatkowe możliwości przeszukiwania baz bibliotek FIDES według różnych kryteriów i z wykorzystaniem wszystkich typów JIW pojawiły się wraz z uruchomieniem zaprojektowanej z inicjatywy federacji multiwyszukiwarki FIDKAR. Nowe narzędzie pozwoliło na integrację baz bibliotek FIDES wszystkich typów, umożliwiając przeglądanie w jednym wyszukiwaniu nie tylko katalogów książek, ale także bibliografii zawartości czasopism, bibliografii tematycznych, katalogów prac dyplomowych i innych¹⁸.

Kolejnym etapem na drodze do pełnego ujednolicenia opracowania rzeczowego w bibliotekach FIDES stał się projekt katalogu wspólnego zainicjowany w związku z koniecznością zmiany programu komputerowego obsługującego katalogi bibliotek członkowskich. Program MAK nadal stosowany w większości bibliotek FIDES przestał być rozwijany, a z drugiej strony nie oferował możliwości współkatalogowania z wykorzystaniem sieci internetowej. Największe nadzieje budziło wdrożenie systemu Koha¹⁹. W 2010 roku z powodzeniem zaimplementowano ten system w polskich bibliotekach dominikańskich, które dzięki niemu na podstawie bazy Biblioteki Kolegium Filozoficzno-Teologicznego w Krakowie

¹⁶ J. Witczak, *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES po dwudziestu latach*, art. cyt., s. 14.

¹⁷ K. Gonet, *Dlaczego słowa kluczowe...*, art. cyt., s. 28, 32.

¹⁸ Tenże, *FIDKAR – a co to jest?*, Fides 1/2 (2004), s. 5.

¹⁹ J. Witczak, *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES po dwudziestu latach*, art. cyt., s. 15.

utworzyły wspólny katalog²⁰. W efekcie Federacja FIDES podjęła decyzję o wyborze systemu Koha, a w listopadzie 2013 roku – o utworzeniu Centralnego Katalogu Bibliotek Kościelnych w tym systemie, który niewiele ponad pół roku później zdołano uruchomić²¹. W pierwszym kwartale 2016 roku w ramach wspólnego projektu współpracuje dwanaście bibliotek członkowskich i ma on charakter otwarty²².

Jedną z fundamentalnych kwestii dla współpracy w ramach każdego katalogu centralnego jest standaryzacja prowadzonych działań. W odniesieniu do opracowania rzeczowego w ramach katalogu wspólnego podjęto decyzję o zastosowaniu do jego tworzenia JHP BN jako języka w pełni kontrolowanego kartoteką wzorcową, uniwersalnego, obejmującego wszystkie dziedziny wiedzy, wykorzystywanego już wcześniej przez część bibliotek FIDES. Dotychczasowa ewolucja JHP BN (zwiększenie zasobu haseł z dziedziny nauk teologicznych, zastąpienie określników formalnych tematami formalnymi, ograniczenie stosowania określników chronologicznych, wprowadzenie nowego pola 648 dla szczegółowej chronologii) pozwalały żywić nadzieję, że będzie on narzędziem funkcjonalnym i rozwojowym. Inicjując projekt, od początku zakładano podjęcie współpracy z Centrum NUKAT, w związku z czym ważnym motywem wyboru był również fakt, że JHP BN jest jednym z języków opisu rzeczowego (obok JHP KABA i języka bibliotek medycznych MeSH), stosowanym w centralnym katalogu NUKAT²³.

²⁰ J. Kaczmarek, *Wdrożenie zintegrowanego systemu bibliotecznego dla bibliotek Koha w Bibliotece Kolegium Filozoficzno-Teologicznego oo. Dominikanów w Krakowie*, Fides 1/2 (2011), s. 25-30.

²¹ Powstanie Centralny Katalog Bibliotek Kościelnych, http://www.fides.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=130:jp2&catid=1:z-ostatnich-dni&Itemid=67, 04.03.2016.

²² Centralny Katalog Bibliotek Kościelnych FIDES, <http://www.fides.org.pl/index.php/dzialalnosc/132-centralny-katalog-bibliotek-koscielnych-fides>, 04.03.2016.

²³ M. Burchard, *Języki informacyjno-wyszukiawcze w katalogu centralnym NUKAT*, „EBIB. Materiały Konferencyjne” 15 (2006), <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/kaba/burchard.php>, 04.03.2016.

2. Aktualny stan prac nad ujednoliceniem opisu rzeczowego w Centralnym Katalogu FIDES

Opracowanie rzeczowe w katalogu wspólnym z założenia zgodne jest z kartoteką języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej. Równolegle prowadzi się lokalną kartotekę haseł wzorcowych powstających zgodnie z metodyką JHP BN.

Poszczególne katalogi lokalne bibliotek tworzących obecnie wspólny katalog były prowadzone dotychczas na bardzo różnym poziomie standaryzacji zarówno w zakresie opracowania formalnego, jak i rzeczowego. Opis rzeczowy w bibliotekach FIDES obejmuje w związku z tym różne typy języków informacyjnych i w takiej postaci jest on każdorazowo implementowany do wspólnego katalogu wraz z dołączeniem baz poszczególnych bibliotek. W dalszej kolejności podlega on ciągłej melioracji i uzgadnianiu z kartoteką JHP BN. Już na etapie włączania zasobów do wspólnej bazy rekordy bibliograficzne poddaje się wstępnej melioracji w części formalnej, tak aby osiągnąć maksymalną poprawność danych umożliwiającą w przyszłości jak największy stopień ich integracji z danymi pozostałych bibliotek. W kolejnym kroku następuje dalszy proces melioracji także w części opisu rzeczowego. Zaprojektowano narzędzie informatyczne umożliwiające automatyczną wymianę lokalnego, niekartotekowego opisu rzeczowego na JHP BN dla rekordów mających swe odpowiedniki w katalogu Biblioteki Narodowej. Ponadto podczas lokalnych modyfikacji rekordów bibliograficznych zawsze zwraca się uwagę na zgodność opisu rzeczowego z kartoteką haseł wzorcowych JHP BN i w razie potrzeby dokonuje wymiany haseł na znajdujące się w kartotece. W przypadku braku haseł przedmiotowych dodaje się je na etapie modyfikacji opisu bibliograficznego. Słowa kluczowe występujące ewentualnie w opisach zastępuje się hasłami przedmiotowymi.

Wszelkie działania w bazie odbywają się zgodnie ze wspólnie wypracowanymi zasadami i przy wsparciu zespołu koordynującego prace katalogu. Nowe rekordy bibliograficzne powstają według jednolitych zasad, a charakterystykę rzeczową zbiorów tworzy się wyłącznie z wykorzystaniem JHP BN na podstawie kartoteki haseł

wzorcowych BN. W części formalnej stosuje się kartotekę Centrum NUKAT. Zgodnie z zasadami przyjętymi w projekcie wspólnego katalogu wszystkie biblioteki członkowskie podejmują współpracę z centrum – początkowo bierną, umożliwiającą jedynie pobieranie rekordów bibliograficznych, z czasem zaś czynną – z uprawnieniami do tworzenia ich w bazie NUKAT. Od rodzaju współpracy zależy możliwość opracowania przedmiotowego. Biblioteki współpracujące biernie uzgadniają opis rzeczowy lokalnie, te zaś współpracujące czynnie – dodają opis w JHP BN do rekordów pobieranych z bazy NUKAT, w których tego typu hasła nie występują, a tworząc nowe rekordy, dodają hasła na tym etapie.

Planuje się uzupełnienie haseł przedmiotowych w tych opisach, w których występują słowa kluczowe lub brak w ogóle opracowania rzeczowego. Docelowo wszystkie opisy powinny zawierać hasła przedmiotowe pobrane z kartoteki wzorcowej.

W związku z decyzją Biblioteki Narodowej o zaprzestaniu rozwijania języka haseł przedmiotowych i zastąpieniu go w przyszłości nowym narzędziem: deskryptorami Biblioteki Narodowej, w ramach Centralnego Katalogu FIDES zdecydowano się na podążanie za planowanymi zmianami w tym zakresie. Alternatywą było samodzielne rozwijanie JHP BN w katalogu lokalnym lub wybór języka haseł przedmiotowych KABA.

3. Przyszłość opracowania rzeczowego w Centralnym Katalogu FIDES: deskryptory Biblioteki Narodowej (DBN)

Język deskryptorowy to JIW o słownictwie wykorzystującym najczęściej wyrażenia języka naturalnego, jego jednostki nazywane są deskryptorami, a gramatykę stanowią reguły indeksowania współrzędnego²⁴. Deskryptory BN określane bywają uproszczonym JHP BN²⁵. Wyraźnie nawiązują do koncepcji języków deskryptorowych

²⁴ Język deskryptorowy, w: *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*, oprac. B. Bojar, Warszawa 2002, s. 102.

²⁵ M. Cichoń, J. Kalinowski, G. Federowicz, *Katalogowanie oparte na encjach*, „Rocznik Biblioteki Narodowej” 45 (2014), s. 18.

z lat pięćdziesiątych XX wieku, będąc próbą jej zastosowania w sferze bibliotecznej²⁶. Przy tworzeniu słownika deskryptorów BN zakłada się maksymalne wykorzystanie tematów, częściowe wykorzystanie określników oraz maksymalne wykorzystanie relacji JHP BN²⁷.

Decyzję o budowie nowego narzędzia opracowania rzeczowego podjęto w drugiej połowie 2013 roku. Do prac nad zaprojektowaniem i rozwijaniem nowego języka utworzono w 2014 roku w Instytucie Bibliograficznym BN Pracownię Deskryptorów. Powołano także ogólnopolski Zespół ds. Rozwoju DBN, w skład którego weszli przedstawiciele Biblioteki Narodowej oraz bibliotek różnych typów, zainteresowanych współpracą przy budowie i rozwijaniu bazy deskryptorów.

Wdrożenie projektu DBN zaplanowano w kilku etapach:

- integracja kartotek wzorcowych: formalnej i przedmiotowej,
- rozbudowa rekordów bibliograficznych o nowe pola MARC21,
- przekształcenie języka haseł przedmiotowych BN w deskryptory BN,
- przeprowadzane etapami melioracje opisu przedmiotowego w katalogu BN,
- zaprzestanie rozwijania słownika JHP BN i opracowywanie nabytków wyłącznie z wykorzystaniem deskryptorów.

Obecnie trwa integracja kartotek, wprowadzono nowe pola do rekordów bibliograficznych, ponadto opracowano ogólną instrukcję katalogowania z wykorzystaniem deskryptorów²⁸. Przygotowano także pierwszą część cyklu szczegółowych instrukcji na temat katalogowania z zastosowaniem DBN, dotyczącą ujęcia przedmiotu publikacji oraz dziedziny, ponadto szczegółową instrukcję redakcji i doboru DBN. Trwają też szczegółowe analizy JHP BN pod kątem jego przekształcenia w DBN. Zaplanowano także kolejne posiedzenie Zespołu ds. Rozwoju DBN.

²⁶ W. Babik, *Przyszłość opracowania przedmiotowego w Polsce*, http://www.bj.uj.edu.pl/documents/4148353/104833805/seminarium_W_Babik.pdf, 04.03.2016.

²⁷ K. Trzaska, *Deskryptory Biblioteki Narodowej: w stronę jednego modelu opracowania rzeczowego zbiorów w Polsce*, http://miedzy_slowami.bn.org.pl/wp-content/uploads/2015/10/Trzaska-05.10.2015-4-3.pdf, 04.03.2016.

²⁸ *Miedzy słowami*. Serwis informacyjny Pracowni Deskryptorów Biblioteki Narodowej, http://miedzy_slowami.bn.org.pl, 04.03.2016.

4. Centralny Katalog FIDES a deskryptory BN

W związku z tym, że JHP BN jest stosowany w wielu bibliotekach FIDES oraz obligatoryjnie w katalogu centralnym, federacja od początku była żywo zainteresowana nowym projektem. Przedstawiciele Federacji FIDES brali udział we wszystkich spotkaniach i wydarzeniach związanych z pracami nad projektem DBN, poczynając od roku 2014. Zostali także zaproszeni do wzięcia udziału w ogólnopolskim Zespole ds. Rozwoju DBN.

Warto nadmienić, że Biblioteka Narodowa popiera utworzenie w ramach Federacji FIDES Tezaurusu Nauk Kościelnych i wykorzystanie jego zasobu do budowy słownika specjalistycznego z tej dziedziny w ramach projektu DBN.

Jednym z fundamentów działania Centralnego Katalogu FIDES jest współpraca z Centrum NUKAT. Centrum dysponuje kopią kartoteki JHP BN, z której korzystają biblioteki stosujące ten język w swoich katalogach lokalnych przy tworzeniu nowych rekordów bibliograficznych w bazie NUKAT. Po wdrożeniu projektu deskryptorów kartoteka JHP BN w NUKAT zostanie zastąpiona kartoteką DBN. Centrum NUKAT zadeklarowało pełne wsparcie dla bibliotek, które zdecydują się na rezygnację z JHP BN, bez względu na to, czy wybiorą język haseł przedmiotowych KABA tworzony w ramach centrum, czy też wdrożą nowy język deskryptorowy. Zagadnienia związane z projektem DBN i jego miejscem w bazie NUKAT były także przedmiotem dyskusji w ramach wznowionej przez Centrum NUKAT Grupy Roboczej ds. Katalogowania, w której biorą udział także przedstawiciele Federacji FIDES.

Biblioteki FIDES przyglądają się pracom Biblioteki Narodowej, będąc przygotowane na rozpoczęcie prac nad wdrożeniem projektu DBN. Analiza informatyczna systemu Koha obsługującego katalog wykazała, że implementacja poszczególnych etapów projektu powinna być w pełni możliwa. System Koha znakomicie obsługuje wyszukiwanie fasetowe, w którym możliwości języka deskryptorowego mogą być kompleksowo wykorzystywane. Jako że zdecydowana większość rekordów bibliograficznych posiada lokalny opis rzeczowy (poza bazą NUKAT), planuje się lokalne przeprowadzanie jego melioracji w ryt-

mie prac BN i dalsze ich włączenie w strukturę bazy NUKAT. Dodatkowo bierze się pod uwagę lokalne melioracje opisu rzeczowego w rekordach z niekartotekowym opisem rzeczowym.

Podsumowanie

Dążenie do zachowania jednolitych standardów opracowania formalnego i rzeczowego w gronie bibliotek członkowskich było zawsze przedmiotem troski Federacji FIDES, co podkreślił w swoim opracowaniu z okazji jubileuszu dwudziestolecia nieformalnego istnienia federacji jej wieloletni przewodniczący, ks. dr Jerzy Witczak. Głównymi zadaniami federacji w chwili jej powołania do istnienia było ujednolicenie prac nad komputeryzacją bibliotek kościelnych oraz zbudowanie wspólnej bazy katalogowej, co wymagało wdrożenia jednolitych zasad opracowania zbiorów. Nadrzędnym celem nie była jednak wyłącznie automatyzacja prac bibliotecznych, lecz przede wszystkim lepsze zaspokojenie potrzeb informacyjnych czytelników. Na poziomie poszczególnych bibliotek wiązało się to często z podjęciem kompleksowych prac nad modernizacją katalogów lokalnych²⁹.

Decyzja o wprowadzaniu zmian wymaga od bibliotekarzy, ale też od czytelników wysiłku związanego z ich wdrożeniem i nauką nowego sposobu funkcjonowania katalogu. Dlatego zbyt częste zmiany nie służą bibliotece. Bywa jednak tak, że zmiany stają się konieczne, a ich unikanie, także w zakresie doboru właściwego języka informacyjno-wyszukiawczego, byłoby niekorzystne zarówno dla twórców, jak i użytkowników katalogów, co podkreśliła prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek, omawiając zagadnienie kryteriów jakości JIW³⁰.

Stosowanie jednolitych zasad katalogowania, w tym opracowania rzeczowego zbiorów, zgodnych z obowiązującymi standardami świadczy o jakości katalogów, osiągnięta zaś w ten sposób ich przejrzystość i spójność ułatwia użytkownikom odnalezienie poszukiwanych informacji.

²⁹ J. Witczak, *Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES po dwudziestu latach*, art. cyt., s. 12-14.

³⁰ J. Woźniak, *Dobry język informacyjno-wyszukiawczy, czyli o pożytkach nieulegania stereotypom*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 71 (1999), s. 31.

Na przyszyły wzrost znaczenia języków deskryptorowych zwróciła uwagę dr Jolanta Szulc, która podjęła temat praktyki polskich bibliotek kościelnych w odniesieniu do JIW stosowanych w dziedzinie nauk teologicznych. Autorka prognozowała uznanie języka deskryptorowego za optymalny typ języka informacyjnego, łączącego w sobie cechy innych typów JIW, czyli klasyfikacji, języka słów kluczowych, języka haseł przedmiotowych³¹.

Współczesne tendencje w opracowaniu rzeczowym zmierzają w kierunku hybrydyzacji i łączenia JIW, upodabniając języki haseł przedmiotowych do języków deskryptorowych, co podkreślił prof. dr hab. Wiesław Babik podczas seminarium na temat perspektyw opracowania przedmiotowego w Polsce³².

Doświadczenia w zakresie opracowania rzeczowego zebrane przez biblioteki kościelne na przestrzeni dwudziestu pięciu lat zostaną podsumowane w projekcie deskryptorów BN w ramach rozwijającego się Centralnego Katalogu Federacji FIDES w systemie Koha, a ujednolicenie języka informacyjno-wyszukiwawczego przyczyni się do podniesienia wartości informacyjnej katalogu wspólnego oraz usprawni proces przeszukiwania, ułatwiając użytkownikom dostęp do zasobów poszczególnych bibliotek.

Streszczenie

Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES od początku swojej działalności oraz komputeryzacji bibliotek członkowskich dążyła do ujednolicenia zasad opracowania rzeczowego. Poszczególne biblioteki stosowały dotychczas różne języki informacyjno-wyszukiwawcze. Pierwszą próbą ujednolicenia tej kwestii było wprowadzenie we wspólnej bazie w programie MAK słów kluczowych: początkowo swobodnych, a z czasem kontrolowanych według tezausa. Po utworzeniu katalogu centralnego w systemie Koha podjęto decyzję o wyborze języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej, co wiązało się w dużej mierze z podjęciem współpracy z Centrum NUKAT. W najbliższej przyszłości zostanie wdrożony projekt deskryptorów Biblioteki Narodowej zastępujący dotychczasowy język haseł przedmiotowych.

³¹ J. Szulc, *Języki informacyjno-wyszukiwawcze w systemie nauk teologicznych*, art. cyt., s. 248.

³² W. Babik, *Przyszłość opracowania przedmiotowego w Polsce*, art. cyt.

Słowa kluczowe

Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES, Centrum NUKAT, Centralny Katalog Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES, komputeryzacja bibliotek, MAK, Koha, opracowanie rzeczowe, języki informacyjno-wyszukiwawcze, język słów kluczowych, język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej, deskryptory Biblioteki Narodowej

THE WAY TO UNIFICATION OF THE SUBJECT CATALOGUING IN THE CENTRAL CATALOGUE OF THE FEDERATION OF THE CHURCH LIBRARIES FIDES**Summary**

Since its inception and computerization of member libraries, Federation of Church Libraries FIDES has strived to unify the principles of subject indexing. So far individual libraries were using various IR query languages. The first attempt to standardize this issue was the introduction of initially free key words in a common MAK database. Once Central Catalogue in Koha was created, the National Library's Subject Indexing System was selected due to newly established cooperation with NUKAT Centre. In the near future the National Library's Descriptor project will be implemented to replace current Subject Indexing System.

Keywords

Federation of the Church Libraries FIDES, NUKAT Centre, Central Catalogue of the Federation of Church Libraries FIDES, computerization of libraries, MAK, Koha, subject cataloguing, IR query languages, keyword language, National Library's subject indexing system, National Library's descriptors

Bibliografia

- Babik Wiesław (2015). Przyszłość opracowania przedmiotowego w Polsce, http://www.bj.uj.edu.pl/documents/4148353/104833805/seminarium_W_Babik.pdf (04.03.2016).
- Biblioteka Jagiellońska, <http://www.bj.uj.edu.pl> (04.03.2016).
- Burchard Maria (2006). Języki informacyjno-wyszukiwawcze w katalogu centralnym NUKAT. *EBIB. Materiały Konferencyjne* 15 (2006), <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/kaba/burchard.php> (04.03.2016).

- Centralny Katalog Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES, <http://katalog.fides.org.pl> (04.03.2016).
- Cichoń Marta, Kalinowski Jakub, Federowicz Grażyna (2014). Katalogowanie oparte na encjach. *Rocznik Biblioteki Narodowej* 45 (2014), s. 1-54.
- Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES, <http://www.fides.org.pl> (04.03.2016).
- Gonet Krzysztof (1999). Opracowanie rzeczowe zbiorów w bibliotekach kościelnych w Polsce w świetle ankiety Ośrodka ABMK. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 71 (1999), s. 17-19.
- Gonet Krzysztof (2004). Dlaczego słowa kluczowe, a nie hasła przedmiotowe? Co dalej z opracowaniem rzeczowym w bibliotekach FIDES? *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1/2 (2004), s. 22-32.
- Gonet Krzysztof (2004). FIDKAR – a co to jest? *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1/2 (2004), s. 5-10.
- Gonet Krzysztof (2004). FIDKAR a dalsze losy Katalogu Centralnego FIDES – zachęta do dyskusji. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1/2 (2004), s. 18-21.
- Gonet Krzysztof (2006). 15 lat Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1/2 (2006), s. 7-9.
- Język deskryptorowy (2002). W: Bożenna Bojar (oprac.), *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* (s. 102). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Kaczmarek Janusz (2011). Wdrożenie zintegrowanego systemu bibliotecznego dla bibliotek Koha w Bibliotece Kolegium Filozoficzno-Teologicznego oo. Dominikanów w Krakowie. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1/2 (2011), s. 25-30.
- Klimek Piotr (2003). Projekt tezauryś z zakresu nauk teologicznych Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (informacje o stanie na 10 września 2002). *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 79 (2003), s. 229-230.
- Kubicka Weronika (1976). Katalog centralny. W: Krystyna Chorzewska (red.), *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego* (s. 159-160). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Między słowami. Serwis Informacyjny Pracowni Deskryptorów Biblioteki Narodowej, http://miedzy_slowami.bn.org.pl (04.03.2016).
- Rowińska Magdalena (2015). NUKAT. Z zasady trzymamy się zasad. *Biuletyn EBIB* 7 (2015), <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/382/555> (04.03.2016).
- Szulc Jolanta (2003). Języki informacyjno-wyszukiwawcze w systemie nauk teologicznych: praktyka polskich bibliotek kościelnych. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 79 (2003), s. 231-248.

- Trzaska Kacper (2015). *Deskryptory Biblioteki Narodowej: w stronę jednego modelu opracowania rzeczowego zbiorów w Polsce*, http://miedzy_slowami.bn.org.pl/wp-content/uploads/2015/10/Trzaska-05.10.2015-4-3.pdf (04.03.2016).
- Witczak Jerzy (2013). Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES po dwudziestu latach. *Bibliotekarz* 7/8 (2013), s. 12-17.
- Woźniak Jadwiga (1999). Dobry język informacyjno-wyszukiawczy, czyli o pożytkach nieulegania stereotypom. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 71 (1999), s. 31-42.
- Woźniak-Kasperek Jadwiga (2005). *Podstawy budowy tezaurusa*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.

Ks. BOGUSŁAW DYGDAŁA¹

KOMPUTERYZACJA BIBLIOTEKI DIECEZJALNEJ W TORUNIU: OD MAK DO NUKAT

Biblioteka Diecezjalna w Toruniu powstała w 1995 roku, jednak w pierwszych latach jej istnienia jedynie gromadzono otrzymywane książki bez jakiegokolwiek ich klasyfikowania lub katalogowania. Pierwsze decyzje związane z wyborem systemu informatycznego podjęto dopiero w 1999 roku. Ponieważ jedynym etatowym pracownikiem była wówczas emerytowana bibliotekarka, pracująca wcześniej w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej i Książnicy Miejskiej w Toruniu, naturalnym kierunkiem było skorzystanie z doświadczeń tej instytucji. Placówka ta od 1995 roku wykorzystywała program MAK, więc na przełomie lat 1999 i 2000 zakupiono i wdrożono ten program także w Bibliotece Diecezjalnej w Toruniu. Katalogowanie książek również powierzono w znacznym stopniu pracownikom Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w ramach prac zleconych. Spośród stałych pracowników Biblioteki Diecezjalnej katalogowaniem w systemie MAK zajmowała się tylko jedna osoba zatrudniona na pół etatu: emerytowana bibliotekarka z książnicy miejskiej².

¹ Biblioteka Diecezjalna i Centrum Dialogu w Toruniu.

² R.H. Skudlarski, T.E. Szymorowska, *System biblioteczny MAK – spojrzenie z perspektywy Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Książnicy Miejskiej w Toruniu*, w: *Jak automatyzujemy biblioteki publiczne? Materiały z ogólnopolskiej konferencji nt. „Automatyzacja bibliotek publicznych”*, Warszawa-Miedzeszyn, 6-8 listopada 2000 r., Warszawa 2001, s. 150; K. Konieczna, *Proces automatyzacji w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 1,4 (2010), s. 58; E. Zalewska, *Biblioteka Diecezjalna w Toruniu w latach 1995-2010*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2 (2015), s. 37-39, 46.

Oparcie się na pracownikach zewnętrznych wydawało się z początku wygodnym rozwiązaniem, jednak w dłuższej perspektywie okazało się mało efektywne. Dodatkowo na stan opracowania zbiorów niekorzystnie wpływał fakt, że biblioteka nie była wówczas jeszcze członkiem Federacji FIDES i nie korzystała ze szkoleń i wsparcia zapewnianego w ramach tego zrzeszenia. Program MAK od chwili zakupu przez Bibliotekę Diecezjalną nigdy nie był aktualizowany i stawał się z czasem coraz bardziej archaiczny. Nie wdrożono także kartoteki haseł wzorcowych. Efektem tego zaniechania była duża dowolność we wprowadzeniu haseł osobowych: raz samo imię i nazwisko, innym razem z informacją o funkcji (zwłaszcza przy duchownych), okazjonalnie z dodaniem daty urodzenia, a także jedynie sporadyczne wprowadzanie haseł przedmiotowych. Ponadto prace przy katalogowaniu posuwały się bardzo powoli. W 2010 roku zbiory Biblioteki Diecezjalnej szacowano na ok. 90 tys. (choć była to liczba zawyżona), a skatalogowanych zostało zaledwie 20 tys. woluminów, czyli mniej niż jedna czwarta księgozbioru. Jednocześnie nawet ta ograniczona ilość rekordów nie była prezentowana publicznie. Ponieważ nie wdrożono programu MAK WWW, dostęp do bazy był możliwy tylko dla bibliotekarza w siedzibie biblioteki.

O ile w latach dziewięćdziesiątych XX wieku program MAK zasadniczo odpowiadał potrzebom mniejszych bibliotek, pozwalał przy niskich kosztach rozpocząć katalogowanie w formie elektronicznej i często był używany przez ksiąźnice publiczne lub kościelne, to dekadę później był już programem przestarzałym, zwłaszcza że Biblioteka Narodowa przestała rozwijać MAK i wydawać nowsze jego wersje. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Toruniu już w 2006 roku zrezygnowała z tego programu i przeniosła swój katalog do systemu PRO-LIB³. Siłą rzeczy także Biblioteka Diecezjalna musiała zmierzyć się z tym problemem.

Przełomowy był w tym względzie rok 2010. Od dłuższego czasu było już wiadomo, że miejsce, którym biblioteka dysponowała w swojej dotychczasowej siedzibie w budynku seminarijnym, ulegnie wypełnieniu. Po kilku latach starań diecezji toruńskiej udało się uzyskać

³ J. Franke, *Requiem dla MAK-a*, „Przegląd Biblioteczny” 76,4 (2008), s. 669-674; K. Koniczna, *Proces automatyzacji w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej*, art. cyt., s. 60.

dofinansowanie ze środków unijnych na budowę Centrum Dialogu, w którym znalazły się obszerne pomieszczenia biblioteczne. Oficjalną umowę o dofinansowaniu z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego podpisano 13 kwietnia 2010 roku, a już pod koniec października tego roku ruszyły prace budowlane⁴. Jednocześnie od 1 lipca 2010 roku nowym dyrektorem biblioteki został autor niniejszego artykułu, ks. Bogusław Dygdała. Od razu przy nominacji dostał polecenie od bp. Andrzeja Suskiego, by zająć się unowocześnieniem biblioteki, co jasno wskazało kierunki działań. Ponieważ księgozbiór już od dłuższego czasu służył nie tylko seminarzystom, lecz także studentom teologii oraz innych kierunków, podjęto decyzję o nawiązaniu współpracy bibliotecznej z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika (UMK)⁵.

We wrześniu 2010 roku ksiądz Dygdała spotkał się z dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, dr. Krzysztofem Nierzwickim, i po wstępnym uzgodnieniu woli oraz możliwości współpracy rozpoczął dalsze działania w tej kwestii. Z jednej strony należało przekonwertować dotychczasową bazę danych Biblioteki Diecezjalnej i zaimportować ją do bazy UMK, a jednocześnie uzgodnić szczegóły prawne współpracy i doprowadzić do zawarcia stosownej umowy.

Konwersję baz danych, tworzonych do tej pory w programie MAK Biblioteki Narodowej i opartej na formacie MARC BN, powierzono Marcinowi Majorkowskiemu z poznańskiej firmy Informa, który był zarazem przedstawicielem konsorcjum SirisDynix i dystrybutorem jego systemów bibliotecznych Horizon i Symphony na terenie Polski. Skorzystanie z usług p. Majorkowskiego zasugerował dyrektor Nierzwicki, który wcześniej zlecił mu konwersję katalogu biblioteki Collegium Medicum w Bydgoszczy z systemu SOWA do Horizon. W ramach konwersji konieczny był eksport danych z MAK do pliku, następnie konwersja pliku (m.in. zmiana formatu znaków diakrytycznych oraz automatyczne wygenerowanie pola 001, nieużywane-

⁴ Centrum Dialogu im. Jana Pawła II oraz Biblioteka Diecezjalna w Toruniu, *Projekt „Centrum Dialogu”*, <http://bibdiel.pl/aktualnosci/117>, 31.03.2016; Centrum Dialogu im. Jana Pawła II oraz Biblioteka Diecezjalna w Toruniu, *Centrum Dialogu – prezentacja projektu*, <http://bibdiel.pl/aktualnosci/243>, 31.03.2016.

⁵ W 2012 roku, korzystając z doświadczeń Biblioteki Diecezjalnej, współpracę z UMK podjęła także działająca w Toruniu Wyższa Szkoła Filologii Hebrajskiej.

go podczas katalogowania w MAK), konwersja danych z MARC BN do MARC21, a następnie konwersja do formatu zgodnego z normą ISO 2709. Baza Biblioteki Diecezjalnej przekazana do konwersji liczyła 14 405 rekordów. Równolegle Biblioteka Diecezjalna uzgodniła z UMK szczegóły techniczne niezbędne do właściwego przeprowadzenia konwersji danych oraz uzyskała dla swojego zbioru kody lokalizacji i kolekcji. Wstępna wersja skonwertowanych danych była gotowa pod koniec listopada 2010 roku. Cały proces przebiegał bez większych przeszkód, polskie znaki diakrytyczne oraz niemieckie umlauty zostały prawidłowo przekonwertowane, problem pojawił się jedynie przy akutach i gravisach w dwudziestu ośmiu rekordach, które wymagały ręcznego poprawienia. Podczas konwersji podjęto decyzję o usunięciu z rekordów pola 650 i 651 haseł przedmiotowych. Biblioteka Diecezjalna, pracując w MAK, używała języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej (JHP BN), baza UMK jest zaś oparta na hasłach KABA.

Informatycy UMK zalecili, aby rekordy z pól opisujących autorów i pokrewne (pola: 100, 110, 111, 130, 240, 410, 411, 440, 700, 711, 730, 800, 810, 811, 830) oraz z pola tytułu (245) otrzymały przedrostek „?”. Jest on pomijany przy wyszukiwaniu, więc można wyszukiwać rekordy według tytułu lub autora. Dzięki temu zabiegowi uniknięto przy imporcie rekordów przypadkowego połączenia haseł, bez kontroli, że są one na pewno tożsame. Jednocześnie w katalogu jednoznacznie widać, że są to rekordy sztuczne, powstałe w wyniku konwersji z innego formatu, a nie utworzone w MARC21. Efektem ubocznym tego zabiegu było powstanie par zdublowanych rekordów.

Podczas katalogowania zbiorów Biblioteki Diecezjalnej w programie MAK nie stosowano kodów kreskowych, natomiast identyfikatorem rekordu był numer inwentarzowy. W systemie Horizon numery inwentarzowe wielokrotnie się powtarzają w różnych lokalizacjach, a jedynym jednoznacznym identyfikatorem egzemplarza jest przypisany mu kod kreskowy. W związku z tym konieczne było szybkie wprowadzenie kodów kreskowych, niezbędnych w Horizon. Wygenerowano je sztucznie na podstawie sygnatur inwentarzowych z dodaniem stałego przedrostka wskazującego na ich tymczasowy charakter.

Kwestie umowy i zasad współpracy z UMK książd Dygdała uzgadniał z wicedyrektorem Biblioteki UMK, Bożeną Bednarek-Michalską, oraz z głównym informatykiem, Wojciechem Sachwanowiczem. Odbyły się dwa spotkania powyższych osób, część szczegółową uzgodniono również na drodze korespondencji mailowej. Umowa została zawarta 10 grudnia 2010 roku. Ze strony UMK podpisał ją prorektor prof. Andrzej Tretyn, ze strony diecezji dyrektor ekonomiczny, ks. Stanisław Majewski. Na mocy umowy udostępniono Bibliotece Diecezjalnej licencję na używanie systemu Horizon na trzech stanowiskach pracy (od 2012 roku zwiększono ich liczbę do pięciu). UMK zobowiązał się do zapewnienia systemu komputerowego wraz z serwerem i odpowiednim oprogramowaniem, obsługi ze strony informatyków bibliotecznych oraz do przeszkolenia pracowników Biblioteki Diecezjalnej. Niezwłocznie po zawarciu umowy z UMK, jeszcze w grudniu 2010 roku, pierwsze pracownice Biblioteki Diecezjalnej, Ewelina Wylegała i Urszula Skierkowska, odbyły w dziale opracowania Biblioteki UMK szkolenie w zakresie obsługi systemu Horizon oraz katalogowania w formacie MARC21⁶.

Równoległe z rozmowami o współpracy z UMK i o możliwości wprowadzenia systemu Horizon podjęto decyzję, by udoskonalić stosowany w czytelnii podział na działy. Perspektywa przenoszenia książek do nowego gmachu i planowane przejrzanie zbiorów zgromadzonych w czytelnii oraz konieczność oznaczenia ich etykietami wolnego dostępu sprawiały, że okres od połowy 2010 do początków 2011 roku, gdy zaczęto pracę w Horizon, był idealny, by podjąć to wyzwanie. Po konsultacji z informatykami z Biblioteki UMK, korzystając z doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej oraz mając na celu łatwiejsze drukowanie etykiet wolnego dostępu, zdecydowano, że znaki miejsca będą wzorowane na stosowanych na UMK. Składają się one z czterech stref: kod działu – autor – trzy pierwsze litery tytułu – rok wydania. Z racji specjalistycznego charakteru Biblioteki Diecezjalnej kody działów są jednak własne, różne od stosowanych na uniwersytecie. Powstały one na bazie podziałów przyjętych już

⁶ Centrum Dialogu im. Jana Pawła II oraz Biblioteka Diecezjalna w Toruniu, *Umowa z biblioteką UMK*, <http://bibdiec.pl/aktualnosci/122>, 31.03.2016.

wcześniej w czytelni, lecz zostały znacznie uszczegółowione. Przy pracy nad tymi podziałami korzystano także z ustaleń stosowanych w Czytelni Teologicznej na KUL oraz w Bibliotece Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Uwieńczeniem uzgodnień i prac informatycznych dotyczących bazy danych Biblioteki Diecezjalnej był ich import do bazy Biblioteki UMK, co nastąpiło 5 stycznia 2011 roku. Zaimportowane rekordy otrzymały identyfikatory „bib#” między 869 841 a 884 244, były to więc dokładnie 14 404 rekordy bibliograficzne zawierające informację o 20 109 woluminach. Od tego też dnia książki będące w posiadaniu Biblioteki Diecezjalnej są widoczne w katalogu Biblioteki UMK jako jedna z dostępnych lokalizacji. Po włączeniu Biblioteki Diecezjalnej w strukturę Centrum Dialogu w 2011 roku także w katalogu zmieniono opis „Biblioteka Diecezjalna” na „Centrum Dialogu”. Bezpośrednio po imporcie bazy Biblioteki Diecezjalnej do Horizon informatycy UMK na podstawie porównania numerów ISBN oraz pola autora i tytułu wytypowali listę ponad 1 000 prawdopodobnie dublujących się rekordów. Bibliotekarze z Biblioteki Diecezjalnej każdy z tych rekordów sprawdzili i w zdecydowanej większości przypadków nadpisali rekordy pochodzące z konwersji rekordami istniejącymi już w bazie UMK. Kolejnym zadaniem bibliotekarzy było systematyczne zespalandzenie rekordów pochodzących z konwersji z istniejącymi już w bazie UMK, tak aby pokazywały się w katalogu jako jeden z dostępnych egzemplarzy książki. Opracowano w ten sposób 5 664 pozycje. Równolegle z poprawianiem rekordów książki ze zbiorów Biblioteki Diecezjalnej zaopatrywano w kody kreskowe, a następnie oklejano je etykietami wolnego dostępu ułatwiającymi znalezienie poszukiwanych pozycji oraz automatyzację procesu wypożyczania. W samym 2011 roku oklejono etykietami wolnego dostępu i w pełni przygotowano do korzystania w nowej bibliotece 10 750 pozycji⁷.

Wydaje się, że nawiązanie współpracy z UMK było bardzo korzystne dla Biblioteki Diecezjalnej i przyniosło pozytywne rezultaty na wielu różnych polach. Pierwszą oczywistą korzyścią była możli-

⁷ Centrum Dialogu im. Jana Pawła II oraz Biblioteka Diecezjalna w Toruniu, *Sprawozdanie za 2011 r.*, <http://bibdiec.pl/aktualnosci/148-sprawozdanie-2011>, 31.03.2016.

wość szerszej prezentacji zbiorów. Mimo że Biblioteka Diecezjalna znajduje się tuż przy kampusie akademickim i posiada w swoich magazynach wiele cennych woluminów, była jednak prawie nieznaną wśród studentów i pracowników naukowych UMK. Dzięki pokazaniu swoich zbiorów w katalogu UMK dostępnego online biblioteka stała się łatwiej zauważalna i rozpoznawalna. Cały czas trafiają do niej nowi czytelnicy, którzy właśnie w bazie UMK znajdują informację, że posiada ona w swoich zbiorach poszukiwane przez nich książki. Jednocześnie ułatwiło to prezentację zbiorów Biblioteki Diecezjalnej także w skali ogólnopolskiej. Ponieważ Biblioteka UMK współpracuje z NUKAT, widoczne były w nim także pozycje znajdujące się w Bibliotece Diecezjalnej, choć opisane jako UMK. Dopiero wejście do katalogu UMK pokazywało, że dana pozycja lub niektóre jej egzemplarze znajdują się w zbiorach Biblioteki Diecezjalnej⁸. Dzięki obecności we wspólnej bazie katalogowej rekordy Biblioteki Diecezjalnej można też znaleźć poprzez wyszukiwarki działające na podstawie protokołu Z 39.50, np. przez KaRo.

Zastąpienie przestarzałego już MAK przez Horizon ułatwiło pracownikom Biblioteki Diecezjalnej opracowanie zbiorów. Zazwyczaj nie ma potrzeby tworzenia pełnego opisu bibliograficznego, wystarczy tylko pobrać odpowiedni rekord z NUKAT lub podłączyć dane egzemplarza do rekordu istniejącego już w bazie UMK. Najlepszą ilustracją, jak bardzo przyspieszyło to pracę katalogerów, jest fakt, że przez ponad dziesięć lat stosowania programu MAK skatalogowano w Bibliotece Diecezjalnej 20 tys. pozycji, czyli średnio niecałe 2 tys. rocznie. W latach 2011-2014 wprowadzano do bazy co roku ok. 5 tys. woluminów, cały czas przy tej samej liczbie pracowników. Jedynie w 2012 roku liczba ta była nieco niższa, gdyż w okresie wakacyjnym zawieszono opracowywanie księgozbioru w związku z przenoszeniem go do nowych pomieszczeń w Centrum Dialogu. Jesienią 2014 roku, realizując zobowiązania związane z uzyskaniem środków unijnych, zwiększono personel biblioteki. Po przeszkoleniu nowych pracowników przeprowadzonym we własnym zakresie oraz w bibliotece UMK włączyli się oni od wiosny

⁸ Sytuacja ta uległa zmianie z chwilą podpisania przez Centrum Dialogu umowy z NUKAT w maju 2013 roku. Od tej chwili baza NUKAT jednoznacznie wskazuje, czy dana pozycja znajduje się w zbiorach UMK, czy w bibliotece Centrum Dialogu.

2015 roku w czynności związane z porządkowaniem i katalogowaniem księgozbioru. To właśnie dzięki zwiększeniu personelu w samym 2015 roku udało się skatalogować ponad 12 tys. pozycji, a więc 60 proc. liczby osiągniętej w dekadzie 2000-2010⁹.

Data	Liczba skatalogowanych pozycji	Przyrost w stosunku do roku poprzedniego
XII 2010	20 109	–
XII 2011	25 195	5 086
XII 2012	29 253	4 058
XII 2013	34 634	5 381
XII 2014	40 416	5 784
XII 2015	52 471	12 055

Nawiązanie współpracy z UMK wymusiło także wyższą jakość opisów bibliograficznych. Wcześniejsza praktyka pozwalała traktować to zagadnienie dość swobodnie, po konwersji coraz więcej opisów stworzonych w programie MAK stopniowo zastąpiono rekordami pobranymi z NUKAT. Siłą rzeczy konieczne stało się także wdrożenie kartoteki haseł wzorcowych oraz języka haseł przedmiotowych KABA. W tej ostatniej kwestii Biblioteka Diecezjalna nie miała wyboru, gdyż przystąpienie do bazy katalogowej UMK oznaczało przyjęcie stosowanego tam JHP KABA.

Dużym udogodnieniem wynikającym ze współpracy z biblioteką UMK jest także zapewnienie przez nią pełnej obsługi informatycznej. Dbanie o stan bazy, zabezpieczenie jej, tworzenie kopii zapasowych, aktualizacja oprogramowania oraz pobieranie codziennych plików z katalogu centralnego pozostaje całkowicie w rękach informatyków uczelnianych. Również przygotowane przez nich narzędzia informatyczne regularnie wyłapują potencjalne błędy bibliotekarzy oraz automatyzują proces pobierania danych z NUKAT.

⁹ Centrum Dialogu im. Jana Pawła II oraz Biblioteka Diecezjalna w Toruniu, *Sprawozdanie z działalności Centrum Dialogu i Biblioteki Diecezjalnej w 2014 r.*, <http://bibdiec.pl/biblioteka/40-sprawozdania>, 31.03.2016.

Kolejnym etapem informatyzacji Biblioteki Diecezjalnej było podpisanie umowy o współpracy biernej z Centrum NUKAT¹⁰. W pewnym stopniu był to kolejny, naturalny krok po nawiązaniu współpracy z UMK i zastosowaniu formatu MARC21. Na początku maja 2013 roku osoby zajmujące się katalogowaniem przeszły szkolenie dotyczące katalogu NUKAT i zasad współpracy w formie webinarium online, prowadzone przez pracownika Centrum NUKAT. Umowę o współpracy z NUKAT podpisano 13 maja 2013 roku. Od tej pory Biblioteka Diecezjalna może nie tylko kopiować gotowe rekordy znajdujące się w bazie NUKAT, z czego korzystała już wcześniej, lecz także dopisywać swoje sigła do tych rekordów. To sprawiło, że w katalogu NUKAT widać bibliotekę Centrum Dialogu wśród ośrodków, które posiadają daną pozycję. Dzięki prezentacji zbiorów na forum ogólnopolskim w bazie NUKAT wzrosła liczba wypożyczeń międzybibliotecznych oraz próśb od badaczy z różnych ośrodków naukowych o wykonanie skanu poszukiwanych przez nich pozycji.

Warto zauważyć, że do tej pory w NUKAT spośród bibliotek kościelnych widniały przede wszystkim duże ksiąznice związane z uczelniami katolickimi, jak KUL lub Uniwersytet Papieski Jana Pawła II z Krakowa. W pewnym sensie Biblioteka Diecezjalna w Toruniu dzięki nawiązaniu współpracy z UMK wyprzedziła w tym względzie większość bibliotek kościelnych. W listopadzie 2013 roku grupa bibliotek z Federacji FIDES zawiązała konsorcjum chcące prowadzić wspólną bazę katalogową, a pierwsza z nich, Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, umowę o współpracy biernej z Centrum NUKAT podpisała dopiero w lipcu 2014 roku.

Dopisanie sigłów Biblioteki Diecezjalnej odbyło się automatycznie dzięki narzędziom posiadanym przez informatyków z Biblioteki UMK. W maju 2013 roku w bazie NUKAT znalazło się od razu 17 350 rekordów bibliograficznych Biblioteki Diecezjalnej. Jednocześnie sukcesywnie katalogowano kolejne pozycje znajdujące się w zbiorach. Jak widać z poniższej tabeli, ilość rekordów pobieranych rokrocznie z NUKAT systematycznie wzrastała¹¹.

¹⁰ Szerzej o współpracy bibliotek w ramach NUKAT: zob. A. Padziński, *Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 79 (2003), s. 367-377; M. Józwiak, *Katalog centralny NUKAT – dziesięć lat współkatalogowania*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1 (2014), s. 119-127.

¹¹ Centrum NUKAT, *Centrum Dialogu im. Jana Pawła II w Toruniu*, http://centrum.nukat.edu.pl/pl/statystyki?view=indywidualne&layout=all&b=TOR_048, 31.03.2016.

Liczba rekordów pobranych z NUKAT przez Bibliotekę Diecezjalną

Data	Rekordy pobrane z NUKAT	Przyrost w stosunku do okresu poprzedniego
V 2013	17 350	–
XII 2013	19 509	2 159
XII 2014	24 109	4 600
XII 2015	29 879	5 770

Następnym etapem rozwoju biblioteki było nawiązanie czynnej współpracy z NUKAT. Jesienią 2014 roku bibliotekarz systemowy, Ewelina Wylegała, przeszła szkolenie prowadzone przez pracowników Centrum NUKAT i uzyskała uprawnienia, by wprowadzać lokalne opisy do bazy katalogowej¹². Do końca lutego 2016 roku pracownicy biblioteki wysłali do NUKAT 246 rekordów kartoteki haseł wzorcowych oraz 1 023 rekordy bibliograficzne. Przy okazji warto zauważyć, że do 2014 roku, czyli do czasu nawiązania czynnej współpracy z NUKAT, bibliotekarze zatrudnieni w Bibliotece Diecezjalnej praktycznie nie tworzyli rekordów bibliograficznych. Wspomniane wieloletnie zaległości w katalogowaniu księgozbioru sprawiły, że ograniczano się jedynie do pozyskiwania rekordów z NUKAT oraz dodawania do nich informacji o posiadanych egzemplarzach. Sporadycznie, gdy brakowało potrzebnego rekordu w NUKAT, tworzył go w katalogu UMK lokalnie zatrudniony w ramach prac zleconych bibliotekarz z tej uczelni.

Ostatnim etapem pogłębiania współpracy z Centrum NUKAT było szkolenie dla bibliotekarzy opracowujących dokumenty przedmiotowo w JHP KABA, jakie pracownicy Biblioteki Diecezjalnej w Toruniu odbyli w maju 2015 roku.

Streszczenie

Biblioteka Diecezjalna w Toruniu rozpoczęła komputerowe katalogowanie swoich zbiorów w 2000 roku w programie MAK Biblioteki Narodowej. We

¹² Centrum Dialogu im. Jana Pawła II oraz Biblioteka Diecezjalna w Toruniu, *Współpraca czynna z NUKAT*, <http://bibdiec.pl/biblioteka/25-prezentacja/284>, 31.03.2016.

wdrożeniu programu pomagali pracownicy Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Toruniu. W ciągu dziesięciu lat skatalogowano jednak zaledwie 20 tys. woluminów. W 2010 roku nawiązano współpracę z biblioteką uniwersytecką w Toruniu. Rekordy przekonwertowano do formatu MARC21 i zaimportowano do programu Horizon. Korzystanie ze wspólnej bazy katalogowej z uniwersyteciem było dużym ułatwieniem dla czytelników, którzy w jednym katalogu mogli znaleźć informację o szukanej pozycji w różnych bibliotekach miasta. Współpraca z katalogiem centralnym NUKAT ułatwiła pracę bibliotekarzom, którzy mogli pobierać z niego gotowe rekordy. Dzięki temu do końca 2015 roku udało się skatalogować ponad 52 tys. woluminów. Umożliwiło to także prezentację zbiorów Biblioteki Diecezjalnej w tym katalogu.

Słowa kluczowe

Biblioteka Diecezjalna w Toruniu, NUKAT, MAK, Horizon, komputeryzacja

FROM MAK TO NUKAT. THE COMPUTERIZATION OF THE DIOCESAN LIBRARY IN TORUŃ

Summary

The Diocesan Library in Toruń commenced the computerized cataloging of its collections in 2000 by using the MAK software by the National Library. The implementation of the program was aided by employees of the Provincial Public Library in Toruń. However, over ten years, only 20,000 volumes were cataloged. In 2010 cooperation was established with the University Library in Toruń. The records were converted to the MARC21 format and imported into the Horizon program. Sharing the catalog database with the university is easier for the readers, as they are able to see information about the sought-for book in the city's various libraries by using only one catalog. Establishing cooperation with the NUKAT central catalog has also facilitated the work of the librarians, who can now download ready-to-use records from it. As a result, over 52,000 volumes were cataloged by the end of 2015. It has enabled the collections of the Diocesan Library to be presented as well.

Keywords

The Diocesan Library in Toruń, NUKAT, MAK, Horizon, computerization

Bibliografia

- Centrum Dialogu im. Jana Pawła II oraz Biblioteka Diecezjalna w Toruniu, *Projekt „Centrum Dialogu”*, <http://bibdiec.pl/aktualnosci/117> (31.03.2016).
- Centrum Dialogu im. Jana Pawła II oraz Biblioteka Diecezjalna w Toruniu, *Umowa z biblioteką UMK*, <http://bibdiec.pl/aktualnosci/122> (31.03.2016).
- Centrum Dialogu im. Jana Pawła II oraz Biblioteka Diecezjalna w Toruniu, *Centrum Dialogu – prezentacja projektu*, <http://bibdiec.pl/aktualnosci/243> (31.03.2016).
- Centrum Dialogu im. Jana Pawła II oraz Biblioteka Diecezjalna w Toruniu, *Sprawozdanie za 2011 r.*, <http://bibdiec.pl/aktualnosci/148-sprawozdanie-2011> (31.03.2016).
- Centrum Dialogu im. Jana Pawła II oraz Biblioteka Diecezjalna w Toruniu, *Współpraca czynna z NUKAT*, <http://bibdiec.pl/biblioteka/25-prezentacja/284> (31.03.2016).
- Centrum Dialogu im. Jana Pawła II oraz Biblioteka Diecezjalna w Toruniu, *Sprawozdanie z działalności Centrum Dialogu i Biblioteki Diecezjalnej w 2014 r.*, <http://bibdiec.pl/biblioteka/40-sprawozdania> (31.03.2016).
- Centrum NUKAT, *Centrum Dialogu im. Jana Pawła II w Toruniu*, http://centrum.nukat.edu.pl/pl/statystyki?view=indywidualne&layout=all&b=TOR_048 (31.03.2016).
- Franke Jerzy (2008). Requiem dla MAK-a. *Przegląd Biblioteczny* 76,4 (2008), s. 669-674.
- Jóźwiak Monika (2014). Katalog centralny NUKAT – dziesięć lat współkatalogowania, *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1 (2014), s. 119-127.
- Konieczna Krystyna (2010). Proces automatyzacji w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu. *Toruńskie Studia Bibliologiczne* 1,4 (2010), s. 57-67.
- Padziński Andrzej (2003). Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 79 (2003), s. 367-377.
- Skudlarski Radosław H., Szymorowska Teresa E. (2001). System biblioteczny MAK – spojrzenie z perspektywy Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Książnicy Miejskiej w Toruniu. W: *Jak automatyzujemy biblioteki publiczne? Materiały z ogólnopolskiej konferencji nt. „Automatyzacja bibliotek publicznych”, Warszawa-Miedzeszyn, 6-8 listopada 2000 r.* (s. 149-153). Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (SBP).
- Zalewska Emilia (2015). Biblioteka Diecezjalna w Toruniu w latach 1995-2010. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 2 (2015), s. 37-46.

S. TERESA CHOMICZEWSKA¹

KSIĄDZ DR HAB. MIECZYŚLAW OLSZEWSKI – DYREKTOR BIBLIOTEKI ARCHIDIECEZJALNEGO WYŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO W BIAŁYMSTOKU

„Wielki dyrektor małej biblioteki, o przepraszam, mały dyrektor wielkiej biblioteki” – to ulubione powiedzonko księdza Mieczysława Olszewskiego jako dyrektora Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku (AWSO). Człowiek niezwykle skromny, lubiany i ceniony tak przez pracowników, jak i czytelników. Jednym, jak też drugim służący pomocą i radą. Niniejszy artykuł ma na celu ukazanie zaangażowania księdza Olszewskiego w rozwój biblioteki seminaryjnej.

Rys biograficzny

Mieczysław Olszewski urodził się 1 października 1943 roku we wsi Rogacze w powiecie Dąbrowa Białostocka (dziś powiat sokólski). Rodzice, Jan i Jadwiga z domu Kulmaczewska, byli rolnikami. Wychowali pięcioro dzieci: Stanisławę, Mieczysława, Teresę, Genowefę i Marię. W latach 1950-1957 Mieczysław uczęszczał do szkoły podstawowej w Nowym Dworze i w Jagintach. Wykształcenie średnie w latach 1957-1961, zakończone maturą, zdobywał w Liceum Ogól-

¹ Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku.

noksztalującym w Sokółce. Przez rok pomagał rodzicom w prowadzeniu gospodarstwa. Miał jednak inne plany. Odczytał powołanie do stanu kapłańskiego i w 1962 rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w AWSĐ w Białymstoku. Dwudziestego trzeciego czerwca 1968 roku został wyświęcony na kapłana przez bp. Władysława Suszyńskiego. Pierwszą parafią jego pracy duszpasterskiej była Chodorówka. Wydaje się, że bp Henryk Gulbinowicz w młodym kapłanie dostrzegł predyspozycje naukowca i w 1972 roku skierował go na stacjonarne studia teologiczne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Ksiądz Mieczysław zwieńczył je licencjatem z teologii pastoralnej, napisawszy pod kierunkiem prof. Franciszka Adamskiego pracę magisterską pt. *Normatywny model rodziny laickiej. Socjalistyczne koncepcje małżeństwa i rodziny*. W latach 1975-1978 studiował na Papieskim Instytucie Wschodnim w Rzymie, gdzie pod kierunkiem Miguela Arranza przygotował pracę magisterską pt. *La penitenza presso Pietro Moghila*. Zdobył licencjat teologicznych nauk wschodnich. Studia doktoranckie odbył na Westfalskim Uniwersytecie im. Wilhelma w Münster w Niemczech. Ukoronował je w 1984 roku doktoratem z teologii wschodniej pt. *Pastoraltheologische Konzeptionen in der orthodoxen Kirche Russlands des 19. Jahrhunderts und ihre Zuordnung zur Asketik*.

Po powrocie do Białegostoku od września 1984 roku został skierowany do pracy w Archidiecezjalnym Wyższym Seminarium Duchownym jako prefekt studiów, wykładowca teologii pastoralnej, teologii ascetycznej i katolickiej nauki społecznej. Prowadził też lektorat z języka niemieckiego. Na prośbę bp. Edwarda Ozorowskiego, ówczesnego rektora AWSĐ, zajął się opracowaniem starodruków biblioteki. W latach 1988-1989 pełnił funkcję diecezjalnego duszpasterza rodzin. Od 1989 do 1999 roku był koordynatorem Ruchu Odnowy w Duchu Świętym. W styczniu 1989 roku został zwolniony z funkcji prefekta i mianowany dyrektorem Biblioteki AWSĐ w Białymstoku. Funkcję tę pełnił przez dwadzieścia siedem lat. W latach 2008-2010 był dyrektorem Studium Teologii w Białymstoku². W 2006 roku habilitował się na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie na podstawie rozprawy: *Duszpasterstwo parafialne*

² Ł. Kalisz, *20-lecie Studium Teologii w Białymstoku*, Białystok 2013, s. 28-29.

w świetle programów duszpasterskich Episkopatu Polski 1967-2000. Studium teologiczno-pastoralne. Od 2010 roku jest wykładowcą teologii pastoralnej na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie i członkiem Rady Wydziału.

Fot. 1. Ks. Mieczysław Olszewski prezentuje stare druki z biblioteki seminaryjnej

Wkład ks. Mieczysława Olszewskiego w rozwój Biblioteki AWSD w Białymstoku

Zarządzanie biblioteką seminaryjną powierzono księdzu Olszewskiemu po śmierci ks. Tadeusza Paprockiego. Zbiory biblioteczne były częściowo opracowane: druki zwarte (ok. 27 tys. wol.), czasopisma (czekały na uporządkowanie) i stare druki. Opracowanie starych druków zlecono księdzu Olszewskiemu, zanim został dyrektorem. Katalogowaniem książek dziewiętnasto- i dwudziestowiecznych zajmowała się p. Zofia Milewska, emerytowana bibliotekarka. W godzinach popołudniowych dyżur w bibliotece pełnili alumni. Zbiory

biblioteczne udostępniano także osobom spoza seminarium, jednak wypożyczenia nie zawsze podlegały rejestracji. Biblioteka zajmowała trzy pomieszczenia. Jedno było przeznaczone na czytelnię, która pełniła jednocześnie funkcję wypożyczalni i mieściła także katalogi kartkowe: alfabetyczny i rzeczowy. Dwa pomieszczenia piwniczne były przeznaczone na magazyny książek i czasopism. Po śmierci księdza Paprockiego jego niewielkie dwupokojowe mieszkanie zaadaptowano na pomieszczenia biblioteczne i do nich przeniesiono stare druki.

Ks. Mieczysław Olszewski, który w latach studenckich korzystał z wielu bibliotek zarówno w kraju, jak i za granicą, dostrzegał potrzebę zatrudnienia nowych pracowników oraz konieczność budowy nowej biblioteki. Władze seminarium zaproponowały Zgromadzeniu Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej przyjęcie etatu w bibliotece. Od listopada 1989 roku pracę w Bibliotece AWSD podjęła s. mgr Teresa Chomiczewska, zatrudniona na etat w pełnym wymiarze godzin. Od tego czasu na barkach księdza Mieczysława i siostry Teresy spoczęła odpowiedzialność za rozwój księżnicy³. Dopiero w roku 1996 pojawiła się możliwość kolejnego etatu dla pracownika biblioteki. Ksiądz dyrektor szukał także innych możliwości pozyskania personelu. Wydatną pomoc świadczyły bibliotekarki czynne zawodowo, które wolny czas poświęcały na bezinteresowną pracę w bibliotece seminaryjnej.

W 1990 roku przeprowadzono inwentaryzację. Odśloniła ona stan faktyczny księgozbioru: brakowało ponad 1 000 książek. Kilkadziesiąt z nich latami przetrzymywali wypożyczający. Ksiądz dyrektor podjął próbę odzyskania i poszukiwania brakujących tytułów. Odwiedzał dłużników mieszkających w Białymstoku, a do osób spoza miasta wysyłał monity. Działania te przyniosły zamierzone rezultaty tylko częściowo.

Kolejną akcją podjętą przez księdza dyrektora była próba uzupełnienia wielu braków w czasopismach. Seminarium po przeniesieniu w 1945 roku z Wilna do Białegostoku nie posiadało biblioteki⁴. Tworzący się księgozbiór pozyskiwano z darów. Przekazywane czasopiśma nie zawsze były kompletne. Brakujących numerów, a nawet ca-

³ Z. Milewska ze względu na stan zdrowia zrezygnowała z pracy w bibliotece w kwietniu 1990 roku. Po zatrudnieniu siostry Teresy ksiądz dyrektor zrezygnował z pomocy alumnów.

⁴ Księgozbiór biblioteki seminaryjnej pozostał w Wilnie.

łych roczników poszukiwano w różnych bibliotekach. Penetrowano dublety czasopism i książek Biblioteki Narodowej, Biblioteki KUL, Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Biblioteki Jagiellońskiej i wielu innych bibliotek Krakowa. Na trasie kolejnych wypraw był Tarnów, Przemyśl, Tuchów, Lublin, Poznań, Koszalin. Każdy wyjazd był owocny: samochód księdza dyrektora był załadowany pozyskanymi dubletami. Także z bibliotek niemieckich, austriackich i słowackich książdz Olszewski przywoził wiele ciekawych publikacji. Z Biblioteki Seminarium Duchownego w Turynie udało się pozyskać m.in. wiele roczników „Acta Apostolicae Sedis”.

Na powiększający się księgozbiór brakowało miejsca. Seminarium stanęło przed zadaniem budowy biblioteki. Realizację tego przedsięwzięcia rozpoczęto w roku 1994. Odpowiedzialnym za budowę biblioteki został ks. Jerzy Raczkowski, ówczesny prokurator seminarium. Ks. M. Olszewski, znający język niemiecki, był odpowiedzialny przede wszystkim za zdobywanie funduszy na realizację podjętego dzieła za granicą⁵. Budowa trwała trzy lata. W wakacje 1997 roku przeniesiono cały księgozbiór do nowych pomieszczeń. Podczas inauguracji roku akademickiego 1997/1998 27 września dokonano poświęcenia i otwarcia nowego budynku Biblioteki AWSD, w którym mieści się czytelnia główna i czytelnia czasopism, magazyny, pracownie wraz z zapleczem administracyjnym. Marzenie księdza dyrektora, by poszerzyć zakres gromadzonych zbiorów, teraz mogło się urzeczywistnić. Oprócz starych druków, książek wydanych po 1800 roku i czasopism biblioteka zaczęła gromadzić prace dyplomowe, dokumenty dotyczące życia Kościoła ze szczególnym uwzględnieniem archidiecezji i metropolii białostockiej, obrazki prymitywne, płyty gramofonowe, płyty CD, kasety VHS, płyty DVD, mapy, kalendarze, kasety magnetofonowe, druki muzyczne. Książdz Mieczysław osobiście zajął się gromadzeniem druków zwartych drugiego obiegu, tzw. druków podziemnych. Udało się zgromadzić 3 200 woluminów. Przybyło także wiele tytułów czasopism. Książdz dyrektor szukał sponsorów na finansowanie prenumerat, a wielokrotnie był nim sam. Księgozbiór Biblioteki AWSD liczy 124 460 jednostek⁶. Szczegółowo

⁵ Budowę biblioteki umożliwiło finansowe wsparcie niemieckiej fundacji katolickiej Renovabis.

⁶ Stan z 30 stycznia 2016 roku.

stan liczebny zbiorów przedstawia się następująco: książki (wydawnictwa zwarte) wydane po roku 1800 – 57 000 woluminów, czasopisma (wydawnictwa ciągłe) – ok. 50 000 woluminów, stare druki – 1 436 woluminów, prace dyplomowe – 823 woluminy, zbiory specjalne: kalendarze – 918 jednostek, mapy – 853 jednostek, nagrania dźwiękowe i audiowizualne – 2 182 jednostki, nuty – 248 jednostek, zbiory nieinwentaryzowane (DŹS) – 11 300 jednostek.

Fot. 2. Budynek Biblioteki AWSB w Białymstoku

Ważną decyzją podjętą przez księdza dyrektora było wprowadzenie w 1991 roku Biblioteki AWSB do tworzącej się Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Jako członek zwyczajny Federacji FIDES wielokrotnie brał on udział w walnych zgromadzeniach. Spotkania te były także okazją do nawiązania współpracy międzybibliotecznej, zmierzającej do wymiany dubletów lub nowości wydawniczych.

Pod koniec 1994 roku w bibliotece zainicjowano proces komputeryzacji. Na początek zakupiono dwa komputery i program MAK. W nowym budynku biblioteki liczba stanowisk komputerowych wzrosła do siedmiu. Katalogowanie w programie MAK rozpoczę-

to od druków zwartych, następnie skatalogowano prace dyplomowe i zabrano się za czasopisma. Książd dyrektor wyraził także zgodę na tworzenie bibliografii zawartości „Studiów Teologicznych”, tak więc opracowano dwadzieścia osiem tomów. Obecnie jest ona włączona do Elektronicznej Bibliografii Nauk Teologicznych⁷. Kolejny krok stanowiła decyzja dotycząca konwersji katalogu książek do formatu MARC21 oraz udostępnienie baz danych biblioteki online. W 2014 roku białostocka księżnica przystąpiła do projektu wspólnego katalogu FIDES⁸, jednocześnie uzyskała status członka biernego, a od kwietnia 2015 roku status członka czynnego NUKAT⁹. Przeglądanie jej katalogu jest też możliwe poprzez wyszukiwarkę KaRo.

W 2007 roku dzięki środkom uzyskanym z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”, priorytetu „Rozwój instytucji muzealnych”, przeprowadzono konserwację jedenastu starodruków. Po zakończeniu prac biblioteka zorganizowała konferencję na temat: *Starodruki Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku i ich konserwacja*¹⁰. Jednym z prelegentów był ks. Mieczysław Olszewski, który w swoim referacie *Starodruki Biblioteki AWSD w Białymstoku*¹¹ zwrócił uwagę na ich pochodzenie i dokonał ogólnej charakterystyki.

Należy także wspomnieć o współpracy z bibliotekami białostockimi. Spośród wielu warto zwrócić uwagę na dwa rodzaje współpracy. W 2004 roku powołano do życia Konsorcjum Bibliotek Naukowych Miasta Białegostoku. Biblioteka AWSD weszła w jego skład¹². Z inicjatywy konsorcjum powstała Podlaska Biblioteka Cyfrowa¹³, w której księżnica udostępnia swoje zbiory. Kolejną inicjatywą białostockich

⁷ Elektroniczna Bibliografia Nauk Teologicznych, <http://biblio.fides.org.pl>, 29.04.2016.

⁸ Centralny Katalog Bibliotek FIDES, <http://katalog.fides.org.pl>, 30.04.2016.

⁹ NUKAT (Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny). Prosto do informacji. Katalog zbiorów polskich bibliotek naukowych, <http://katalog.nukat.edu.pl>, 30.04.2016.

¹⁰ T. Chomiczewska, *Starodruki Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku i ich konserwacja*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1-2 (2007), s. 174-178.

¹¹ Poszerzona wersja referatu: M. Olszewski, *Stare druki w Bibliotece Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*, „Bibliotekarz Podlaski” 17 (2008), s. 17-20.

¹² B. Kubiak, *Podlaska Biblioteka Cyfrowa*, https://library.put.poznan.pl/konf_idn/art/1_5.pdf, 29.03.2016.

¹³ *Podlaska Biblioteka Cyfrowa*, <http://pbc.biaman.pl/dlibra>, 30.04.2016.

Fot. 3. Czytelnia biblioteki

bibliotekarzy jest Podlaskie Forum Bibliotekarzy (PFB)¹⁴. Dyrektor Biblioteki AWSD należał do Rady Programowej tego forum, która w maju 2015 roku podjęła trud zorganizowania spotkania w ramach PFB. Jego uczestnicy z zainteresowaniem wysłuchali referatu *De-dykcje rękopiśmienne z lat 1901-1939 w księgozbiórce arcybiskupa Romualda Jałbrzykowskiego* przygotowanego przez s. Teresę Chomiczewską oraz mieli możliwość obejrzenia odręcznych wpisów na wystawie w budynku biblioteki. Największym zainteresowaniem cieszył się wpis autorski dokonany ręką Władysława Sikorskiego w książce jego autorstwa *Le problème de la paix* wydanej w Paryżu w 1931 roku.

Omawiając wkład ks. Mieczysława Olszewskiego w rozwój Biblioteki AWSD, nie można pominąć jego twórczości naukowej, która przynajmniej częściowo dotyczy omawianego zagadnienia. Dorobek naukowy księdza dyrektora obejmuje 120 pozycji bibliograficznych, w tym cztery książki autorskie oraz jedną pozycję pod jego redakcją. Książdz jest też przewodniczącym rady naukowej serii wydawniczej AWSD: „Studia Seminarii Bialostocensis”. Naukowe opracowania ks. M. Olszewskiego obejmują głównie problematykę z zakresu teologii pastoralnej. Dużo miejsca poświęca duszpasterstwu parafialnemu. Publikacje będące owocem jego badań prowadzonych w związku z przewodem habilitacyjnym ukazują znaczenie programów duszpasterskich w Kościele polskim. Inną dziedziną zainteresowań księdza dyrektora jest tematyka Kościołów wschodnich, zwłaszcza ich liturgii. Z racji piastowanego stanowiska w kręgu jego badań naukowych znalazły się zbiory Biblioteki AWSD w Białymstoku. Opracował i wydał drukiem *Bibliografię druków zwartych II obiegu w zbiorach Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*¹⁵. Wiele uwagi poświęcił starodrukowi. Prowadził badania proveniencyjne i swoimi osiągnięciami dzielił się z czytelnikami „Studiów Teologicznych” i „Bibliotekarza Podlaskiego”¹⁶.

¹⁴ Zob. E. Bezzubik, A. Rutkowska, *Podlaskie Forum Bibliotekarzy*, http://www.ebib.pl/2006/77/bezzubik_rutkowska.php, 29.03.2016.

¹⁵ M. Olszewski, *Bibliografia druków zwartych II obiegu w zbiorach Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*, Białystok 2005.

¹⁶ Zob. tenże, *Augustyna Mirysa zapiski na książkach*, „Studia Teologiczne” 8 (1990), s. 281-290; tenże, *Badania proveniencyjne nad książkami Augustyna Mirysa z Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*, „Bibliotekarz Podlaski” 6 (2003) s. 3-17.

Historia biblioteki znalazła także swoje miejsce w publikacjach zamieszczanych między innymi w periodyku „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”¹⁷.

Fot. 4. Ks. M. Olszewski wśród starych druków

¹⁷ Zob. tenże, *Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1-2 (2005), s. 74-87.

Zakończenie

W zaangażowaniu ks. Mieczysława Olszewskiego w prace biblioteczne widać było wielką pasję, co zauważył i podkreślił nawet abp Edward Ozorowski: „Za te wszystkie osiągnięcia, gorliwą i ofiarną pracę na rzecz Biblioteki AWSO w Białymstoku, której nie szczędził Ksiądz Dyrektor sił, własnego czasu i środków, składam serdeczne podziękowanie. Niech dobry Bóg wynagrodzi ten trud i ofiarę zdrowiem, długimi latami życia i wszelkimi łaskami”¹⁸.

Wykaz publikacji ks. Mieczysława Olszewskiego (w porządku chronologicznym)

1975

1. *Normatywny model rodziny laickiej. Socjalistyczne koncepcje małżeństwa i rodziny w Polsce Ludowej*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 1975 [praca magisterska].

1978

2. *Il rito della penitenza presso Pietro Moghila*, Papieski Instytut Wschodni, Rzym 1978 [praca magisterska].

1979

3. *Sakrament pokuty w „Trebniku” metropolity kijowskiego Piotra Mogiły*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 5,2 (1979), s. 94-103.

1980

4. *Rys sakramentu pokuty według Piotra Mogiły w jego kontekście historycznym*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 6,3 (1980), s. 30-44.

1982

5. *Der Ritus des Sakraments der Busse nach Peter Mogila in seinem historischen Kontext*, „Ostkirchliche Studien” 31,2/3 (1982), s. 142-159.

¹⁸ Pismo nr 43/16/A z dnia 21 stycznia 2016 roku (archiwum własne ks. M. Olszewskiego).

1984

6. *Inauguracja nowego roku 1984/85 w Archidiecezjalnym Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 10,4 (1984), s. 100-112.
7. *Pastoraltheologische Konzeptionen in der orthodoxen Kirche Russlands des 19. Jahrhunderts und ihre Zuordnung zur Asketik. Eine pastoralgeschichtliche Untersuchung*, Münster 1984 [Dissertation zur Erlangung der theologischen Doktorwürde. Fachbereich Katholische Theologie, Westfälische Wilhelms-Universität].

1985

8. *Inauguracja nowego roku 1985/86 w Archidiecezjalnym Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 11,3 (1985), s. 83-96.
9. *Rekolekcje – drogą do Eucharystii*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 11,2 (1985), s. 70-72.
10. [Rec.] G. Lohfink, *Wie hat Jesus Gemeinde gewollt? Zur gesellschaftlichen Dimension des christlichen Glaubens*, Freiburg im Breisgau 1982, „Studia Teologiczne” 3 (1985), s. 274-277.
11. *Struktura dziękczynienia w anaforach Kościoła starożytnego*, „Studia Teologiczne” 3 (1985), s. 65-81.

1986

12. „Adwent” w liturgicznej tradycji Kościoła prawosławnego, „Studia Teologiczne” 4 (1986), s. 79-90.
13. *Inauguracja nowego roku studiów 1986/87 w Archidiecezjalnym Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 12,3 (1984), s. 66-80.
14. Święci Cyryl i Metody w liturgii Słowian, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 12,1 (1986), s. 34-44.

1987

15. *44. inauguracja studiów w Archidiecezjalnym Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 13,3 (1987), s. 130-145.

1988

16. *Die Pastoraltheologie in der orthodoxen Kirche Russlands des 19. Jahrhunderts*, „Ostkirchliche Studien” 38,4 (1989), s. 311-328.

17. *Inauguracja roku akademickiego 1988/89 w AWSD w Białymstoku*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 14,3 (1988), s. 115-128.
18. *Kapłan w ofierze eucharystycznej*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 14,2 (1988), s. 97-102.
19. „*Non solo italiano*”. W dwudziestą rocznicę wyboru papieża Polaka Jana Pawła II, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 14,4 (1988), s. 101-106.
20. *Rola kobiety w Kościele*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 14,4 (1988), s. 135-138.
21. *Rosyjskie kaznodziejstwo i homiletyka na przestrzeni tysiącletnich dziejów*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 14,3 (1988), s. 51-60.
22. *Święcenie niedzieli*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 14,1 (1988), s. 30-40.

1989

23. *Anamneza w liturgii bizantyjskiej*, w: *Mszal księga życia chrześcijańskiego*, pod red. B. Nadolskiego, Poznań 1989, s. 391-411.
24. *Inwentarz biblioteki Księży Misjonarzy św. Wincentego à Paulo w Białymstoku z 1820 r.*, „Studia Teologiczne” 7 (1989), s. 137-200.
25. *Powołanie i misja świeckich w Kościele i w świecie*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 15,4 (1988), s. 97-99.

1990

26. *Augustyna Mirysa zapiski na książkach*, „Studia Teologiczne” 8 (1990), s. 281-290.
27. *Organizacja duszpasterstwa parafialnego w świetle socjologii kierownictwa*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku” 16,3 (1990), s. 58-63.

1991

28. *U początków liturgii słowiańskiej*, w: *Cyryl i Metody. Apostołowie i nauczyciele Słowian. Studia i dokumenty*, cz. 1, pod red. J.S. Gajka, L. Górki, Lublin 1991, s. 75-83.
29. *Uwielbienie Boga w codziennej modlitwie żydowskiej*, w: *Dzieci jednego Boga*, pod red. W. Chrostowskiego, Warszawa 1991, s. 330-352.

1993

30. *Homiletyka w Kościołach wschodnich*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 6, pod red. J. Walkusza, Lublin 1993, k. 1172-1173.

31. *Propozycja odnowy w Duchu Świętym dla Kościoła białostockiego*, „Tygodnik Miejski” 8 (1993), s. 10-11.

1994

32. *Moc Boża objawia się przez słabych ludzi*, „List” 9 (1994) [nr specjalny] *Czuwanie '94*, s. 7-8.

1995

33. *Biblioteka AWSO w Białymstoku*, w: *Archidiecezjalne Wyższe Seminarium Duchowne w Białymstoku 1945-1995*, pod red. S. Hołodoka, Białystok 1995, s. 115-124.
34. *Formacja pastoralna*, w: *Archidiecezjalne Wyższe Seminarium Duchowne w Białymstoku 1945-1995*, pod red. S. Hołodoka, Białystok 1995, s. 196-204.

1996

35. „*Jezus Chrystus jedyny, Zbawiciel świata, wczoraj, dziś i na wieki*”. *Wprowadzenie do programu duszpasterskiego na rok 1996/97*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 24,4 (1996), s. 57-63.

1997

36. „*Nie dowierzajcie każdemu duchowi...*”, Magdalenka 1997.
37. *Wróżenie z kart – prawda czy oszustwo*, „Czas Miłosierdzia” 4,8 (1997), s. 7, 17.

1998

38. *Modlitwa o uwolnienie*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 26,2 (1998), s. 119-129.

1999

39. *Gorączka końca świata (I)*, „Czas Miłosierdzia” 6,12 (1999), s. 7.
40. [Rec.] *Der polnische Katholizismus vor und nach 1989: von der totalitären zur demokratischen Herausforderung*, pod. red. N. Lobkowicza, L. Luksa, Köln – Weimar – Wien 1998, „Studia Teologiczne” 17 (1999), s. 409-412.
41. [Rec.] M. Kehl, *Wohin geht die Kirche? Eine Zeitdiagnose*, Freiburg im Breisgau 1996, wyd. 3, „Studia Teologiczne” 17 (1999), s. 413-416.
42. *W poszukiwaniu zasad duszpasterstwa*, „Studia Teologiczne” 17 (1999), s. 77-100.

2000

43. *Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*, „Bibliotekarz Podlaski” 1 (2000), s. 74-82.
44. *Dobra materialne w życiu chrześcijanina*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 28,2 (2000), s. 158-166.
45. *Gorączka końca świata (II)*, „Czas Miłosierdzia” 7,1 (2000), s. 7-8.
46. *Gorączka końca świata (III)*, „Czas Miłosierdzia” 7,2 (2000), s. 7.
47. *Kanonik*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8, pod. red. B. Miguta, Lublin 2000, k. 612.
48. *Kaznodziejstwo w Kościołach wschodnich*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8, pod red. B. Miguta, Lublin 2000, k. 1313-1316.
49. *Synod diecezjalny a program duszpasterski*, „Studia Teologiczne” 18 (2000), s. 123-136.
50. *Wspólnotowy wymiar parafii*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 28,4 (2000), s. 161-175.

2001

51. *Budowanie wspólnoty – zadaniem duszpasterstwa*, „Studia Teologiczne” 19 (2001), s. 125-154.
52. *Kontemplujmy cierpiące Oblicze Chrystusa*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 29,4 (2001), s. 271-273.
53. *Spółeczne nauczanie ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego (1901-1981)*, „Słowo. Pismo Klubu Inteligencji Katolickiej w Białymstoku” 11 (2001), s. 14-24.
54. *Spółeczne nauczanie ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego (1901-1981)*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 29,4 (2001), s. 151-162.
55. *Z metodologii teologii pastoralnej*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 29,2 (2001), s. 178-189.
56. *Z metodologii teologii pastoralnej*, „Collectanea Theologica” 71,4 (2001), s. 117-129.
57. *Zasada służby w Kościele*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 29,1 (2001), s. 149-162.
58. *Źródła do historii biblioteki Sióstr Miłosierdzia w Białymstoku*, „Bibliotekarz Podlaski” 3 (2001), s. 82-91

2002

59. *...a teraz nas, matko, z Sybiru wygnali...*, „Czas Miłosierdzia” 9,6 (2002), s. 15.

60. *Augustyn Mirys świadkiem Unii w Białymstoku?*, „Czas Miłosierdzia” 9,10 (2002), s. 13.
61. *Kluczewski Wasilij Osipowicz*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, pod red. B. Miguta, Lublin 2002, k. 170.
62. *Kniaginicki, Kniahinicki, Kniehinicki*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, pod red. B. Miguta, Lublin 2002, k. 204.
63. *Knyper Serapion OCarm*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, pod red. B. Miguta, Lublin 2002, k. 218.
64. *Koinonikon, Kinonnik, przczastien*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, pod red. B. Miguta, Lublin 2002, k. 302.
65. *Krasnopiewkow-Rumowski Wieniamin*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, pod red. B. Miguta, Lublin 2002, k. 1215.
66. *Prawosławna teologia pastoralna w XIX wieku w Rosji*, „Studia Teologiczne” 20 (2002), s. 155-174.
67. *Monastyczny charakter rosyjskiego chrześcijaństwa*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 30,1 (2002), s. 193-201.
68. *W nurcie zagadnień pastoralnych*, Białystok 2002.

2003

69. *Badania proveniencyjne nad książkami Augustyna Mirysa z Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*, „Bibliotekarz Podlaski” 6 (2003), s. 3-17.
70. *Europejska integracja z chrześcijańskiego punktu widzenia*, „Collectanea Theologica” 73,2 (2003), s. 183-185.
71. *Sakrament kapłaństwa w jego funkcji uświęcania według programów duszpasterskich Episkopatu Polski*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 31,2 (2003), s. 154-164.
72. *Symposium pt. „Doradztwo organizacyjne dla Kościoła”*. Ołtarzew, 4-5.04.2002, „Studia Teologiczne” 21 (2003), s. 435-438.

2004

73. *„Pastorale Perspektiven auf dem Bauplatz Europa” – Österreichische Pastoraltagung Salzburg: 8.-10.01.2004*, „Studia Teologiczne” 22 (2004), s. 479-483.
74. *Planowanie pastoralne w programach duszpasterskich Episkopatu*, w: „*W Tym, który umacnia*”. Księga pamiątkowa ku czci JE ks. bp. prof. zw. Edwarda Ozorowskiego z okazji 25-lecia sakry biskupiej, 40-lecia kapłaństwa i 30-lecia pracy w AWSO w Białymstoku, pod red. J. Zabielskiego, Białystok 2004, s. 165-176.

2005

75. *Bibliografia druków zwartych II obiegu w zbiorach Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*, Białystok 2005.
76. *Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1-2 (2005), s. 74-87.
77. *Duszpasterstwo parafialne w świetle programów duszpasterskich Episkopatu Polski 1967-2000. Studium teologiczno-pastoralne*, Białystok 2005.
78. *Parafia miejscem głoszenia Ewangelii nadziei. Program duszpasterski Archidiecezji Białostockiej na rok 2005/2006*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 33,3 (2005), s. 187-193.
79. *Planowanie duszpasterskie w parafii*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 33,2 (2005), s. 185-190.

2006

80. *Jan Paweł II a polskie planowanie duszpasterstwa*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 4 (2006), s. 8-23.
81. *Liturgiczna modlitwa uwielbienia*, „W Służbie Miłosierdzia” 3,2 (2006), s. 11.
82. *Modlitwa o uwolnienie*, „W Służbie Miłosierdzia” 3,5 (2006), s. 13, 16.
83. *Modlitwa o uwolnienie*, „Zeszyty Odnowy w Duchu Świętym” 1 (2006), s. 74-79.
84. *Parafia we współczesnym społeczeństwie i możliwości jej przetrwania*, „Studia Teologiczne” 24 (2006), s. 175-183.
85. *Planowanie duszpasterskie*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, pod red. R. Kamińskiego, W. Przygody, M. Fijałkowskiego, Lublin 2006, s. 619-622.
86. *Programy duszpasterskie w Polsce*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, pod red. R. Kamińskiego, W. Przygody, M. Fijałkowskiego, Lublin 2006, s. 690-692.
87. *Rodzina jako podmiot duszpasterstwa w świetle programów duszpasterskich Episkopatu Polski*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 5 (2006), s. 185-198.
88. *Teologia Eucharystii*, w: *Miłość – życie – komunია*, pod red. R. Kimszy, Białystok 2006, s. 199-204.
89. *Zasady funkcjonowania małych grup kościelnych*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 34,3 (2006), s. 164-170.

2007

90. *Charyzmaty w nowych inicjatywach polskich parafii*, w: *Recepcja Soboru. Niektóre wyzwania wobec życia i działania Kościoła 40 lat po Soborze Watykańskim II*, pod red. K. Półtoraka, Szczecin 2007, s. 139-155.

91. *Homilia wygłoszona podczas Mszy św. na inauguracji roku akademickiego w AWSD 29.09.2007*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 35,4 (2007), s. 154-156.
92. *Podmiotowość wiernych świeckich w działalności Kościoła*, „Roczniki Teologiczne” 54,6 (2007), s. 231-245.
93. *Przypatrzmy się powołaniu naszemu*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 35,1 (2007), s. 59-63.
94. *Z nową duszpasterską gorliwością w Trzecie Tysiąclecie Chrześcijaństwa, w: W służbie Bogu bogatemu w miłosierdzie w przestrzeni Kościoła w Elku, Białymstoku i na Warmii*, pod red. S. Kozakiewicza, Olsztyn 2007, s. 142-149.

2008

95. *Konferencja na temat: „Starodruki Biblioteki AWSD w Białymstoku i ich konserwacja”*, „Studia Teologiczne” 26 (2008), s. 618-629.
96. *Miłosierdzie Boże w darze pojednania*, w: *Kazania o Miłosierdziu Bożym*, Białystok 2008, s. 80-82.
97. *Planowanie duszpasterskie na przykładzie Kościoła katolickiego w Niemczech*, „Teologia Praktyczna” 9 (2008), s. 79-86.
98. *Sprawozdanie z sympozjum PoSt Netzwerk 18-21 IX 2008 Celje (Słowenia): Ist die Kirche planbar? Alte Frage – dauernde Ansprüche. Czy da się zaplanować działalność Kościoła? Stare pytanie – trwałe wyzwania*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 7 (2008), s. 315-318.
99. *Stare druki w Bibliotece Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*, „Bibliotekarz Podlaski” 17 (2008), s. 17-20.
100. [Tł. z niem.] J. Hofmann, *Znaczenie rzymskich wspólnot chrześcijańskich i ich biskupa dla całego Kościoła w pierwszych trzech wiekach chrześcijaństwa*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 7 (2008), s. 272-290.

2009

101. *Edukacja religijna w świetle „Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy”*, „W Służbie Miłosierdzia” 7,2 (2010), s. 7.
102. *Kazanie wygłoszone na pogrzebie śp. ks. kan. Ryszarda Kotkowicza*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 37,1 (2009), s. 160-162.
103. *Pastoralplanung und Seelsorgeprogramm*, „Pastoraltheologische Hefte” 1 (2009), s. 49-59.
104. [Rec.] *Autorität und Synodalität. Eine interdisziplinäre und interkonfessionelle Umschau nach ökumenischen Chancen und ekklesiologischen*

Desideraten, Frankfurt am Main 2008, „Rocznik Teologii Katolickiej” 8 (2009), s. 212-216.

105. [Tł. z niem.] J. Hofmann, *Znaczenie Kościoła rzymskiego i jego biskupa dla Kościoła powszechnego od „konstantyńskiego przełomu” do Soboru Chalcedońskiego (451)*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 8 (2009), s. 175-192.
106. *Edukacja religijna w świetle „Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy”*, „Słowo. Pismo Klubu Inteligencji Katolickiej w Białymstoku” 25 (2009), s. 126-141.

2010

107. *Edukacja religijna w świetle „Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy”*, w: *Kościół a Europa w dobie współczesnej*, pod red. M. Olszewskiego, E. Kirstukasa, Wilno 2010, s. 199-216.
108. *Kościół a Europa w dobie współczesnej. Sympozjum w 15-lecie Studium Teologii w Wilnie*, pod red. M. Olszewskiego, E. Kirstukasa, Białystok 2010.

2011

109. Ks. Stanisław Szczepura *pierwszym opiekunem Odnowy w Duchu Świętym w archidiecezji białostockiej*, w: *W służbie Kościoła*, pod red. Z.T. Klimaszewskiego, Białystok 2011, s. 205-213.
110. *Indywidualizm w społeczeństwie i w Kościele*, w: *Zapisane w pamięci. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Infułatowi Doktorowi Stanisławowi Piotrowskiemu (1921-2006)*, Rektorowi Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku, w piętą rocznicę śmierci, pod red. R. Kimszy, A. Proniewskiego, A. Szota, Białystok 2011, s. 182-194.
111. *Pastoralna teologia. II. Prawosławna*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 15, pod. red. E. Gigilewicz, Lublin 2011, k. 6-7.
112. *Przesłanie Jana Pawła II do (archi)diecezji białostockiej*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 39,4 (2011), s. 101-109.
113. *Stare druki w Bibliotece Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1-2 (2011), s. 64-71.

2012

114. *„Być solą ziemi”. Duszpasterstwo w sanktuariach archidiecezji białostockiej*, „Studia Teologiczne” 30 (2012), s. 147-165.

115. *Duszpasterstwo w 20-lecie archidiecezji białostockiej. Stan aktualny i oczekiwania*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 40,4 (2012), s. 124-141.
116. *Duszpasterstwo w sanktuariach archidiecezji białostockiej*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 40,3 (2012), s. 74-90.
117. *Przesłanie Jana Pawła II dla archidiecezji białostockiej*, „Drogi Miłosierdzia” 3,6 (2012), s. 13-15.

2013

118. *Posługiwanie w Kościele w świetle Nowego Testamentu*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 41,1 (2013), s. 97-104.
119. *Teologia pastoralna w przededniu święceń kapłańskich bł. ks. Michała Sopoćki*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 12,2 (2013), s. 107-124.

2014

120. *Wspólnoty parafii – szansą czy zagrożeniem*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji Białostockiej” 42,4 (2014), s. 107-124.

Streszczenie

Ks. Mieczysław Olszewski kierował Biblioteką Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku w latach 1989-2016. Wraz z ówczesnym zarządem seminarium zainicjował budowę nowego gmachu biblioteki, który dziś mieści czytelnię, magazyny, pracownię wraz z zapleczem administracyjnym. W ciągu dwudziestu siedmiu lat pracy księdza dyrektora Biblioteka AWSD powiększyła swoje zbiory o 30 tys. woluminów druków zwartych, w tym 3 200 woluminów wydawnictw drugiego obiegu, wiele tytułów czasopism oraz zbiory specjalne w liczbie 15 501 jednostek. Należy ona do Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES, uczestniczy w projekcie wspólnego katalogu FIDES, podjęła czynną współpracę z NUKAT oraz współpracę z KaRo, udostępnia swoje zbiory w Podlaskiej Bibliotece Cyfrowej.

Słowa kluczowe

Mieczysław Olszewski (ur. 1943), biografia, Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku

FR. MIECZYŚLAW OLSZEWSKI PHD – DIRECTOR OF THE LIBRARY OF ARCHDIOCESAN THEOLOGICAL SEMINARY IN BIAŁYSTOK

Summary

Fr. Mieczysław Olszewski served as the director of the Library of Archdiocesan Theological Seminary in Białystok from 1989 up to 2016. Together with the seminary's board he initiated building of a new library facilities, which today houses a reading-room, storehouses, working rooms and administrative room. During 27 years of his work, the library increased its collection by 30,000 publications, including 3,200 underground publications, many periodical titles and special collections in number of 15,501 volumes. The library became a member of the Federation of the Church Libraries (FIDES) – where it participates in effort undertaken to create joint database, furthermore – it started active cooperation with NUKAT and KaRo and is currently working to make its collection available in Podlaska Digital Library.

Keywords

Olszewski, Mieczysław (1943-), biography, Library of Archdiocesan Theological Seminary in Białystok

Bibliografia

- Bezzubik Edyta, Rutkowska Anna (2006). Podlaskie Forum Bibliotekarzy, http://www.ebib.pl/2006/77/bezzubik_rutkowska.php (29.03.2016).
- Chomiczewska Teresa (2007). Starodruki Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku i ich konserwacja. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1-2 (2007), s. 174-178.
- Kalisz Łukasz (2013). *20-lecie Studium Teologii w Białymstoku*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie.
- Kubiak Barbara (2008). Podlaska Biblioteka Cyfrowa, https://library.put.poznan.pl/konf_idn/art/1_5.pdf (29.03.2016).
- Olszewski Mieczysław (1990). Augustyna Mirysa zapiski na książkach. *Studia Teologiczne* 8 (1990), s. 281-290.
- Olszewski Mieczysław (2003). Badania proveniencyjne nad książkami Augustyna Mirysa z Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku. *Bibliotekarz Podlaski* 6 (2003) s. 3-17.

- Olszewski Mieczysław (2005). *Bibliografia druków zwartych II obiegu w zbiorach Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*. Białystok: Wydawnictwo BUK.
- Olszewski Mieczysław (2005). Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1-2 (2005), s. 74-87.
- Olszewski Mieczysław. Stare druki w Bibliotece Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku. *Bibliotekarz Podlaski* 17 (2008), s. 17-20.

KATARZYNA TAŁUĆ¹

DUCHOWIEŃSTWO KATOLICKIE I PROTESTANCKIE A KULTURA NA ŚLĄSKU (PROLEGOMENA)

Dzieje zjawisk, jakie badacze włączają w obręb kultury, można rozpatrywać, przyjmując różne perspektywy, postawy, dokonując selekcji analizowanych zjawisk czy wreszcie biorąc pod uwagę określony zakres chronologiczny lub terytorialny². Niniejszy tekst ma na celu przedstawienie w czasach nowożytnych, tzn. od XVI wieku do 1990 roku, na tle historycznych wydarzeń na ziemiach śląskich, tych momentów, kiedy duchowieństwo katolickie i ewangelickie wytyczało kierunki i trendy w rozwoju kulturalnym Śląska³. Ponieważ tak sformułowany temat jest dość obszerny, autorka z konieczności ogranicza się tylko do zasygnalizowania wybranych aspektów i wy-

¹ Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² Analiza zjawisk wchodzących w zakres znaczeniowy pojęcia kultury może przybrać charakter autonomiczny (zawężenie zainteresowania do konkretnej dyscypliny) lub kontekstowy (rozszerzenie obserwacji o aspekty typowe dla innych dyscyplin lub dziedzin); synchroniczny lub diachroniczny; opisowy albo normatywny. Zazwyczaj badacze dziejów kultury nie ograniczają się do jednego podejścia i stosują jednocześnie kilka metod, co przydaje wiarygodności osiąganym результатам. Zob. J.D. Eller, *Antropologia kulturowa. Globalne siły, lokalne światy*, Kraków 2012; G. Iggers, *Historiografia XX wieku. Przegląd kierunków badawczych*, Warszawa 2010; *Badanie kultury. Elementy teorii antropologicznej – kontynuacje*, wybór M. Kempny, E. Nowicka, Warszawa 2006; J. Topolski, *Metodologia historii*, Warszawa 1984.

³ Nazwa „Śląsk” w niniejszym tekście jest stosowana w znaczeniu krainy historycznej. Zob. R. Żerelik, *Dzieje Śląska do 1526 roku*, w: M. Czapliński, E. Kaszuba, G. Wąs, R. Żerelik, *Historia Śląska*, Wrocław 2002, s. 14-18. Ze względów stylistycznych zamiennie występują również określenia: ziemie śląskie, prowincja śląska.

mienienia niektórych nazwisk, co pozwoli na stworzenie swego rodzaju mapy z zaznaczonymi miejscowościami, będącymi w danym czasie dzięki zaangażowaniu osób duchownych ośrodkami kultury promieniującymi na całą prowincję, a niejednokrotnie i poza jej granice. Konstatacje tworzące artykuł to z jednej strony syntetyczne kompendium faktów o charakterze kulturotwórczym, z drugiej zaś pewien przewodnik stanowiący punkt wyjścia do prac nad przygotowaniem badań uzupełniających luki w aktualnym stanie wiedzy na temat udziału duchowieństwa w rozwoju kulturalnym ziem śląskich.

Kościół katolicki i reformacja na Śląsku w okresie rządów Habsburgów

Za punkt wyjścia dla niniejszych rozważań przyjęto okres reformacji, kiedy idee luterzańskie, m.in. za sprawą Hansa Metzlera, ks. Jana Hessego i ks. Ambrożego Moibana, zaczęły zyskiwać coraz więcej zwolenników np. we Wrocławiu, ale też w innych miastach śląskich⁴. Kaznodzieje ewangeliccy, duchowni głoszący słowo Boże „w czystej formie”, czyli odrzucającej scholastyczną egzegezę Pisma Świętego, przywozili i rozprowadzali wśród wiernych pisma Lutra, z czasem przyczyniając się do tego, że Wrocław urósł do rangi jednego z ważniejszych ośrodków wydawniczych pism „innowierczych”⁵. Cechą charakterystyczną początkowego okresu reformacji na Śląsku były dosyć ściśle związki zarówno formalne, jak i personalne z Kościołem katolickim. Przejawiało się to m.in. w ostrożnych i wolnych zmianach w liturgii lub w wystroju budynków kościelnych. Ta swoistego rodzaju koegzystencja to z jednej strony efekt skomplikowanych wewnętrznych podziałów politycznych ziem śląskich i obowiązujących praw (np. dziedziczenia, praw patronackich), z drugiej zaś osobistej przychylności zwierzchników Kościoła katolickiego dla nowych prądów religijnych. Przykładem może być biskup Jan V Turzo (Thurzo, ur. 1464 lub 1466, zm. 1520), humanista, miłośnik kultury renesansowej, mecenas wielu artystów i uczonych,

⁴ K. Dola, *Studia nad początkami reformacji protestanckiej na Śląsku*, Opole 2009.

⁵ H. Szwejkowska, *Książka drukowana XV-XVIII wieku. Zarys historyczny*, Wrocław – Warszawa 1987.

kolekcjoner dzieł sztuki, który nie krył swoich sympatii do ruchów reformacyjnych. W otoczeniu biskupa wrocławskiego obracało się wielu uczonych, a on sam, o czym świadczą zachowane przekazy, uznawany był za konesera sztuki. W gronie protegowanych Turzona znalazł się m.in. poeta Caspar Ursinus Velius (1493-1539), któremu biskup ułatwił zdobycie stanowiska sekretarza biskupa Gurk w Karyntii. Z kolei Bartolomeus Stein (1477-1520), autor opisu Wrocławia *Descriptio Tocius Silesie et Civitatis Regie Vratislviensis*, oraz Gregor Werner korzystali z pomocy finansowej Turzona. Ten ostatni mógł dzięki niej studiować w Akademii Krakowskiej. Szczególną opieką biskup wrocławski otoczył poetę Gregora von Logau (koniec XV wieku – 1553), który odwdzieczył mu się, układając poetyckie podziękowania umieszczone na nagrobku Turzona: „To, Turzo, Tobie, Arcykapłanie, kaplicę // Janus przygotował, błogosławionys niosący baranka: // W której po śmierci złożonyś. Zasłużony niebieską pobożnością i czystą cnotą: – Zmarł w Nysie: MDXX (1520), II Sierpnia w wieku LVI (56) // Jeśli prawe i dokonane życie: // Jeśliś uczynił dobro łaskawe: z Tobą Muzy // Wyniesiony teraz święty mieszkaniec tego Olimpu // Ofiarowane zostaną niebios błogosławione dobra”. Turzo jako biskup Wrocławia wspierał finansowo rozbudowę biblioteki kapitulnej oraz funkcjonowanie założonej przez Hieronima Gurtlera szkoły w Złotorii. Założyciel tej szkoły dedykował Turzonowi gramatykę łacińską wydaną w 1511 roku. Najwymowniejszym dowodem na działalność mecenasowską, a jednocześnie przykładem swoistej deklaracji światopoglądowej, swoistej – mającej bowiem odzwierciedlenie w dziełach sztuki, są fundacje artystyczne Jana Turzona. Wśród nich należy wymienić przede wszystkim ikonografię z dwoma dominującymi wątkami: z Pasją Chrystusa i przedstawieniami Najświętszej Marii Panny. Męka Pańska to wyłączny temat jednej z dwu ufundowanych przez Turzona nastaw ołtarzowych kościoła św. Jakuba w Nysie. W posiadaniu biskupa wrocławskiego znajdował się również obraz przedstawiający ubiczowanego Chrystusa pędzla Lucasa Cranacha Starszego. Maria jako współuczestnicząca w Męce Syna była jedną z głównych idei (*compassio Mariae*) pobożności średniowiecznej, w zachodnim chrześcijaństwie przybierającej m.in. formę rozważań tzw. boleści Marii. Wyrazem tego rodzaju kultu były też przedstawienia ikonograficzne. Biskup Turzon

ufundował ołtarz Pięciu Boleści Marii o tej tematyce, pierwotnie przeznaczony dla katedry wrocławskiej. Obecnie, podzielony, znajduje się w dwóch wrocławskich Muzeach: Archidiecezjalnym i Narodowym. Jan Turzon interesował się dokonaniem współczesnych mu artystów, którzy wyznaczali główne trendy w sztuce renesansu. Świadczy o tym zakup dzieł wspomnianego już Lucasa Cranacha, choć również Albrechta Dürera. Biskup posiadał również *Madonnę z iryse* i jedno z najwspanialszych dzieł Dürera, *Adama i Ewę*. Turzon traktował zresztą ten ostatni obraz jako potencjalny wzorzec, którym należało zainteresować miejscowych artystów. Ikonografię większości dzieł ufundowanych przez biskupa wrocławskiego i należących do niego należy łączyć z manuskryptem *Godzinek*, zawierającym psalmy pokutne, oficjum o NMP, oficjum za zmarłych, przygotowanie do Mszy Świętej, modlitwy, psalmy, hymny, modlitwy maryjne, modlitwy do św. Anny, który prawdopodobnie powstał we Wrocławiu w latach 1506-1520 w stylistyce typowej dla malarstwa książkowego tworzonego wokół dworu Macieja Korwina. Tak ikonografia, jak i zawartość modlitewnika wyraźnie odzwierciedlały duchowe parytety Turzona i jednocześnie podejmowały pewnego rodzaju dyskusję z ideami artystycznymi na styku kultury średnio-wieczna i renesansu⁶.

Oprócz Wrocławia do roli ważnego ośrodka propagowania reformacji urosła Legnica. Dzięki patronatowi księcia Fryderyka II i jego brata Jerzego w Legnicy działali wybitni teologowie i duchowni, m.in. Fabian Eckel (zm. 1546), Valerius Rosenhain, Valentin Krautwald (1490-1545)⁷, Caspar von Schwenckfeld (1489-1561). Tutaj też w 1526 roku powstała pierwsza protestancka uczelnia wyższa⁸.

Jan Malicki, znawca literatury doby renesansu, uważa, że w XVI oraz na przełomie XVI i XVII wieku można zauważyć zerwanie więzów kultury śląskiej z polską, co było konsekwencją przede wszystkim przemian w strukturach społecznych, a tym samym we wzorcach

⁶ A. Szewczyk, *Mecenat artystyczny biskupa wrocławskiego Jana V Thurzona (1506-1520)*, Wrocław 2009.

⁷ W. Mrozowicz, *Krautwald Walenty*, w: *Słownik pisarzy śląskich*, t. 1, pod red. J. Łyszczyny, D. Rotta, Katowice 2005, s. 75-76.

⁸ P. Jaskóła, *Protestantyzm w kulturze Śląska*, „Roczniki Teologii Ekumenicznej” 3 (2011), s. 117-132; J. Szczepankiewicz-Battek, *Protestantyzm na Śląsku. Geografia, demografia, kultura*, Wrocław 1996.

kulturowych. Na ziemiach polskich elitarna kultura mieszczańska zaczęła zanikać, ustępując miejsca modelowi szlacheckiemu. Z kolei na Śląsku mieszczaństwo stanowiło coraz silniejszą grupę społeczną, narzucającą innym swoje zasady i upodobania – także w sferze kultury. Owe przemiany to także konsekwencja coraz wyraźniejszych różnic religijnych oraz ideologicznych między Śląskiem a Polską. Efektem takiej sytuacji było m.in. wyodrębnienie się nowego nurtu w piśmiennictwie śląskim: literatury pisanej po polsku, której rozwój przypadł na wiek XVII i XVIII⁹.

Ważną datą w funkcjonowaniu myśli i grup protestanckich na ziemiach śląskich był rok 1609, kiedy to opublikowano *List majestatyczny dla Czech* oraz *List majestatyczny dla Śląska* – dokumenty zawierające prawa protestantów i jednocześnie zasady regulujące stosunki między wyznawcami religii katolickiej i protestanckiej¹⁰. Postanowienia te mówiły o równej wolności religijnej dla wyznania katolickiego i augsburskiego. Wymienione akty niosły nie tylko skutki natury wyznaniowej, lecz także politycznej, co doprowadziło do narastania konfliktów między królem a władzą w poszczególnych księstwach i do wybuchu wojny trzydziestoletniej, zakończonej pokojem westfalskim podpisanym w 1648 roku. Zmagania wojenne wyniszczyły Śląsk pod niemalże każdym względem, przede wszystkim demograficznym i ekonomicznym. Tylko w dziejach kultury okres ten i drugą połowę XVII wieku można uznać za bardzo interesujące i obfitujące w prawdziwie wartościowe dokonania.

W historii piśmiennictwa zapisała się m.in. twórczość: Jerzego Trzanowskiego (1592-1637) – pastora z Orawy i Liptowskiego Miкуłasza (*Ody łacińskie*, Brzeg 1628; *Cithara sanctorum* – kancjonał zawierający 412 pieśni)¹¹; Adama Gdacjusza (ur. 1609 lub 1610, zm. 1688) – duchownego luterańskiego urodzonego w Kluczborku; Jana Maliny (1620-1672) – kaznodziei rodem z Kluczborka; Jerzego Bocka (1621-1690) – pastora z Oleśnicy; Angelusa Silesiusa (właściwie Johannes Scheffler, 1624-1677) – protestanta, później kapłana katolickiego; Jana Herbinusa (1626-1679) – pedagoga, kaznodziei i pastora,

⁹ J. Malicki, *Śląsk literacki w średniowieczu i renesansie*, w: *Oblicza literackie Śląska*, pod red. J. Malickiego, Katowice 1992, s. 9-16.

¹⁰ G. Wąs, *Śląsk we władaniu Habsburgów*, w: *Historia Śląska*, dz. cyt., s. 160-163.

¹¹ T. Banaś, *Trzanowski Jerzy*, w: *Słownik pisarzy śląskich*, dz. cyt., s. 140-142.

tłumacza pieśni niemieckich¹². Miejsce urodzenia – Kluczbork – łączyło dwóch wymienionych wyżej duchownych ewangelickich: Jana Malinę i Adama Gdacjusza. Jak większość ówczesnych kaznodziejów śląskich debiutowali oni wierszami okolicznościowymi, kazaniami uświetniającymi np. zmarłe osoby ważne dla społeczności lokalnych. Na pogrzebie ks. Andrzeja Schönflissiusa Malina wygłosił mowę zatytułowaną *Proporzec tryumfalny duchownemu należący rycerzowi na pogrzebie (...) rozpostarty*, wydrukowaną w 1654 roku¹³. Teksty w podobnym tonie panegirycznym można znaleźć w dorobku Gdacjusza, zwłaszcza w pierwszym etapie jego twórczości (1644-1660), przypadającym na ostatnie lata wojny trzydziestoletniej. W spuściźnie literackiej po kaznodziejach ewangelickich najistotniejsze miejsce zajmowały pisma polemiczne przybierające niejednokrotnie formę kazań oraz kancjonały. Do naszych czasów zachował się opracowany przez Malinę i wydany w 1617 roku w Królewcu *Kancjonał, to jest pieśni chrześcijańskie*, zawierający oryginalne autorskie pieśni pastora z Tylży, oddające całą gamę uczuć miotających duszą człowieka: od przygnębienia, smutku, rezygnacji do nadziei i radości. W przedmowie do kancjonału Malina dał się poznać jako wielbiciel Jana Kochanowskiego – tłumacza *Psalterza Dawidowego*. Gdacjusz, znany jemu współczesnym z ostrego, polemicznego tonu wygłaszanych kazań i pouczeń mających na celu odnowienie moralne parafian, ale i szerokich rzesz protestanckich, drukował od 1644 roku. W 1650 roku w Lesznie ukazała się *Postilla popularis (Postylla dla ludu)*, nazywana na Śląsku „Gdacjuszka”, będąca pierwszym opracowanym przez Ślązaka zbiorem kazań w języku polskim, cechującym się silnymi akcentami publicystycznymi i nawiązywaniem do aktualnych wydarzeń. Gdacjusz, podobnie jak Malina, swoje wywody inkrustował cytatami z utworów Kochanowskiego, lecz także Mikołaja Reja i Marcina Kromera¹⁴. Do grona wybitnych pastorów działających na Śląsku w XVII wieku należał także Jerzy Bock, autor *Agendy, to jest*

¹² E. Miozga, *Herbinus Jan*, w: *tamże*, s. 54-56. Zob. również: B. Zeler, *Literatura ewangelicka*, w: *Świadek wiary i życia. Kościół luterński w Polsce wczoraj i dziś*, pod. red. J. Belowa, M. Legendź, Bielsko-Biała 2004, s. 113-133; U. Gumuła, *Literatura polska na Śląsku w XVII i XVIII wieku*, w: *Oblicza literackie Śląska*, dz. cyt., s. 17-39.

¹³ J. Zaremba, *Polscy pisarze na Śląsku po wojnie trzydziestoletniej*, Wrocław 1969, s. 23-24.

¹⁴ I. Kaczmarzyk, *Adam Gdacjusz. Z dziejów kaznodziejstwa śląskiego*, Katowice 2003.

porządku Kościołów Ewangelickich Księstwa Oleśnickiego, wydanej w Brzegu w 1715 roku, o której Wincenty Ogrodziński mówił, że została napisana „świetną polszczyzną” stylizowaną na język Kochanowskiego. Książka, zawierająca modlitwy odmawiane m.in. w trakcie obrzędów towarzyszących chrztom, ślubom i pogrzebom oraz przepisy administracyjne Kościoła ewangelickiego, przez długi czas pełniła funkcję polskiej księgi liturgicznej na Śląsku. W dorobku Bocka można także znaleźć wiersze, poematy, panegiryki powstałe z okazji wydarzeń, których autor był świadkiem¹⁵. Johannes Scheffler, lekarz, prawnik, filozof zafascynowany mistycyzmem, po lekturze prac pansofistycznych teologów chrześcijańskich, w tym katolickich, zdecydował się na konwersję i w kościele św. Macieja we Wrocławiu przyjął wiarę katolicką, na bierzmowaniu zaś obrał sobie imię Angelus. Pracując jako lekarz we wrocławskim szpitalu św. Macieja, od 1661 roku także jako kapłan, cały czas starał się dociec istoty Najwyższego i ją opisać, dotrzeć do tego, co w Bogu jest nienazwane i niedotykalne dla człowieka. Swoje rozważania ujął w formę epigramatów pt. *Geistreiche Sinn- und Schlussreime* wydanych w 1657 roku (druga edycja poszerzona: *Cherubinischer Wandersmann*, wyszła w 1675 roku)¹⁶. Z Byczyny, jednego z najważniejszych siedemnastowiecznych ośrodków myśli protestanckiej, pochodził Jan Herbinus, który rozwijał wszechstronną działalność naukową, jako że interesowały go zjawiska fizyczne, hydrologiczne, logika, retoryka. Herbinus wiele podróżował, znał kilka języków, podejmował się tłumaczeń. Przygotował przekład *Konfesji augsburskiej* oraz *Malego katechizmu Marcina Lutra*, starając się usunąć obecne we wcześniejszych edycjach zwroty niemieckie i ich nieporadne odpowiedniki polskie.

Obfite piśmiennictwo innowiercze powstające w licznych większych i mniejszych ośrodkach miejskich na Śląsku stworzyło doskonałe warunki do rozwoju druku i handlu książkami. Drukarnie tworzone w Brzegu, Byczynie, Kluczborku, Międzybórz, Namysłowie, Oleśnicy, Wołczynie i oczywiście we Wrocławiu. Należy dodać, że w wielu

¹⁵ W. Ogrodziński, *Zapomniany pisarz polsko-śląski z XVII w.*, „Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach” seria 2,3 (1936/1937), s. 1-6.

¹⁶ C. Lipiński, *Poeta poetów. Studia nad polską duchowością religijną na przykładzie recepcji Angelusa Silesiusa*, Zielona Góra 2011; J. Kosian, *Mistyka Śląska. Mistrzowie duchowości śląskiej: Jakub Boehme, Anioł Ślązak i Daniel Czepko*, Wrocław 2001.

miastach, jak np. w Byczynie i w Kluczborku, funkcjonowały gimnazja oferujące uczniom naukę na wysokim poziomie¹⁷. W piśmiennictwie różnowierczym w języku polskim powstającym na siedemnasto- i osiemnastowiecznym Śląsku można zauważyć nawiązania do wzorców literackich polskiego renesansu. Pod względem językowym pisane kancjonały, modlitewniki i katechizmy naśladowały język Reja, Kochanowskiego i Kromera.

Przyjęcie postanowień pokoju westfalskiego umożliwiała protestantom budowanie własnych kościołów. Wyjątkowo, zwłaszcza pod względem ikonograficznym, przedstawiały się kościoły w Świdnicy i Jaworze, zaprojektowane przez Albrechta von Säbisha (1610-1688). W twórczości artystycznej, ale także w obrzędach religijnych protestantów dużą rolę odgrywała muzyka oraz śpiew, m.in. chorały, np. Hasslera z Brzegu¹⁸.

Coraz silniejsze ruchy reformacyjne na Śląsku oraz priorytety polityczne cesarza Ferdynanda II sprzyjały w XVII wieku odrodzeniu Kościoła katolickiego na Śląsku. Nowi biskupi wrocławscy, zwłaszcza Fryderyk Heski (1671-1682) i Franciszek Ludwik Neuburski (1664-1732), swoimi działaniami przyczynili się nie tylko do wzrostu konwersji na katolicyzm, lecz zapisali się także jako mecenas sztuki. Dzięki ich wsparciu finansowemu wzniesiono we Wrocławiu kaplice św. Elżbiety i Najświętszego Sakramentu, uznawane za najdoskonalsze przykłady architektury barokowej¹⁹. Ośrodkami rozwoju sztuki i ważnymi ośrodkami edukacji były zakony. Jezuici po wojnie trzydziestoletniej zakładali kolegia w Świdnicy, Głogowie, Żaganiu, Opolu, Cieszynie i w Legnicy. Przy wsparciu cesarza Leopolda II początkowo otworzyli we Wrocławiu kolegium, które w 1702 roku przekształcono w uniwersytet²⁰. W XVII

¹⁷ A. Mendykowa, *Dzieje książki polskiej na Śląsku*, Wrocław 1991.

¹⁸ J. Harasymowicz, *Ewangelicka architektura i sztuka na ziemiach polskich*, w: *Świadectwo wiary i życia...*, dz. cyt., s. 135-149; K. Hławiczka, *Wkład protestantyzmu do polskiej kultury muzycznej*, w: *Udział ewangelików śląskich w polskim życiu kulturalnym*, pod red. T. Wojaka, Warszawa 1974, s. 166-190.

¹⁹ K. Orzechowski, *Franciszek Ludwik Neuburski – biskup i śląski mąż stanu*, w: *Ludzie śląskiego Kościoła katolickiego*, pod red. K. Matwijowskiego, Wrocław 1992, s. 33-38.

²⁰ Z. Lec, *Placówki jezuickie na Śląsku do kasaty zakonu*, w: *Miejsce i rola Kościoła wrocławskiego w dziejach Śląska*, pod red. K. Matwijowskiego, Wrocław 2001, s. 83-91; tenże, *Jezuickie stacje misyjne, rezydencje i kolegia na Śląsku w latach 1580-1776*, w: *Służcie Panu z weselem. Księga jubileuszowa ku czci kard. Henryka Gulbinowicza z okazji 50-lecia kapłaństwa, 30-lecia biskupstwa, 25-lecia posługi w archidiecezji wrocławskiej i 15-lecia kardynalatu*, t. 1, pod red. I. Deca, Wrocław 2000, s. 159-164; tenże, *Jezuici we Wrocławiu*, Wrocław 1995.

wieku na Śląsku powstało dwadzieścia siedem nowych franciszkańskich domów zakonnych, m.in. w Gliwicach, na Górze św. Anny, w Bytomiu, Opolu, Wodzisławiu²¹. Opiekę nad artystami w formie mecenatu roztaczał zakon cystersów. Zakonnicy finansowali wydawanie dzieł teologicznych, polemicznych, m.in. Angelusa Silesiusa. Narzędziem walki z reformacją była także architektura. Od lat osiemdziesiątych XVII wieku cysterskie klasztory w Lubiążu, Krzeszowie, Henrykowie i Kamieńcu przeszły gruntowną przebudowę w stylu barokowym, stając się klasztorami-rezydencjami²².

W walce z reformacją zakonnicy posługiwali się również słowem. Wśród nich wyróżniali się: Abraham Stanisław Bzowski (1557-1637) – dominikanin, przeor klasztoru św. Wojciecha we Wrocławiu, autor m.in. dzieł pisanych po łacinie, np. *Tutelaris Silesiae (Patron śląski)* z 1608 roku, w którym główną postacią był bł. Czesław; Jan Paweł z Czarnkowa (data urodzin nie jest znana, zmarł po roku 1650) – przeor dominikańskiego klasztoru głogowskiego, mający w dorobku *Annus Jubilei* (Głogów 1625) – polemikę z profesorami wittenberskimi w sprawie odpustów; Franciszek Rychłowski (1611-1673) – reformat, przełożony klasztoru św. Anny na Górze Chełmskiej, autor kazań wydanych w Krakowie w latach 1666-1667, znanych także na Śląsku Cieszyńskim. Do najciekawszych dzieł katolickich powstałych w XVII wieku na Śląsku należy tłumaczenie z języka włoskiego *Praktyki duchowej jednej służi Bożej* (1620) dominikanina Walentego Raciborczyka²³.

Duchowieństwo na Śląsku a rozwój kultury za czasów pruskich

Wiek XVIII w historii Śląska zaznaczył się zmianami przynależności państwowej tych ziem, co wpłynęło również na stosunki wyznaniowe. W wyniku dwóch wojen o Śląsk, zainicjonowanych

²¹ G. Wąs, *Franciszkanie w społeczeństwie Śląska w średniowieczu i dobie nowożytnej*, w: *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, pod red. M. Derwicha, A. Pobóg-Lenartowicz, Opole – Wrocław 1996, s. 105-126.

²² E. Łużyniecka, *Architektura klasztorów cysterskich na Śląsku*, Poznań 1998; T. Fitych, *Opactwo cystersów krzeszowickich – czołowy ośrodek śląskiej kontrreformacji*, „Sobótka” 4 (1984), s. 539-559.

²³ U. Gumuła, *Literatura polska na Śląsku w XVII i XVIII wieku*, art. cyt., s. 22-23.

przez króla pruskiego Fryderyka II Hohenzollerna, prowincja została podzielona na dwie części: pruską i austriacką. Pod panowaniem Prus znalazło się 35 tys. km², a w granicach państwa Habsburgów pozostało nieco ponad 5 tys. km². Po względem wyznaniowym najwięcej katolików zamieszkiwało Górny Śląsk i hrabstwo kłódzkie. Protestanci przeważali na Dolnym Śląsku i w dużych miastach całej prowincji. Mimo że układ pokojowy z Berlina podpisany po pierwszej wojnie w 1742 roku gwarantował Kościołowi katolickiemu nienaruszalność w państwie pruskim, to w rzeczywistości stracił on swoją dotychczasową pozycję Kościoła państwowego, jaką cieszył się w monarchii Habsburgów. Dowód na to stanowiły działania Fryderyka II zmierzające do administracyjnego podporządkowania sobie organów Kościoła katolickiego. Zamiary te urzeczywistnił w 1743 roku, kiedy wbrew protestom kapituły wrocławskiej i samego papieża Benedykta XIV powołał na koadiutora wrocławskiego prałata Filipa Gottharda von Schaffgotscha. Król pruski rządy autorytarne rozciągnął także na zakony. Nakładał na dobra zakonne bardzo wysokie podatki, wprowadzał rozporządzenia dotyczące zezwoleń państwowych na wstępowanie do klasztorów oraz wysokości darowizn na ich rzecz²⁴. Natomiast Kościoły protestanckie na ziemiach śląskich włączonych do Prus po raz pierwszy w historii prowincji mogły organizować jednolite struktury organizacyjne. Powstał np. jednolity Kościół ewangelicki obejmujący cały obszar, a cechą charakterystyczną jego organizacji był ścisły związek organów nadzoru kościelnego z administracją państwową²⁵. Kolejne poważne zmiany, jakie objęły przede wszystkim Kościół katolicki, nastąpiły po zakończeniu w 1763 roku trzeciej wojny śląskiej, zwanej również wojną siedmioletnią. Prohabsburskie nastawienie katolików w czasie wojny siedmioletniej spowodowało zaostrzenie polityki Fryderyka II wobec Kościoła katolickiego i jego duchownych. Król np. wskazywał biskupom miejsce ich pobytu, decydował o obsadzie stanowisk w hierarchii kościelnej, żądał od duchowieństwa i nauczycieli katolickich złożenia przysięgi wierności, a po kasacji Towarzystwa Jezusowego przejął nadzór na całym szkolnictwem jezuickim. W nowym porządku politycznym po

²⁴ G. Wąs, *Śląsk pod panowaniem pruskim*, w: *Historia Śląska*, dz. cyt., s. 214-219.

²⁵ *Tamże*, s. 219-222.

wojnach śląskich Kościół katolicki stracił swoje przywileje również w państwie Habsburgów. Józef II, wydając *Patent tolerancyjny* (1781), zakończył epokę kontrreformacji i umożliwił organizowanie gmin ewangelickich m.in. na Śląsku. Dzięki takim decyzjom rozwijał się zwłaszcza Cieszyn, stając się siedzibą generalnego konsystorza dla wszystkich austriackich Kościołów ewangelickich, a także ważnym ośrodkiem kulturalnym i edukacyjnym²⁶.

Mimo zniszczeń wojennych i konieczności dostosowania właściwie wszystkich aspektów życia społeczno-politycznego do nowej sytuacji duchowni katolicy oraz ewangelicy organizowali na ziemiach śląskich działalność kulturalną. Na Śląsku pod panowaniem pruskim wzniesiono w XVIII wieku dosyć dużo ewangelickich domów modlitwy, lecz do najokazalszych nowo powstałych budynków sakralnych wspólnot ewangelickich należy zaliczyć kościół Zbawiciela w Cieplicach Śląskich, kościół Opatrzności Bożej we Wrocławiu oraz kościół Zofii w Pokoju²⁷.

W zakresie piśmiennictwa na uwagę zasługuje twórczość takich duchownych, jak: Christian Rohrmann (1672-1731) – urodzony w Byczynie, pastor w Pawłowie, autor wierszy łacińskich, tłumacz niemieckich pieśni religijnych; Jan Muthmann (1685-1747) – urodzony w Komorznie pod Byczyną, archidiakon w Cieszynie, uważany za twórcę piśmiennictwa polskiego na Śląsku Cieszyńskim; Georg Schlag (1692-1764) – kaznodzieja i rektor polskiej szkoły we Wrocławiu, autor podręczników i kluczy do nauki języka polskiego; Samuel Ludwik Zasadius (1695-1756) – pastor i polski katecheta w Cieszynie, uznany przez badaczy literatury śląskiej za najwybitniejszego pisarza luterańskiego XVIII wieku; Jan Twardy (1737-1807) – urodzony pod Cieszynem, kaznodzieja w kościele św. Krzysztofa we Wrocławiu, tłumacz i autor modlitw; Johann Christian Bockshammer (1753-1804) – pastor w Twardogórze; Jan Kłapsia (1759-1805) – pastor w Jaworzu, autor licznych kazań²⁸. Jan Muthmann wywodził się z kluczborsko-byczyńskiego kręgu kulturowego i w swoim późniejszym życiu,

²⁶ Z historii Kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim, pod red. T.J. Zielińskiego, Katowice 1992.

²⁷ A. Seidel-Grzebińska, *Siedemnastowieczny wystrój i wyposażenie kościoła Pokoju w Świdnicy – wybrane zagadnienia ikonograficzne*, „Rocznik Świdnicki” 26 (1998), s. 56-87.

²⁸ T. Banaś, *Kłapsia Jan*, w: *Słownik pisarzy śląskich*, t. 1, dz. cyt., s. 70-71.

pełniąc posługę duchowną w Cieszynie, kontynuował tradycje tego ważnego ośrodka myśli naukowej i kaznodziejskiej na Śląsku. *Wierność Bogu i cesarzowi czasu powietrza morowego należąca* (Byczyna 1716), będąca zbiorem modlitw, rozważań, porad medycznych, odzwierciedlała tonem atmosferę lat, kiedy mieszkańców ziemi cieszyńskiej dotknęła epidemia dżumy. Książka kaznodziei cieszyńskiego zawierała wiele porad praktycznych pozwalających uchronić się przed chorobą. Napisana była językiem zrozumiałym dla przeciętnego mieszkańca Śląska, językiem, który można określić jako regionalną odmianę polszczyzny Śląska Cieszyńskiego²⁹. Po ukazaniu się *Wierności* Muthmann regularnie dostarczał współziomkom kolejne teksty mające na celu ich formację duchową. Zabiegi Muthmanna zmierzające do wzniesienia nowego budynku szkoły ewangelickiej wsparł Samuel Ludwik Zasadius, także pochodzący z okolic Byczyny. Wincenty Ogrodziński nazwał Zasadiusa „największym stylistą w piśmiennictwie polskim czasów baroku”. Badacz podkreślał, że zwłaszcza kazania i przedmowy Zasadiusa, np. *Kazania pokutne, które na pamiątkę swoim przed Cieszynem z serca kochanym bywszy dziatkom kościelnym albo duchowym do druku podał* (Brzeg 1730), wolne były od makaronizmów i rozbudowanych, przesadnie upiękuszonych fraz, co właśnie stanowiło o wyjątkowości jego twórczości na tle współczesnych mu pisarzy, także niereligijnych³⁰. W Cieszynie urodził się Johann Christian Bockshammer, który razem z Zasadiusem przygotował nowe wydanie postylli Samuela Dambrowskiego. Wylimirował dostrzeżone w starych edycjach błędy drukarskie, uzupełnił część zawierającą kazania nowymi tłumaczeniami. Postylla wydana w 1772 roku w Brzegu, wielokrotnie wznawiana w kolejnych latach, była oprócz *Agendy* Bocka jedną z najpopularniejszych książek wśród śląskich ewangelików znających język polski³¹.

²⁹ J.T. Maciuszko, *Śląsko-polska literatura ewangelicka do połowy XIX wieku*, „Rocznik Teologiczny Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej” 37,1 (1995), s. 51-80.

³⁰ W. Ogrodziński, *Ślązak znakomitym stylistą czasów saskich* (Samuel Ludwik Zasadius), „Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach” seria 3,13 (1937/1939), s. 1-6; J. Zaręmba, *Dwaj pierwsi pisarze polscy na Śląsku Cieszyńskim – Jan Muthman i Samuel Ludwik Zasadius*, „Rocznik Komisji Historycznoliterackiej Krakowskiego Oddziału PAN” 10 (1972), s. 51-65.

³¹ J. Golec, S. Bojda, *Bockshammer Jan Chrystian*, w: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, t. 1, Cieszyn 1993, s. 41.

Inny typ piśmiennictwa i książek tworzonych przez duchownych ewangelickich, często pełniących jednocześnie funkcję nauczycieli, to podręczniki, m.in. do nauki języka polskiego. Najważniejszym ośrodkiem wydawniczym tego rodzaju publikacji w XVIII wieku był Wrocław. Osiemnastowieczny Brzeg nadal jednak pozostawał centrum wydawniczym polskich protestantów na Śląsku.

Wśród księży i zakonników katolickich jako autorów modlitewników, pieśni lub kazań należy wymienić: Andrzeja Barteczkę (1670-1739) – franciszkanina urodzonego w Raciborzu, poetę późnobarokowego, autorka panegiryków; Elekta Owaniszewskiego (1678-1741) – reformata z Góry św. Anny, twórcę jednego z najpopularniejszych modlitewników: *Głos synogarlicy na pustyni tego świata jęczącej* (Lwów 1735); Wacława Waksmańskiego – franciszkanina, autora modlitewników dla pielgrzymów³². Aktywnie na polu wydawniczym działał również zakon jezuitów, finansując druk modlitewników i katechizmów zarówno w języku niemieckim, jak i polskim.

Udział duchowieństwa katolickiego i protestanckiego w życiu kulturalnym Śląska w XIX wieku

Wiek XIX przyniósł poważne przemiany polityczne, ale także gospodarcze i kulturalne. Śląsk stał się jednym z ważniejszych regionów przemysłowych w Europie, czego efektem była urbanizacja i przebudowa dotychczasowych stosunków społecznych. Wybuchające konflikty zbrojne, ogarniające coraz rozleglejsze obszary i dotyczące coraz większą liczbę narodów, przyspieszały radykalne zmiany ustrojowe i społeczne. Wojny napoleońskie z pierwszej połowy XIX wieku skłoniły króla Prus Fryderyka Wilhelma III do przeprowadzenia reform, które objęły też Kościół katolicki i ewangelicki. Najostrzejsze z nich były wymierzone w Kościół katolicki, zawsze podejrzany w Prusach o sprzyjanie Austrii. Szczególnie dotkliwa okazał się sekularyzacja, w wyniku której skonfiskowano liczne majątki biskupie, kapitulne, kolegiackie, a przede wszystkim klasztorne (zamknięto klasztory franciszkańskie na Górze św. Anny i w Gliwicach), a tym samym

³² U. Gumuła, *Literatura polska na Śląsku w XVII i XVIII wieku*, art. cyt., s. 23.

znacznie ograniczono otaczanie mecenatem artystów. Zmiany nie ominęły także Kościołów protestanckich. W 1817 roku ogłoszono powstanie Ewangelickiego Kościoła Krajowego jako efektu zjednoczenia Kościoła luterańskiego i reformowanego. Jednocześnie starano się likwidować polskie kazania w kościołach ewangelickich i usuwać z parafii polskich pastorów. Postępowanie takie tłumaczono rzekomą wyższością języka niemieckiego nad innymi, a jego znajomość miała otwierać drzwi do świata nauki i wysokiej kultury. W pierwszej połowie XIX wieku toczyły się liczne dyskusje i spory dotyczące języka polskiego, jego pochodzenia i konieczności nauczania po polsku. Zwolennicy germanizacji starali się udowodnić, że mieszkańcy Prus posługujący się językiem polskim tak naprawdę mówią „mieszaniłą słów czesko-niemiecko-morawsko-polskich”. W obronie języka polskiego stanęło wówczas wielu duchownych, którzy propagowali polskość, kulturę polską, dając też temu wyraz w publikowanych tekstach różnogatunkowych. Wiosna Ludów 1848 roku zapoczątkowała dalsze intensywne przemiany na ziemiach śląskich. Szczególne istotne zwłaszcza dla Górnego Śląska okazały się lata *Kulturkampfu*, okresu nasilonej walki rządu niemieckiego z Kościołem katolickim niechętnie przyjmującym zjednoczenie Rzeszy pod przywództwem protestanckich Prus. Kanclerz Otto von Bismarck, widząc w Kościele wroga efektywnego zjednoczenia państwa, wprowadzał prawa ograniczające jego działalność i samodzielność. Najdotkliwsze okazały się rozporządzenia dotyczące zakazu funkcjonowania w Prusach wszystkich zakonów oraz zmuszające do używania języka niemieckiego podczas obrzędów religijnych i nauki religii. Te ostatnie szczególnie źle odebrano na Górnym Śląsku, zamieszkanym przez ludność w dużej mierze mówiącą na co dzień po polsku. Duchowni zaś doskonale zdawali sobie sprawę, że łatwiej nawiążą kontakt z wiernymi, jeżeli będą się posługiwali ich językiem ojczystym³³. Sytuacja Kościoła katolickiego w Prusach uległa zmianie, kiedy papieżem został bardziej ugodowo nastawiony Leon XIII, a biskupem wrocławskim kardynał Gregor Kopp³⁴. Nowy

³³ J. Mandziuk, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku. Czasy nowożytne (1742-1845)*, t. 3, cz. 1, Warszawa 2007; tenże, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku. Czasy nowożytne (1845-1887)*, t. 3, cz. 2, Warszawa 2008.

³⁴ J. Kopiec, *Kardynał Gregor Kopp – biskup wrocławski (1887-1914)*, w: *Śląsk w myśli politycznej i działalności Polaków i Niemców w XX wieku*, pod red. D. Kisielewicz, L. Rubisza, Opole 2001, s. 305-354.

biskup reprezentował opcję konserwatywną i był przeciwny wszelkim dążeniom narodowym Polaków, co znalazło odzwierciedlenie w jego wrogim stosunku do śląskich księży jawnie przyznających się do pochodzenia polskiego lub tylko broniących przejawów tożsamości polskiej. Narzędziem obrony przed germanizacją ludności posługującej się językiem polskim stawały się liczne towarzystwa, często zakładane i prowadzone przez księży³⁵. Druga połowa XIX wieku na Śląsku Cieszyńskim cechowała się wzmożoną walką narodową, zwłaszcza między Polakami a Niemcami. Coraz silniej dochodziły też do głosu konflikty Polaków z Czechami. Spory te w dużej mierze dotyczyły języka, jakim się należy posługiwać w kościele i w szkole. Zarówno katolicy, jak i ewangelicy duchowni broniący możliwości swobodnego posługiwania się językiem polskim dawali temu wyraz, wykorzystując w tym celu słowo pisane.

Wiek XIX należy uznać za czas odrodzenia literatury polskiej na Śląsku. Do grona najwybitniejszych twórców tego okresu badacze zaliczyli m.in. Antoniego Stabika (1807-1887) – księdza pochodzącego z Mikołowa, autora książek religijnych i poezji; Norberta Bonczyka (1837-1893) – urodzonego w Miechowicach pod Bytomiem, księdza, autora popularnych książek religijnych i poematów; Konstantego Damrota (1841-1895) – księdza i poetę urodzonego w Lublińcu. Okolicznościowe wiersze, pieśni, kazania, modlitwy, które cieszyły się popularnością, pisało również wielu duchownych, wśród których znaleźli się również duchowni ewangelicy, np. Karol Kotschy (1789-1856) – pastor w Ustroniu. Przerobił on i wydał w 1833 roku brzeskie wydanie *Katechizmu dr. Marcina Lutra* z 1673 roku, był również autorem książek o sadownictwie³⁶. Literatura śląska wieku XIX, zwłaszcza tworzona w języku polskim, miała charakter regionalny, ale w sensie oddziaływania, a nie podejmowanych tematów i ambicji samych twórców. Dowodził tego Jacek Lyszczyzna, analizując twórczość poetycką pisarzy śląskich³⁷. Regionalizm naj-

³⁵ Przykładem mogą być następujące organizacje i towarzystwa: Organizacja Młodzieży Katolickiej, Towarzystwo św. Ałojzego, Towarzystwo Katolickich Robotników, Towarzystwo Oświaty na Śląsku im. św. Jacka.

³⁶ J. Golec, S. Bojda, *Kotschy (Koczy) Karol*, w: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, t. 1, dz. cyt., s. 154.

³⁷ J. Lyszczyzna, *Na śląskim Parnasie. Poezja polska na Śląsku 1795-1922 wobec tradycji i współczesnych prądów literackich*, Katowice 2002.

silniej przejawiał się w poematach Norberta Bonczyka, który „idąc śladem swych poetyckich mistrzów – Adama Mickiewicza i Antoniego Malczewskiego – wcielał w życie ich koncepcje, pragnąc wpisać w ogólnonarodową świadomość literacką także swój region, tak jak Mickiewicz wpisał w nią Litwę, a Malczewski – Ukrainę”³⁸. Świat oddany w *Starym kościele miechowskim* (Bytom 1879) oraz *Górze Chełmskiej* (Wrocław 1886) realizował romantyczną wizję kultury różnorodnej, a jednocześnie dzięki owym odrębnościom lokalnym – autentycznej i niepowtarzalnej. Język, ubiór, obyczaje mieszkańców Śląska będących bohaterami poematów Bonczyka to elementy tworzące koloryt miejscowy, znaki przywiązania do ziemi, z której wyrósł poeta. Owe opisy pejzażu, zwyczajów, obrzędów Bonczyk nasycił symboliką wspólną wszystkim twórcom romantycznym i identycznie rozumianą przez czytelnika bez względu na miejsce zamieszkania. W poematach można rozpoznać nawiązania do historii Polski poprzez przywoływanie pewnych wydarzeń, jak np. Wiosny Ludów, lub postaci, np. księcia Józefa Poniatowskiego. Sam wybór tematów realizuje jeden z postulatów literatury romantyzmu – ludowość. W twórczości Bonczyka założenie to znalazło odzwierciedlenie w kreacji bohatera zbiorowego, którym zostali mieszkańcy Miechowic lub pielgrzymi udający się na Górę św. Anny. Poeta wprowadził także zwroty i wyrażenia gwarowe, natomiast realistyczne opisy obrzędów tak religijnych, jak i ludowych oraz scenki z życia codziennego skłaniają do doszukiwania się w poematach obrazów ludowości o cechach etnograficznych. Regionalizm Damrota jest inny. W przeciwieństwie do Bonczyka w swojej poezji autor *Wianka z Górnego Śląska* (Chełmno 1867) nie akcentował odrębności regionu ani jego mieszkańców, lecz koncentrował się na tym, co wspólne, co świadczyło o jedności narodu ponad podziałami terytorialnymi i kulturowymi. Dlatego np. obrazy pejzaży w swojej konstrukcji były uniwersalne, bez charakterystycznych dla regionu wyznaczników. Podmiot liryczny, zwłaszcza z cyklu wierszy *Z podróży*, identyfikował się z każdym, opisanym bez inkrustacji gwarowych miejscem, czy była to Częstochowa, Warszawa, czy Góra św. Anny. Symbole, jakie poeta ukrył w tekstach

³⁸ *Tamże*, s. 160.

wierszy, uwydatniały jednolitą wizję tożsamości kulturowej narodu polskiego. Dzięki twórczości Bonczyka i Damrota powstająca na Śląsku poezja polska stanowiła dowód doganiania literatury ogólnopolskiej, próbę wpisania regionu na równych prawach z innymi w mapę dokonań kultury literackiej³⁹.

Zaangażowanie duchowieństwa w przemiany na Śląsku w latach 1918-1945

Wydarzenia dziejowe XX wieku ponownie znacząco wpłynęły na losy Śląska. Zakończenie I wojny światowej wprowadziło nowy porządek polityczny i terytorialny w Europie, a ziemie śląskie stały się kartą przetargową i prowincją, o którą walczyły trzy państwa: Niemcy, Polska i Czechosłowacja. Najwcześniej rozstrzygnięto przynależność Śląska Cieszyńskiego. Polska prowadząca walki z bolszewikami ostatecznie zrezygnowała z plebiscytu i zgodziła się na arbitraż Rady Ambasadorów. W wyniku decyzji tej rady z 1920 roku Polsce przypadła niewielka część Śląska Cieszyńskiego bez ważnych węzłów kolejowych, np. w Boguminie, i złóż węgla kamiennego. Zgodnie z postanowieniami traktatu wersalskiego o losach Górnego Śląska miał zadecydować plebiscyt, którego datę wyznaczono na 20 marca 1921 roku. Okres przedplebiscytowy odznaczał się nadzwyczaj intensywnymi działaniami propagandowymi, prowadzonymi zarówno przez Polaków, jak i Niemców. W prace te angażowali się również księża⁴⁰. Niezadowolający stronę polską wynik plebiscytu doprowadził do wybuchu trzeciego powstania śląskiego. O ostatecznym podziale Górnego Śląska zadecydowała Rada Ligi Narodów, a decyzję tę zatwierdziła w październiku 1921 roku Rada Ambasadorów. Niemcy otrzymały 71 proc. obszaru plebiscytowego, Polska zaś 29 proc. terytorium spornego. Poza granicami Polski pozostało około 530 tys. mieszkańców mówiących po polsku lub dialektem

³⁹ *Tamże*, s. 155-158.

⁴⁰ W. Musiałik, *Postawa duchowieństwa górnośląskiego w okresie plebiscytu*, w: *Rola i miejsce Górnego Śląska w Drugiej Rzeczypospolitej. Materiały sesji naukowej zorganizowanej w dniach 15-16 czerwca 1992 roku w 70. rocznicę przyłączenia części odzyskanego Górnego Śląska do Macierzy*, pod red. M.W. Wanatowicz, Bytom – Katowice 1995, s. 264-269.

śląskim. Kard. Adolf Bertram, metropolita wrocławski, już po ostatecznym podziale Śląska nie zgadzał się (aczkolwiek decyzja w tej sprawie należała do papieża) na całkowite oddzielenie Kościoła na Górnym Śląsku od diecezji wrocławskiej. Dopiero pod naciskiem władz polskich i duchownych z Górnego Śląska powołał w 1921 roku do życia delegaturę ksiązęco-biskupią, na czele której stanął ks. Jan Kapica. Po oficjalnym przyłączeniu ziem Górnego Śląska do Polski i utworzeniu województwa śląskiego delegaturę przekształcono w administrację apostolską pod kierownictwem ks. Augusta Hlonda. Okres tymczasowej administracji kościelnej zakończył się w 1925 roku po podpisaniu konkordatu między Stolicą Apostolską a Polską⁴¹. Konkordat pozwalał na powołanie diecezji, która oficjalnie zaczęła funkcjonować od 28 października 1925 roku, w jej obszar zaś włączono również Śląsk Cieszyński (cztery dekanaty). Pierwszym biskupem nowej diecezji został August Hlond, który był zwolennikiem aktywnego zaangażowania się duchownych i Kościoła w życie społeczne dzielnicy, a miało temu służyć wypracowanie nowej metodologii. Stworzenie i udoskonalenie narzędzi w kontaktach między mieszkańcami Śląska, w tym z nową władzą, a klerem dawało gwarancję odrodzenia cywilizacyjnego i zarazem umocnienia polskości przy respektowaniu praw mniejszości narodowych⁴². Kościół ewangelicki na Śląsku Cieszyńskim już w 1918 roku został podporządkowany konsystorzowi warszawskiemu. Seniorem zborów w części cieszyńskiej został pastor Franciszek Michejda⁴³.

W okresie międzywojennym Kościół katolicki jako instytucja, ale także wielu duchownych włączyło się w budowę życia kulturalnego i naukowego na ziemiach śląskich. Do najważniejszych inicjatyw należy zaliczyć powołanie do życia w 1927 roku Księgarni i Drukarni Katolickiej. W 1923 roku rozpoczęto wydawanie „Gościa Niedzielnego”. Pierwszym jego redaktorem został ks. Teodor Kubina, natomiast w okresie międzywojennym pismem kierowali jeszcze księża:

⁴¹ J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999, s. 15-44.

⁴² H. Przybylski, *Życie polityczne jako czynnik integracji Górnego Śląska z Drugą Rzeczpospolitą*, w: *Rola i miejsce Górnego Śląska...*, dz. cyt., s. 146.

⁴³ J. Małek, *Reformacja i protestantyzm w Polsce i Prusach (XVI-XX w.)*, Toruń 2012; *O większą sprawę. Ks. Franciszek Michejda (1848-1921)*, pod red. E. Maszewskiej, B. Michejdy-Pinno, Katowice 2003.

Józef Gawlina, Alojzy Siemienik, Paweł Kowalski. „Gość Niedzielny” miał kilka dodatków, np. „Front Katolicki”, „Mały Gość Niedzielny”, „Dom i Szkoła”, „Młodzież Katolicka”. Czytelnictwo prasy katolickiej aktywnie wspierali wszyscy ordynariusze diecezji. Prowadzenie bibliotek parafialnych (na 143 parafie 46 miało swoje biblioteki – były to biblioteki parafialne, stowarzyszeń kościelnych, np. Akcji Katolickiej, oraz Towarzystwa Czytelni Ludowych). W 1928 roku powstał Związek Polskich Chórów Kościelnych z siedzibą w Katowicach, którego inicjatorem był ks. Robert Gajda, wykładowca harmonii w Szkole Muzyki Kościelnej im. św. Grzegorza w Katowicach. Oprócz chórów dużą popularnością cieszyły się teatry amatorskie, o czym świadczyło istnienie, np. w parafii Halemba, teatrów sodalicii mariańskiej, zespołu parafialnego Caritas⁴⁴. Warto również wspomnieć o działalności i licznych akcjach takich organizacji i stowarzyszeń, jak: Akcja Katolicka, Katolickie Stowarzyszenie Kobiet, Misja Wewnętrzna, wpisujących się również w życie kulturalne⁴⁵. Kościół katowicki współpracował także z innymi mediami, m.in. z Radiem Polskim. Pierwszą audycją nadaną przez lokalną rozgłośnię w 1927 roku była Msza Święta odprawiona w ówczesnej katedrze, czyli kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła⁴⁶. Wśród duchownych, którzy wnieśli największy wkład w rozwój licznych instytucji, i to nie tylko kościelnych, oraz byli autorami licznych prac, w tym naukowych, jak też poezji, należy wymienić: ks. Aleksandra Skowrońskiego (1863-1934); ks. Euzebiusza Statecznego (1864-1921); ks. Jana Kudę (1872-1943); ks. Emila Szramka (1887-1942); ks. Emanuela Grima (1883-1950). Jednym z najpopularniejszych w tym czasie duchownych ewangelickich, znanym działaczem oświatowym, autorem artykułów prasowych był pastor Franciszek Michejda (1848-1921). Kolejny zaś to teolog i tłumacz, Jan Pindór (1852-1924). Ksiądz Kudera, przygotowując *Obrazy Ślązaków wspomnienia godnych* (Mikołów 1920), książkę będącą pierwowzorem śląskiego słownika biograficznego, wymienił

⁴⁴ J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, dz. cyt., s. 223-238.

⁴⁵ M. Łuczak, *Teologia społeczna w Kościele katowickim 1925-2010*, Częstochowa 2013, s. 123-150.

⁴⁶ A. Pethe, *Początki „Gościa Niedzielnego” w Katowicach (1923-1939). Przyczynek do dziejów prasy katolickiej na Śląsku*, w: *Katowice w II Rzeczypospolitej*, pod red. A. Barciała, Katowice 2015, s. 296.

wśród nich również nazwiska duchownych oraz opisał ich dokonania, dając tym samym asumpt do pracy kolejnych pokoleń biografów. Symbolem zaangażowania księży w życie kulturalne regionu stał się ks. prałat Emil Szramek. Brał on udział praktycznie we wszystkich przedsięwzięciach lokalnych o charakterze naukowym i kulturalnym. Był prezesem Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku, sprawował opiekę merytoryczną na organem wydawniczym towarzystwa: „Rocznikami TPN na Śląsku”. Uczestniczył w pracach nad *Polskim słownikiem biograficznym*, publikując w nim biogramy zasłużonych postaci ze Śląska. W dorobku Szramka znalazły się prace biograficzne m.in. o księżach: Bonczyku, Damrocie, Kapicy. Dla współczesnych badań śląskoznawczych najistotniejsza okazała się rozprawa pt. *Śląsk jako problem socjologiczny* (Katowice 1934), w której zawarł inspirujące myśli o tożsamości i kulturze mieszkańca Śląska, człowieka pogranicza. Ksiądz Szramek był mecenasem sztuki i zależało mu na tym, aby Ślązacy obcowali z prawdziwie cennymi dziełami o wysokim poziomie artystycznym. Swoje zapatrywania na miejsce sztuki, także w życiu religijnym, realizował przez dbałość o wystrój kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny, zwanego katowickim kościołem Mariackim, którego był proboszczem. Przyozdobił świątynię obrazami Józefa Unierzyskiego oraz witrażami Adama Bunscha – ucznia Józefa Mehoffera. Szramek jako *magister fabricae* odpowiadał za budowę katedry w Katowicach, uczestniczył również w pracach Rady Muzealnej powstającego Muzeum Śląskiego oraz inicjował założenie Biblioteki Śląskiej⁴⁷.

Wkład duchowieństwa śląskiego w kreowanie lokalnego życia kulturalnego po 1945 roku

Po II wojnie światowej Polska znalazła się w orbicie wpływów Związku Radzieckiego, co odzwierciedliło się w zmianie ustro-

⁴⁷ K. Tałuć, *Emil Szramek, Jan Kudera, Konstanty Prus – pierwsze pokolenie badaczy śląskiego regionalizmu literackiego*, Katowice 2002. Wśród współczesnych opracowań biograficznych dotyczących duchowieństwa śląskiego na uwagę zasługuje m.in. *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, pod red. M. Patera, Katowice 1996, którego współpracownicy korzystali np. z prac J. Kudery.

ju politycznego. Pod względem terytorialnym również nastąpiły duże modyfikacje. W granicach nowego państwa znalazł się bowiem praktycznie cały historyczny Śląsk. W działania scalające nowe ziemie z państwem polskim aktywnie włączył się Kościół katolicki. Inicjatywy kardynała Hlonda dotyczące kwestii administracyjnych nie były jednak realizowane bez trudności. Z jednej strony reżim komunistyczny nie widział w Kościele sojusznika i nie chciał się dzielić rządem dusz, z drugiej strony Stolica Apostolska często nie udzielała jednoznacznego poparcia duchowieństwu polskiemu. Wkrótce sytuacja Kościoła katolickiego w PRL ulegała drastycznemu pogorszeniu: księżom wytaczano procesy, osadzano ich w aresztach i więzieniach, wręczano im nakazy opuszczenia diecezji, zakazywano działania organizacji i stowarzyszeń kościelnych. W diecezji katowickiej bp Stanisław Adamski, bp Juliusz Bieniek i bp Herbert Bednorz w 1952 roku otrzymali nakaz opuszczania diecezji. Powrócili do Katowic dopiero w 1956 roku. Po śmierci biskupa Adamskiego w 1967 roku rządy w diecezji objął bp Herbert Bednorz. Kolejnym biskupem katowickim został w 1985 roku ks. dr Damian Zimoń i pełnił tę funkcję do 2011 roku. Na terenie Śląska po II wojnie światowej mimo oporów władz komunistycznych i akcji przesiedleńczych działały także domy zakonne, męskie i żeńskie, m.in. bonifratrzy, franciszkanie, jezuici, oblaci, salwatorianie, boromeuszki, elżbietanki, salezjanki, salwatorianki, służebniczki, urszulanki. W podobnie trudnej sytuacji, obok katolickiego, znalazł się Kościół ewangelicki. Władza ograniczała działalność duszpasterską, wydawniczą, likwidowała nawet cmentarze, wyburzając nagrobki.

Mimo trudnych warunków, w jakich przyszło po 1945 roku działać duchownym katolickim i ewangelickim, nie zaprzestali oni podejmować przedsięwzięć o charakterze kulturalnym. Warto przypomnieć tylko lata osiemdziesiąte XX wieku. W tym czasie duszpasterstwo akademickie stało się środowiskiem integrującym elity katolickie. Z inicjatywy ks. Oskara Thomasa w Katowicach zawiązał się Klub Inteligencji Katolickiej. W duszpasterstwie, jak też w klubie dyskutowano na różne tematy, często poruszając skomplikowane problemy społeczne i polityczne. Środowiska te włączyły się w organizowane przez kurie Tygodnie

Kultury Chrześcijańskiej (pierwszy w 1976, później w 1985, 1986, 1989 roku), w ramach których odbywały się imprezy muzyczne, teatralne, spotkania z piosenką religijną. Inicjatywy te stanowiły wyspy niezależnej od cenzury myśli i sztuki. Popularnością cieszyły się również tzw. Sacrosongi (pierwszy śląski odbył się w 1981 roku) i Festiwale Twórczości Religijnej „Gaude Fest”, organizowane we współpracy z Kościołem Ewangelicko-Augsburskim oraz innymi Kościołami. Muzeum Diecezjalne swoją działalność rozpoczęło w 1983 roku, chociaż samą jego ideę i pierwsze kroki podjęto jeszcze w międzywojniu. Wokół utworzonej przy muzeum dzięki staraniom ks. Jerzego Myszora galerii „Fra Angelico” w latach osiemdziesiątych gromadzili się tacy artyści, jak: Maciej Bieniasz, Tadeusz Czober, Roman Kalarus, Andrzej Kowalski, którzy manifestowali tym swój sprzeciw wobec oficjalnej polityki kulturalnej państwa. Pod koniec lat czterdziestych „Gość Niedzielny” udostępnił swoje łamy wybitnym publicystom i pisarzom, np. Pawłowi Jasienicy, co spowodowało, że pismo zyskało ambitniejszych niż do tej pory czytelników. W następnym dziesięcioleciu pismo znalazło się pod wpływem Paxu i straciło na popularności. Powrót biskupów z wygania oznaczał nowy rozdział w dziejach pisma. Od 1975 roku, kiedy redaktorem został ks. Stanisław Tkocz, rozpoczęto starania, aby pismo stało się ponadregionalne, i cel ten udało się osiągnąć. W latach osiemdziesiątych redakcja „Gościa Niedzielnego” udzielała schronienia wielu niepokornym dziennikarzom, np. Zdzisławowi Zwoźniakowi. Kościół zaczął współpracować również z innymi mediami, np. w 1989 roku z rozgłośnią śląską Polskiego Radia, a rok później z ośrodkiem regionalnym TVP w Katowicach⁴⁸.

W nowy okres historyczny Polski rozpoczęty w 1990 roku oba Kościoły: katolicki i ewangelicki, weszły jako inicjatorzy wielu przedsięwzięć kulturalnych, przy czym musiały tak jak każda inna instytucja zmierzyć się z nowymi uwarunkowaniami, przede wszystkim ekonomiczno-socjologicznymi, co również powinno stanowić przedmiot szczegółowych opracowań.

⁴⁸ J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, dz. cyt., s. 583-599.

Streszczenie

Tekst artykułu ma na celu zaprezentowanie najważniejszych momentów w historii ziem śląskich w czasach nowożytnych, tzn. od XVI do XX wieku, kiedy duchowieństwo wytyczało kierunki i tendencje rozwoju kulturalnego. Za punkt wyjścia do rozważań przyjęto okres reformacji, kiedy idee luterzańskie, m.in. za sprawą Hansa Metzlera, ks. Jana Hessego i ks. Ambrożego Maibana, zaczęły zyskiwać coraz więcej zwolenników np. we Wrocławiu, ale też w innych miastach śląskich. W artykule zaprezentowano dorobek z zakresu literatury i architektury w kolejnych wiekach, podzielony dla większej przejrzystości na dokonania duchownych ewangelickich i katolickich. Wskazano najważniejsze teksty literackie, wartościowe artystycznie i odgrywające w danym czasie ważną rolę ze względu na silny ładunek ideowy. Drugim opisanym obszarem były dokonania architektoniczne: nowe budynki kościelne i klasztorne wraz z wystrojem. Autorka objęła swoim zainteresowaniem także różnego rodzaju przedsięwzięcia, zwłaszcza dwudziestowieczne, np. Sacrosongi, Festiwale Twórczości Religijnej, działalność wydawniczą, którym patronował Kościół instytucjonalny.

Słowa kluczowe

duchowieństwo katolickie, duchowieństwo protestanckie, kultura, Śląsk, XVI-XX wiek

CATHOLIC AND PROTESTANT CLERGY AND THE CULTURE IN SILESIA (PROLEGOMENON)

Summary

The paper aims to present the most important events in history of Silesia from the 16th to 20th century – when the influence of the clergy set out the directions and tendencies in cultural development. The starting point for considerations was the Reformation, when Lutheran ideas, promoted by Hans Metzler and two priests: John Hesse and Ambrosius Moiban, attracted more followers in Wrocław and other Silesian towns and cities. The literature and architecture output of both catholic and protestant clergymen – including the most significant literary texts and architectural achievements, such as new churches and monasteries – has been shown. The object of the author's interest were also ventures such as Sacrosongs, festivals of religious art and publishing activities under the auspices of the Church.

Keywords

catholic clergy, protestant clergy, culture, Silesia, 16-20th century

Bibliografia

- Banaś Teresa (2005), Kłapsia Jan. W: Jacek Lyszczyzna, Dariusz Rott (red.), *Słownik pisarzy śląskich*, t. 1 (s. 70-71). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Banaś Teresa (2005), Trzanowski Jerzy. W: Jacek Lyszczyzna, Dariusz Rott (red.), *Słownik pisarzy śląskich*, t. 1 (s. 140-142). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Czapliński Marek, Kaszuba Elżbieta, Wąs Gabriela, Żerelik Rościśław (2002). *Historia Śląska*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Dola Kazimierz (2009). *Studia nad początkami reformacji protestanckiej na Śląsku*. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.
- Eller Jack David (2012). *Antropologia kulturowa. Globalne siły, lokalne światy*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Fitych Tadeusz (1984). Opactwo cystersów krzeszowickich – czołowy ośrodek śląskiej kontrreformacji. *Sobótka* 4 (1984), s. 539-559.
- Golec Józef, Bojda Stefania (1993). Bockshammer Jan Chrystian. W: Józef Golec, Stefania Bojda, *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, t. 1 (s. 41). Cieszyn: nakładem autorów.
- Golec Józef, Bojda Stefania (1993). Kotschy (Koczy) Karol. W: Józef Golec, Stefania Bojda, *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, t. 1 (s. 154). Cieszyn: nakładem autorów.
- Gumuła Urszula (1992). Literatura polska na Śląsku w XVII i XVIII wieku. W: Jan Malicki (red.), *Oblicza literackie Śląska* (s. 17-39). Katowice – Opole – Cieszyn: Biblioteka Śląska.
- Harasymowicz Jan (2004). Ewangelicka architektura i sztuka na ziemiach polskich. W: Jerzy Below, Magdalena Legendź (red.), *Świadectwo wiary i życia. Kościół luterński w Polsce wczoraj i dziś* (s. 135-149). Bielsko-Biała: Augustana.
- Hławiczka Karol (1974). Wkład protestantyzmu do polskiej kultury muzycznej. W: Tadeusz Wojak (red.), *Udział ewangelików śląskich w polskim życiu kulturalnym* (s. 166-190). Warszawa: Zwiastun.
- Iggers Georg G. (2010). *Historiografia XX wieku. Przegląd kierunków badawczych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Jaskóła Piotr (2011). Protestantyzm w kulturze Śląska. *Roczniki Teologii Eklezjologicznej* 3 (2011), s. 117-132.
- Kaczmarzyk Izabela (2003). *Adam Gdaczusz. Z dziejów kaznodziejstwa śląskiego*. Katowice: Biblioteka Śląska.
- Kempny Marian, Nowicka Ewa (wybór) (2006). *Badanie kultury. Elementy teorii antropologicznej – kontynuacje*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kopiec Jan (2001). Kardynał Gregor Kopp – biskup wrocławski (1887-1914). W: Danuta Kisielewicz, Lech Rubisz (red.), *Śląsk w myśli politycznej i działalności Polaków i Niemców w XX wieku* (s. 305-354). Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Kosian Józef (2001). *Mistyka Śląska. Mistrzowie duchowości śląskiej: Jakub Boehme, Anioł Ślązak i Daniel Czepko*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Lec Zdzisław (1995). *Jezuici we Wrocławiu*. Wrocław: Papieski Fakultet Teologiczny we Wrocławiu.
- Lec Zdzisław (2000). Jezuickie stacje misyjne, rezydencje i kolegia na Śląsku w latach 1580-1776. W: Ignacy Dec (red.), *Służcie Panu z weselem. Księga jubileuszowa ku czci kard. Henryka Gulbinowicza z okazji 50-lecia kapłaństwa, 30-lecia biskupstwa, 25-lecia posługi w archidiecezji wrocławskiej i 15-lecia kardynalatu*, t. 1 (s. 159-164). Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny.
- Lec Zdzisław (2001). Placówki jezuickie na Śląsku do kasaty zakonu. W: Krystyn Matwijowski (red.), *Miejsce i rola Kościoła wrocławskiego w dziejach Śląska* (s. 83-91). Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne we Wrocławiu.
- Lipiński Cezary (2011). *Poeta poetów: studia nad polską duchowością religijną na przykładzie recepcji Angelusa Silesiusa*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- Lyszczyna Jacek (2002). *Na śląskim Parnasie. Poezja polska na Śląsku 1795-1922 wobec tradycji i współczesnych prądów literackich*. Katowice: Wydawnictwo Gnome.
- Łuczak Marek (2013). *Teologia społeczna w Kościele katowickim 1925-2010*. Częstochowa: Kuria Metropolitalna w Częstochowie, Tygodnik Katolicki „Niedziela”.
- Łuzyniecka Ewa (1998). *Architektura klasztorów cysterskich na Śląsku*. Poznań: Patria Polonorum, Księgarnia św. Wojciecha.

- Maciuszko Janusz T. (1995). Śląsko-polska literatura ewangelicka do połowy XIX wieku. *Rocznik Teologiczny Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej* 37,1 (1995), s. 51-80.
- Malicki Jan (1992). Śląsk literacki w średniowieczu i renesansie. W: Jan Malicki (red.), *Oblicza literackie Śląska* (s. 9-16). Katowice – Opole – Cieszyn: Biblioteka Śląska.
- Małek Janusz (2012). *Reformacja i protestantyzm w Polsce i Prusach (XVI-XX w.)*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Mandziuk Józef (2007). *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku. Czasy nowożytne (1742-1845)*, t. 3, cz. 1. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Mandziuk Józef (2008). *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku. Czasy nowożytne (1845-1887)*, t. 3, cz. 2. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Maszewska Ewa, Michejda-Pinno Barbara (red.) (2003). *O większą sprawę. Ks. Franciszek Michejda (1848-1921)*. Katowice: Wydawnictwo „Głos Życia” Parafii Ewangelicko-Augsburskiej.
- Mendykowa Aleksandra (1991). *Dzieje książki polskiej na Śląsku*. Wrocław: Ossolineum.
- Miozga Ewa (2005). Herbinus Jan. W: Jacek Lyszczyzna, Dariusz Rott (red.), *Słownik pisarzy śląskich*, t. 1 (s. 54-56). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Mrozowicz Wojciech (2005). Krautwald Walenty. W: Jacek Lyszczyzna, Dariusz Rott (red.), *Słownik pisarzy śląskich*, t. 1 (s. 75-76). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Musialik Wanda (1995). Postawa duchowieństwa górnośląskiego w okresie plebiscytu. W: Maria Wanda Wanatowicz (red.), *Rola i miejsce Górnego Śląska w Drugiej Rzeczypospolitej. Materiały sesji naukowej zorganizowanej w dniach 15-16 czerwca 1992 roku w 70. rocznicę przyłączenia części odzyskanego Górnego Śląska do Macierzy* (s. 264-269). Bytom – Katowice: Muzeum Górnośląskie, Muzeum Śląskie.
- Myszor Jerzy (1999). *Historia diecezji katowickiej*. Katowice: Kuria Metropolitalna.
- Ogrodziński Wincenty (1936/1937). Zapomniany pisarz polsko-śląski z XVII w. *Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach* seria 2,3 (1936/1937), s. 1-6.
- Ogrodziński Wincenty (1937/1939). Ślązak znakomitym stylistą czasów saških (Samuel Ludwik Zasadyus). *Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach* seria 3,13 (1937/1939), s. 1-6.

- Orzechowski Kazimierz (1992). Franciszek Ludwik Neuburski – biskup i śląski mąż stanu. W: Krystyn Matwijowski (red.), *Ludzie śląskiego Kościoła katolickiego* (s. 33-38). Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.
- Pater Mieczysław (red.) (1996). *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*. Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Pethe Aleksandra (2015). Początki „Gościa Niedzielnego” w Katowicach (1923-1939). Przyczynek do dziejów prasy katolickiej na Śląsku. W: Antoni Barciak (red.), *Katowice w II Rzeczypospolitej* (s. 292-306). Katowice: Studio Noa.
- Przybylski Henryk (1995). Życie polityczne jako czynnik integracji Górnego Śląska z Drugą Rzeczpospolitą. W: Maria Wanda Wanatowicz (red.), *Rola i miejsce Górnego Śląska w Drugiej Rzeczypospolitej. Materiały sesji naukowej zorganizowanej w dniach 15-16 czerwca 1992 roku w 70. rocznicę przyłączenia części odzyskanego Górnego Śląska do Macierzy* (s. 236-148). Bytom – Katowice: Muzeum Górnośląskie, Muzeum Śląskie.
- Seidel-Grzebińska Agnieszka (1998). Siedemnastowieczny wystrój i wyposażenie kościoła Pokoju w Świdnicy – wybrane zagadnienia ikonograficzne. *Rocznik Świdnicki* 26 (1998), s. 56-87.
- Szczepankiewicz-Battek Joanna (1996). *Protestantyzm na Śląsku. Geografia, demografia, kultura*. Wrocław: Silesia.
- Szewczyk Aleksandra (2009). *Mecenat artystyczny biskupa wrocławskiego Jana V Thurzona (1506-1520)*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe.
- Szwejkowska Helena (1987). *Książka drukowana XV-XVIII wieku. Zarys historyczny*. Wrocław – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Tałuć Katarzyna (2002). *Emil Szramek, Jan Kudera, Konstanty Prus – pierwsze pokolenie badaczy śląskiego regionalizmu literackiego*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Topolski Jerzy (1984). *Metodologia historii*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Wąs Gabriela (1996). Franciszkanie w społeczeństwie Śląska w średniowieczu i dobie nowożytnej. W: Marek Derwich, Anna Pobóg-Lenartowicz (red.), *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym* (s. 105-126). Opole – Wrocław: Pracownia Badań nad Dziejami Zakonów i Kongregacji Kościelnych, Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Zaremba Jan (1969). *Polscy pisarze na Śląsku po wojnie trzydziestoletniej*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN.
- Zaremba Jan (1972). Dwaj pierwsi pisarze polscy na Śląsku Cieszyńskim – Jan Muthman i Samuel Ludwik Zasadius. *Rocznik Komisji Historyczno-literackiej Krakowskiego Oddziału PAN* 10 (1972), s. 51-65.

- Zeler Bogdan (2004). Literatura ewangelicka. W: Jerzy Below, Magdalena Legendź (red.), *Świadectwo wiary i życia. Kościół luterński w Polsce wczoraj i dziś* (s. 113-133). Bielsko-Biała: Augustana.
- Zieliński Tadeusz J. (red.) (1992). *Z historii Kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Katowice: Didache.

KRYSZYNA POTYKIEWICZ¹
LYUBOV KONDRAK²

BIBLIOTEKA SERCEM UCZELNI O BIBLIOTECIE INSTYTUTU TEOLOGICZNEGO ARCHIDIECEZJI LWOWSKIEJ

Każda instytucja edukacyjna jest skomplikowanym mechanizmem, w którym każdy poszczególny element pełni niezastąpioną rolę, realizując poprzez wykonywanie swego zadania jeden cel, jakim jest formowanie dojrzałej osobowości. Biblioteka w tej maszynarii pełni wyjątkową funkcję, ponieważ jest jej sercem, świątynią nauki, która pomaga w rozwoju osobistym oraz w zdobywaniu niezbędnego poziomu wiedzy naukowej. Szczególne zadanie mają biblioteki instytucji kościelnych, zwłaszcza seminariów duchownych, ponieważ ich misją jest pomoc przyszłym kapłanom w formacji ludzkiej, duchowej, intelektualnej i duszpasterskiej.

Lwowskie Seminarium Duchowne powstało na początku XVIII wieku i działało nieprzerwanie przez niemal 250 lat do momentu likwidacji przez władze radzieckie w 1950 roku. Przed II wojną światową klerycy seminarium studiowali na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jana Kazimierza i korzystali z jego bogatych księgozbiorów poszczególnych zakładów naukowych i katedr, oprócz tego z biblioteki kapituły generalnej. Seminarium miało także własną bibliotekę liczącą

¹ Kierownik Biblioteki Instytutu Teologicznego im. św. Józefa Bilczewskiego Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego we Lwowie-Brzuchowicach w latach 1998-2015. Zmarła po ciężkiej i długotrwałej chorobie 21 grudnia 2015 roku, pochowana na cmentarzu Janowskim.

² Sekretarz Instytutu Teologicznego we Lwowie-Brzuchowicach.

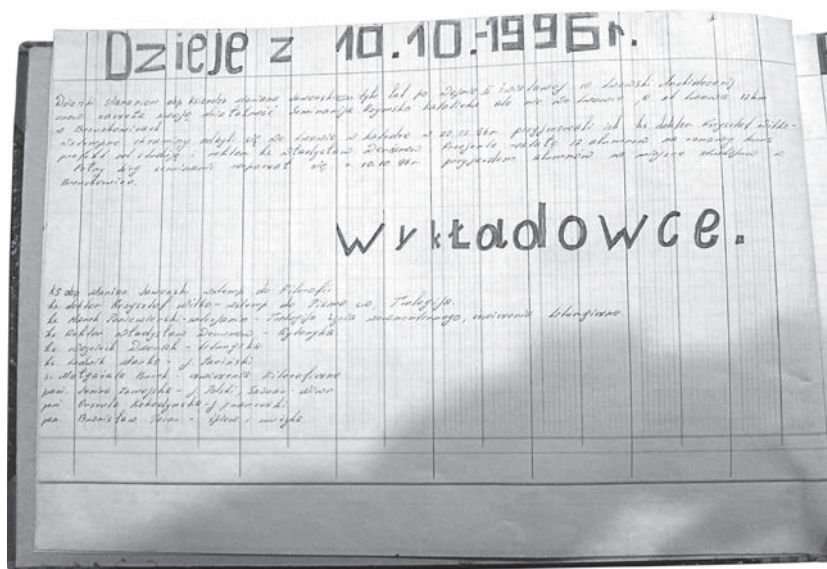
kilkadzieсят tysięcy woluminów oraz duży zbiór czasopism. W nowoczesnie urządzonej pracowni klerycy mogli korzystać z encyklopedii i podręczników oraz rzadko spotykanych kompletów dzieł ojców Kościoła i innych autorów. Zbiory te wzbogaciły się w latach wojny przez zasoby biblioteczne niektórych zmarłych kapłanów, jak choćby ks. abp. Józefa Teodorowicza, ks. Adama Gertsmana, ks. Mikołaja Sokołowskiego. Niestety w 1939 roku Wydział Teologiczny został zlikwidowany, a Uniwersytet Jana Kazimierza zmienił nazwę na Uniwersytet im. Iwana Franki. W 1945 roku przy końcu działań wojennych część księgozbioru biblioteki seminaryjnej przekazano do Zakładu Naukowego im. Ossolińskich³, część przewieziono wraz z seminarium do klasztoru Ojców Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej, reszta zaś uległa rozproszeniu w zbiorach prywatnych⁴.

Działalność archidiecezji lwowskiej została oficjalnie wznowiona przez św. Jana Pawła II 16 stycznia 1991 roku, przy czym metropolitą lwowskim mianowano abp. Mariana Jaworskiego, który w 1945 roku był klerykiem I roku lwowskiego WSD. Reaktywować seminarium udało się arcybiskupowi Jaworskiemu dopiero pięć lat później, 12 grudnia 1996 roku. Nie zajęło ono jednak swoich historycznych budynków w centrum Lwowa, lecz obiekty posanatoryjne jednego z zakładów przemysłowych, które zakupiono dzięki kościelnym funduszom z Włoch, 8 km poza miastem, w Brzuchowicach. W czasie wizyty na Ukrainie 26 czerwca 2001 roku św. Jan Paweł II nie ominął lwowskiego seminarium. Po Mszy Świętej sprawowanej na tutejszym hipodromie przybył do Brzuchowic, odwiedził kaplicę seminaryjną i pozostawił w darze monstrancję⁵.

³ Fundacja pod nazwą Zakład Narodowy im. Ossolińskich została utworzona w 1817 roku przez Józefa Maksymiliana hr. Ossolińskiego, który po upadku Rzeczypospolitej nie zrezygnował z działalności, lecz przystąpił do budowania instytucji mającej pomóc zniewalanemu narodowi w zachowaniu własnej tożsamości oraz zaszczyć mu pragnienie odzyskania niepodległości. Zgodnie z wolą założyciela fundacja miała składać się ze zbiorów (kolekcji książek, rękopisów, numizmatów i muzealiów ofiarowanych przez J.M. Ossolińskiego), majątków ziemskich przeznaczonych na jej utrzymanie oraz drukarni. Zakład miał także wydawać własne pismo naukowe i opiekować się młodymi uczonymi. Zob. *Ossolineum Wrocław – Zakład Narodowy im. Ossolińskich*, <http://pik.wroclaw.pl/Ossolineum-Wroclaw-Zaklad-Narodowy-im-Osso-m158.html>, 27.03.2015.

⁴ W. Szetelnicki, *Zapomniany lwowski bohater ks. Stanisław Frankl*, Roma 1983, s. 85.

⁵ J. Waligóra, *Lwowskie Seminarium Duchowne*, „Niedziela Ogólnopolska” 46 (2006), s. 31.

Fot. 1. Kronika AWSO (pierwszy wpis dotyczący reaktywowania lwowskiego seminarium)

Fot. 2. Budynek Instytutu Teologicznego im. św. abp. J. Bilczewskiego
we Lwowie-Brzuchowicach

W dniu inauguracji roku akademickiego, 28 października 2006 roku, po dziesięciu latach od wznowienia działalności seminarium poświęcono nowy budynek z biblioteką i salami dydaktycznymi. Z tej okazji w kaplicy seminaryjnej odprawiono Mszę Świętą pod przewodnictwem kard. Mariana Jaworskiego, będącego rektorem tej uczelni, który w homilii podkreślił wagę formacji kapłanów. Kardynał przypominał również, że w okresie dyktatury komunistycznej robiono wszystko, aby ludzie nie mieli dostępu ani do Biblii, ani do żadnej książki, która wyjaśniałaby prawdy wiary: „Chcemy dzisiaj dziękować Panu Bogu za to, że mamy bibliotekę, a nasi alumni będą mogli korzystać z wszystkiego, co nowe i w dobrym sensie posoborowe”⁶.

Od momentu, gdy dekretem z 25 stycznia 2009 roku abp Mieczysław Mokrzycki erygował Instytut Teologiczny im. św. Józefa Bilczewskiego, do chwili obecnej biblioteka należy do tej instytucji. Dyrektorem instytutu od 2009 roku jest ks. dr Jacek Uliasz, kapłan diecezji sandomierskiej. Instytut Teologiczny w grudniu 2012 roku został afiliowany do Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Korzystając także z uniwersyteckich i naukowych tradycji teologicznych Lwowa, rozwija swoją działalność dydaktyczną i naukową, pamiętając o teologiczno-pastoralnej spuściźnie św. Józefa Bilczewskiego, pasterza Kościoła lwowskiego oraz wykładowcy i rektora Uniwersytetu Jana Kazimierza.

Biblioteka Instytutu Teologicznego ma określony cel i zadania: „gromadzenie, przechowywanie i udostępnianie: prac i źródeł naukowych z zakresu filozofii, teologii i innych dyscyplin naukowych; pomocy duszpasterskich, tj. prac ascetycznych, literatury poświęconej życiu kapłańskiemu, ksiąg liturgicznych, kazań, katechez, zbiorów przykładów, pieśni religijnych, nut itp.; wybranych dzieł z zakresu literatury polskiej, ukraińskiej i zagranicznej, tak pięknej, jak i popularnej, zwłaszcza religijnej, które mogą być wykorzystywane w pracy duszpasterskiej; prac traktujących o ważnych wydarzeniach w Kościele, o zagadnieniach z życia archidiecezji oraz o problemach regionalnych; potrzebnych do użytku alumnów seminarium duchownego tekstów biblijnych, encyklik papieskich,

⁶ *Tamże.*

podręczników i pomocy naukowych; podejmowanie, wykonywanie i ogłaszanie prac badawczych na podstawie materiałów naukowych zgromadzonych w Bibliotece”⁷.

Biblioteka instytutu prowadzi działalność usługową i naukową. Służy tym samym pomocą w kształceniu alumnów Archidiecezjalnego Seminarium Duchownego (jest ich 20) oraz studentów studiów filozoficzno-teologicznych instytutu (specjalizacja nauczycielska), którymi są osoby zakonne i świeckie (40 osób). Częstokroć korzystają z niej także przybywający spoza instytutu (ok. 5 proc.). Są to osoby związane ze środowiskiem katolickim (łacińskim i greckim). Wypożyczać książki na zewnątrz mogą tylko osoby duchowne i konsekrowane. Harmonogram pracy Biblioteki Instytutu Teologicznego w ciągu roku akademickiego jest następujący: jest czynna w poniedziałki i wtorki (z wyjątkiem dni świątecznych) w godzinach od 9:45 do 14:30 oraz w piątki i soboty (dni wykładów kursu B) od 9:45 do 15:00. W sprawach związanych z pracą biblioteki przyjmuje obecnie mgr Roman Potykiewicz, kierownik Biblioteki Instytutu Teologicznego.

Struktura organizacyjna biblioteki opiera się na następujących działach: Nauki społeczne, Historia powszechna, Historia Kościoła, Nauki pomocnicze historii, Politologia, Prawo kanoniczne, Pedagogika, Psychologia, Teologia rodziny, Teologia fundamentalna, Religiologia, Ekumenizm, Teologia biblijna, Teologia dogmatyczna (podzielona według swoich traktatów), Teologia życia wewnętrznego, Hagiografia, Teologia moralna, Homiletyka, Liturgika, Teologia pastoralna, Katechetyka, Sobór Watykański II, Nauczanie biskupie, Filozofia, która zawiera poszczególne działy (Historia filozofii, Logika, Filozofia przyrody, Metafizyka, Etyka, Estetyka, Teoria poznania, Teodycea) i inne. Najobficiej i najpełniej reprezentowana jest filozofia (30 proc. ogólnej liczby zgromadzonych woluminów), następnie psychologia, literaturoznawstwo z językoznawstwem i tekstami literackimi, historia. W dalszej kolejności: teologia, katechetyka, prawo, socjologia. Najcenniejszą grupę tworzą druki z XIX i z początku XX wieku.

⁷ *Regulamin Biblioteki Instytutu Teologicznego we Lwowie-Brzuchowicach*, III. Cel i zadania, § 3, <http://www.itlviv.org.ua/biblioteka-it.html>, 04.07.2016.

Biblioteka posiada swoją czytelnię ze zgromadzonymi w niej indeksami bibliograficznymi, encyklopediami, leksykonami, słownikami, wydaniem informacyjnymi, seriami bibliotecznymi, naukowymi pracami zbiorowymi. Znajdują się tu także druki nowe, tj. książki i czasopisma, oraz druki stare. Obecnie cały księgozbiór obejmuje 70 tys. woluminów, z nich około 1 000 dostępnych jest w czytelnicy; dwanaście tytułów czasopism prenumeruje się na bieżąco, ponad 100 tytułów znajduje się w archiwum biblioteki. Bibliograficznie opracowano mniej więcej trzecią część druków starych: 104 woluminy z XIX wieku, 966 woluminów przedwojennych (reszta została zinwentaryzowana i czeka na opracowanie). Przez osiemnaście lat na stanowisku kierownika biblioteki pracowała mgr Krystyna Potykiewicz (1996-2015), obecnie zastąpił ją jej syn, Roman Potykiewicz, mający wyższe wykształcenie humanistyczne; jedna osoba z grona kleryków wykonuje funkcję dyżurnego w czasie nieobecności kierownika i jest odpowiedzialna za wypożyczanie książek klerykom i wykładowcom seminarium. Mimo szczupłości personelu dostęp do zbiorów ułatwiają prowadzone systematycznie prace bibliograficzne oraz stałe katalogowanie. Kierując się klasyfikacją nauk filozoficzno-teologicznych oraz potrzebami duszpastersko-dydaktycznymi, Krystyna Potykiewicz opracowała system klasyfikacyjny zbiorów, według którego sporządzono katalog systematyczny (około 80 proc. zbiorów opracowano komputerowo w programie Excel).

Zbiory biblioteki ciągle są uzupełniane dzięki zakupom (zależnie od zgromadzonych środków pochodzących przede wszystkim od darczyńców), dzięki wymianie z Centralnym Miejskim Systemem Bibliotek dla dorosłych im. Łesi Ukrainki oraz z Biblioteką Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego, a także darom od osób prywatnych (księży z Ukrainy i z Polski) oraz polskich bibliotek i wydawnictw (przede wszystkim Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wydawnictwo Diecezjalne w Sandomierzu i in.). Zgromadzono literaturę naukową głównie w następujących językach: polskim, ukraińskim, rosyjskim, niemieckim, angielskim, włoskim i hiszpańskim, która ogranicza się do wydawnictw kluczowych: encyklopedycznych, słownikowych, bibliograficznych, teologicznych oraz wydań towarzystw naukowych.

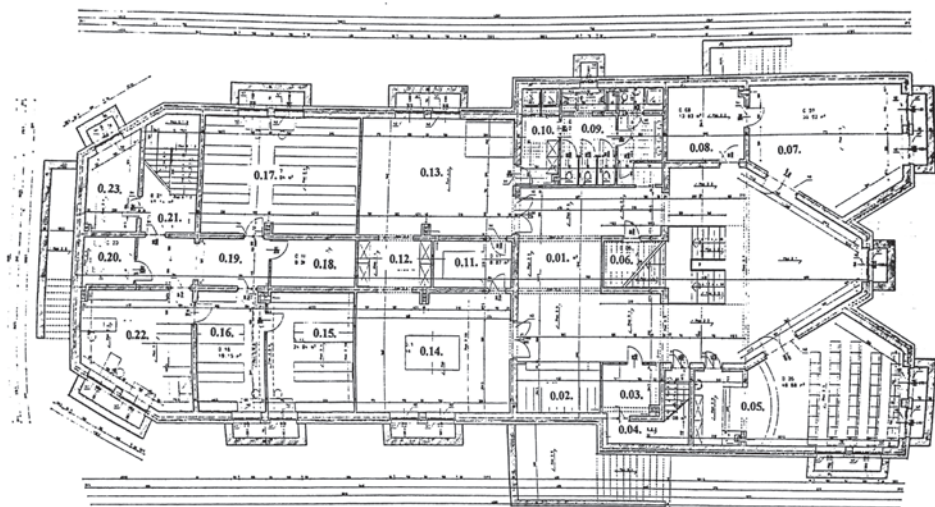
Biblioteka aktywnie współpracuje z wydawnictwami na Ukrainie (Свічадо⁸, Місіонер⁹, Дух і Літера¹⁰, wydawnictwo Akademii Kijowsko-Mohylańskiej w Kijowie i Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego we Lwowie) i w Polsce (Towarzystwo Naukowe KUL, Biblioteka Narodowa w Warszawie, Biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wydawnictwo Diecezjalne w Sandomierzu). Książnica nawiązała również współpracę z naukowymi bibliotekami Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. I. Franki oraz Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego (Lwów), z Biblioteką Naukową im. W. Stefanyka i innymi. Dużą rolę we wzbogacaniu zbiorów odgrywa wymiana prowadzona z wyżej wymienionymi instytucjami oraz przyjmowanie ofert dubletów w ramach współpracy z bibliotekami w Polsce działającymi w ramach Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES.

Biblioteka prowadzi bibliografie i katalogi czasopism naukowych. Bibliografia czasopism w Bibliotece Instytutu Teologicznego należy do grupy bibliografii wydawniczo-formalnych, rejestruje określony typ wydawnictw: „Anamnesis”, „Zeszyty Historyczno-Teologiczne” (Kraków), „Zeszyty Naukowe KUL”, „Ethos”, „Studia Leopoliensia”. W latach 2013-2015 dokonano w 50 proc. nowego oznaczenia katalogu bibliotecznego. Biblioteka stara się systematycznie organizować skromne kiermasze książek nowych i używanych, z których korzystają przede wszystkim studenci Instytutu Teologicznego.

⁸ Wydawnictwo Свічадо powstało w 1987 roku z inicjatywy ukraińskich studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Polsce, pragnieniem których było promowanie wartości duchowych we współczesnym świecie. Na przełomie roku 1990 i 1991 zapadła decyzja o przeniesieniu wydawnictwa z Polski na Ukrainę i po rocznej przerwie rozpoczęło ono swoją działalność przy klasztorze Ojców Studytów we Lwowie; zob. Б. Трояновський, *Про видавництво*, <http://svichado.com/pro-vydavnytvo>, 07.10.2015.

⁹ Wydawnictwo i Drukarnia oo. Bazylianów w Żółkwi corocznie wydaje w języku ukraińskim prace filozoficzno-teologiczne, historyczne, literaturę (poezję i prozę) o treści duchowej, książki liturgiczne, dokumenty Stolicy Apostolskiej i inne; zob. *Видавництво та друкарня Отців Василіян*, http://missioner.com.ua/index.php?level_path=0-5, 07.10.2015.

¹⁰ Дух і Літера jest stowarzyszeniem naukowo-wydawniczym, założonym w 1992 roku przez naukowców z różnych dziedzin humanistycznych z kilku ośrodków badawczych Akademii Kijowsko-Mohylańskiej. Drukuje najlepsze pozycje klasyki światowej z zakresu filozofii, historii, prawa, socjologii, nauk politycznych, literatury i sztuki, szukając twórczego połączenia „nauki według litery” z „nauki według ducha”; zob. Б. Трояновський, *Про нас*, <http://duh-i-litera.com>, 07.10.2015.

Fot. 3. Budynek Instytutu Teologicznego (rzut poziomy)

Obecnie biblioteka znajduje się na najniższej kondygnacji instytutu o łącznej powierzchni ponad 350 m². Mieszczą się tam dwie sale zbiorów, czytelnia wyposażona w księgozbiór podręczny oraz sala obsługi czytelników. Czytelnicy mają wolny dostęp do półek. Znaczącym w życiu instytutu oraz samej biblioteki był dzień 1 marca 2013 roku, kiedy to abp Mieczysław Mokrzycki dokonał jej poświęcenia w zreorganizowanym kształcie po zamontowaniu nowych regałów jezdnych mogących pomieścić ponad 40 tys. woluminów, pozwalających zaoszczędzić przestrzeń biblioteczną z myślą o dalszych projektach. Regały jezdne zaprojektowała firma „Metalsprzet” z Rzeszowa, a całe przedsięwzięcie zrealizowano przy finansowym wsparciu wielu parafii oraz osób i podmiotów z Polski. Wszyscy ci ofiarodawcy zostali zapisani na pamiątkowej tablicy umieszczonej na ścianie biblioteki.

Z okazji otwarcia i poświęcenia zreorganizowanej biblioteki odbyło się sympozjum naukowe poświęcone słowu pisanemu i książce pt. *Zapisywanie słowa*. Czynny udział wzięli w nim zarówno studenci instytutu oraz wykładowcy, jak i osoby zaproszone z zewnątrz¹¹. Sympozjum poprowadził oraz referat pt. *Apologia słowa i słowem*¹²

¹¹ J. Uliasz, *Sprawozdanie z działalności Instytutu Teologicznego Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego im. św. abp. Józefa Bilczewskiego za rok akademicki 2012/2013*, „Studia Leopoliensia” 6 (2013), s. 13.

¹² Tenże, *Apologia słowa pisanego*, „Studia Leopoliensia” 6 (2013), s. 365-371.

Fot. 4. Biblioteka po reorganizacji w 2013 roku (dyr. Instytutu Teologicznego ks. dr Jacek Uliasz, kierownik biblioteki Krystyna Potykiewicz, pracownicy firmy „Metalsprzęt” z Rzeszowa)

wyłosił dyrektor instytutu ks. dr Jacek Uliasz, swoją refleksją nad przypadkowo odnalezionym w magazynie biblioteki instytutowej zbiorem prywatnych listów podzielił się dr Jan Musiał (wykładowca literatury polskiej i światowej w Instytucie Teologicznym)¹³. Uwagę na potrzebę czytania i korzyści z tego płynące zwróciła Krystyna Potykiewicz, kierownik biblioteki oraz wykładowca literatury ukraińskiej dla kleryków¹⁴, a na zakończenie symposium referat pt. *Rola*

¹³ J. Musiał, *Lwowskie smaki w korespondencji rodzinnej u zarania II Rzeczypospolitej*, „Studia Leopoliensia” 6 (2013), s. 353-358.

¹⁴ K. Potykiewicz, *Культура читання як фундамент інформаційної компетентності*, „Studia Leopoliensia” 6 (2013), s. 349-352.

*biblioteki w środowisku nauki i wiary*¹⁵ wygłosił ks. mgr lic. Andrzej Jakóbczak, który jako dyrektor biblioteki seminarium w Sandomierzu zaprezentował jej historię oraz aktualną sytuację.

Fot. 5. Nowe regały Biblioteki Instytutu Teologicznego

Poza tym kierownik biblioteki systematycznie organizował dla kleryków spotkania z wybitnymi osobistościami środowiska literackiego Lwowa, pośród których można wymienić Wasyła Gabora, pisarza i wydawcę *Prywatnej kolekcji*, oraz Halinę Pahutiak, pisarkę i publicystkę. Dla studentów roku propedeutycznego przewidziano również kilka godzin szkolenia bibliotecznego.

Podsumowując historię oraz stan obecny biblioteki najpierw seminarium duchownego, a obecnie Instytutu Teologicznego, można stwierdzić, że mimo różnorodnych trudności i przeszkód zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych biblioteka istnieje i rozwija się. Jej

¹⁵ A. Jakóbczak, *Rola biblioteki w środowisku nauki i wiary*, „Studia Leopoliensia” 6 (2013), s. 359-363.

księgozbiór wydaje się wystarczająco bogaty, by zaspokoić potrzeby kleryków, studentów świeckich, jak też wszystkich chętnych z innych środowisk pod względem udostępnienia wiedzy przede wszystkim filozoficzno-teologicznej oraz by pomóc im w pracy naukowej. Mając w planach stały rozwój tak jakościowy, jak i ilościowy biblioteki, jej pracownicy patrzą w przyszłość z nadzieją, że nie zabraknie chętnych do korzystania z jej zasobów.

Streszczenie

Artykuł zawiera krótką historię Biblioteki Instytutu Teologicznego im. św. Józefa Bilczewskiego we Lwowie. Na wstępie przedstawiono rys historyczny lwowskiego Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego, w tym także jego biblioteki. Bez niej bowiem trudno wyobrazić sobie jakąkolwiek instytucję edukacyjną, jako że księżnica zawsze stanowi jej serce. Następnie w kontekście odrodzenia struktur archidiecezji lwowskiej po latach reżimu komunistycznego ukazano koleje reaktywowanego seminarium duchownego, ustanowienie Instytutu Teologicznego oraz wznowienie działalności jego biblioteki. Biblioteka Instytutu Teologicznego, która ciągle się rozwija i wzbogaca swoje zasoby, pełni niezastąpioną rolę w formacji przyszłych teologów, duchownych, osób konsekrowanych i świeckich studiujących we Lwowie.

Słowa kluczowe

biblioteka, archidiecezja lwowska, seminarium, Instytut Teologiczny we Lwowie

LIBRARY AS THE HEART OF THE INSTITUTE. ABOUT THE LIBRARY AT THEOLOGICAL INSTITUTE OF LVIV ARCHDIOCESE

Summary

The article presents short report on the seminary library of Lviv Archdiocese which now belongs to the Theological Institute named after St. Józef Bilczewski at Lviv Archdiocese of Latin Rite. Brief historical introduction of the Lviv Archdiocese Seminary and its library has been discussed. Then, in the context of reactivation of Lviv Archdiocese after years of Commu-

nist regime, history of its Metropolitan Seminary, Theological Institute and the library has been shown. The library constantly expands. It plays an irreplaceable role in formation of next generations of theologians: priests, members of monastic orders and laity studying at the Theological Institute.

Keywords

library, the Lviv Archdiocese, seminary, the Theological Institute in Lviv

Bibliografia

- Jakóbczak Andrzej (2013). Rola biblioteki w środowisku nauki i wiary. *Studia Leopoliensia* 6 (2013), s. 359-363.
- Musiał Jan (2013). Lwowskie smaki w korespondencji rodzinnej u zarania II Rzeczypospolitej. *Studia Leopoliensia* 6 (2013), s. 353-358.
- Ossolineum Wrocław – Zakład Narodowy im. Ossolińskich, <http://pik.wroclaw.pl/Ossolineum-Wroclaw-Zakad-Narodowy-im-Osso-m158.html> (27.03.2015).
- Potykievicz Krystyna (2013). Культура читання як фундамент інформаційної компетентності. *Studia Leopoliensia* 6 (2013), s. 349-352.
- Про видавництво, <http://svichado.com/pro-vydavnyctvo> (07.10.2015).
- Regulamin Biblioteki Instytutu Teologicznego we Lwowie-Brzuchowicach, III. Cel i zadania, § 3, <http://www.itlviv.org.ua/biblioteka-it.html> (04.07.2016).
- Szetelnicki Wacław (1983). *Zapomniany lwowski bohater ks. Stanisław Frankl*. Roma: [b.w.].
- Трояновський Богдан (2015). Про нас, <http://duh-i-litera.com> (07.10.2015).
- Uliasz Jacek (2013). Apologia słowa pisanego. *Studia Leopoliensia* 6 (2013), s. 365-371.
- Uliasz Jacek (2013). Sprawozdanie z działalności Instytutu Teologicznego Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego im. św. abp. Józefa Bilczewskiego za rok akademicki 2012/2013. *Studia Leopoliensia* 6 (2013), s. 9-17.
- Waligóra Jacek (2006). Lwowskie Seminarium Duchowne. *Niedziela Ogólnopolska* 46 (2006), s. 31.
- Видавництво та друкарня Отців Василіян, http://missioner.com.ua/index.php?level_path=0-5 (07.10.2015).

BOGUSŁAW DEC¹

WSPÓŁCZESNOŚĆ BIBLIOTEK PARAFIALNYCH RZESZOWA

Rzeszów jest nie tylko stolicą Podkarpacia, lecz również największym ośrodkiem miejskim, ekonomicznym i gospodarczym w całym regionie. Na terytorium miasta mieszczą się najważniejsze dla województwa instytucje administracyjne, sądownicze i kulturalne. Od 25 marca 1992 roku, kiedy to została erygowana diecezja rzeszowska², miasto jest także siedzibą władz biskupich oraz wielu urzędów kościelnych.

Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia granice miasta kilkakrotnie się zmieniały. Kolejno przyłączano do Rzeszowa następujące sołectwa: Słocina, Załęże, Przybyszówka, Zwiężczyca, Biała, Budziwój oraz część Miłocina³. Powiększanie się miasta miało znaczny wpływ na wzrost liczby kościołów i parafii, które znalazły się na jego obszarze. Obecnie według danych, jakie można znaleźć na oficjalnej stronie diecezji, w Rzeszowie znajdują się trzydzieści dwie parafie⁴. W liczbie tej zawiera się na specjalnych zasadach rektorat Trójcy Świętej, który nie posiada własnego terytorium,

¹ Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego.

² A. Motyka, *Diecezja rzeszowska*, w: *Encyklopedia Rzeszowa*, pod red. Jana Drausa, Grzegorza Zamojskiego, wyd. 2, Rzeszów 2011, s. 112.

³ Serwis Informacyjny Urzędu Miasta Rzeszowa, *Kalendarium historyczne*, <http://www.rzeszow.pl/miasto-rzeszow/historia/kalendarium-historyczne>, 24.01.2016.

⁴ Diecezja Rzeszowska, *Lista parafii według alfabetu*, <http://www.diecezja.rzeszow.pl/struktura/parafie/parafie-alfabetycznie>, 23.01.2016.

stary kościół przekazano zaś diecezji greckokatolickiej z prawem współużytkowania⁵.

Funkcje i zadania bibliotek parafialnych

Biblioteki parafialne należą do szeroko rozumianej grupy bibliotek kościelnych. Wyksztaliły się w ciągu wieków przy określonej jednostce organizacyjnej Kościoła, jaką jest parafia. W wielu ogólnych opracowaniach dotyczących bibliotek kościelnych biblioteki parafialne wymienia się, co prawda, wśród innych księżnic tego typu, np. klasztornych, seminaryjnych lub kolegiackich, jednak informacje dotyczące ich dziejów, działalności i funkcji są stosunkowo ubogie. Zwracano już uwagę na ów niedostatek danych, a np. Marek Zahajkiewicz tłumaczył go brakiem kompleksowych dzieł opisujących biblioteki parafialne⁶.

Podstawowe informacje historyczne i teoretyczne na temat bibliotek parafialnych można znaleźć m.in. w opracowaniach encyklopedycznych. Roman Nir w *Encyklopedii katolickiej* wymienia kilka znaczniejszych średniowiecznych parafii posiadających swoje zbiory książkowe, wśród nich np. dwie parafie: św. Elżbiety oraz św. Marii Magdaleny we Wrocławiu, parafię przy kościele Mariackim w Krakowie oraz dodatkowo kilka parafii w mniejszych miejscowościach. Co istotne, zaznacza on również: „Zawartość treściowa bibliotek parafialnych rzadko wykraczała poza ramy zapotrzebowań duchowieństwa; biblioteki te służyły również jednak ludziom świeckim, stąd można je uważać za prototyp dzisiejszych bibliotek miejskich”⁷. Uwaga ta wskazuje, że już w średniowieczu zaczynały się formować pierwsze określone funkcje i zadania bibliotek parafialnych. W tej samej *Encyklopedii katolickiej* Ludwik Grzebień podkreśla znaczny rozwój bibliotek parafialnych w początkach czasów nowożytnych.

⁵ Diecezja Rzeszowska, *Rzeszów-Rektorat Trójcy Świętej*, <http://www.diecezja.rzeszow.pl/2015/05/rzeszow-rektorat-trojcy-swietej>, 23.01.2016.

⁶ M. Zahajkiewicz, *Funkcja i znaczenie biblioteki parafialnej lub klasztornej*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 77 (2002), s. 11.

⁷ R. Nir, *Biblioteki kościelne w Polsce. Średniowiecze*, w: *Encyklopedia katolicka*, pod red. F. Gryglewicza, t. 2, Lublin 1976, k. 506.

Przyczynić się do tego miały tu przede wszystkim synody prowincjonalne, które uznawały konieczność i zasadność opieki nad zbiorami książkowymi⁸.

Kilka słów bibliotekom parafialnym poświęca *Encyklopedia wiedzy o książce* oraz *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Pierwsza z nich wskazuje na biblioteki parafialne jako miejsca, w których klerycy mogli pogłębiać swoją wiedzę, korzystając ze zgromadzonych tam książek teologicznych. Z biegiem czasu tematyka zbiorów poszerzyła się, a przywilejami czytelniczymi objęto również osoby świeckie⁹. W nieco inny sposób podstawową funkcję bibliotek parafialnych opisuje druga wspomniana encyklopedia. Według niej „biblioteka parafialna stanowi ważny instrument w działalności duszpasterskiej proboszczów”¹⁰.

Szczególnie ważną rolę biblioteki parafialne zaczęły odgrywać po II wojnie światowej, stając się placówkami edukacyjnymi dla szerokich mas społecznych. Z jednej strony odbudowujące się państwo potrzebowało szerszego grona wykształconych obywateli, z drugiej zaś ówczesne władze patrzyły jednak nieprzychylnym okiem na instytucje, dzięki którym można było krzewić przedwojenny patriotyzm. Z artykułu Marii Wodzianowskiej opublikowanego w 1947 roku wynika, że większość probostw wołało nie przyznawać się do posiadania dużych zbiorów książek¹¹ w obawie przed represjami.

Ciekawie definiuje bibliotekę parafialną w swojej pracy z 1948 roku Anna Reiterowa: „Biblioteka parafialna ma więc bardzo ważną misję do spełnienia. Ma być pomocą w krzewieniu i umacnianiu zasad wiary, prowadzić czytelników do pogłębienia wyrobienia wewnętrznego i dostarczać im do tego odpowiednich wzorców, ma kształcić i podnosić intelektualnie, wyrabiać przez odpowiednią lekturę smak literacki, łączyć szerokie masy z kulturą polską, wychowywać człowieka pod względem społecznym na dobrego, czynnego obywatela”¹².

⁸ L. Grzebień, *Biblioteki kościelne w Polsce. Czasy nowożytne*, w: *tamże*, k. 508.

⁹ *Biblioteki kościelne*, w: *Encyklopedia wiedzy o książce*, pod red. A. Birkenmajera, Wrocław 1971, k. 223-224.

¹⁰ [W. Nowodworski], *Biblioteki kościelne*, w: *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, pod red. K. Głombiowskiego, B. Świdarskiego, H. Więckowskiej, Wrocław 1976, s. 62.

¹¹ M. Wodzianowska, *Stan bibliotek polskich*, „Przegląd Biblioteczny” 1-2 (1947), s. 21.

¹² A. Reiterowa, *Biblioteka parafialna*, „Homo Dei” 3 (1948), s. 362.

Co istotne, w treści artykułu po raz kolejny podkreślono konieczność propagowania czytelnictwa religijnego wśród osób świeckich.

Zainteresowanie problematyką bibliotek parafialnych wzrosło ponownie po przemianach ustrojowych 1989 roku oraz po zwrocie w podejściu władz państwowych do instytucji Kościoła¹³. Zaczęły się pojawiać coraz liczniejsze prace dotyczące historii, jak też podstaw funkcjonalnych i merytorycznych bibliotekarstwa kościelnego (w tym parafialnego). Próby usystematyzowania zadań stojących przed bibliotekami parafialnymi pozwoliły na szersze zrozumienie ich misji dziejowej. Według założeń charakterystyczne zbiory tych placówek powinny służyć pomocą czytelnikom w zakresie nauki katolickiej, pogłębiać ich wiarę, kształtować ducha patriotyzmu. Mają wychowywać, kultywować tradycje dziedzictwa regionalnego, a poprzez odpowiednio dobraną literaturę rozwijać także dobry gust czytelniczy¹⁴.

Analiza funkcjonowania bibliotek parafialnych w Rzeszowie

W ciągu ostatnich kilku lat na łamach czasopism religijnych pojawiło się sporo opracowań dotyczących współczesnych bibliotek parafialnych. Są to przede wszystkim opisy pojedynczych instytucji, choć można spotkać również prace szersze, badające historię lub wybrane aspekty działalności bibliotek parafialnych. Niestety brakuje artykułów oraz wykazów dotyczących rzeszowskich bibliotek parafialnych, które mogłyby wspomóc i pogłębić poniższą analizę.

Dane dotyczące bibliotek parafialnych Rzeszowa zebrano od 19 do 26 stycznia 2016 roku w trakcie kwerendy telefonicznej, w przypadku zaś dwóch parafii – również osobistej. Do każdej rzeszowskiej parafii skierowano określony zestaw pytań. Pierwsza i podstawowa kwestia dotyczyła istnienia biblioteki przyparafialnej. Jeśli odpowiedź była pozytywna, następowały kolejne pytania dotyczące ilości zbiorów bibliotecznych, zakresu tematyki, liczby czytelników, roku założenia,

¹³ A. Biernacka, M. Dubiński, *Zarys historii bibliotek parafialnych w Polsce*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 73 (2000), s. 18.

¹⁴ M. Zahajkiewicz, *Funkcja i znaczenie biblioteki...*, art. cyt., s. 15-16.

godzin otwarcia, opiekunów biblioteki. W trakcie rozmów pojawiały się dodatkowe kwestie, dotyczące np. zbiorów innych niż książkowe, zagadnień związanych z historią danej placówki, funkcji wykraczających poza typową rolę bibliotek.

Przypisy pod tabelą dotyczą danych kontaktowych do poszczególnych parafii. Pod wskazanymi numerami telefonu można zwerifikować treści zamieszczone w tabeli, przy czym jeśli pierwsza odpowiedź dotycząca funkcjonowania biblioteki przy parafii była negatywna, zamieszczono tylko datę rozmowy. W przypadku parafii, które posiadają biblioteki, poza numerem telefonu i terminem rozmowy pojawia się również imię i nazwisko osoby, od której informacje te uzyskano.

Biblioteki parafialne w Rzeszowie. Stan ze stycznia 2016 roku

Parafia pw.	Biblioteka	Zbiory	Tematyka	Czytelnicy	Uwagi
bł. Karoliny ¹	nie				
bł. ks. Jerzego Popiełuszki ²	nie				
bł. Władysława Findysza ³	nie				
Bożego Ciała i MB z Lourdes ⁴	nie				
Chrystusa Króla ⁵	tak	książki – ok. 3 tys., kasyety video – 157 szt.	teologia, literatura piękna, lektury, poezje, książki dla dzieci i młodzieży	ok. 400	założona w latach 50. XX wieku, śr., czw., pt. 17:30-19:00, niedz. 7:30-19:30 po Mszach św., opiekunem jest osoba świecka
MB Królowej Polski ⁶	nie				istniała ok. 10 lat temu

¹ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 19.01.2016 (tel. 17 783 80 92).

² Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 19.01.2016 (tel. 570 241 996).

³ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 20.01.2016 (tel. 696 077 856).

⁴ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 19.01.2016 (tel. 17 860 19 40).

⁵ Dane uzyskane podczas rozmowy z p. Markiem Thomasem, 26.01.2016. Dodatkowe informacje ze strony internetowej: <http://www.chrystuskrol.rzeszow.pl/biblioteka-parafialna>, 23.01.2016.

⁶ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 20.01.2016 (tel. 26 115 59 30).

Parafia pw.	Biblioteka	Zbiory	Tematyka	Czytelnicy	Uwagi
MB Nieustającej Pomocy i św. Floriana ⁷	tak	książki – ok. 2 tys. CD, DVD – kilkanaście szt.	religia, literatura piękna	spordyczni	założona w 1985 roku, czasowo zawieszona, otwierana przez księdza na prośbę czytelnika
MB Różańcowej ⁸	tak	książki – ok. 4 tys.	teologia, historia, filozofia, literatura piękna	spordyczni	założona ok. 1980 roku, czasowo zawieszona, otwierana przez księdza na prośbę czytelnika
MB Saletyńskiej ⁹	nie				
MB Śnieżnej ¹⁰	nie				zlikwidowana w latach 80. XX wieku
MB Częstochowskie ¹¹	nie				
Miłosierdzia Bożego (Biała) ¹²	nie				zlikwidowana kilka lat temu
Najświętszego Serca Jezusowego ¹³	tak	książki – ok. 1 tys. CD, DVD – kilka szt.	religia, literatura piękna	kilkadziesiąt osób	założona ok. 1998 roku, niedz. 10:00-12:00, również na prośbę czytelnika, opiekunem jest KSM
Narodzenia NMP (Staroniwa) ¹⁴	tak	książki – ok. 1 tys.	religia, literatura piękna, lektury	spordyczni	otwierana przez księdza na prośbę czytelnika

⁷ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej z ks. proboszczem Józefem Kandeferem, 19.01.2016 (tel. 17 871 27 00).

⁸ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej z ks. proboszczem Tadeuszem Wyskiem, 20.01.2016 (tel. 17 863 60 00).

⁹ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 19.01.2016 (tel. 17 860 91 91).

¹⁰ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 19.01.2016 (tel. 17 221 91 80).

¹¹ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 20.01.2016 (tel. 17 780 71 03).

¹² Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 19.01.2016 (tel. 17 229 91 33).

¹³ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej z ks. Michałem Rurakiem, 20.01.2016 (tel. 17 865 46 46).

¹⁴ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej z ks. proboszczem Stanisławem Jamińskim 19.01.2016, (tel. 17 853 08 13).

Parafia pw.	Biblioteka	Zbiory	Tematyka	Czytelnicy	Uwagi
Opatrzności Bożej ¹⁵	nie				zlikwidowana
Podwyższenia Krzyża Świętego ¹⁶	tak	książki – ok. 700 CD, DVD – kilka szt.	religia, słowniki, literatura piękna	kilka osób	założona ok. 1996 roku, otwierana przez księdza na prośbę czytelnika
rektorat Trójcy Świętej	–				
św. Jacka ¹⁷	nie				
św. Jadwigi Królowej ¹⁸	nie				
św. Józefa ¹⁹	tak	książki – ok. 1 tys.	religia, beletrystyka lektury, teologia	kilkanaście osób	niedz. 9:00-9:30, 10:30-11:00, czytelnia prasy katolickiej, opiekunem jest ksiądz proboszcz
św. Józefa Kalasancjusza ²⁰	nie				
św. Józefa Sebastiana Pelczara ²¹	nie				
św. Judy Tadeusza ²²	nie				
Świętego Krzyża ²³	nie				
św. Michała Archanioła ²⁴	nie				zlikwidowana kilka lat temu

¹⁵ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 20.01.2016 (tel. 17 852 18 01).

¹⁶ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej z ks. proboszczem Franciszkiem Kołodziejem 21.01.2016, (tel. 17 863 42 66).

¹⁷ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 19.01.2016 (tel. 17 860 91 30).

¹⁸ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 20.01.2016 (tel. 17 740 14 05).

¹⁹ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej z ks. proboszczem Krzysztofem Gołąbkim, 21.01.2016 (tel. 17 861 17 42). Dodatkowo informacje ze strony internetowej: <http://www.parafia-jozef.rzeszow.opoka.org.pl/biblio.html>, 23.01.2016.

²⁰ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 19.01.2016 (tel. 17 853 62 62).

²¹ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 20.01.2016 (tel. 17 852 97 47).

²² Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 20.01.2016 (tel. 17 854 10 20).

²³ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 20.01.2016 (tel. 17 853 51 97).

²⁴ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 19.01.2016 (tel. 17 857 84 64).

Parafia pw.	Biblioteka	Zbiory	Tematyka	Czytelnicy	Uwagi
św. Mikołaja ²⁵	tak	brak danych			niedz. po Mszach św. 9:00-12:00, opiekunami są osoby świeckie
św. Rocha (Słocina) ²⁶	nie				zlikwidowana; zbiory za zgodą kurii oddane do polskiej szkoły w Stanisławowie na Ukrainie
Świętej Rodziny ²⁷	nie				zlikwidowana
Świętych Wojciecha i Stanisława ²⁸	tak	książki – ok. 2 tys.	religia, litera- tura piękna, beletrystyka lektury	kilka osób	założona w 1978 roku, pon. 17:00- -18:00, opiekun świecki
Wniebowzięcia NMP ²⁹	tak	książki – ok. 3 tys.	religia, literatura piękna	ok. 50	założona w 1970 roku, śr., sob. po Mszy św. o 9:00, opiekunami są zakonnicy
Wniebowzięcia NMP (Zalesie) ³⁰	nie				
św. Józefa (Zwięzycza) ³¹	nie				

²⁵ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 19.01.2016 (tel. 17 863 42 33).

²⁶ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 20.01.2016 (tel. 17 850 11 86).

²⁷ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 19.01.2016 (tel. 17 856 84 72).

²⁸ Dane uzyskane podczas rozmowy z p. Mieczysławem Deptuchem, 25.01.2016.

²⁹ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej z o. gwardianem Rafałem Klimasem, 20.01.2016 (tel. 17 853 34 95).

³⁰ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 20.01.2016 (tel. 17 864 09 25).

³¹ Dane uzyskane podczas rozmowy telefonicznej, 20.01.2016 (tel. 17 850 09 52).

Na podstawie zebranych danych można wysunąć kilka interesujących wniosków dotyczących współczesności bibliotek parafialnych w Rzeszowie, ich funkcjonowania oraz problemów, z którymi się borykają.

W Rzeszowie istnieje obecnie dziesięć bibliotek parafialnych, z czego działalność dwóch z nich (przy parafii pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Floriana oraz pw. Matki Bożej Różańcowej)

jest *de facto* zawieszona. Księża proboszczowie deklarują jednak, że w razie potrzeby mogą biblioteki te otworzyć, zbiory zaś udostępnić chętnym. W pięciu parafiach biblioteki zlikwidowano na przestrzeni ostatnich kilku lat, natomiast jedną jeszcze w latach osiemdziesiątych XX wieku. Przyczyną był zupełny brak zainteresowania ze strony parafian. Zbiory parafii pw. św. Rocha (Słocina) zostały za zgodą kurii przekazane polskiej szkole w Stanisławowie na Ukrainie.

Czas powstawania poszczególnych bibliotek jest trudny do ustalenia. Proboszczowie nie zawsze są w stanie podać oficjalną datę ich założenia. Czasami biblioteczki prywatne rozrastały się, przekształcając się w efekcie w biblioteki parafialne, a ich zbiory zaczęto udostępniać czytelnikom. Najstarsza biblioteka działa na terenie parafii pw. Chrystusa Króla (od lat 50. XX wieku), a jej powstanie przypisuje się niezręcznemu już ks. infułatowi Józefowi Sondejowi. Ponad czterdzieści pięć lat działa biblioteka bernardyńska (parafia pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny), a od ok. czterdziestu lat placówka przy parafii pw. Świętych Wojciecha i Stanisława. Najmłodsza, powstała ok. 1998 roku, jest biblioteka parafii pw. Najświętszego Serca Jezusowego.

Biblioteka przy parafii pw. Chrystusa Króla w Rzeszowie (fot. B. Dec)

Zbiory bibliotek parafialnych w Rzeszowie są stosunkowo niewielkie. Z ksiąg inwentarzowych można się dowiedzieć, że np. parafia pw. Matki Bożej Różańcowej posiada kolekcję ok. 4 tys. książek, natomiast parafia pw. Podwyższenia Krzyża Świętego ma ich tylko ok. 700. Inne rzeszowskie parafie zgromadziły kolekcje w granicach 1 – 3 tys. woluminów. W niektórych przypadkach liczba zbiorów podana w tabeli została powiększona o szacunkową liczbę książek czekających na opisanie. W jednej z bibliotek istnieje wypożyczalnia kaset video z filmami religijnymi (parafia pw. Chrystusa Króla), w trzech innych zgromadzono po kilka lub kilkanaście płyt CD lub DVD z filmami.

Wszystkie parafie w Rzeszowie dysponują zbiorami bibliotecznymi o różnorodnej tematyce. Czytelnicy mogą korzystać z literatury religijnej, począwszy od naukowych dzieł teologicznych, poprzez kazania i adhortacje, na popularnonaukowych książkach opisujących żywoty świętych kończąc. Wypożyczyć można również dzieła literatury pięknej, poezję, książki historyczne i filozoficzne. Młodszym czytelnikom oferuje się lektury szkolne oraz bajki dla dzieci. Zauważa się, że zasoby rzeszowskich bibliotek parafialnych wpisują się w ogólne tendencje odnotowane w innych miastach, np. Bydgoszczy¹⁵.

Aż cztery biblioteki otwierane są na prośbę osoby zainteresowanej po wcześniejszym uzgodnieniu tego z księdzem. Kolejne cztery czynne są raz w tygodniu, jedna dwa razy, natomiast biblioteka parafii pw. Chrystusa Króla cztery razy na tydzień. Częstotliwość otwarcia bibliotek ma niewątpliwie swoje powiązanie z liczbą czytelników i ogólnym zainteresowaniem ich zbiorami. Placówki otwierane w razie potrzeby lub raz w tygodniu czytelnicy odwiedzają sporadycznie. Większą liczbę odwiedzających obserwuje się za to w bibliotekach przy parafiach pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (ok. 50) oraz pw. Chrystusa Króla (ok. 400 zapisanych, z czego rzeczywiście aktywnych czytelników jest ok. 40). Większość użytkowników bibliotek parafialnych to osoby w wieku średnim oraz starsze, rzadko natomiast spotyka się czytelników młodych.

¹⁵ M. Apiecioneł, *Biblioteki parafialne w Bydgoszczy*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2 (37) (2013), s. 128.

W omawianych bibliotekach brakuje specjalnie przeszkolonej kadry, mimo to zbiory są w większości starannie wpisane do ksiąg inwentarzowych oraz dobrze przygotowane i zabezpieczone. W sześciu spośród omawianych dziesięciu bibliotek parafialnych zbiorami opiekują się sami księża, w pozostałych zaś są to osoby świeckie będące wolontariuszami (np. w parafii pw. Najświętszego Serca Jezusowego książkami zajmuje się młodzież z Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży). Wśród osób świeckich najdłużej, bo aż dwadzieścia lat, swoją biblioteką opiekuje się p. Marek Thomas z parafii pw. Chrystusa Króla.

We wszystkich omawianych rzeszowskich placówkach gromadzenie książek odbywa się w zdecydowanej większości dzięki darom. Dzieje się tak z oczywistych dla tego typu instytucji względów, czyli braku funduszy lub trudności z ich pozyskaniem, zwłaszcza zaś w sytuacji, gdy zainteresowanie czytelnicze jest bardzo ograniczone. Czasami kolekcje uzupełnia się jednak dzięki drobnym zakupom oraz prywatnym księgozbiорom księży pracujących w parafiach.

Do wszystkich danych przedstawionych w tabeli oraz poddanych analizie starano się dotrzeć w sposób jak najbardziej rzetelny i pełny. Niestety uzyskanie pełnych informacji o bibliotekach w przypadku niektórych parafii okazało się niemożliwe, a część informacji trzeba było przedstawić w przybliżeniu (dotyczy to najczęściej ilości zbiorów, daty założenia biblioteki oraz rzeczywistej liczby czytelników). Wydaje się jednak, że drobne niedociągnięcia zasadniczo nie zacierają ogólnego obrazu działalności współczesnych bibliotek parafialnych w Rzeszowie.

Zakończenie

W Rzeszowie znajduje się obecnie dziesięć bibliotek parafialnych. Od początku XXI wieku nie powstała żadna nowa placówka tego typu, kilka natomiast zlikwidowano. Biorąc pod uwagę globalne problemy, z jakimi boryka się czytelnictwo w Polsce, trudno jest mówić o optymistycznych prognozach także w stosunku do bibliotek działających przy rzeszowskich parafiach. Liczba czytelników maleje

z roku na rok, natomiast wiedzę zdobywaną z książek wypierają informacje z Internetu. Do lamusa odchodzą kasety video i płyty CD, kiedy każdy film można w kilkadziesiąt sekund ściągnąć z sieci bez wychodzenia z domu. Niewielkie z reguły fundusze ograniczają możliwości powiększania zbiorów o atrakcyjne pozycje, co dodatkowo zniechęca i tak nielicznych już użytkowników. Proboszczowie kilku parafii, przy których obecnie działają biblioteki, stanęli w tej sytuacji przed poważnym dylematem: utrzymywania praktycznie nieodwiedzanych placówek bądź ich całkowitej likwidacji.

Aby móc nadal spełniać swoją podstawową misję, biblioteki parafialne powinny bardziej otworzyć się na czytelnika. Należy zrozumieć, że Internet stał się głównym instrumentem przekazu podstawowych danych i informacji, a zaledwie dwie parafie w Rzeszowie zamieściły na swoich stronach dane o istnieniu biblioteki parafialnej. W gablotach z ogłoszeniami parafialnymi również brakuje informacji o możliwości wypożyczenia książek, w trakcie kazań rzadko słyszy się słowa zachęty do odwiedzenia biblioteki. W dzisiejszych czasach nie wystarczą już tylko zgromadzone zbiory i nadzieja, że prędzej czy później pojawi się ktoś zainteresowany pogłębieniem swojej wiary i wiedzy dzięki literaturze katolickiej. Aby biblioteki parafialne przetrwały i ponownie ożyły, konieczna jest wzorem bibliotek publicznych bardziej energiczna akcja promocyjno-informacyjna.

Streszczenie

Biblioteki parafialne należą do szeroko rozumianej grupy bibliotek kościelnych. Ich cechą charakterystyczną we współczesnym świecie jest otwartość na czytelnika świeckiego. Głównym zadaniem bibliotek parafialnych jest kultywowanie wiary oraz kultury chrześcijańskiej w lokalnym środowisku, stąd też określony zakres ich zbiorów. Obecnie na terenie Rzeszowa istnieje dziesięć bibliotek parafialnych. Ich zbiory są stosunkowo nieliczne, obejmując książki, prasę oraz filmy głównie o tematyce religijnej. Zainteresowanie oraz liczba czytelników są niewielkie. Sytuacja ta powoduje zauważalny spadek liczebności bibliotek parafialnych w Rzeszowie na przestrzeni ostatnich lat.

Słowa kluczowe

biblioteki parafialne, Rzeszów, bibliotekarstwo, czytelnictwo

PARISH LIBRARIES IN RZESZÓW AT PRESENT DAYS

Summary

Parish libraries belong to the broad group of church libraries. Their characteristic feature in the modern world is the openness to the lay readers. The main task of parish libraries in the local community is to cultivate faith and Christian culture hence the distinctive range of collections. Currently there are ten libraries of this type in Rzeszów. The collections are relatively few in number including books, newspapers and movies mostly with religious themes. The interest and the number of readers is rather small therefore a noticeable decrease in the number of parish libraries in Rzeszow has been observed in recent years.

Keywords

parish libraries, Rzeszów, librarianship, readership

Bibliografia

- [Nowodworski Witold] (1976). Biblioteki kościelne. W: Karol Głombiowski, Bolesław Świdorski, Helena Więckowska (red., kom.), *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego* (s. 61-62). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Apiecionek Magdalena (2013). Biblioteki parafialne w Bydgoszczy. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 2 (37) (2013), s. 115-130.
- Biblioteki kościelne (1971). W: Aleksander Birkenmajer (red. nac.), *Encyklopedia wiedzy o książce* (k. 223-225). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Biernacka Anna, Dubliński Marek (2000). Zarys historii bibliotek parafialnych w Polsce. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 73 (2000), s. 9-21.
- Diecezja Rzeszowska, Lista parafii według alfabetu, <http://www.diecezja.rzeszow.pl/struktura/parafie/parafie-alfabetycznie> (23.01.2016).
- Diecezja Rzeszowska, Rzeszów-Rektorat Trójcy Świętej, <http://www.diecezja.rzeszow.pl/2015/05/rzeszow-rektorat-trojcy-swietej> (23.01.2016).
- Grzebień Ludwik (1976). Biblioteki kościelne w Polsce. Czaszy nowożytny. W: Feliks Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 2 (k. 507-510). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Motyka Andrzej (2011). Diecezja rzeszowska. W: Jan Draus, Grzegorz Zamoyński (red. nac.), *Encyklopedia Rzeszowa* (s. 112-114). Rzeszów: Mitel s.c.

- Nir Roman (1976). Biblioteki kościelne w Polsce. Średniowiecze. W: Feliks Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 2 (k. 505-507). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Parafia pw. Chrystusa Króla w Rzeszowie, Biblioteka parafialna, <http://www.chrystuskrol.rzeszow.pl/biblioteka-parafialna> (23.01.2016).
- Parafia św. Józefa, Rzeszów-Staromieście. Biblioteka parafialna, <http://www.parafia-jozef.rzeszow.opoka.org.pl/biblio.html> (23.01.2016).
- Reiterowa Anna (1948). Biblioteka parafialna. *Homo Dei* 3 (1948), s. 361-365.
- Serwis Informacyjny Urzędu Miasta Rzeszowa, Kalendarium historyczne, <http://www.rzeszow.pl/miasto-rzeszow/historia/kalendarium-historyczne> (24.01.2016).
- Wodzianowska Maria (1947). Stan bibliotek polskich. *Przegląd Biblioteczny* 1-2 (1947), s. 12-23.
- Zahajkiewicz Marek (2002). Funkcja i znaczenie biblioteki parafialnej lub klasztornej. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 77 (2002), s. 9-17.

AGATA MUC¹

„WIADOMOŚCI KOŚCIELNE. KIRCHLICHE NACHRICHTEN” PARAFII ŚW. JÓZEFA W RUDZIE ŚLĄSKIEJ JAKO ŹRÓDŁO DO DZIEJÓW MIASTA I PARAFII W LATACH 1908-1911

Wiek XIX to czas gwałtownego rozwoju prasy, która obok tradycyjnych form przekazu zaczęła odgrywać znaczącą rolę i stała się jednym z podstawowych narzędzi komunikacji społecznej. Korzyści płynące z prasy jako forum głoszenia prawd wiary i zasad postępowania dostrzegała także hierarchia Kościoła katolickiego. Papież Leon XIII w encyklice *Dall'alto dell'Apostolico Seggio* z 1890 roku widział prasę jako główne narzędzie, którym posługują się wrogowie, i dlatego postulował, by katolicy w obronie prawdy i religii przeciwstawiali „dobrą prasę złą”². Dzięki uświadomieniu sobie znaczenia, jakie miały gazety, władze kościelne zaczęły rozwijać działalność w tym kierunku, co wpłynęło na różnorodność form czasopiśmienniczych.

Na początku XX wieku na ziemiach polskich funkcjonowało wiele różnych typów prasy katolickiej, wydawano zarówno duże tytuły regionalne, jak i małe gazetki lokalne. W tym okresie pojawił się nowy typ wydawnictwa periodycznego: prasa parafialna³. Najczęściej

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² L. Dyczewski, *Prasa katolicka*, w: *Encyklopedia katolicka*, pod red. F. Gryglewicza, t. 16, Lublin 2012, k. 263.

³ W. Dutka, *Typologia prasy parafialnej Kościoła rzymskokatolickiego w II Rzeczypospolitej*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 11,1-2 (2008), s. 39.

tworzyli ją duchowni, którzy chcieli nawiązać bardziej bezpośredni kontakt z wiernymi swojej parafii. Pierwsze tego rodzaju pisma zaczęły wychodzić w Poznaniu oraz w Warszawie⁴. Z czasem pojawiły się także na Śląsku, gdzie wyraźnie dawało się odczuć pozytywne nastawienie przedstawicieli władz Kościoła lokalnego do rozwoju wydawnictw katolickich. Biskup wrocławski Georg von Kopp (1837-1914) w liście pasterskim z 1891 roku zauważył, że „szerzenie prawd religijnych staje się także przez dobre książki i pisma, potrzebujemy pism popularnych, które by lud wierny w sposób łatwy do pojęcia mogły o kwestiach religijnych i społecznych ze stanowiska chrześcijańskiego pouczać przeciw jadowi pism niewiernych”⁵. Wyczuwając przychylność władz kościelnych, jak też osobiście dostrzegając skutki oddziaływania słowa drukowanego na wiernych, niektórzy duszpasterze decydowali się na tworzenie czasopism na terenie własnej parafii. Przykładem tego rodzaju inicjatywy na Górnym Śląsku były „Wiadomości Kościelne” wydawane przez ks. Antoniego Ogana (1870-1959) w parafii św. Józefa w Rudzie Śląskiej.

Powstanie i rozwój tygodnika

Ks. Antoni Ogan pochodził ze wsi Wieszowa położonej w pobliżu Bytomia, święcenia kapłańskie przyjął w 1897 roku we Wrocławiu. Przez następne dwa lata był wikarym w Rybniku i Biskupicach, a następnie trafił do Rudy Śląskiej, gdzie początkowo został ustanowiony kuratusem przy parafii Matki Boskiej Różańcowej. W latach 1902-1904 z fundacji ówczesnego właściciela Rudy, hr. Franciszka Ballestrema (1834-1910), wzniesiono w Rudzie nowy, neoromański kościół pod wezwaniem św. Józefa. Kiedy w 1906 roku ostatecznie ustanowiono nową parafię, ksiądz Ogan został jej pierwszym proboszczem⁶. W 1919 roku ustąpił z tej funkcji, prawdopodobnie ze wzglę-

⁴ Tenże, *Powstanie i rozwój prasy parafialnej Kościoła rzymskokatolickiego w II Rzeczypospolitej*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 9,2 (2006), s. 71.

⁵ Za: J. Myszor, *Duszpasterstwo parafialne na Górnym Śląsku w latach 1821-1914*, Katowice 1991, s. 218.

⁶ *Parafia św. Józefa w Rudzie Śląskiej*, w: *Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku*, http://www.encyklo.pl/index.php?title=Parafia_%C5%9Bwuj%C3%B3zefa_w_Rudzie_%C5%9A%C4%85skiej, 08.04.2016.

du na zarzucane mu nastawienie proniemieckie. Niemniej jednak ks. Antoni Ogan nie był kojarzony jednoznacznie z niemieckością. Jakkolwiek początkowo wprowadzał obowiązkowe nabożeństwa dla dzieci w języku niemieckim, to jednak po pewnym czasie zniósł je z powodu nikłej frekwencji. W 1902 roku założył polskie stowarzyszenie robotnicze, co można uznać za przejaw chęci uczestniczenia w polskim życiu narodowym⁷. Jednakże takie samo stowarzyszenie założył dla robotników niemieckich, co pozwala przypuszczać, że miał podobny stosunek do parafian polskich i niemieckich. W późniejszym okresie zdarzało mu się występować z krytyką organizowanych przez czynniki urzędowe zabaw niemieckich dla dzieci w Rudzie, mających na celu germanizację najmłodszego pokolenia⁸. Opór przeciw germanizacji stał się powodem jego sporu z hakatystami na łamach lokalnych gazet. Polska gazeta „Głos Śląski” pisała o nim w numerze z 1904 roku, że: „to nie jest ani polonizator, ani germanizator, ale kapłan pilnujący w pierwszej linii Kościoła i dobra dusz swoich parafian. W roku zeszłym występował nawet przeciwko ruchowi polskiemu i naszemu «Głosowi Śląskiemu», ale opinię tę czerpał z gazet niemieckich”⁹. Z polskiego punktu widzenia jakkolwiek forma przeciwstawiania się praktykom germanizatorskim wymagała wówczas odwagi i miała ogromne znaczenie, gdyż przyczyniała się do umacniania polskich postaw patriotycznych. Podobną wymowę miało zorganizowanie w 1905 roku w Katowicach konferencji proboszczów za zgodą kard. Georga Koppa oraz przy współpracy ks. Wiktora Schmidta (1841-1917) i ks. Reinholda Schirmeisena (1842-1912). Spotkanie stworzyło możliwość ujawnienia propolskiego nastawienia wielu wpływowych księży posługujących w rejonie Górnego Śląska¹⁰. Poza tym na terenie parafii św. Józefa oraz w ramach towarzystwa robotniczego organizował wiele akcji o charakterze religijnym i kulturalnym. Jego zmysł organizatorski był doceniany nie tylko przez członków stowarzyszenia w Rudzie, ale i przez władze zwierzchnie, o czym świadczy fakt wybrania właśnie jego osoby na

⁷ A. Sapota, *Towarzystwo Katolickie Robotników w Rudzie* [mps], Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego, Kraków 1977, s. 15.

⁸ M. Pater, *Duchowieństwo katolickie wobec spraw polskich na Górnym Śląsku (1891-1914)*, Katowice 2004, s. 233.

⁹ *Proces ks. Ogana z Rudy*, „Głos Śląski” 204 (1904), s. 1.

¹⁰ M. Pater, *Duchowieństwo katolickie...*, dz. cyt., s. 276-277.

prezesa obwodu¹¹. Tego rodzaju działania sprawiły, że w Rudzie Śląskiej był postrzegany jako dobry organizator i duszpasterz.

Fot. 1. Ks. Antoni Ogan – twórca „Wiadomości Kościelnych”

Źródło: A. Sapota, *Towarzystwo Katolickich Robotników w Rudzie*, Kraków 1977, s. 43.

Talent organizatorski rudzkiego proboszcza ujawnił się także podczas realizacji pomysłu stworzenia pisma parafialnego. Najprawdopodobniej jako pierwszy w regionie zaczął drukować rozbudowane ogłoszenia parafialne na każdą niedzielę, co stawia go w gronie pro-

¹¹ A. Sapota, *Towarzystwo Katolickie Robotników...*, dz. cyt., s. 43.

toplastów prasy parafialnej¹². Jednocześnie nie ma podstaw, by przypuszczać, że ksiądz Ogan był osamotniony w swojej działalności, tym bardziej że pierwsze gazety parafialne powstały na terenie Górnego Śląska już w 1918 roku¹³. Jednak nie zachowały się inne wydawnictwa tego typu sprzed I wojny światowej.

Rudzkie czasopismo zaczęło się ukazywać w każdą niedzielę od 5 stycznia 1908 roku i przez pierwsze sześć miesięcy było opatrzone polskim oraz niemieckim tytułem „Wiadomości Kościelne. Kirchliche Nachrichten”. Od numeru 34 drukowano jedynie tytuł w języku niemieckim „Pfarramtliche Nachrichten” (Wiadomości Parafialne), a winiętę wzbogacono o rycinę przedstawiającą kościół św. Józefa w Rudzie. Pomimo zmiany tytułu na niemiecki czasopismo zawsze pozostawało dwujęzyczne, a wszystkie informacje drukowano po polsku i po niemiecku. Należy jednak zauważyć, że głównym odbiorcą gazetki była polskojęzyczna ludność robotnicza, która stanowiła 90 proc. mieszkańców parafii¹⁴. Fakt ten potwierdza również lektura poszczególnych ogłoszeń parafialnych, w których przeważały nazwiska polsko brzmiące, a treść intencji mszalnych w przeważającej większości zredagowano w języku polskim. Teksty publikowano na łamach pisma w bardzo prostej formie, uwzględniając wykształcenie przeciętnego mieszkańca Górnego Śląska, który niejednokrotnie miał trudności z opanowaniem języka polskiego. Zresztą błędy językowe przytrafiały się także redaktorowi, który odbywał edukację w niemieckich szkołach.

Ostatni numer czasopisma pojawił się 24 grudnia 1911 roku. Podczas czteroletniej historii tygodnika wydano łącznie 209 numerów, co razem daje 615 stron druku. W obrębie roku wydawca zachował ciągłość numeracji stron, który to zabieg stosowano zwykle z myślą o stałych prenumeratorach, ułatwiając im w ten sposób skompletowanie tytułu w całości.

¹² Ogan Antoni, w: *Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku*, http://www.encyklo.pl/index.php?title=Ogan_Antoni, 31.03.2016.

¹³ Za pierwsze tego rodzaju czasopismo wydawane na Górnym Śląsku uważa się wiadomości parafialne publikowane od 1918 roku w parafii św. Małgorzaty w Kamienicy Śląskiej; zob. *Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918-1939*, pod red. Z. Zielińskiego, Lublin 1981.

¹⁴ J. Kurek, Z. Hojka, *Śląski Machabeusz. Ksiądz Józef Czempiel i jego parafia*, Chorzów-Batory – Wielkie Hajduki – Bytom 1997, s. 23.

Wiadomości kościelne.

Kirchliche Nachrichten.

Ruda, dnia 10. Maja r. 1908.

Ruda, den 10. Mai 1908.

Nr. 20.

Nachdruck verboten!

1. Jahrgang.

Porządek nabożeństw w kościele parafialnym.

Gottesdienstordnung in der Pfarrkirche.

Montag 11. Mai	7 h	für + Controleur Jozob Nowak und Verwandtschaft mit Cond.
Poniedział 11. Maja	11 h	ślub Juliusa Mehza z Marją Kopia.
Dienstag 12. Mai	6 h	int. Wycisk.
Wtorek 12. Maja	7 h	za + Franciszkę i Daniela Winkler, Piotra i Joannę Ksionżko z kond.
Mittwoch 13. Mai	6 h	za + Klarę Osietzki.
Środa 13. Maja	^{1/2} 7 h	za + Jana Jordan i Marją żonę.
	7 h	za ++ ojców Pysz i Heiderski i synów
Donnerstag 14. Mai	6 h	za + Tadeusza Bemben i córkę, Susannę i Ernestinę Etlzer z kond.
Czwartek 14. Maja	7 h	za + Józefa Lipp, Józefa Czech i żonę z kond.
	7 h	Krypta: za + Joannę Ksionżko od tych co do M. B. bol. składają.
Freitag 15. Mai		
Piątek 15. Maja	6 h	za + Klarę Osietzki.
	7 h	na członków straży chonorowej.
Sonnabend 16. Mai	6 h	Krypta: int. Banik.
Sobota 16. Maja	6 h	int. Józefa i Anny Kallert, Augusta i Marty Nawrat, Józefa i Emmy Solik.
	7 h	za + Józefa Scheibel.
Sonntag, 17. Mai	6 h	za róże Kunigundy Lopitz, Franciszki Orszulka, Kunigundy Szendziolek, Genowefy Gluch, Agnieszki Janik, Jadwigi Ring, Franciszki Pilawa, Albiny Wiertelorz.
Niedziela 17. Maja	8 h	für die Pfarodie.
	10 h	int. robotników z Galicyi, którzy na szybie Leona mieszkają z assistą.
	3 h	nabożeństwo majowe.

Od 1. Czerwca będą roznajmienia kościelne tylko przed kazaniem na sumie, a to też nie zawsze, czytane. Po rannem nabożeństwie czytać ich nie będziemy. Każda familia może sobie po te roznajmienia do zakrystyi posyłać. Ci którzy częściej msze św. zamawiają albo częściej na kościelne rzeczy ofiarują, dostaną te Wiadomości kościelne zadarmo. Jnni dają za nie małą ofiarę.

Vom 1. Juni ab werden die kirchlich. Vermeldungen nur *ausnahmsweise* von der Kanzel verlesen werden. Jede Familie kann ein Exemplar dieser gedruckten Vermeldungen halten. Auch sind die Vermeldungen am Haupteingange der Kirche angeschlagen. Diejenigen Familien, die öfter hl. Messen bestellen oder öfter für die Kirche eine Gabe geben, erhalten die kirchlichen Nachrichten umsonst.

Pfarramtliche Nachrichten.

Ruda O.-S., dnia 8. Listopada
den 8. November 1908.

Nr. 46.

Nachdruck verboten!

1. Jahrgang.

Porządek nabożeństw w kościele parafialnym.
Gottesdienstordnung in der Pfarrkirche.

Montag 9. Novemb. Poniedział 9. Listop.	7 h za róz Piotra Szymczyk, Ignacego Sabaś, Konstantego Bolczek, Jana Bonk, Józefa Furczyk, Emanuela Kremski, Teodora Gruchel, Pawła Willim z kond. 11 h ślub Krystiana Japtok z Marią Mysliwcezyk.
Dienstag 10. Novemb. Wtorek 10. Listop.	1/2 7 h za † Marią Schwanke. 7 h für † Julius Spaniol mit Conduct (Begräbnisseffe.)
Mittwoch 11. Novemb. Środa 11. Listop.	1/2 7 h za †† z róz Kunigundy Lopitz, Marji Winkler, Elżbiety Białas, Genovefy Gluch z kond. 7 h int. Kruppa.
Donnerstag 12. Novemb. Czwartek 12. Listop.	7 h za †† z róz Joanny Bonk, Konstantyny Sobotta, Marji Jesionek, Fmili Fesser, Franciszki Rossa, Kunigundy Schendziolek, Sofii Otremba, Katarzyny Ring z kond. 7 h Kruppa: für † aus dem St. Hedwigsverein.
Freitag 13. Novemb. Piątek 13. Listop.	1/2 7 h za † Mikołaja Koztorz, żonę i Emannela Koztorz. 7 h do opatności Boskiej int. pomieszkańców z Sigulowego domu z Karlskolonii.
Sonabend 14. Novemb. Sobota 14. Listop.	1/2 7 h za †† z arcybractwa Pocieszenia. 7 h für die erste deutsche Frauenofe.
Sonntag 15. November Niedziela 15. Listop.	6 h do Ducha św. od tych co do M. B. bol. składają. 8 h für die Parodie. 10 h za röße Agnieszki Janik, Marty Makosch, Franciszki Adamek, Franciszki Rossa, Joanny Starościk, Genovefy Gluch, Joanny Buczek, Kunigundy Szendziolek. 3 h nabożeństwo popołudniowe.

„Wiadomości Kościelne” charakteryzowała prostota edytorska przejawiająca się brakiem jakichkolwiek elementów ozdobnych w liternictwie oraz warstwie ilustracyjnej: w ciągu całej historii czasopisma zamieszczono jedynie kilka fotografii kościoła św. Józefa oraz wizerunki duchownych odwiedzających parafię lub z nią związanych. W porównaniu z innymi czasopismami tego okresu uwagę zwraca dobrej jakości druk oraz papier, na jakim wydawano periodyk. Jeżeli chodzi o format, to wynosił on 18 cm × 23 cm i był raczej rzadko stosowany w ówczesnej prasie. Dodatkowym walorem pisma było czytelne rozplanowanie treści oraz konsekwentnie realizowany układ rubryk. W kilku numerach pojawiła się informacja, że było ono drukowane w zakładzie Paula Hübnera w Rudzie. Brak natomiast danych dotyczących nakładu oraz ceny czasopisma. Jedynie w jednym z ostatnich numerów ksiądz Ogan napisał, że gazetka może być wydawana, jeżeli prenumeratorzy wniosą opłatę na cały rok z góry w wysokości 1,25 marki¹⁵. W innym miejscu ubolewał, że parafianie za „Wiadomości Kościelne” płacą niewystarczająco lub w ogóle, co powoduje problemy z pokryciem kosztów druku¹⁶. Można z tego wnioskować, że do niektórych czytelników czasopismo docierało bezpłatnie.

Trudności związane z finansowaniem stanowiły najpoważniejszy problem dla pomysłodawcy gazetki i wywarły bezpośredni wpływ na jej objętość. W pierwszym roku funkcjonowania pisma każdy numer liczył cztery strony, jednak już pod koniec lutego 1909 roku ksiądz redaktor był zmuszony zmniejszyć liczbę stron o połowę. W pewnym momencie sytuacja była na tyle trudna, że chciał nawet zawiesić wydawanie periodyku: „Od 1. Marca nie będę już wydawał wiadomości kościelnych, ponieważ kosztują tygodniowo 19 do 22 marek, to znaczy rocznie więcej niż tysiąc marek, a zebrałem za nie tylko 169 marek t. z. dołożyłem z mojej kieszeni więcej niż 840 M”¹⁷. Pomimo ciągłych trudności finansowych gazeta wychodziła jeszcze przez trzy lata. Najprawdopodobniej proboszczowi nie udało się pozyskać zbyt wielu stałych prenumeratorów i był zmuszony definitywnie zaniechać działalności wydawniczej. Co prawda, w jednym z ostatnich numerów napisał, że

¹⁵ „Wiadomości Kościelne. Kirchliche Nachrichten” (dalej: „Wiadomości Kościelne”) 51 (1911), s. 131.

¹⁶ „Wiadomości Kościelne” 7 (1909), s. 27.

¹⁷ *Tamże*.

dotychczasowi abonenci chcieli, aby nadal drukowano ogłoszenia, jednak koszt druku pisma wielokrotnie przewyższał dochód z jego sprzedaży¹⁸. Należy zauważyć, że czasopismo utrzymywało się jedynie z datków pochodzących od czytelników. Brak w nim jakichkolwiek ogłoszeń płatnych, które mogłyby poprawić jego sytuację finansową, jak to często praktykowano w innych periodykach tego okresu.

Z lektury poszczególnych numerów wynika, że ksiądz Ogan był nie tylko inicjatorem, lecz także autorem wszystkich publikowanych treści. Jedynie w dwóch miejscach pojawiało się nazwisko Hermanna Jendretzkiego z Rudy jako osoby współredagującej gazetkę¹⁹.

Nic natomiast nie wiadomo na temat kolportażu pisma. Można jedynie przypuszczać, że wolontariusze rozprawdzali poszczególne numery po Mszach Świątych lub roznosili do domów, gdyż w owym czasie tak właśnie funkcjonowało kolportowanie większości pism katolickich.

Treść czasopisma

W ciągu czteroletniej historii tygodnika podstawowy zręb czasopisma stanowiły ogłoszenia parafialne, które są elementem charakterystycznym dla tego typu wydawnictw prasowych. Na pierwszej stronie zawsze drukowano porządek nabożeństw na cały nadchodzący tydzień. Dalej podawano wiadomości duszpasterskie o chrztach, ślubach oraz pogrzebach, co w rezultacie tworzyło swego rodzaju wypisy z ksiąg metrykalnych dokumentujących życie wspólnoty parafialnej.

Z historycznego punktu widzenia ważną część publikacji stanowił cykl artykułów związanych z powstaniem i rozwojem parafii św. Józefa, uzupełniony o fotografie kościoła oraz jego wnętrza²⁰. Z lektury poszczególnych tekstów czytelnik dowiadywał się, że przed utworzeniem parafii na jej obszarze istniała kuracja działająca przy prywatnym kościele Matki Bożej Różańcowej, należącym do hr. Karola Wolfganga Ballestrema (1755-1829). Następnie kuracja na mocy

¹⁸ „Wiadomości Kościelne” 51 (1911), s. 131.

¹⁹ „Wiadomości Kościelne” 19 (1908), s. 74; 30 (1908), s. 122.

²⁰ „Wiadomości Kościelne” 50 (1908), s. 201; 51 (1908), s. 204-205; 1 (1909), s. 2-3; 2 (1909), s. 7.

dekretu bp. Georga Koppa z 31 grudnia 1901 roku usamodzielniała się. Jednak ze względu na rozwój miasta i znaczny przyrost liczby wiernych hr. Franciszek Ksawery Ballestrem podjął decyzję o budowie nowego kościoła, który ukończono w 1904 roku. Kościół został konsekrowany 21 czerwca 1905 roku przez kardynała Koppa, a za patrona zyskał św. Józefa. Miało to związek ze szczególnym kultem św. Józefa, jaki oddawali mu wówczas w Rudzie robotnicy zakładów przemysłu ciężkiego należących do Ballestremów. Rok później, 1 listopada, kurację w Rudzie Śląskiej podniesiono do rangi parafii, a w 1910 roku fundator kościoła, hrabia Ballestrem, przekazał go na własność wspólnocie parafialnej²¹.

Podobny walor miały ogłoszenia dotyczące poszczególnych stowarzyszeń oraz wspólnot religijnych działających na terenie parafii św. Józefa. Najczęściej zamieszczano informacje o dniach, godzinach i miejscach spotkań poszczególnych grup, aby ułatwić ewentualnym chętnym przyłączenie się do działalności danego grona. „Wiadomości Kościelne” podają, że organizowano wówczas spotkania dla następujących wspólnot religijnych: Straży Honorowej Najświętszego Serca Pana Jezusa (od 1870 roku), Stowarzyszenia Świętej Rodziny (od 1895 roku), Bractwa Trzeźwości (od 1900 roku), Kongregacji Mariańskiej Panien (od 1901 roku), Trzeciego Zakonu św. Franciszka (od 1901 roku), Żywego Różańca (od 1901 roku), Katolickiego Stowarzyszenia Robotników (od 1902 roku), Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży (od 1903 roku), Bractwa Różańca Świętego (od 1906 roku), Bractwa Dobrej Śmierci (od 1907 roku) oraz Bractwa św. Józefa (od 1911 roku)²². Często oprócz terminarza spotkań podawano także dane o liczbie członków lub podjętych przez nich inicjatywach, które znalazły swój oddźwięk w życiu parafii.

Największą wartość mają jednak obszerniejsze teksty omawiające działalność oraz historię poszczególnych grup wiernych. Dzięki nim dowiadujemy się, że jedną z najprężniej działających organizacji było Towarzystwo Katolickich Robotników im. św. Józefa, założone w parafii przez proboszcza Ogana. Według statutu podstawowym celem towarzystwa miała być: „wspólna pielęgnacja ducha i gospodarczych

²¹ J. Górecki, *Parafia św. Józefa w Rudzie Śląskiej: studium historyczno-pastoralne*, Katowice 2015, s. 30.

²² *Tamże*, s. 378-379.

interesów robotników w myśl encykliki *Rerum novarum*²³. Papież Leon XIII zaznaczał w niej, że kwestię robotniczą może rozwiązać jedynie umowa społeczna między pracodawcami i robotnikami, oparta na zasadach chrześcijańskiej prawdy i sprawiedliwości. Towarzystwo realizowało taki cel w różny sposób: czy to przez pogadanki na tematy religijne (często wygłaszane przez księdza Ogana), czy to przez odczytywanie artykułów z różnych czasopism oraz książek. Najczęściej spotkania miały służyć rozwiązywaniu problemów związanych z codzienną pracą i życiem robotników, chociaż interesowano się także sprawami kultury, wystawiano przedstawienia teatralne, organizowano bibliotekę oraz liczne wycieczki i pielgrzymki²⁴. Z lektury „Wiadomości Kościelnych” wynika, że główny nacisk kładziono na sferę życia eucharystycznego, odprawiając specjalne Msze Święte i nabożeństwa w intencji towarzystwa oraz jego członków.

Jedną z pierwszych organizacji założonych w Rudzie była Kongregacja Mariańska Panien, powołana do życia w 1901 roku. Dzieliła się na członkinie polskie i niemieckie. Była to wspólnota realizująca zadania wychowawcze, kulturalne oraz społeczne. Zajmowała się chrześcijańskim wychowaniem młodzieży poprzez odpowiednią rozrywkę, lekturę katolicką, wycieczki i spektakle teatralne²⁵. Ksiądz Ogan ubolewał, że do kongregacji mariańskiej nie chcieli wstępować młodzieńcy i dlatego w Rudzie działała tylko żeńska grupa: „Przez te 8 lat wstąpiło do Kongregacji więcej niż 300 polskich panien, młodzieńców wstąpiło tylko 9, i dlatego zgromadzenia młodzieńców się nie odbywały”²⁶. Dalej proboszcz zwracał się do matek, aby wpłynęły na swoich synów: „A wy, matki, wychowujcie dzieci wasze lepiej, żeby przede wszystkim synowie wasi mieli więcej chęci do bractw kościelnych i w nich szukali, znaleźli pomoc i zwycięstwo w pokusach, niewinności ich ze wszech stron grożących”²⁷.

Kolejnym bractwem, o którym czytamy w gazetce parafialnej, jest Straż Honorowa Najświętszego Serca Pana Jezusa. W Rudzie działała pierwsza tego rodzaju organizacja założona na terenie Górnego

²³ Za: A. Sapota, *Towarzystwo Katolickich Robotników...*, dz. cyt., s. 15.

²⁴ *Tamże*, s. 16.

²⁵ J. Myszor, *Duszpasterstwo parafialne...*, dz. cyt., s. 168-169.

²⁶ „Wiadomości Kościelne” 49 (1908), s. 197.

²⁷ *Tamże*.

Śląska, której idea polega na ciągłej straży u stóp krzyża. Przez dwadzieścia cztery godziny na dobę członkowie straży w wybranej przez siebie godzinie adorowali krzyż, uświadamiając sobie miłość Boga ku nim i ku ich bliźnim. Mieli w ten sposób wynagradzać Najświętszemu Sercu za grzechy swoje i świata²⁸. Oto, co redaktor napisał o bractwie: „To Arcybractwo jest w Rudzie zaprowadzone w wrześniu 1904. W pierwszym roku wstąpiło do niego 100 członków. W drugim roku 54, w roku 1906 tylko 33, a 1907 tylko 11. (...) wszystkich członków razem jest 200, niemieckich 96, a polskich 104”²⁹. Wynika z tego, że do straży przystępowało coraz mniej osób, proboszcz więc zapewne chciał, aby organizacja rozwijała się bardziej dynamicznie i liczyła więcej parafian.

Jednym z najtrudniejszych problemów moralnych na Śląsku w tym okresie był postępujący alkoholizm szerokich warstw społeczeństwa, o czym także donosi rudzka gazетка parafialna. Pijaństwo było plagą rujnąjącą życie rodzinne, przyczyniało się do zubożenia ludzi oraz doprowadzało do wyniszczenia ludności pod względem zdrowotnym. Duchowieństwo prowadziło walkę z nadużywaniem alkoholu przede wszystkim za pośrednictwem stowarzyszeń i bractw, a na terenie Górnego Śląska zainicjował ją ks. Alojzy Ficek (1790-1862) już w 1844 roku³⁰. W Rudzie pierwsze Bractwo Trzeźwościowe powołano podczas akcji antyalkoholowej prowadzonej przez ks. Jana Kapicę (1866-1930), dzięki któremu utworzono podobne wspólnoty w kolejnych 100 parafiach³¹. Ks. Jan Kapica od 1899 roku brał udział w pracach Górnośląskiego Okręgu Stowarzyszenia do walki z alkoholem, głosząc kazania o tematyce trzeźwościowej. Tak moment ten wspomina na łamach „Wiadomości Kościelnych” ksiądz Ogan: „Bractwo Trzeźwości jest u nas zaprowadzone 21 sierpnia 1900 przez Ks. Proboszcza Kapitze z Tychów, który tutaj przez cały tydzień miewał śliczne kazania o trzeźwości”³². Pomimo nieustannej walki z alkoholizmem oraz rosnącej liczby członków bractwa problem

²⁸ A. Petrowa-Wasilewicz, *Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele*, Warszawa 2000, s. 120-122.

²⁹ „Wiadomości Kościelne” 7 (1908), s. 27.

³⁰ J. Myszor, *Duszpasterstwo parafialne...*, dz. cyt., s. 189.

³¹ *Tamże*, s. 198.

³² „Wiadomości Kościelne” 6 (1910), s. 14.

pijaństwa wśród rudzkich parafian stale pozostawał aktualny: „Ale chociaż w tych 10 latach 5 236 osób wstąpiło do Bractwa Trzeźwości i chociaż tyle się około tego Bractwa pracuje, mało widać owoców”³³. Sytuacja uległa poprawie, kiedy do parafii przybył nowy wikary, ks. Józef Czempiel (1883-1942), który ożywił istniejące stowarzyszenie abstynentów. Wkrótce zapisało się do niego 800 parafian³⁴. Ksiądz Czempiel jako pierwszy duszpasterz w Polsce dostrzegł konieczność powoływania parafialnych poradni dla alkoholików i ich rodzin. To właśnie w Rudzie w 1910 roku założył jeden z pierwszych tego rodzaju ośrodków na Górnym Śląsku, o czym także informowano w gazetce: „W kancelaryi na farze utworzone jest biuro doradcze dla osób chorujących na alkohol i dla osób, które z pijakami nie wiedzą sobie żadnej rady”³⁵. Biuro jak na owe czasy działało niezwykle profesjonalnie, było otwarte kilka godzin w tygodniu i udzielało fachowych porad wszystkim osobom potrzebującym pomocy.

Następnym powtarzającym się elementem „Wiadomości Kościelnych” obok ogłoszeń parafialnych były drukowane na początku każdego nowego roku sprawozdania z działalności parafii św. Józefa. Z kolejnych roczników czytelnik dowiadywał się, ile osób zamieszkiwało Rudę Śląską oraz jaki odsetek stanowili wówczas katolicy. Ponadto proboszcz precyzyjnie podawał statystyki pastoralne obejmujące liczbę udzielonych chrztów i ślubów, osoby zmarłe oraz przystępujące do komunii św.

Tabela 1. Statystyka parafii pod wezwaniem św. Józefa
w latach 1908-1910

Rok	Liczba mieszkańców Rudy	Liczba katolików w Rudzie	Liczba chrztów	Liczba ślubów	Liczba zmarłych	Liczba osób przystępujących do komunii
1908	17 172	16 890	871	109	439	47 270
1909	17 289	16 978	911	108	941	53 200
1910	18 055	17 743	829	100	360	68 760

Źródło: „Wiadomości Kościelne” 1 (1909), s. 3; 2 (1911), s. 5.

³³ *Tamże*.

³⁴ J. Kurek, Z. Hojka: *Śląski Machabeusz...*, dz. cyt., s. 28.

³⁵ „Wiadomości Kościelne” 43 (1910), s. 103.

Dane publikowane w gazecie parafialnej pokazują, jak wyglądał przyrost liczebny mieszkańców Rudy Śląskiej na początku XX wieku, jak zmieniała się liczba katolików, a nawet jaka była wówczas umieralność na tym terenie. Dzięki tym statystykom czasopismo stało się dla współczesnego czytelnika ważnym źródłem informacji nie tylko o ówczesnym życiu parafialnym, lecz także o ludności zamieszkującej miasto.

Na łamach tygodnika ksiądz Ogan stosunkowo dużo miejsca poświęcał sprawozdaniom finansowym, w których niezwykle skrupulatnie wyszczególniał wszystkie dochody i rozchody związane z funkcjonowaniem parafii. Publiczne ogłaszanie stanu finansów było podyktowane nie tylko obowiązkiem rozliczania się przed nadzorem kościelnym, ale także względami duszpasterskimi³⁶. Wierni bowiem zaczęli zdawać sobie sprawę z odpowiedzialności za gospodarowanie funduszami, a niektórzy zniecierpliwieni parafianie interweniowali nawet, publikując anonimowe artykuły w prasie. Przypadek taki wydarzył także na terenie parafii św. Józefa³⁷. W „Górnoślązaku” jeden z rudzkich parafian oskarżył ks. Antoniego Ogana o zatajanie niektórych spraw finansowych związanych z działalnością kościoła: „Mamy do ks. proboszcza żal, że nie stawia sprawy dosyć jasno, bo następstwem tego jest rozgorączkowanie pomiędzy nim a zarządem kościelnym; skutkiem tego rozgorączkowania zaś jest: huzia na polski zarząd i polskie gazety”³⁸. Proboszcz starał się całą sprawę wyjaśnić na łamach swojego pisma parafialnego, jednocześnie ostro potępiając osobę, która według niego bezpodstawnie i anonimowo publikowała oskarżenia: „Na przyszły raz proszę «Rudzkiego» [tzn. anonimowego parafianina], żeby podpisał swoje prawdziwe imię, tak jak ja, żeby wiedział, z kim mam do czynienia, bo gdy tego nie uczyni, to poznam, że dalej kłamać i szczuć chce”³⁹. Poza tym proboszcz występował przeciwko samej gazecie, na łamach której został oskarżony: „Dlatego

³⁶ J. Myszor, *Duszpasterstwo parafialne...*, dz. cyt., s. 17.

³⁷ „Wiadomości Kościelne” 12 (1911), s. 32.

³⁸ Rudzki, *Ruda w Zabrskiem*, „Górnoślązak. Pismo codzienne, poświęcone sprawom ludu polskiego na Śląsku” 12,58 (1911), s. 4, <http://www.sbc.org.pl/dlibra/publication?id=171264&tab=3>, 31.03.2016.

³⁹ „Wiadomości Kościelne” 12 (1911), s. 33.

wyrzucie z domów waszych gazety, które wam kapłanów waszych obcyźniają, ciągle i ciągle nieprawdy o nich piszą a to tylko w tej intencji, aby was podburzyć i miłość ku kapłanom i kościołowi ze serca wam wydrzeć, ponieważ ci kapłani nie są podług gustu i woli tych gazet⁴⁰. Należy dodać, że księża mieli wówczas upoważnienie biskupa ordynariusza do nieudzielania rozgrzeszenia przy spowiedzi tym osobom, które czytają, abonują lub kolportują „Górnoślązaka” lub „Gazetę Robotniczą”, będącą organem niemieckiej socjaldemokracji⁴¹.

Z drugiej strony z „Wiadomości Kościelnych” możemy się także dowiedzieć, jakie czasopisma polecał rudzki proboszcz. Przede wszystkim wielokrotnie apelował: „Napominam znowu, że w katolickiej rodzinie tylko katolickie gazety czytane być mają a że katolik gazet nie katolickich czytać nie ma. Nie popierajcieś gazet nieprzyjaciół wiary naszej świętej⁴². Z polskich tytułów kapłan zalecał czytanie „Posłańca Niedzielnego dla Diecezji Wrocławskiej” oraz „Robotnika”, natomiast z niemieckich pism: „Der Oberschlesische Kurier” wychodzące w Królewskiej Hucie, „Oberschlesische Zeitung” ukazujące się w Bytomiu oraz „Oberschlesische Volksstimme” wydawane w Gliwicach. Dzieci w wieku szkolnym zachęcał do zapoznania się z czasopiśmie „Schutzengel”, z kolei młodzież powinna znać „Raphaela”: „illustrierte Zeitschrift für die reifere Jugend und das Volk”. Natomiast kobietom polecał następujące tytuły: „Rotburg”, który miał być interesujący dla dziewcząt, po „Monikę” zaś często powinny według niego sięgać matki⁴³. Zachęcanie do czytania głównie niemieckich gazet należy tłumaczyć atakiem prasy polskiej na ideę Verbandu⁴⁴, czyli wcielenia polskiego stowarzyszenia robotników do niemieckiego związku, któremu sprzyjał ksiądz Ogan. Oprócz czasopism duszpasterz polecał także książki. W jednym z numerów tygodnika para-

⁴⁰ „Wiadomości Kościelne” 13 (1911), s. 37.

⁴¹ J. Myszor, *Duszpasterstwo parafialne...*, dz. cyt., s. 220.

⁴² „Wiadomości Kościelne” 8 (1911), s. 21.

⁴³ „Wiadomości Kościelne” 13 (1911), s. 37; 14 (1911), s. 40.

⁴⁴ Verband der Katcholischen Arbeiter-Vereine (Związek Katolickich Stowarzyszeń Robotniczych), założony w Berlinie w 1903 roku, był popierany przez biskupa wrocławskiego G. Koppa, który sprzyjał idei zjednoczenia w niemieckim związku wszystkich robotników bez względu na narodowość; zob. J. Myszor, *Duszpasterstwo parafialne...*, dz. cyt., s. 184-185.

fialnego zachęcał do korzystania z *Katechizmu rzymskokatolickiego dla dzieci gotujących się do spowiedzi i komunii świętej*, wydanego przez ks. Franciszka Kirchniawego (1843-1911). Uważał, że powinny się z niego uczyć przede wszystkie polskie dzieci przygotowujące się do I Komunii, ale jednocześnie zastrzegał, że muszą potrafić czytać po polsku. Ponadto zaznaczał, że to rodzice mają zachęcać do nauki katechizmu oraz czynnie uczestniczyć w przygotowaniach do tego ważnego wydarzenia⁴⁵.

Innym razem inspirował swoich parafian do korzystania z książek zgromadzonych w bibliotece kościelnej, która działała na terenie parafii św. Józefa. Najprawdopodobniej także powstała z inicjatywy przedsiębiorczego proboszcza i znajdowała się pod jego opieką: „Biblioteka ludowa, którą ja sam z mojej kieszeni utrzymuję, kosztuje mnie wielkie pieniądze i musiałbym zbankrutować, jakbyście książek nie szanowali”⁴⁶. W gazecie wielokrotnie drukowano informacje nie tylko o konieczności poszanowania wypożyczanych materiałów, ale także o zasadach korzystania z księgozbioru i terminowych zwrotach. W jednym z numerów napomina czytelników, że książki należy zwracać po upływie czterech tygodni od dnia wypożyczenia⁴⁷. Można z tego wnioskować, że zbiory biblioteczne cieszyły się dużą popularnością wśród rudzkich parafian.

Należy podkreślić, że „Wiadomości Kościelne” nie tylko służyły informowaniu parafian o bieżących wydarzeniach duszpasterskich, lecz miały także ważny cel duszpasterski. W Rudzie Śląskiej w pierwszych latach XX wieku dało się zaobserwować znaczący wzrost liczby młodych parafian, którzy mieli być objęci naukami przedślubnymi. Z tego powodu proboszcz zdecydował się na wprowadzenie zbiorowych nauk dla narzeczonych. Organizowano je w niedzielne popołudnia, o czym kilka razy informował w swojej gazecie. Dodatkowo w artykułach zatytułowanych *Przeszkody do zawarcia małżeństwa*, a także *Miłość małżeństwa na podstawie listów św. Pawła* bardziej szczegółowo pouczał młodych parafian

⁴⁵ „Wiadomości Kościelne” 3 (1911), s. 8.

⁴⁶ *Tamże*, s. 9.

⁴⁷ „Wiadomości Kościelne” 6 (1910), s. 16.

o katolickiej nauce na temat sakramentu małżeństwa⁴⁸. Oprócz tego ks. Antoni Ogan obszernie objaśniał dekret *Ne temere*⁴⁹, ukazując przyszłym małżonkom głębszy wymiar sakramentu małżeństwa, który mieli niedługo zawrzeć. Przy czym warto przypomnieć, że wszystkie te informacje były publikowane zarówno w języku polskim, jak i niemieckim.

Pomimo ograniczonej objętości zawartość treściowa pisma wydaje się różnorodna i urozmaicona, redaktor zaś starał się zajmować na jego łamach różnymi aspektami życia parafialnego. Wielokrotnie zdarzało mu się poruszać problem niewłaściwego zachowania wiernych podczas Mszy Świętej lub przed kościołem. Uwagi kierował tak do dzieci, jak i do dorosłych parafian. Starał się choć w kilku zdaniach przybliżyć sylwetki duchownych odwiedzających parafię lub związanych z nią kapłanów, jak choćby postać ojca Aleksandra Wilczkiewicza⁵⁰, który pracował w parafii św. Józefa w latach 1903-1906. W kilku numerach drukował nawet listy parafian wrzucane wraz z datkami do skarbonki św. Antoniego⁵¹. Najczęściej teksty publikowane w gazetce odnosiły się do spraw, których duchownemu nie wypadało poruszać z ambony lub na które nie miał wystarczająco dużo czasu w kościele.

Zakończenie

„Wiadomości Kościelne” ks. Antoniego Ogana nie były czasopismem wybitnym ani pod względem treści, ani formy. Były jednak sporym przedsięwzięciem intelektualnym i finansowym realizowanym przez jedną osobę. Pełniły ważną funkcję informacyjną oraz formacyjną. Tematyka poruszana na łamach tygodnika była różnorodna, jakkolwiek szczegółowa analiza zawartości

⁴⁸ „Wiadomości Kościelne” 16 (1908), s. 63; 32 (1908), s. 129; 5 (1909), s. 19.

⁴⁹ Złożona z kardynałów Kongregacja dla Wykonywania i Przestrzegania Soboru Trydenckiego (Sacra Congregatio pro executione et interpretatione Concilii Tridentini) dnia 2 sierpnia 1907 roku wydała dekret *Ne temere*, który zaprowadzał tę samą formę zawierania małżeństwa przez wszystkich katolików obrządku łacińskiego.

⁵⁰ „Wiadomości Kościelne” 46 (1908), s. 184.

⁵¹ „Wiadomości Kościelne” 43 (1908), s. 102.

poszczególnych numerów pozwala wyodrębnić dwie dominujące grupy tematyczne: wypowiedzi o charakterze teologicznym oraz aktualne wydarzenia z życia parafii. Systematyczna lektura pisma wykazuje, że przeważają w nim zagadnienia dotyczące funkcjonowania rudzkiej parafii św. Józefa, dzięki czemu spełniało ono jednocześnie rolę ewangelizacyjną oraz integracyjną środowiska lokalnego. Natomiast dla współczesnego czytelnika „Wiadomości Kościelne” są niezwykle cennym źródłem dokumentującym życie śląskiej parafii z początku XX wieku. Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, że prawdopodobnie są najstarszym tego typu wydawnictwem publikowanym na Górnym Śląsku i zachowanym do czasów współczesnych.

Streszczenie

„Wiadomości Parafialne. Kirchliche Nachrichten” są najprawdopodobniej jednym z najstarszych pism parafialnych ukazujących się na Górnym Śląsku. Czasopismo stworzył i wydawał w latach 1908-1911 w parafii św. Józefa w Rudzie Śląskiej ks. Antoni Ogan. Na łamach tygodnika oprócz ogłoszeń parafialnych opublikowano wiele artykułów ukazujących życie i historię jednej ze śląskich parafii początku XX wieku.

Słowa kluczowe

prasa parafialna, prasa katolicka, Ruda Śląska, Górny Śląsk, ks. Antoni Ogan (1870-1959)

„WIADOMOŚCI KOŚCIELNE. KIRCHLICHE NACHRICHTEN” OF ST. JOSEPH PARISH IN RUDA ŚLĄSKA AS A SOURCE OF HISTORY OF TOWN AND PARISH IN THE YEARS 1908-1911

Summary

„Wiadomości Parafialne. Kirchliche Nachrichten” was probably one of the oldest parish newspapers published within Upper Silesia. It was founded and edited in the years 1908-1911 in St. Joseph parish in Ruda Śląska by Fr. Antoni Ogan. The weekly contained parish announcements, but also many

articles reflecting everyday life of a typical Upper Silesian parish community in the beginning of the 20th century.

Keywords

parish press, Catholic press, Ruda Śląska, Upper Silesia, Fr. Anton Ogan (1870-1959)

Bibliografia

- Dutka Wojciech (2006). Powstanie i rozwój prasy parafialnej Kościoła rzymskokatolickiego w II Rzeczypospolitej. *Rocznik Historii Prasy Polskiej* 9 (2) (2006), s. 55-82.
- Dutka Wojciech (2008). Typologia prasy parafialnej kościoła rzymskokatolickiego w II Rzeczypospolitej. *Rocznik Historii Prasy Polskiej* 11 (1-2) (2008), s. 35-56.
- Dyczewski Leon (2012). Prasa katolicka. W: Feliks Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 16 (k. 263-264). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Górecki Jan (2015). *Parafia św. Józefa w Rudzie Śląskiej: studium historyczno-pastoralne*. Katowice: Drukarnia Archidiecejalna.
- Kurek Jacek, Hojka Zbigniew (1997). *Śląski Machabeusz. Ksiądz Józef Czempiel i jego parafia*. Chorzów-Batorty – Wielkie Hajduki – Bytom: Parafia pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Chorzowie-Batortym; Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Usługowe „Rococo”.
- Lesisz Barbara (red.) (1988). *Polskie czasopisma religijno-społeczne w XIX wieku: materiały do katalogu*. Warszawa – Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Myszor Jerzy (1991). *Duszpasterstwo parafialne na Górnym Śląsku w latach 1821-1914*. Katowice: nakł. Kurii Diecezjalnej.
- Ogan Antoni. *Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku*, http://www.encyklo.pl/index.php?title=Strona_g%C5%82%C3%B3wna (31.03.2016).
- Parafia św. Józefa w Rudzie Śląskiej. *Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku*, http://www.encyklo.pl/index.php?title=Strona_g%C5%82%C3%B3wna (08.04.2016).
- Pater Mieczysław (2004). *Duchowieństwo katolickie wobec spraw polskich na Górnym Śląsku (1891-1914)*. Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Petrowa-Wasilewicz Alina (2000). *Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele*. Warszawa: Katolicka Agencja Informacyjna.

Proces ks. Ogana z Rudy. *Głos Śląski* 204 (1904), s. 1.

Rudzki (1911). Ruda w Zabrskiem. *Górnoślązak. Pismo codzienne, poświęcone sprawom ludu polskiego na Śląsku* 12 (58) (1911), s. 4.

Sapota Antoni (1977). *Towarzystwo Katolickie Robotników w Rudzie*. Niepublikowana praca magisterska, Kraków: Papieski Wydział Teologiczny. *Wiadomości Kościelne: Kirchliche Nachrichten* (1908-1911).

Zieliński Zygmunt (red.) (1981). *Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918-1939*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Ks. ADAM PALION¹

GAZETKA PARAFIALNA „DOBRA NOWINA” JAKO NARZĘDZIE EWANGELIZACJI I INFORMACJI

Wstęp

Pośród wynalazków, jakie służą człowiekowi, zaszczytne miejsce ma wynalezienie ok. 1450 roku nowoczesnego druku przypisywane Janowi Gutenbergowi. Pozwolił on upowszechnić między innymi słowo Boże, tj. Biblię, oraz nauczanie Kościoła, a zarazem umożliwił łatwe przekazywanie informacji, np. dzięki prasie. Prasę katolicką można podzielić na dzienniki, tygodniki i miesięczniki. Najbardziej znanym dziennikiem w Europie jest „L'Osservatore Romano”, wydawany przez Stolicę Apostolską od 1 lipca 1861 roku. Za początki prasy katolickiej w Polsce uznaje się „Kuriera Polskiego” (1729-1731). Współcześnie dynamicznie rozwija się prasa parafialna². Według katalogu pism parafialnych 30 marca 2016 roku było zarejestrowanych 1 406³ tytułów, z czego 102 pochodziły z archidiecezji katowickiej.

¹ Parafia pw. św. Józefa w Katowicach.

² K. Burski, *L'Osservatore Romano*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 14, pod red. E. Gigilewicz, Lublin 2010, k. 920-921; L. Dyczewski, *Prasa katolicka*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 16, pod red. E. Gigilewicz, Lublin 2012, k. 263-268.

³ Prasa Parafialna, *Katalog prasy*, http://www.prasaparafialna.pl/katalog_prasy, 30.03.2016. W październiku 2010 roku w katalogu było zarejestrowanych ponad 1 300 tytułów. Po 2010 roku katalog najprawdopodobniej nie był aktualizowany. Por. dane za: L. Dyczewski, *Prasa katolicka, art. cyt.*, k. 268.

Zdaniem administratorów serwisu o prasie parafialnej liczba czasopism katolickich rośnie z roku na rok.

Parafialna prasa katolicka służy upowszechnianiu nauki chrześcijańskiej, historii Kościoła oraz informowaniu o aktualnych inicjatywach eklezjalnych. Chociaż w XXI wieku coraz większą rolę odgrywają nośniki elektroniczne, prasa drukowana nadal ma swoich czytelników. Patrząc na mały wycinek rzeczywistości medialnej, jakim są gazetki parafialne, można zauważyć, że prawie każda parafia rzymskokatolicka wydaje jakiś periodyk lub informator parafialny.

Od XX wieku Kościół zaczął doceniać rolę mass mediów, co znalazło swój wyraz w dokumencie II Soboru Watykańskiego, jak też w papieskich orędziach na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu⁴. Pierwsze takie obchody ustanowił 7 maja 1967 roku papież Paweł VI. Od tego momentu każdy kolejny następca św. Piotra przygotowuje orędzie z tej okazji.

W dekrete *Inter mirifica* II Soboru Watykańskiego położono nacisk na popieranie wartościowej prasy, a także zachęcano do rozwijania prasy katolickiej w celu wpajania w czytelników ducha chrześcijańskiego. Ma ona umacniać wiarę i informować o tym, czym żyje Kościół⁵. Kościół jest wspólnotą wspólnot, parafia zaś jest lokalnym odbiciem Kościoła powszechnego, gdyż składa się z małych wspólnot, nawet i tych najmniejszych, jakimi są różne grupy parafialne. Dzięki możliwości dzielenia się świadectwem życia wiarą na jej łamach prasa parafialna nieraz może stać się najlepszym środkiem dotarcia do człowieka poszukującego wiary, tożsamości i poczucia ludzkiej godności. Prasa parafialna działa bowiem najbliżej Kościoła lokalnego, parafialnego, i wnosi poważny wkład w nauczanie Kościoła oraz w budowanie tożsamości danej wspólnoty parafialnej.

Orędzia na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu ukazują pełną gamę możliwości dotarcia z informacją do człowieka. W kil-

⁴ Paweł VI ogłosił 12 takich dokumentów, Jan Paweł II – 27, Benedykt XVI – osiem, a od roku 2014 tradycję tę kontynuuje papież Franciszek.

⁵ *Dekret o środkach społecznego przekazu*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, pod red. M. Przybył, Poznań 2002, s. 91-92.

kunastu z nich można znaleźć passusy odwołujące się do prasy jako elementu charakterystycznego dla współczesnej cywilizacji⁶. Prasa to nie tylko ukazywanie negacji i zła – jak pisał papież Paweł VI – lecz jest to narzędzie budowania jedności i szacunku⁷.

Trzydziestego marca 1992 roku prefekt Kongregacji Nauki Wiary, kard. Joseph Ratzinger, podpisał instrukcję o niektórych aspektach wykorzystania środków społecznego przekazu w promowaniu nauki wiary⁸. Dokument ten przypominał, aby pasterze Kościoła korzystali ze współczesnych mass mediów, w tym również prasy lokalnej, parafialnej. Przed prasą parafialną stoi wielkie zadanie, ponieważ dociera ona do wielu osób zainteresowanych problematyką wiary i życia Kościoła.

Gazetki parafialne mają wielkie znaczenie dla Kościoła lokalnego. Tworzone są przez parafian dla parafian. Są one odzwierciedleniem tego, czym dana wspólnota żyje. Poruszają nieraz tematy trudne, lecz opisane językiem przystępnym, gdyż tworzą je autorzy mieszkający w danej wspólnocie.

„Dobra Nowina” – geneza

Pomysł na stworzenie gazetki parafialnej w parafii św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Żorach powstał podczas młodzieżowej pielgrzymki do Częstochowy w czerwcu 2001 roku. Inicjatorem i pierwszym redaktorem naczelnym gazetki był ks. Józef Hertling⁹. Jak sam wspomina w wywiadzie udzielonym z okazji dziesięciolecia

⁶ Paweł VI, *Środki komunikacji społecznej ważnymi elementami cywilizacji. Orędzie Papieża Pawła VI na 1. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, <http://www.edycja.org.pl/content.php?ContentId=50pl>, 07.07.2016.

⁷ Paweł VI, *Środki masowego przekazu w służbie jedności ludzi. Orędzie Papieża Pawła VI na 5. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, <http://www.edycja.org.pl/content.php?ContentId=63pl>, 07.07.2016.

⁸ Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja o niektórych aspektach wykorzystania środków społecznego przekazu w promowaniu nauki wiary*, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, tł. i opr. Z. Zimowski, J. Królikowski, Tarnów 1995, s. 381-389.

⁹ Ks. Józef Hertling pełnił posługę wikarego w latach 2000-2004; <http://www.stanislaw-zory.pl/index.php/historia-parafii-mainmenu-55/66-spis-kapsanracujpcych-w-parafii-pw-pw-stanissawa-w-morach>, 19.10.2015.

jej istnienia, proboszcz parafii ks. Jan Andres nie chciał się zgodzić na powstanie gazetki parafialnej, gdyż obawiał się, że nie będzie komu jej później prowadzić. Obawy proboszcza były zrozumiałe, jako że w parafii istniała już wcześniej gazetka parafialna „Radość”, założona przez ks. Mariana Taturę¹⁰. Był to tygodnik, który przestał się ukazywać wraz z przeniesieniem księdza Tatury dekretem abp. Damiana Zimonia na nową placówkę duszpasterską. Jednakże ksiądz Hertling wraz z grupą młodych ludzi podjął próbę przekonania proboszcza. Przygotowali oni pierwszy numer gazetki i przedstawili go proboszczowi, który doceniwszy chęci wikariusza i młodzieży, zgodził się na redagowanie gazetki parafialnej¹¹.

Pierwszą redakcję współtworzyli: Aneta Antosiak (miała największe doświadczenie, przygotowywała artykuły do składu i zajmowała się korektą tekstów), Magdalena Ficek, Iwona Grzesiak, ks. Józef Hertling (redaktor naczelny¹²), Wojciech Kapustka, Dariusz Kępka, Anna Laska, Mirosława Małecka, Luiza Peła¹³. Podczas pierwszego spotkania redakcji próbowano wymyślić odpowiedni tytułu dla nowego czasopisma. Padły różne propozycje: „Staś”, „Źródło” itp., lecz warto tu zaznaczyć, że ks. J. Hertling był przeciwny, aby tytuł miał formę jakiegoś zdrobnienia. Dlatego też zdecydowano wspólnie, że gazetka parafialna będzie miała tytuł „Dobra Nowina”, ponieważ wszystkim wydawał się on najbardziej uniwersalny¹⁴. Ustalono także format czasopisma, wygląd okładki i zakres poruszanych tematów. Główne cele gazetki, co zostało ustalone podczas posiedzenia redakcji, przedstawiały się następująco: informowanie o wszystkim, co dzieje się na terenie parafii, i o tym, co jest z nią związane, rozważania o wierze oraz wszelkiego rodzaju świadectwa. Podjęto decyzję, że „Dobra Nowina” będzie miesięcznikiem¹⁵.

¹⁰ Ks. Marian Tatura pełnił posługę wikarego w latach 1992-1993; *tamże*.

¹¹ Iwona, *Tak to się zaczęło*, „Dobra Nowina” 10 (2011), s. 3.

¹² Kolejnymi redaktorami byli: ks. Józef Hertling (2001-2003), ks. Tomasz Wójcik (2003-2006), ks. Adam Palion (2006-2007 i 2010-2013), ks. Maciej Basiuk (2007-2010 i 2013-2015) oraz ks. Mateusz Pietruszka (od 2015).

¹³ Stopka redakcyjna, „Dobra Nowina” 1 (2001), s. 11.

¹⁴ A. Palion, *Prośba*, w: Prywatne archiwum autora, sygn. DN/21/10/2015.

¹⁵ Iwona, *Tak to się zaczęło*, *art. cyt.*, s. 3.

Pierwszy numer gazetki parafialnej „Dobra Nowina” ukazał się 7 października 2001 roku, w pierwszą niedzielę miesiąca. Miał format C5, czarno-białą szatę graficzną i liczył dwanaście stron. Zszedł z prasy profesjonalnej drukarni w Krakowie w nakładzie ok. 700 egzemplarzy, cena zaś jednego egzemplarza wynosiła złotówkę. W artykule wstępnym o nagłówku *Na dobry początek...* redaktor naczelny ks. Józef Hertling w imieniu całej redakcji zaprezentował nowe czasopismo parafialne czytelnikom. Posłużył się słowami św. Jana Pawła II, które Papież wypowiedział na początku trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa: „*Duc in altum!* – Wy płyn na głębie!”. Metafora ta miała obrazować nowe pismo w parafii jako wypływające na głębie wspólnoty parafialnej. Pierwszy redaktor naczelny zaprosił także chętnych do współtworzenia lokalnego miesięcznika. Temat miesiąca stanowiły słowa „Wy płyn na głębie!”. W dziale *Bóg mówi do ciebie* w pierwszym numerze znalazł się artykuł zredagowany przez ks. Ambrożego Siemianowskiego. Dotyczył on komentarzy do liturgii słowa na poszczególne niedziele danego miesiąca. Ponadto zamieszczono artykuł o różańcu, a także informacje o funkcjonowaniu parafii. Krótko opisano również ruchy, stowarzyszenia i wspólnoty działające na terenie parafii pw. św. Stanisława w Żorach. Dział pt. *Wy płyn na głębie młodości* wypełniły świadectwa o poznaniu Boga przez młodych oraz informacje *Z życia parafii*. Na końcu czasopisma, na stronie 12 przewidziano kącik skierowany do dzieci: *Dzieckiem Bożym jestem ja!*

W kolejnych numerach pojawiły się i obowiązywały następujące działy: *Na dobry początek...* – artykuł wstępny redaktora naczelnego, *Bóg mówi do ciebie* – rozważania dotyczące liturgii słowa na niedziele i uroczystości przypadające w danym miesiącu, *Temat miesiąca* – na który składały się dwa artykuły powiązane z hasłem danego numeru, *Wywiady* – gdzie redaktorzy pragnęli przedstawić osoby ważne dla wspólnoty parafialnej, nieraz też osoby wyróżniające się czymś ciekawym, *Z życia parafii* – w którym umieszczano opisy różnych inicjatyw związanych z parafią, a także zaproszenia do uczestnictwa w imprezach odbywających się na terenie parafii, rubryka *Chrzty, Roczniki, Śluby, Pogrzeby*, która przekazywała informacje związane z życiem sakramentalnym

parafian i ważnymi dla nich wydarzeniami, *Wspólnoty w naszej parafii* – gdzie prezentowały się poszczególne wspólnoty miejscowe, *Wyplłyn na głębię młodości* – dział poświęcony świadectwom życia wiarą i więzi z Bogiem, część *W skrócie*¹⁶, która zawierała wzmianki o wydarzeniach odbywających się w parafii w poprzednim miesiącu, i ostatni dział, przeznaczony dla dzieci: *Dzieckiem Bożym jestem ja!*, który proponował najmłodszym czytelnikom krzyżówki, rebusy, zagadki itp.

Pierwsze zmiany na lepsze

Pierwszą znaczącą zmianą w historii miesięcznika parafialnego było nadanie mu przez Bibliotekę Narodową w Warszawie numeru ISSN¹⁷. Po raz pierwszy *international standard serial number* został umieszczony przez redakcję w wydaniu marcowym z 2002 roku. Decyzję w sprawie starań o uzyskanie międzynarodowego znormalizowanego numeru wydawnictwa ciągłego podjęto podczas pierwszego spotkania redakcji pod koniec sierpnia 2001 roku, w nadziei, że zmotywuje to redakcję i wszystkich autorów artykułów do pracy na wysokim poziomie. Nie zgadzano się na przedruki ze stron internetowych ani na kopiowanie tekstów z książek lub innych czasopism. Dlatego też kiedy numer ISSN został nadany, inicjatorzy gazetki z jeszcze większą pasją włączyli się w tworzenie kolejnych numerów „Dobrej Nowiny”.

Kolejna zmiana była zauważalna dla wszystkich czytelników „Dobrej Nowiny”, ponieważ wraz z numerem 4 z 2002 roku gazetka otrzymała kolorową okładkę i druk został przeniesiony z Krakowa do Rybnika, do drukarni INFOPAKT. Pierwsza i ostanía strona gazetki była kolorowa, co przyciągnęło uwagę większego grona czytelników i spowodowało wzrost sprzedaży. Od numeru 5 z maja 2002 roku gazetka powiększyła się o cztery strony: jej objętość osiągnęła wtedy szesnaście stron.

¹⁶ Nagłówek, „Dobra Nowina” 3 (2002), s. 1.

¹⁷ Po raz pierwszy pojawił się w numerze 10 (2002) i otrzymał numer ISSN 1643-4919.

Od numeru 6 z czerwca 2002 roku redakcja zaczęła zamieszczać informacje o autorach zdjęć¹⁸ oraz rysunków¹⁹. Decyzję tę podjęto podczas jednego z zebrań redakcji. W uzasadnieniu zaznaczono, że w ten sposób podkreśli się wkład pracy, jaki w ostateczny kształt czasopisma wnoszą fotografowie oraz plastycy.

Twórcza krytyka

Po dwóch i pół roku wydawania „Dobrej Nowiny” redakcja postanowiła zamieścić ankietę skierowaną do czytelników z pytaniem o to, co im się podoba, a co by można zmienić w miesięczniku parafialnym.

Ankieta miała bardzo prostą formę. Nadano jej kształt tabelki formatu B5 i w kolejnych wierszach pytano o wszystkie działy, jakie znajdowały się w gazetce parafialnej „Dobra Nowina”, m.in.: *Z życia parafii*, *W skrócie*, *Strona dla dzieci*, *Konkursy*. Pionowo respondent miał zaznaczyć w odpowiedziach, że dany dział czyta zawsze, czyta czasami albo że nie go czyta. Na końcu ankiety znajdowały się pytania otwarte: Co zmieniłbyś w „Dobrej Nowinie”? O czym jeszcze chciałbyś w niej przeczytać? (propozycje co do tematu miesiąca, artykułów z życia parafii itd.).

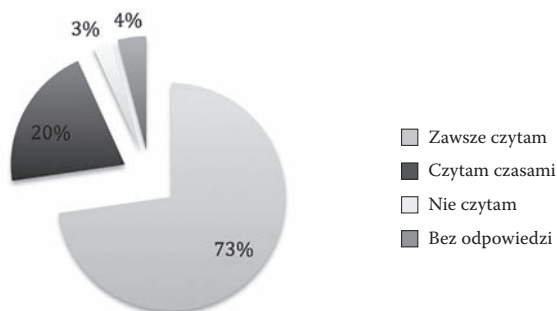
Ankiety wydrukowano w czerwcowym numerze z 2003 roku. Odpowiedzi przyjmowano do ostatniego dnia sierpnia 2003 roku. Z wydanych 500 ankiet do redakcji powróciło 370. Na podstawie udzielonych odpowiedzi redakcja wyłoniła trzy grupy: czytelników, którzy zawsze czytają dane działy w miesięczniku; tych, którzy nie czytają danych działów; oraz najmniej liczną grupę, która deklarowała, że czasami czyta dany dział.

¹⁸ Autorami zdjęć byli m.in.: Krzysztof Hajduk, Sylwia i Ewa Bieleckie, ks. Eugeniusz Twardoch, Katarzyna Bąk, Seweryn Kucharczyk, Magdalena Małecka, Eugeniusz Majczak, Wojtek Kapustka, Iwona Grzesiak, ks. Tomasz Wójcik, Daria Gojny, Barbara Sobiecka, Adam Twardowski.

¹⁹ Autorami rysunków byli m.in.: Aleksandra Bienioszek, Daria Gojny, Wioleta Ufir, p. Ania, Justyna Szymczyk, Michał Grzesik, Danuta Sobola.

Za najbardziej popularny dział miesięcznika uznano *Z życia parafii*. Rubrykę tę według badań czytało 73 proc. ankietowanych, natomiast 20 proc. deklarowało, że czyta ją czasami, co daje w sumie 93 proc. (zob. wykres 1).

Wykres 1. *Z życia parafii*

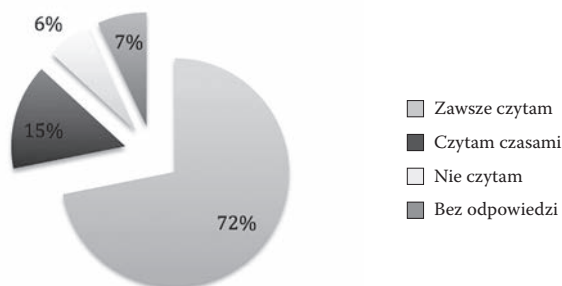

Tylko 3 proc. nie czytało wcale rubryki *Z życia parafii*, a 4 proc. badanych nie udzieliło odpowiedzi. Wynik ten pokazuje, że gazetka parafialna jest najlepszym źródłem informacji dotyczących życia parafii. Wspólnota tutejsza chce wiedzieć, co się wydarzyło na jej terenie. Dział ten jest najobszerniejszy: w pierwszych numerach zajmował dwie strony, a w aktualnych wydaniach (2016 rok) aż sześć. Życie parafii jest odbiciem życia wspólnoty. A zatem można pokusić się o stwierdzenie, że przyrost stron dotyczących życia parafii jest oznaką zaangażowania duszpasterzy oraz osób świeckich w doskonalenie jakości życia duchowego, parafialnego i osobistego. Jedna z czytelniczek napisała: „Lubię artykuły z życia parafii, bo jestem ciekawa, co się u nas dzieje”²⁰.

Kolejnym działem o wysokiej poczytności okazał się *Temat miesiąca*, z którym zawsze zapoznawało się 72 proc. ankietowanych, a 15 proc. czasami – daje to wynik 87 proc. popularności. Tylko 6 proc. nie czytało tej rubryki w ogóle, a 7 proc. nie udzieliło odpowiedzi (zob. wykres 2).

²⁰ Redakcja, *Ankieta. Czytelnicy o Dobrej Nowinie*, „Dobra Nowina” 10 (2011), s. 15.

Wykres 2. Temat miesiąca

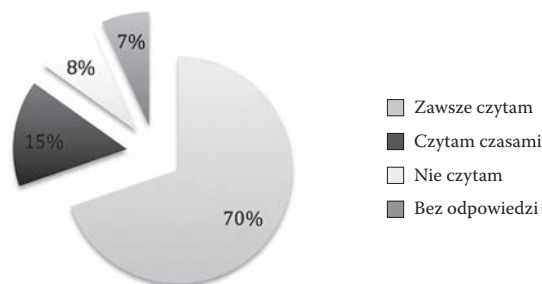
Gazetki parafialne nie są miejscem wykładni nauczania Kościoła, chociaż często wykładnię tę starają się tłumaczyć. Dział ten jest przygotowywany przez samych parafian danej wspólnoty. Autorzy ci dobrze rozumieją, jakimi problemami żyje dana wspólnota, i posługują się tym samym językiem. Dlatego też właśnie ten dział uzyskał taki dobry wynik w odpowiedziach ankietowanych. Prowadząc kwerendę tematów czasopisma „Dobra Nowina”, trzeba stwierdzić, że redakcja nie unikała trudnych tematów²¹. Sporadycznie dany temat pojawiał się w piśmie powtórnie. A jeżeli ten sam temat podejmowano po raz kolejny, podchodzono do niego z innej strony lub opracowywali go inni autorzy. Tematy miesiąca dla czytelników parafii św. Stanisława w Żorach są uzupełnieniem katechez dla dorosłych oraz poszerzeniem wiadomości uzyskanych podczas katechizacji szkolnej. Jak pisze jedna z czytelniczek: „interesują mnie tematy miesiąca (...); mam ochotę coś sobie na tematy wiary, i nie tylko, poczytać”²².

Trzecim najbardziej popularnym działem był *Wywiad*, który zawsze czytało 70 proc. respondentów, czasami zaś – 15 proc., co w sumie daje 85 proc. czytających, przy czym 8 proc. nie czytało, 7 proc. zaś nie udzieliło odpowiedzi (zob. wykres 3).

²¹ Tematy miesiąca, jakie zostały opracowane w miesięczniku „Dobra Nowina”, znajdują się na stronie internetowej: <http://www.stanislaw-zory.pl/index.php/grupy-parafialne-mainmenu-79/-redakcja-qdobrej-nowinyq-mainmenu-73/104-tematy-miesipca>, 31.03.2016.

²² Redakcja, *Ankieta...*, art. cyt., s. 15.

Wykres 3. Wywiady

Wywiady zamieszczone na łamach „Dobrej Nowiny” miały za zadanie nie tylko przedstawienie nowych księży²³ przybyłych do parafii, lecz także zapoznanie się z ciekawymi ludźmi²⁴. Jak pisze jedna z respondentek: „Najbardziej lubię czytać wywiady z księżmi – warto, by parafianie wiedzieli co nieco o swoich kapłanach”²⁵. Poczytność *Wywiadów* pokazuje, że czytelnicy pragną lepiej poznać swoich nowych kapłanów, ale też interesują się innymi osobistościami świata nauki, kultury i Kościoła. Wywiad umożliwia w jakimś sensie komunikację z inną osobą²⁶.

Na wykresach dotyczących trzech wymienionych działów gazetki obserwuje się jednocyfrowe wyniki opisujące nieczytanie danego działu albo brak odpowiedzi. Rubryki *Z życia parafii* nie czytało tylko 3 proc., czyli dziesięć osób z grupy 370 ankietowanych. Odpowiedzi nie udzieliło z kolei 4 proc. respondentów. *Temat miesiąca* nie interesował 6 proc. badanych, a 7 proc. z nich nie udzieliło odpowiedzi w tej kwestii. Wyniki dotyczące *Wywiadów* to kolejno 8 proc. i 7 proc.

²³ Na łamach czasopisma został zamieszczony reportaż z ks. Maciejem Basiukiem: „Dobra Nowina” 7 (2003), s. 4-5. Ukazał się także wywiad rzeka z ks. Adamem Palionem: „Dobra Nowina” 10 (2011), s. 6-7. Wywiadu nie udzielił ks. Eugeniusz Góra – proboszcz parafii.

²⁴ W czasopiśmie znajdują się wywiady przeprowadzone m.in. z takimi osobami, jak: Magda Anioł: „Dobra Nowina” 2 (2002), s. 5; ks. prał. Henryk Bolczyk: „Dobra Nowina” 5 (2002), s. 9-10; abp Damian Zimoń: „Dobra Nowina” 5 (2003), s. 4-5; ks. prof. Hubert Ordon: „Dobra Nowina” 6 (2003), s. 4-5; o. Pierre-Marie Delfieux: „Dobra Nowina” 9 (2003), s. 4-5.

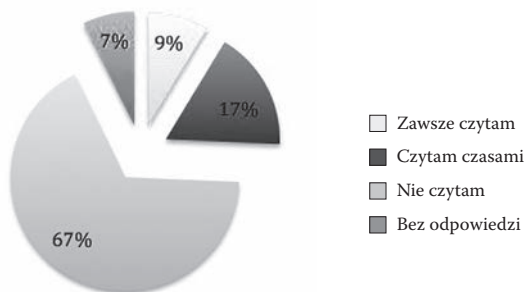
²⁵ Redakcja, *Ankieta...*, art. cyt., s. 15.

²⁶ Ks. Leszek Kuc pisał, że komunikacja jest strukturą bytu ludzkiego. Wywiady zaś są namiastką takiej komunikacji; zob. L. Kuc, *Krótki traktat o teologii komunikacji*, Leszno k. Błonia 1997.

Z ankiet zatem wynika, że respondenci byli zadowoleni z tych działań miesięcznika. Po przeanalizowaniu otrzymanych odpowiedzi redakcja uchwaliła wprowadzenie cykli związanych z tematami miesiąca, przeważnie dopasowanych do obchodów roku ogłoszonego przez papieża lub też przez hierarchów Kościoła polskiego.

Kolejną grupą są dwa działy miesięcznika: *Konkursy* oraz *Strona dla dzieci*. Kącika dla najmłodszych nie czytało 67 proc. respondentów, 9 proc. czytało ją zawsze, 17 proc. czytało ją czasami, 9 proc. zaś nie udzieliło odpowiedzi (zob. wykres 4).

Wykres 4. Strona dla dzieci

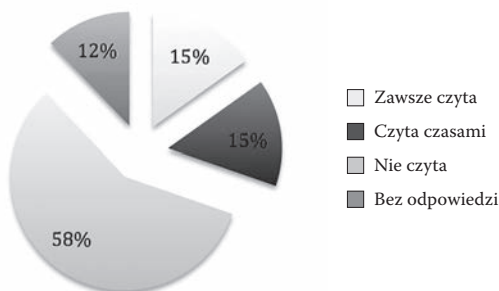

W parafii pojawiały się nieraz głosy, że gazetka jest mało atrakcyjna dla dzieci. Dlatego też redakcja podjęła decyzję o przekształceniu działu z poświęconego dzieciom w dział przygotowywany przez dzieci, tworzony przy udziale katechetów i rodziców. W nowej odsłonie zatytułowanej *Dzieckiem Bożym jestem ja!* znalazły się m.in. odpowiedzi dzieci na różnego rodzaju pytania, np. o „ulubiony moment w Eucharystii”, „Kim dla Was jest Maryja?”, „Za co cenicie Anioła Stróża i co w ogóle myślicie o aniołach?” i wiele innych. Znalazły się też tam krzyżówki i łamigłówki oraz konkursy dla dzieci, m.in. plastyczne. Po raz ostatni dział poświęcony dzieciom pojawił się w kwietniu 2005 roku²⁷. W jego zastępstwie sporadycznie powracał na łamy miesięcznika *Humor ze szkolnych zeszytów*, przygotowywany przez katechetów z parafii.

²⁷ Ostatni numer, w którym znalazł się dział przeznaczony dla dzieci: 4 (2005).

Drugim najmniej atrakcyjnym działem okazały się *Konkursy* (zob. wykres 5).

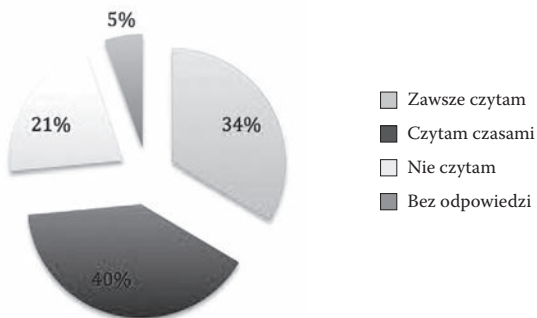
Wykres 5. Konkursy

Z ankiet wynika, że 58 proc. czytelników w ogóle nie interesowało się konkursami, a jeżeli nawet próbowali je rozwiązywać, to mała ich liczba przysyłała rozwiązanie do redakcji. Tylko 15 proc. ankietowanych zawsze czytało *Konkursy*, kolejne 15 proc. czytało je czasami, a 12 proc. procent nie udzieliło odpowiedzi w tej kwestii. Jeżeli już ktoś podjął trud rozwiązywania krzyżówek, rebusów lub innych zadań, robił to prywatnie, dla własnej satysfakcji.

Następne działy zajęły środkowe miejsca w wynikach ankietowych. Pierwszy z nich to *Komentarz do czytań* (zob. wykres 6).

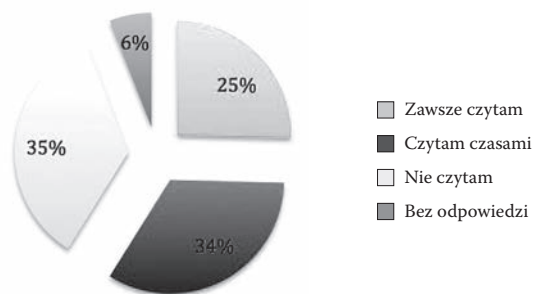
Wykres 6. Komentarz do czytań

Wykres ukazuje, że 34 proc. czytelników deklaroowało czytanie komentarzy i czytało je zawsze, natomiast 21 proc. w ogóle ich nie śledziło i nie było zainteresowanych tym działem. Z kolei 40 proc. respondentów zaglądało do tego działu i czytało go sporadycznie, 5 proc. zaś nie udzieliło odpowiedzi na ten temat. Taki stan rzeczy jest związany z tym, że na rynku czytelniczym można znaleźć wiele publikacji z komentarzami do liturgii słowa na cały tydzień. Komentarze przygotowywane w miesięczniku były bardzo skromne i dotyczyły tylko niedziel z danego miesiąca, co też powodowało, że coraz mniej czytelników korzystało z komentarzy. Z numerem 6 (2004) redakcja zakończyła zamieszczanie komentarzy do czytań niedzielnych, lecz pozostawiła sigła z czytaniem niedzielными i świątecznymi.

Z działem *W skrócie* (wykres 7) regularnie zapoznawało się tylko 25 proc. czytelników miesięcznika, czasami zaglądało do niego 34 proc., a 35 proc. respondentów nigdy go nie czytało, odpowiedzi w tej kwestii nie udzieliło 6 proc. z nich.

Wykres 7. W skrócie

W tym dziale znajdują się informacje dotyczące inicjatyw związanych z życiem parafii. Zamieszczano je w formie skróconej, polegającej na podaniu daty i jednozdaniowego opisu danego zdarzenia. Rubryka *W skrócie* stanowiła element kronikarskiego zapisu wydarzeń parafialnych. Wiele znajdujących się tu informacji wcześniej opisywano już szerzej w dziale *Z życia parafii*. Stąd też może wynikać małe zainteresowanie kroniką *W skrócie*.

Ponownie redakcja podała się krytyce w 2012 roku. Wtedy nie przygotowano ankiet, lecz zorganizowano spotkanie z czytelnikami, aby wysłuchać ich zdania na temat czasopisma. Czytelnicy wskazali działy, które najbardziej przypadły im do gustu, jak też te, których nie czytają. Informacje te prawie całkowicie pokryły się z wynikami uzyskanymi za pośrednictwem ankiet z 2003 roku. Czytelnicy zaproponowali również, aby na łamach gazetki parafialnej pojawiały się teksty pisane gwarą śląską oraz życiorysy świętych. Spotkanie z czytelnikami było bardzo inspirujące, dlatego też redakcja wprowadziła proponowane treści na łamy czasopisma.

Warsztat

Biorąc pod uwagę całokształt gazetki „Dobra Nowina”, trzeba podkreślić, że od samego początku redakcja podjęła się trudu przygotowania gazetki na wysokim poziomie. Aż 95 proc. materiałów to teksty autorskie podpisane przez konkretne osoby. Jeżeli autor artykułu korzystał z jakiegoś źródła, to taką informację odnotowywał w tekście. Większość zdjęć jest opatrzona nazwiskiem fotografa. Również rysunkom zamieszczanym w czasopiśmie towarzyszą informację o ich twórcach.

Dziennikarze miesięcznika poszerzali także swój warsztat redakcyjny, uczestnicząc w kursie dla redaktorów gazetek parafialnych prowadzonym przez Wyższą Szkołę Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu. Podczas wykładów wskazano na drobne błędy w przygotowaniu gazetki. Dotyczyły one zdjęć i ich rozmieszczenia oraz czcionki nagłówków.

Tematykę poruszaną w czasopiśmie dobiera się do grupy jego czytelników. Temat miesiąca jest przeważnie rozpatrywany na dwóch płaszczyznach. Po pierwsze, z punktu widzenia Magisterium Kościoła, po drugie zaś, dołącza się też wyjaśnienia, aby mógł być zrozumiały dla zwykłego człowieka, który nie ma wykształcenia teologicznego. Czytelnik może zatem zapoznać się z tematem miesiąca z dwóch stron. Czasopismo ukazuje się systematycznie

z okazji pierwszej niedzieli miesiąca, natomiast w wakacje numer jest podwójny.

Redakcja spotyka się raz w miesiącu, by ustalić temat numeru oraz wymienić informacje na temat inicjatyw przewidzianych w danym miesiącu na terenie parafii lub w grupach parafialnych. W czasie gdy redaktorem naczelnym był ks. Adam Palion, tematy poszczególnych numerów rozpisywano na cały rok. Na tej podstawie przydzielano pracę poszczególnym członkom redakcji. Każdy miał swoją funkcję do spełnienia. Sekretarz notował wszystko, co ustalono na posiedzeniu redakcyjnym. Za komputerowy skład materiałów przez wiele lat odpowiadał ks. Maciej Basiuk, od 2012 roku gazetkę składa zaś Wojtek Kapustka. Korektą tekstów pod kątem stylistycznym i ortograficznym zajmuje się Iwona Kapustka, korektę pod kątem merytorycznym (nauk teologicznych) każdorazowo przeprowadza redaktor naczelny. W skład redakcji wchodzi też dziennikarze, którzy zdobywają informacje, a następnie piszą relacje, reportaże, wywiady, teksty informacyjne itp. Zadaniem redaktora naczelnego jest napisanie artykułu wstępnego *Na dobry początek...*

Podstawowy zrab skład redakcyjnego pozostaje niezmienny od początku istnienia gazetki. Jednakże, co ważne, co roku pojawiają się nowe osoby, które chcą wejść w skład redakcji albo z nią współpracować. Każda nowa osoba wprowadza świeże pomysły i swój styl pisania, wzbogacając tym samym gazetkę.

Zakończenie

Gazetka parafialna „Dobra Nowina” jest dla parafii św. Stanisława odbiciem zaangażowania wszystkich parafian we wspólnotę kościelną. W ciągu kilkunastu lat stała się narzędziem ewangelizacyjnym i katechetycznym. Ewangelizacyjnym – ukazuje bowiem czytelnikom, jak można się włączyć w życie Kościoła, poczynawszy od dzieła modlitewnego po zaangażowanie się w dzieło Caritas, czyli w pomoc materialną lub fizyczną bliźnim. Samo czasopismo wspiera potrzebujących. Z funduszy zebranych ze sprzedaży gazetki dofinansowuje

się obiady dla dzieci z najuboższych rodzin parafii oraz wspiera się młodzież udającą się na rekolekcje²⁸. Katechetyczna funkcja periodyku polega na przypominaniu wielu treści z edukacji religijnej przy parafii i w szkole.

Czasopisma parafialne mają dla wspólnot parafialnych wielkie znaczenie. Na ich łamach duszpasterze i parafianie mogą wyrażać swoje poglądy i dzielić się swoim świadectwem ze spotkania z Bogiem. Pomagają poznać nauczanie Kościoła i jego wykładnię. Nie trzeba się obawiać, że gazetki parafialne zastąpią duże tygodniki opiniotwórcze. Mają one bowiem inny cel i są skierowane do wąskiej grupy odbiorców. Mogą jednak stać się zachętą do sięgnięcia po różne czasopisma i pozycje książkowe.

Streszczenie

Gazetki parafialne są ważnym elementem życia lokalnej wspólnoty, gdyż dzięki nim mieszkańcy mogą się zapoznać z życiem swojej parafii. Są nośnikiem ewangelizacyjnym i katechetycznym. Przygotowywane są przez parafian dla parafian. „Dobra Nowina” jest miesięcznikiem parafii w Żorach. Pierwszy jej numer ukazał się w październiku 2001 roku i zawierał następujące działy: *Na dobry początek...* – artykuł wstępny redaktora naczelnego, *Bóg mówi do ciebie* – rozważania dotyczące liturgii słowa, *Temat miesiąca* – na który składały się dwa artykuły powiązane z danym tematem numeru, *Wywiady* z osobami ważnymi dla parafii, osobistościami kultury, muzyki i świata, *Z życia parafii* – informacje z życia wspólnot funkcjonujących w parafii, *Chrzty, Roczniki, Śluby, Pogrzeby* – informacje związane z życiem sakramentalnym i parafian i ważnymi dla nich wydarzeniami, *Wypłyni na głębię młodości* – dział poświęcony świadectwom życia wiarą, *W skrócie* – kronika wydarzeń odbywających się w parafii, *Dzieckiem Bożym jestem ja!* – przygotowany dla najmłodszych. Ukazano rozwój pisemka, twórczą krytykę wyrażoną za pośrednictwem ankiet oraz warsztat pracy redakcji.

Słowa kluczowe

czasopisma, katecheza, parafia, wspólnota, ewangelizacja, miesięcznik

²⁸ A. Palion, *Na dobry początek*, „Dobra Nowina” 10 (20011), s. 2.

PARISH NEWSPAPER „DOBRA NOWINA” AS A TOOL OF EVANGELIZATION AND INFORMATION

Summary

„Dobra Nowina” is a monthly published by the parish of Żory since October 2001. It contains the following sections: *For a good start* – introduction written by the editor-in-chief; *God Speaks to You* – reflections on Gospel readings; *Topic of the Month* – two articles related to the main topic of the issue; *Interviews* – with members of the parish community, musicians or other people representing various culture-related environments; *From Parish Life* – information from the life of the parish and its community; *Baptisms, Masses for One-Year-Olds, Weddings, Funerals* – information about schedule of ceremonies booked at the parish church; *Swim out to the Depth of Youth* – section with testimonies of life full of faith; *In Short* – about various events taking place in the parish; *I Am God’s Child* – addressed to children. The article presents development of the newspaper, creative critique arising from research based on surveys and editorial work within the editorial board.

Keywords

periodicals, catechesis, parish, community, evangelization, monthly

Bibliografia

- Asia (2011). Losy naczelnych. *Dobra Nowina* 10 (2011), s. 4-5.
- Burski Krzysztof (2010). L’Osservatore Romano. W: Edward Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 14 (k. 920-921). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Dyczewski Leon (2012). Prasa katolicka. W: Edward Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 16 (k. 263-268). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Iwona (2011). Tak to się zaczęło. *Dobra Nowina* 10 (2011), s. 3.
- Kongregacja Nauki Wiary (1992). Instrukcja o niektórych aspektach wykorzystania środków społecznego przekazu w promowaniu nauki wiary. W: Zygmunt Zimowski, Janusz Królikowski (tł. i opr.) (1995), *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994* (s. 381-389). Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos.

- Kuc Leszek (1997). *Krótki traktat o teologii komunikacji*. Leszno k. Błonia: Wydawnictwo Lumen.
- Nagłówek (2002). *Dobra Nowina* 3 (2002), s. 1.
- Palion Adam (2011). Na dobry początek. *Dobra Nowina* 10 (2011), s. 2.
- Palion Adam (2015). Prośba. W: Prywatne archiwum autora, sygn. DN/21/10/2015.
- Parafia pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, Spis kapłanów pracujących w parafii pw. św. Stanisława w Żorach, <http://www.stanislaw-zory.pl/index.php/historia-parafii-mainmenu-55/66-spis-kapsanracujpcych-w-parafii-pw-pw-stanissawa-w-morach> (19.10.2015).
- Parafia pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, Tematy miesiąca, <http://www.stanislaw-zory.pl/index.php/grupy-parafialne-mainmenu-79/-redakcja-qdobrej-nowinyq-mainmenu-73/104-tematy-miesipca> (31.03.2016).
- Paweł VI (1963). Dekret o środkach społecznego przekazu. W: Maria Przybył (red.) (2002), *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje* (s. 87-95). Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Paweł VI (1967). *Środki komunikacji społecznej ważnymi elementami cywilizacji*. Orędzie Papieża Pawła VI na 1. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, <http://www.edycja.org.pl/content.php?ContentId=50pl> (07.07.2016).
- Paweł VI (1971). *Środki masowego przekazu w służbie jedności ludzi*. Orędzie Papieża Pawła VI na 5. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, <http://www.edycja.org.pl/content.php?ContentId=63pl> (07.07.2016).
- Prasa Parafialna, Katalog prasy, http://www.prasaparafialna.pl/katalog_prasy (30.03.2016).
- Redakcja (2011). Ankieta. Czytelnicy o „Dobrej Nowinie”. *Dobra Nowina* 10 (2011), s. 15.
- Stopka redakcyjna (2001). *Dobra Nowina* 1 (2001), s. 11.

ELIZA LUBOJAŃSKA¹

„NASZA MATKA. MIESIĘCZNIK PARAFII MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ W ŚMIŁOWICACH” W LATACH 2006-2015

PRÓBA MONOGRAFII W PRZEDDZIEŃ JUBILEUSZU

Wstęp

Prasa parafialna stanowi istotny element działalności duszpasterskiej i komunikacji lokalnej społeczności tworzącej podstawową strukturę kościelną, jaką jest parafia. Dla niejednego katolika jest to jedyny bądź jeden z nielicznych nośników słowa pisanego w przekazie treści religijnych. Prasa parafialna jest zaliczana przez prasoznawców do grupy czasopism lokalnych lub sublokalnych, skierowanych do członków konkretnej wspólnoty². Redakcją tego rodzaju pism zajmują się najczęściej rady parafialne, księża i działacze lokalni, stowarzyszenia lub ruchy religijne. Podstawowym ich wyznacznikiem jest zgoda miejscowego proboszcza na wydawanie takiego periodyku³.

Prasa parafialna jako środek komunikacji społecznej spełnia określone funkcje. Do najważniejszych zadań pism parafialnych należy zaliczyć przekazywanie informacji o życiu lokalnej społeczności

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² Z. Hanas, *Vademecum redaktora gazетки parafialnej*, w: *Media w duszpasterstwie*, pod red. M. Przybyś, T. Wielebskiego, Warszawa 2014, s. 467-468.

³ M. Glogier, *Prasa parafialna*, w: *Słownik wiedzy o mediach*, pod red. E. Chudzińskiego, Warszawa 2009, s. 149-153.

oraz integrację wspólnoty. Czasopismo parafialne powinno wspierać autorytet księdza proboszcza i służyć ewangelizacji oraz formacji członków wspólnoty. Oprócz podstawowych funkcji biuletyn spełnia także zadania wychowawcze, służy rozrywce oraz kształtuje czytelnictwo⁴.

Całościowe badania nad aktualną sytuacją prasy parafialnej w Polsce nie zostały dotychczas przeprowadzone, podejmowano wszakże próby ujęcia tematu jako zjawiska medialnego⁵. Tytuły pism ukazujących się w okresie II Rzeczypospolitej zostały ujęte przez Zygmunta Zielińskiego w opracowaniu źródłowym⁶. W wielu regionach kraju powstają opracowania traktujące o periodykach parafialnych ukazujących się na terenie diecezji, dekanatu lub parafii⁷. Źródłowym materiałem pomocniczym w tej kwestii może służyć serwis internetowy poświęcony ściśle prasie parafialnej⁸.

⁴ M. Banach, *Prasa parafialna środkiem komunikacji wielkomiejskiej społeczności lokalnej*, w: *Polskie media u progu XXI wieku*, pod red. J. Adamowskiego, M. Jabłonowskiego, Warszawa 2001, s. 138-141.

⁵ M. Przeciszewski, *Miejsce i rola prasy parafialnej w świecie mediów katolickich*, w: *Pięciolecie transformacji mediów (1989-1994)*, pod red. A. Słomkowskiej, E. Ciborskiej, Warszawa 1995, s. 181-185; M. Gierula, *Prasa parafialna jako typ prasy lokalnej*, w: *Media wyznaniowe w Polsce 1989-2004*, pod red. E. Kossewskiej, J. Adamowskiego, Warszawa 2004, s. 133-141; K. Klauza, *Media w nowoczesnej parafii. Sugestie pastoralne stare i nowe*, Częstochowa 2003; A. Żurek, *Czasopisma parafialne – zjawisko kulturowe i problem biblioteczny*, w: *Problematyka czasopism a funkcje biblioteki akademickiej w procesie naukowo-dydaktycznym*, pod red. W. Bober, Rzeszów 1999, s. 225-228; *Media na przełomie. Dziennikarstwo, kaznodziejstwo, edukacja medialna. Księga pamiątkowa poświęcona śp. Księdzu Profesorowi Antoniemu Lewkowi (1940-2010)*, pod red. K. Marcyńskiego, J. Szaniawskiego, J. Twardego, Warszawa 2011; L. Dyczewski, *Prasa katolicka*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 16, pod red. E. Gigilewicza, Lublin 2012, k. 263-268.

⁶ Z. Zieliński, *Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918-1939*, Lublin 1981.

⁷ L. Migrała, *Prasa parafialna Nowego Sącza (zarys problematyki)*, „Almanach Sądecki” 3-4 (2011), s. 68-86; A. Płachetka, *Prasa parafialna w archidiecezji poznańskiej w latach 1992-2002*, „Przegląd Politologiczny” 9,2 (2004), s. 115-126; D. Rudnicki, *Prasa parafialna w Bydgoszczy (1989-1998)*, „Kronika Bydgoska” 1999, s. 129-146; tenże, *Czasopisma parafialne w archidiecezji gnieźnieńskiej (1989-1995)*, w: *Transformacja mediów (1989-1995)*, pod red. A. Słomkowskiej, Warszawa 1996, s. 196-204; G. Wejman, *Pisma parafialne w Szczecinie*, w: *Media lokalne w Szczecinie. Raport z badań mediów lokalnych w Szczecinie w 2010 roku*, pod red. J. Kani i R. Cieślaka, Szczecin 2011, s. 75-91; tenże, *Prasa parafialna jako media kościelne na przykładzie archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej*, w: *Media religijne i wyznaniowe w polskim systemie medialnym*, Szczecin 2013, s. 129-149; B. Stanaszek, *Prasa parafialna w diecezji sandomierskiej w latach 1992-2000*, „Studia Sandomierskie” 7 (1997/2000), s. 234-261.

⁸ Prasa Parafialna, <http://www.prasaparafialna.pl>, 23.03.2016.

Bujny rozkwit rynku prasowego nastąpił w Polsce przed kilkudziesięciami laty. Datą przełomową był rok 1989, kiedy po upadku cenzury rynek medialny uległ dużym przeobrażeniom. Dla prasy katolickiej istotne znaczenie miało również podpisanie ustawy o gwarancji wolności sumienia i wyznania⁹, co otworzyło drogę do swobodnego rozwoju prasy wyznaniowej.

Należy podkreślić, że Górny Śląsk to region, w którym historia prasy parafialnej sięga początków XX wieku¹⁰. W okresie II Rzeczypospolitej w diecezji śląskiej ukazywały się trzydzieści trzy tytuły pism parafialnych¹¹, podczas gdy w granicach całego kraju wydawano 197 tytułów gazetek tego rodzaju¹². Większość z nich przestała się ukazywać po wybuchu II wojny światowej.

Analizując opracowania na temat bieżącej działalności parafii katolickich archidiecezji katowickiej na polu wydawania prasy, stwierdza się, że w ostatnim okresie problematykę tę badała B. Warząchowska¹³, E. Lubojańska¹⁴ oraz P. Olszewski¹⁵. Na przestrzeni ostatnich kilku lat opublikowano kilka artykułów naukowych omawiających poszczególne tytuły gazetek parafialnych¹⁶.

⁹ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, Dz.U. nr 25, poz. 155.

¹⁰ W 1908 roku w parafii św. Józefa w Rudzie Śląskiej zaczęło się ukazywać dwujęzyczne pismo „Wiadomości Kościelne: Kirchliche Nachrichten”; por. artykuł Agaty Muc „*Wiadomości Kościelne. Kirchliche Nachrichten*” parafii św. Józefa w Rudzie Śląskiej jako źródło do dziejów miasta i parafii z lat 1908-1911 w bieżącym numerze, s. 107-126.

¹¹ H. Olszar, *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*, Katowice 2000, s. 608.

¹² W. Dutka, *Geografia wydawnicza prasy parafialnej Kościoła rzymskokatolickiego w okresie II Rzeczypospolitej*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 11 (2007), s. 50.

¹³ B. Warząchowska, *Współczesna prasa parafialna archidiecezji katowickiej*, w: *Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą*, t. 4, pod red. J. Dzieniakowskiej, M. Olczak-Kardas, Kielce 2015, s. 299-315.

¹⁴ E. Lubojańska, *Strony WWW parafii jako źródło informacji o katolickiej prasie parafialnej w archidiecezji katowickiej. Próba analizy formalno-wydawniczej*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” (dalej: Fides) 2 (2015), s. 81-120.

¹⁵ P. Olszewski, *Prasa parafialna w (archi)diecezji katowickiej w latach 1990-2014*, Katowice 2016 [praca magisterska zatwierdzona do obrony; za zgodą promotora].

¹⁶ B. Stawowczyk, „*Nasza Wspólnota*” – pismo parafii pod wezwaniem Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Katowicach, Fides 1 (2013), s. 151-156; M. Lubina, „*Parafia u Jezusa i Maryi*” – tygodnik parafii pod wezwaniem Najświętszych Imion Jezusa i Maryi w Katowicach-Brynowie, Fides 2 (2013), s. 137-142; A. Muc, „*Pielgrzym*” – miesięcznik parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Katowicach, Fides 2 (2014), s. 73-88; też, „*Wiadomości Fary św. Barbary*”. Tygodnik parafii św. Barbary w Chorzowie, Fides 1 (2015), s. 179-194; J. Polok,

Znaczącym wydarzeniem w diecezji katowickiej było spotkanie redaktorów pism parafialnych, które odbyło się w 1996 roku w Rudzie Śląskiej. W efekcie spotkania przygotowano *Katalog pism parafialnych archidiecezji katowickiej* obejmujący informacje o trzydziestu pięciu tytułach¹⁷. Natomiast analiza przeprowadzona na potrzeby II Synodu Archidiecezji Katowickiej wykazała, że na badanym obszarze w 2013 roku ukazywało się już dziewięćdziesiąt tytułów pism parafialnych. W zakresie funkcjonowania biuletynów parafialnych zachodzą zmiany: niektóre tytuły przestają się ukazywać, powstają zaś nowe inicjatywy wydawnicze.

Celem artykułu jest prezentacja monografii bibliograficznej miesięcznika „Nasza Matka” za lata 2006-2015. W artykule przedstawiono historię parafii i genezę powołania pisma, a następnie jego analizę formalno-wydawniczą oraz zawartość treściową.

Historia parafii Śmiłowice

Parafia Śmiłowice wchodzi w skład dekanatu Mikołów obejmującego dziewięć parafii i należy do najmniejszych jednostek administracyjnych w archidiecezji katowickiej. Według najnowszych danych liczy 780 wiernych¹⁸. Historia wspólnoty parafialnej ma dopiero kilkadziesiąt lat: jej początki sięgają 1982 roku, kiedy to rozpoczęto budowę kaplicy i domu katechetycznego. Wcześniej Msze Święte odprawiane były w niedzielę i święta w miejscowym punkcie katechetycznym, administracyjnie zaś dzielnica ta od 1959 roku należała do salwatoriańskiej parafii pw. Matki Zbawiciela w Mikołowie. W 1991 roku erygowano parafię tymczasową, natomiast ostateczne ustanowienie nowej parafii nastąpiło 12 września 1992 roku. Uroczystego poświęcenia kościoła dokonał abp Damian Zimoń. Administrowanie

„Chodź ze Mną” – gazetka parafii Świętych Apostołów Filipa i Jakuba w Żorach, Fides 2 (2012), s. 243-254; A. Gawinek, Jubileusz dwudziestolecia czasopisma „Z Piekarskich Wież”, Fides 2 (2015), s. 121-134.

¹⁷ D. Bednarski, *Prasa parafialna w archidiecezji katowickiej. Dossier przygotowane na użytek Komisji ds. Dziedzictwa Kościoła Katowickiego II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, Biblioteka Teologiczna UŚ, Katowice 2013 [na prawach rękopisu, do użytku wewnętrznego za zgodą autora].

¹⁸ *Jubileuszowy Schematyzm Archidiecezji Katowickiej 2015*, cz. 1, Katowice 2015, s. 496.

parafią powierzono mikołowskim salwatorianom. Pierwszym proboszczem został mianowany ks. Piotr Jarząbek SDS (1992-2002), następnie funkcję tę sprawował ks. Artur Mieleszko SDS (2002-2006)¹⁹.

Obecny proboszcz, ks. Antoni Cebula SDS, pełni swą posługę od 2006 roku. Wcześniej, w latach 2000-2006, sprawował również funkcję proboszcza w pobliskiej parafii NMP Matki Zbawiciela w Mikołowie. W niedługim czasie od objęcia stanowiska podjął inicjatywę stworzenia pisma parafialnego służącego komunikacji duszpasterskiej i formacji religijnej lokalnej społeczności. Nie było to dla niego nowe doświadczenie, gdyż pracując wcześniej w Obornikach Śląskich i w Warszawie, współuczestniczył w redagowaniu biuletynów parafialnych.

„Nasza Matka” – geneza powstania i charakterystyka formalno-wydawnicza pisma

Gazetka parafialna „Nasza Matka. Miesięcznik Parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Śmiłowicach” ukazuje się od listopada 2006 roku. Warto podkreślić, że to jedyne czasopismo ukazujące się w archidiecezji katowickiej dostępne w całości na stronie internetowej parafii²⁰. Elektroniczna wersja gazetki ukazuje się z jedno- lub dwumiesięcznym opóźnieniem w stosunku do wersji papierowej.

Pierwszy numer pisma składał się z czterech numerowanych stron formatu A5. Zarówno w samym tytule, jak i w artykule wstępnym redaktor zawarł misję biuletynu, jaką jest jednoczenie wspólnoty pod patronatem Matki Boskiej Częstochowskiej. Ksiądz proboszcz wyraził pragnienie, aby biuletyn służył wszystkim „jako dobry kontakt ze swoją parafią”²¹ poprzez zamieszczanie ważnych informacji, intencji mszalnych i artykułów formacyjnych. Artykuł zawiera również zachętę do publikowania na łamach periodyku życzeń, podziękowań i reklam. Ks. Antoni Cebula wyraził nadzieję, że „«Nasza Matka»

¹⁹ [Gmb], *25-lecie budowy kościoła w Śmiłowicach*, „Nasza Matka” 7/8 (2007), s. 2-3; oraz A. Burda-Szostak, *Nie daliśmy się zastraszyć*, „Gość Katowicki” (dodatek do „Gościa Niedzielnego”) 43 (2007), s. XIV-XV.

²⁰ Rzymskokatolicka Parafia pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej w Mikołowie-Śmiłowicach, *Gazetka Parafialna*, http://www.parafia-smilowice.katowice.opoka.org.pl/index_pliki/parafia09.html, 23.03.2016.

²¹ A. Cebula, *Moi drodzy parafianie*, „Nasza Matka” 1 (2006), s. 1.

przyczyni się do większej integracji, współpracy i przede wszystkim pogłębienia wiary”²².

Z okazji pierwszej rocznicy ukazywania się pisma ksiądz redaktor potwierdził słuszność i potrzebę dalszej pracy redakcyjnej w słowach: „trzeba dalej prowadzić to dobre dzieło. Wierzę, że jest nam potrzebne”²³. Następnie wyraził wdzięczność dla wszystkich osób włączających się w redagowanie i wydawanie pisma.

Charakterystycznym elementem każdego czasopisma jest winieta. Zamieszczony w niej tytuł pisma odnosi się bezpośrednio do partronki parafii, Matki Boskiej Częstochowskiej. Winieta pisma uległa dotychczas nieznacznym przeobrażeniom. Przez kilka początkowych lat pismo drukowane było w tonacji czarno-białej, edytorskie zmiany polegające na wprowadzeniu koloru nastąpiły w 2012 roku. Od tego momentu po lewej stronie, obok tytułu drukowanego w niebieskim kolorze znajduje się miniatura fasady świątyni, natomiast z prawej – okrągła replika wizerunku Matki Boskiej Częstochowskiej.

Gazetka od początku ukazuje się regularnie jako miesięcznik. Tylko okres wakacyjny stanowi wyjątek, kiedy to wychodzi podwójny numer pisma. Poniżej tytułu w ramce podaje się numerację oraz miesiąc i rok wydania biuletynu. Na środku widnieje podtytuł czasopisma: „Miesięcznik Parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Śmiłowicach”.

Na ostatniej stronie pisma zamieszczona jest stopka redakcyjna. Jej zawartość przez lata uległa tylko niewielkim korektom, natomiast forma graficzna pozostaje stała. Z informacji zawartych w stopce wynika, że funkcję redaktora gazetki pełni ksiądz proboszcz Antoni Cebula SDS. W drugim numerze biuletynu pojawiło się także nazwisko redaktora technicznego, którym jest do dnia dzisiejszego Grzegorz Bubala. Ponadto w stopce znajduje się adres redakcji i numer telefonu. W 2008 roku stopkę uzupełniono o informację zawierającą adres strony internetowej parafii oraz e-mail.

Ze stopki redakcyjnej czytelnik nie uzyska informacji o nakładzie i cenie biuletynu²⁴. W artykule redakcyjnym, jaki pojawił się z okazji

²² *Tamże*.

²³ Tenże, *Czas szybko biegnie*, „Nasza Matka” 11 (2007), s. 1.

²⁴ Na podstawie informacji uzyskanych od ks. Antoniego Cebuli wiadomo, że obecnie gazetka rozchodzi się w nakładzie ok. 70 egz. za dobrowolną ofiarę zbieraną po Mszach Świętych. Gazetka jest redagowana przez księdza proboszcza, osoby świeckie piszą relacje, sprawozdania i niektóre teksty, jednakże nie współtworzą redakcji pisma.

Nasza Matka

Nr 01 (111) styczeń 2016 (rok 11)

miesięcznik Parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Śmiłowicach

„Chwała na wysokości Bogu, a na ziemi pokój ludziom dobrej woli”

*Niech spotkanie z Jezusem w ten
święty czas Bożego Narodzenia
będzie dla każdego z nas źródłem
miłości pokoju i radości.*

*Bądźmy świadkami Słowa, które
stało się ciałem i zamieszkało między
nami.*

*Z pamięcią we Mszy Św. Pastorskiej
ks prob. Antoni SDO*

SŁOWO BOŻE

(Mt 2, 1-12)

Gdy zaś Jezus narodził się w Betlejem w Judei za panowania króla Heroda, oto Mędrcy ze Wschodu przybyli do Jeruzolimy i pytali: «Gdzie jest nowo narodzony król żydowski? Ujrzelśmy bowiem jego gwiazdę na Wschodzie i przybyliśmy oddać mu pokłon». Skoro to usłyszał król Herod, przeraził się, a z nim cała Jeruzolima. Zebrał więc wszystkich arcykapłanów i uczonych ludu i wypytywał ich, gdzie ma się narodzić Mesjasz. Ci mu odpowiedzieli: «W Betlejem judzkim, bo tak napisał Prorok: A ty, Betlejem, ziemio Judy, nie jesteś zgoła najlżejsze spośród głównych miast Judy, albowiem z ciebie wyjdzie władca, który będzie pasterzem ludu mego, Izraela». Wtedy Herod przywołał potajemnie Mędrców i wypytał ich dokładnie o czas ukazania się gwiazdy. A kierując ich do Betlejem, rzekł: «Udajcie się tam i wypytujcie starannie o Dziecię, a gdy Je znajdziecie, donieście mi, abym i ja mógł pójść i oddać Mu pokłon». Oni zaś wysłuchawszy króla, ruszyli w drogę. A oto gwiazda, którą widzieli na Wschodzie, szła przed nimi, aż przysła i zatrzymała się nad miejscem, gdzie było Dziecię. Gdy ujrzeli gwiazdę, bardzo się uradowali. Weszli do domu i zobaczyli Dziecię z Matką Jego, Maryją; upadli na twarz i oddali Mu pokłon. I otworzywszy swe skarby, ofiarowali Mu dary: złoto, kadzidło i mirrę. A otrzymawszy we śnie nakaz, żeby nie wracali do Heroda, inną drogą udali się do swojej ojczyzny.

Str. 1

pierwszej rocznicy ukazywania się periodyku, można przeczytać, że jego nakład wynosił wówczas dziewięćdziesiąt egzemplarzy²⁵. W słowie tym zawarto zaproszenie redaktora „do współpracy tych, którym leży na sercu dobro naszej parafii”²⁶.

Autorami sprawozdań i relacji dotyczących życia społeczno-kulturalnego jest grupa osób aktywnie uczestniczących w życiu parafii. Najczęściej jednak nie ujawniają one swojej tożsamości i posługują się jedynie inicjałami. Część materiałów pozostaje anonimowa, natomiast artykuły o charakterze teologicznym tworzą najczęściej osoby duchowne i katecheci.

Z analizy objętości pisma wynika, że dotychczas miesięcznik liczył najczęściej osiem stron formatu A5, jak pozostaje niezmiennie od 2012 roku. Mniejszą objętość miał tylko pierwszy, czterostronicowy numer. Obszerniejsze wydania pojawiały się w latach 2007-2011, kiedy to numery wakacyjne liczyły nawet szesnaście, a wydania świąteczne dwanaście stron. W procesie drukowania redakcja nie korzysta z usług firm poligraficznych, wszystkie prace wykonuje się we własnym zakresie.

Szata graficzna miesięcznika do końca 2011 roku pozostawała czarno-biała. Na pierwszej stronie stanowiącej okładkę od połowy 2007 roku często zamieszczane są rysunki oraz ozdobne grafiki, które z upływem czasu prezentują coraz wyższy poziom edytorski. Fotoreportaże pojawiają się na okładce czasopisma z okazji ważnych uroczystości oraz wydarzeń roku liturgicznego, takich jak procesja Bożego Ciała, odpust parafialny, celebrowanie sakramentów świętych. Z okazji świąt Bożego Narodzenia oraz Zmartwychwstania Pańskiego obok życzeń publikowany jest zazwyczaj materiał ilustracyjny nawiązujący do danej uroczystości i wyrażający jej przesłanie. Redakcja przyjęła zasadę, że jeżeli na pierwszej stronie zamieszcza się tekst zamiast fotoreportażu, to jego dopełnieniem jest zawsze fotografia lub grafika. Drobne elementy ikonograficzne, ozdoby oraz niewielkie ryciny towarzyszą zazwyczaj życzeniom składanym w imieniu wspólnoty parafialnej z okazji urodzin i imienin kapłańskich, jubileuszów oraz innych świąt okolicznościowych.

²⁵ A. Cebula, *Czas szybko biegnie*, „Nasza Matka” 11 (2007), s. 1.

²⁶ *Tamże*.

Pismo „Nasza Matka” oprócz wersji papierowej jest dostępne w formie elektronicznej na stronie internetowej parafii²⁷. Witryna ta została udostępniona w Internecie w 2008 roku. Wydarzenie to odnotowano na łamach pisma w następujących słowach: „z radością informujemy, że od 14 września 2008 r. nasza Parafia posiada własną stronę internetową”²⁸. Czytelników pisma zachęca się do odwiedzenia strony i zapoznania się z archiwalnymi numerami gazetki. Przejrzysty układ zamieszczonych materiałów umożliwia sprawne poruszanie się po witrynie i szybkie odszukanie konkretnego numeru pisma. W układzie chronologicznym zaprezentowano ikonki okładek, wybór jednej z nich powoduje otwarcie gazetki w formacie PDF.

Fot. 2. Okładki czasopisma z 2015 roku

Źródło: Rzymskokatolicka Parafia pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej w Mikołowie-Śmiłowicach, *Gazetka Parafialna*, http://www.parafia-smilowice.katowice.opoka.org.pl/index_pliki/parafia09.html, 23.03.2016.

²⁷ Rzymskokatolicka Parafia pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej w Mikołowie-Śmiłowicach, <http://www.parafia-smilowice.katowice.opoka.org.pl>, 23.03.2016.

²⁸ „Nasza Matka” 10 (2008), s. 1.

Problematyka poruszana na łamach parafialnego miesięcznika

Analizując pismo pod kątem podejmowanej tematyki, stwierdza się, że zamieszczane teksty dotyczą głównie zagadnień teologicznych, przybliżających prawdy wiary dominujące w cyklu roku liturgicznego. Wśród nich znaczącą grupę tworzą publikacje traktujące o kwestiach liturgicznych²⁹, poruszające zagadnienia teologii biblijnej, hagiografii³⁰ i eschatologii³¹. Kolejny blok tematyczny stanowią teksty opisujące aktualne wydarzenia z życia parafii i archidiecezji oraz lokalne inicjatywy religijno-społeczne. Gazetka parafialna stanowi także forum prezentacji informacji dotyczących życia kulturalnego i oświatowego lokalnej społeczności po publikacji materiałów odnoszących się do działalności sołectwa, szkoły podstawowej oraz jednostki straży pożarnej.

Prezentacja treści w biuletynie odbywa się przy wykorzystaniu określonych gatunków dziennikarskich, których zadaniem jest informowanie o faktach w celu kształtowania opinii i określonych postaw społecznych³². W miesięczniku dominują gatunki dziennikarskie informacyjno-sprawozdawcze, do których należą: notatki, wzmianki, życiorysy, sprawozdania i relacje. Kolejną grupę stanowią teksty publicystyczne, czyli artykuły, reportaże i fotoreportaże. Osobną kategorią są teksty literackie pojawiające się przy okazji świąt religijnych lub państwowych. Są to głównie słowa pieśni kościelnych oraz wiersze okolicznościowe. W okresie świątecznym elementem wprowadzającym w treść numeru są zazwyczaj życzenia, którym towarzyszy element graficzny. Natomiast relacjom z uroczystości Bożego Ciała, odpustu parafialnego, I Komunii Świętej lub pielgrzymek towarzyszą najczęściej fotoreportaże.

Elementem otwierającym kolejny numer pisma jest zazwyczaj redaktorski artykuł o charakterze teologiczno-formacyjnym. W tek-

²⁹ A. Cebula, *Święte Triduum Paschalne*, „Nasza Matka” 4 (2015), s. 2; oraz *Adwent znaczy oczekiwanie (wszystko o adwencie)*, „Nasza Matka” 12 (2011), s. 1-3.

³⁰ T. Ciwis, *Święci Cyryl i Metody – apostołowie Słowian*, „Nasza Matka” 2 (2010), s. 1-3.

³¹ A. Cebula, *Śmierć i co dalej?*, „Nasza Matka” 4 (2007), s. 2-3.

³² J. Maziarski, *Gatunki dziennikarskie*, w: *Encyklopedia wiedzy o prasie*, pod red. J. Maślanki, Wrocław 1976, s. 89.

stach tych poruszane są najczęściej kwestie związane z określonym momentem roku liturgicznego. W okresie Wielkiego Postu i Adwentu redaktor wyjaśnia symbolikę i znaczenie tego czasu w liturgii, a jednocześnie promuje określone postawy i wzywa do przemiany życia: „Nie wystarczy posypanie głowy popiołem. To tylko zewnętrzny początek, a wewnętrzna praca zbliża do Boga”³³.

Szczególną uwagę redaktor zwraca na zagadnienia liturgiczne, co uwidacznia się w pojawiających się tekstach. Omówienie gestów, symboli i postaw liturgicznych podczas Mszy Świętej czytelnicy mogli poznać dzięki cyklicznym artykułom zatytułowanym *Jeszcze raz o Eucharystii*³⁴. Zamiarem autora tych tekstów było wyjaśnienie prawdy, którą uobecnia sakrament Eucharystii, co wyraził w słowach: „Będę zadowolony, jeżeli choć jednemu uczestnikowi liturgii Mszy Świętej będę mógł przybliżyć Chrystusa”³⁵.

W początkowych latach ukazywania się pisma na baczność uwagę zasługują teksty Tadeusza Ciwisa, miejscowego katechety, który w swoich publikacjach, odwołując się do własnych przeżyć i doświadczeń, w przystępny sposób wyraża głębię podstawowych prawd wiary. Stawiając pytania retoryczne, zachęca czytelników do refleksji i przemiany życia³⁶. Rozważając prawdę o zmartwychwstaniu Chrystusa, T. Ciwis zadaje czytelnikom pytanie: „Gdzież indziej zaś można znaleźć pokój, jeżeli nie w Chrystusie – Niewinnym, który pojednał grzeszników z Ojcem?”³⁷.

Parafianie ze Śmiłowic kilka razy w roku uczestniczą w pielgrzymkach krajowych i zagranicznych organizowanych przez księdza proboszcza. Przebieg wydarzeń oraz fotoreportaże mogą śledzić wszyscy mieszkańcy parafii dzięki relacjom naocznych świadków zamieszczanych na łamach biuletynu. Pierwszym tekstem dotyczącym peregrynacji było sprawozdanie zatytułowane *Pielgrzymki parafialne w 2006 r.*³⁸, stanowiące podsumowanie pięciu pielgrzymek. Aby lepiej przygotować się duchowo na piel-

³³ Ks. Proboszcz [A. Cebula], *Wielki Post*, „Nasza Matka” 3 (2007), s. 1.

³⁴ Ks. Proboszcz A. Cebula, *Jeszcze raz o Eucharystii (I)*, „Nasza Matka” 2 (2008), s. 1-2.

³⁵ *Tamże*, s. 2.

³⁶ T. Ciwis, *Zwiastuję Wam radość wielką: dziś narodził się dla Was Zbawiciel świata*, „Nasza Matka” 1 (2008), s. 2-3.

³⁷ Tenże, *Bądźmy odważnymi głosicielami Zmartwychwstałego*, „Nasza Matka” 4 (2008), s. 2.

³⁸ „Nasza Matka” 2 (2006), s. 2.

grzymowanie do Kamienia Śląskiego w 2007 roku, opublikowano na łamach gazetki dwa interesujące artykuły opisujące życie i działalność św. Jacka Odrowąża, jednego z patronów archidiecezji katowickiej³⁹. Rokrocznie parafianie udają się do Piekar Śląskich oraz do Częstochowy. Także dzieci komunijne uczestniczą w wyjazdach do sanktuariów maryjnych, natomiast jesienią parafianie podążają do pobliskiego Sanktuarium Matki Bożej Opiekunki Środowiska Naturalnego w Bujakowie⁴⁰. Śmiałowiczanie okazują swoją gościnność poprzez podejmowanie pielgrzymów podążających co roku ze Skoczowa do Częstochowy i także to wydarzenie jest relacjonowane w biuletynie⁴¹.

Na łamach pisma podejmuje się zagadnienia dotyczące bieżących wydarzeń z życia wspólnoty parafialnej, dekanatu i archidiecezji. Parafianie są na bieżąco informowani o przebiegu prac remontowych i inwestycyjnych w parafii. Ksiądz proboszcz dzielił się z czytelnikami radością związaną z zakończonym remontem wieży kościelnej i dzwonnicy oraz powiadamiał o budowie groty Najświętszej Maryi Panny przy kościele⁴². Na łamach miesięcznika wspomina się o mijających rocznicach młodej parafii, takich jak piętnastolecie poświęcenia kościoła⁴³. Także ważniejsze wydarzenia, jak konsekracja kościoła w sąsiedniej parafii, opisywane są w periodyku⁴⁴. Raz w roku, najczęściej w lutym, czytelnicy miesięcznika otrzymują od księdza proboszcza sprawozdanie duszpasterskie dotyczące minionego roku, cyklicznie pojawia się również plan odwiedzin kolędowych.

Redakcja stara się na bieżąco informować czytelników o doniosłym dla archidiecezji katowickiej wydarzeniu, jakim jest II Synod Archidiecezji Katowickiej zainaugurowany 25 listopada 2012 roku⁴⁵. Przebieg i organizację prac w poszczególnych komisjach synodalnych czytelnicy mogą poznawać dzięki lekturze kolejnych

³⁹ „Nasza Matka” 2 (2007); oraz 3 (2007).

⁴⁰ H.H., *IV pieszka pielgrzymka*, „Nasza Matka” 10 (2011), s. 1.

⁴¹ C.W.B., *Pieszka pielgrzymka ze Skoczowa do Częstochowy*, „Nasza Matka” 7-8 (2011), s. 6.

⁴² A. Cebula, *Grota i wieża-dzwonnica*, „Nasza Matka” 9 (2007), s. 1-2.

⁴³ CWB, *15. rocznica poświęcenia kościoła w Śmiałowicach*, „Nasza Matka” 10 (2007), s. 1-2.

⁴⁴ *Konsekracja kościoła na Recie-Goju*, „Nasza Matka” 1 (2010), s. 2.

⁴⁵ *Uroczyste rozpoczęcie II Synodu Kościoła Katowickiego*, „Nasza Matka” 12 (2012), s. 2-3.

tekstów⁴⁶. W ostatnim czasie najważniejszym wydarzeniem, jakim żyją zwłaszcza polscy katolicy, są przygotowania do mających się odbyć w lipcu Światowych Dni Młodzieży. O tym, jak śląskie parafie przygotowują się do tego wydarzenia, dowiadują się czytelnicy „Naszej Matki”⁴⁷.

Biuletyn „Nasza Matka” ukazuje się w niewielkiej parafii, dlatego na jego łamach pojawiają się często teksty dotyczące życia społecznego i kulturalnego lokalnej społeczności, gdyż jest to jedyne czasopismo skierowane bezpośrednio do mieszkańców sołectwa Śmiłowice. Jest to warte podkreślenia z uwagi na to, że prasa parafialna spełnia określone funkcje, wśród których integracja wspólnoty lokalnej w wymiarze religijnym i świeckim pełni rolę pierwszoplanową.

Relacjonowaniem wydarzeń organizowanych przez sołectwo zajmuje się najczęściej Józef Świerczyna, miejscowy sołtys. Pełni on swoją funkcję już kolejną kadencję, czego można się dowiedzieć z lektury biuletynu⁴⁸. W 2014 roku w Śmiłowicach odbyły się dożynki miejskie miasta Mikołowa, z których sprawozdanie pojawiło się na łamach pisma⁴⁹. Rokrocznie relacje lub fotoreportaże z dożynek, spotkań kołędowych, opłatkowych, mikołajek organizowanych dla dzieci drukowane są w miesięczniku.

Czytelnicy gazetki mogli się również zapoznać z historią działalności Ochotniczej Straży Pożarnej w Śmiłowicach⁵⁰ i jej aktualnych osiągnięciach, takich jak zwycięskie występy w zawodach pożarniczych⁵¹. Mieszkańcy sołectwa dumni są z tego, że w ich niewielkiej społeczności funkcjonuje szkoła podstawowa. Swoje zadowolenie z tego faktu wyrażają poprzez opisywanie wydarzeń kulturalnych i rekreacyjnych odbywających się w tej placówce. Autorami tekstów dotyczących szkoły są zarówno nauczyciele,

⁴⁶ *Dzieje się w Synodzie*, „Nasza Matka” 2 (2013), s. 1-2.

⁴⁷ AB, *Przygotowania do Światowych Dni Młodzieży w Krakowie*, „Nasza Matka” 7/8 (2014), s. 2.

⁴⁸ CWB, *Wybory Sołtysa oraz Rady Sołeckiej na kadencję 2015-2018*, „Nasza Matka” 10 (2015), s. 2-3.

⁴⁹ J. Świerczyna, *Dożynki Miejskie 2014 w Sołectwie Śmiłowice*, „Nasza Matka” 10 (2014), s. 1-2.

⁵⁰ Tenże, *80 lat służby społeczeństwu*, „Nasza Matka” 7/8 (2008), s. 4.

⁵¹ K. Sobota, *Nasi strażacy*, „Nasza Matka” 7/8 (2007), s. 8.

jak i uczniowie oraz absolwenci spotykający się ze sobą po wielu latach na zjazdach absolwentów⁵². Swoimi przeżyciami z pobytu na „zielonej szkole” podzielili się z czytelnikami uczennice, wyrażając przy tym swoją wdzięczność organizatorom i opiekunom wyjazdu⁵³. Z okazji Dnia Papieskiego zorganizowano w szkole przedstawienie dla wszystkich mieszkańców, którzy na łamach miesięcznika dziękowali dyrekcji i gronu pedagogicznemu za prowadzoną działalność kulturalną i ukazywanie dzieciom właściwych postaw do naśladowania⁵⁴.

Oprócz ważnych zagadnień życia religijnego w biuletynie porusza się kwestie zupełnie nietypowe, lecz mogące zainteresować czytelników poszukujących rozrywki. Do tego typu publikacji zalicza się cykliczny artykuł traktujący o kawie. Interesujący tekst przybliży pochodzenie rośliny, tajniki uprawy i produkcji kawy oraz sposoby przyrządzania tego popularnego napoju⁵⁵.

Z okazji Narodowego Święta Niepodległości przypadającego 11 listopada od kilku lat redakcja pisma przywołuje wątki patriotyczne. Obok elementów graficznych przedstawiających wybitnych polskich przywódców, takich jak Józef Piłsudski, pojawiają się zazwyczaj wiersze nie tylko znanych poetów, np. Jana Kasprowicza, ale również utwory czytelników oraz myśli Jana Pawła II o ojczyźnie⁵⁶.

Ważnym zagadnieniem poruszonym na łamach miesięcznika jest problematyka związana z regionem i śląską kulturą. Redakcja poprzez publikowanie fragmentów utworów Marka Szołtyśka⁵⁷ wyraża przywiązanie do Śląska i pragnienie pielęgnowania gwary śląskiej. Dla nieco ambitniejszych czytelników skierowano artykuł autorstwa ks. Jerzego Dadaczyńskiego⁵⁸, który polemizując z Janem Miodkiem, stara się udowodnić, że w gwarze śląskiej można wyrazić także treści

⁵² D.S., *Spotkanie po latach*, „Nasza Matka” 12 (2009), s. 3.

⁵³ *Więści z zielonej szkoły*, „Nasza Matka” 7/8 (2007), s. 4-5.

⁵⁴ CWB, *Dzień Papieski w naszej szkole*, „Nasza Matka” 11 (2007), s. 4.

⁵⁵ *Kawa*, „Nasza Matka” 7/8 (2007) oraz numery kolejne.

⁵⁶ „Nasza Matka” 11 (2010) oraz przedostatnie numery pisma w kolejnych latach.

⁵⁷ Marek Szołtysek – śląski pisarz, dziennikarz i historyk, autor kilkunastu książek o problematyce regionalnej. Na łamach „Naszej Matki” pojawiły się m.in. fragmenty *Biblii Ślązoka*.

⁵⁸ Ks. Jerzy Dadaczyński jest pracownikiem Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, doktorem habilitowanym w dziedzinie filozofii, pochodzi z Siemianowic Śląskich.

abstrakcyjne i że warto pielęgnować tradycje językowe wśród dzieci i młodzieży⁵⁹.

Systematyczna lektura pisma uprawnia do stwierdzenia, że jego zawartość oraz istniejące rubryki w okresie niespełna dziesięciu lat funkcjonowania były raczej jednorodne. Niezmiennym i stałym elementem od początku ukazywania się biuletynu pozostaje fragment Ewangelii przewidziany na jedną z niedziel miesiąca, drukowany zawsze na pierwszej stronie pisma.

Wśród stałych rubryk od początku istnienia „Naszej Matki” funkcjonuje *Strona Żywego Różańca*. Jest to jedna z grup działających w parafii obok Dzieci Maryi i ministrantów. Rubryka zajmuje mniej więcej pół strony. Pojawiają się tutaj papieskie intencje Apostolstwa Modlitwy na dany miesiąc, czasami wzbogacone o rozważania dotyczące modlitwy różańcowej⁶⁰. Gdy w 2007 roku w parafii reaktywowano Wspólnotę Dzieci Maryi, informacja o tym fakcie oraz zachęta do czynnego włączenia się w jej działalność zagościła na stronie poświęconej grupom parafialnym⁶¹.

Kolejno stałe miejsce w gazetce zajmują *Intencje mszalne* na dany miesiąc. W perspektywie lat informacje zawarte w tej rubryce mogą okazać się bardzo cenne. Analiza intencji mszalnych może stać się przedmiotem badań dotyczących postaw religijnych członków danej wspólnoty.

W małych wspólnotach parafialnych odpowiedzialność za dbałość o czystość w kościele spoczywa zazwyczaj na parafianach. W celu zorganizowania prac porządkowych w Śmiłowicach co miesiąc w piśmie drukuje się *Harmonogram sprzątnia kościoła*. W cyklu dwutygodniowym lista zawiera nazwiska osób zobowiązanych do wykonania tego zadania.

Przedostatnia strona gazetki jest przeznaczona dla miłośników rozrywki oraz dobrej kuchni. W rubryce *Kącik kulinarny* prezentuje się zazwyczaj przepisy kulinarne dostarczane przez parafianki. Czytelnikom proponuje się dania pochodzące z kuchni regionalnej, przepisy potraw pochodzą także z literatury. W okresie Wielkiego Postu opublikowano przepis na „prażonki i postną bryję” zaczerp-

⁵⁹ J. Dadaczyński, *Język śląski*, „Nasza Matka” 2 (2011), s. 2-3 [przedruk za: www.silesiana.org.pl].

⁶⁰ „Nasza Matka” 4 (2009), s. 8.

⁶¹ „Nasza Matka” 4 (2007), s. 3.

nięty z opracowania Romana Landowskiego pt. *Dawnych obyczajów rok cały*⁶². Oprócz przepisów czytelnikom pisma przybliży się także zwyczaje, obrzędy i symbole związane ze świętami przypadającymi w roku liturgicznym. W Wielką Sobotę wielu katolików udaje się do kościoła ze święconką, jednakże nie wszyscy znają symbolikę pokarmów, które znajdują się w koszykach, artykuł *Święcone* wyjaśnia tę kwestię⁶³.

Druga część strony jest przeznaczona dla amatorów rozrywki. Rubryka *Kącik humoru* to miejsce prezentacji dowcipów oraz zabawnych niekiedy rysunków pochodzących z zapisków i anegdot kapłanów, nierzadko dotyczących nich samych.

Ostatnia strona czasopisma przez kilka początkowych lat jego ukazywania się była przeznaczona na formację religijną i duchową parafian, realizowaną przez prezentację fragmentów publikacji literackich oraz książek religijnych skierowanych do szerokiego kręgu odbiorców w różnym wieku. Z myślą nie tylko o młodszych czytelnikach redakcja popularyzowała twórczość Anny Kamieńskiej inspirowaną biblijnymi błogosławieństwami, polecając lekturę książki *8 × Radość, czyli O ośmiu błogosławieństwach Kazania na Górze*, wydanej przez wydawnictwo „W drodze” w 1985 roku⁶⁴.

Troska o formację liturgiczną parafian zainspirowała księdza redaktora do zamieszczenia fragmentów książki *Msza Święta. Liturgiczne ABC* autorstwa Macieja Zachary⁶⁵. Dzięki lekturze tego tekstu czytelnicy gazetki mieli okazję poznać dzieje sprawowania liturgii Mszy Świętej oraz symbolikę znaków liturgicznych.

Specyfikę życia misjonarzy prowadzących działalność w Tanzanii czytelnicy miesięcznika mogli śledzić, czytając fragmenty książki ks. Mieczysława Kijaczka pt. *W blasku hebanowego krzyża*. Tekst uzupełniono o okładkę książki oraz informacje wydawnicze. Osobiste relacje misjonarzy doświadczających nierzadko niebezpiecznych zdarzeń to interesująca lektura, dzięki której parafianie poznali bliżej pracę salwatorianów w Afryce⁶⁶.

⁶² „Nasza Matka” 3 (2010), s. 7.

⁶³ „Nasza Matka” 3 (2008), s. 11.

⁶⁴ „Nasza Matka” 1 (2006) – 1 (2008).

⁶⁵ „Nasza Matka” 2 (2008) – 12 (2009).

⁶⁶ „Nasza Matka” 12 (2013) – 2 (2015).

Natomiast od 2010 roku niezmiennie do dnia dzisiejszego przybliża się czytelnikom pisma nauczanie papieskie poprzez przedruki fragmentów katechez papieskich, związanych najczęściej z aktualnym okresem roku liturgicznego. Cykl został zainicjowany publikacją rozważania papieża Benedykta XVI przed modlitwą *Anioł Pański* zatytułowanego *Wychowawcza rola dziadków jest bardzo ważna*⁶⁷.

Na uwagę zasługuje problematyka hagiograficzna, która gościła wielokrotnie na łamach biuletynu. Czytelnicy mieli okazję poznać sylwetki biograficzne świętych, których wspomnienia przypadały w danym miesiącu. Zaprezentowano m.in. postacie św. Kazimierza Królewicza, św. Wojciecha, św. Stanisława, św. Antoniego z Padwy, św. Marcina z Tours oraz św. Cyryla i Metodego.

Oprócz stałych rubryk w magazynie ukazuje się wiele artykułów cyklicznych poświęconych głównie tematyce biblijnej, liturgicznej oraz obyczajowej. Zagadnienia dotyczące Biblii dominują w okresie ostatnich czterech lat ukazywania się gazetki, czasami są to przedruki ze stron internetowych bądź innych czasopism katolickich. Nie umniejsza to jednakże w niczym ich walorów poznawczych i treściowych.

Na uwagę zasługują fragmenty książek i artykułów Michała Wojciechowskiego⁶⁸, profesora biblistyki. Część z nich dostępna jest na portalu Opoka. Redaktorzy gazetki próbują zachęcić czytelników do zgłębiania wiedzy biblijnej, gdyż znajomość Pisma Świętego i umiejętność jego interpretacji powinna stanowić podstawę wiedzy religijnej osoby świadomie przeżywającej swoją wiarę.

Sprawowanie opieki duszpasterskiej nad parafią przez salwatoria-nina było zapewne impulsem do przybliżenia na kartach pisma sylwetki założyciela zakonu: sługi Bożego o. Franciszka Marii od Krzyża Jordana⁶⁹. Biografia i dzieło tej postaci może stanowić pomoc i wzór do naśladowania w życiu duchowym każdego chrześcijanina. Teksty publikowane w ramach tego cyklu pochodziły ze strony Salwatoriańskiego Ośrodka Powołań⁷⁰.

⁶⁷ „Nasza Matka” 1 (2010), s. 8.

⁶⁸ Na łamach czasopisma pojawiły się m.in. fragmenty publikacji: *Wiara – cywilizacja – polityka*, Rybnik 2001; *Ewangelie jako biografie*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 3 (1998), s. 168-180.

⁶⁹ Założyciel zgromadzenia salwatorianów urodził się w Niemczech w 1848 roku, zmarł w Szwajcarii w 1918 roku. Jego proces beatyfikacyjny rozpoczął się w 1942 roku.

⁷⁰ *Śługa Boży o. Franciszek Maria od Krzyża Jordan (1848-1918)*, „Nasza Matka” 12 (2008) – 11 (2009).

Podsumowanie

Analiza treści „Naszej Matki” pokazuje, że także w małej parafii można z powodzeniem redagować gazetkę parafialną zawierającą nie tylko ogłoszenia i intencje parafialne. Integracja lokalnej społeczności oraz więź ze swoim duszpasterzem może się skutecznie pogłębiać podczas przygotowania materiałów ukazujących się w piśmie parafialnym czytany przez większość członków danej wspólnoty. Praca redaktorów może się stawać inspiracją dla przedstawicieli większych wspólnot parafialnych, w których dotychczas prasa parafialna nie wychodzi.

Dzięki nieograniczonemu dostępowi do miesięcznika w sieci krąg czytelników pisma jest właściwie nieograniczony. Pismo zawiera treści uniwersalne, dlatego może służyć jako źródło wiedzy i narzędzie formacji religijnej zarówno dla dzieci i młodzieży, jak i dla odbiorców w wieku dojrzałym.

Wydaje się, że ważnym wyzwaniem byłoby pozyskanie większej grupy osób aktywnie zaangażowanych w prace związane z opracowaniem tekstów i redakcją biuletynu, aby w przyszłości materiał archiwalny stanowił cenne źródło dla historyków zajmujących się dziejami parafii.

Streszczenie

Artykuł stanowi próbę monografii miesięcznika parafialnego „Nasza Matka” ukazującego się od 2006 roku. Periodyk wydawany jest przez parafię Matki Boskiej Częstochowskiej w Mikołowie-Śmiłowicach. Jest to jedyne czasopismo parafialne w archidiecezji katowickiej dostępne w pełnej wersji w formie elektronicznej. W artykule przedstawiono historię parafii i genezę powołania pisma, ponadto jego analizę formalno-wydawniczą oraz zawartość treściową za lata od 2006 do 2015.

Słowa kluczowe

prasa katolicka, prasa parafialna, Mikołów-Śmiłowice, „Nasza Matka”

„NASZA MATKA. MIESIĘCZNIK PARAFII MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ W ŚMIŁOWICACH” IN THE YEARS 2006-2015. AN ATTEMPT OF MONOGRAPH ON THE EVE OF JUBILEE

Summary

The paper is an attempt at a monograph of the monthly parish newspaper „Nasza Matka” published since 2006 by St. Mary of Częstochowa parish in Mikołów-Śmiłowice. It is the only parish newspaper in Katowice Archdiocese fully available in digital version. History of parish, origin of the newspaper, analysis of the formal editing profile and content for the period 2006-2015 were presented in the article.

Keywords

Catholic press, parish press, Mikołów-Śmiłowice, „Nasza Matka”

Bibliografia

- AB (2014). Przygotowania do Światowych Dni Młodzieży w Krakowie. *Nasza Matka* 7/8 (2014), s. 2.
- Banach Mariusz (2001). Prasa parafialna środkiem komunikacji wielkomiejskiej społeczności lokalnej. W: Janusz Adamowski, Marek Jabłonowski (red.), *Polskie media u progu XXI wieku* (s. 135-146). Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- Bednarski Damian (2013). *Prasa parafialna w archidiecezji katowickiej. Dossier przygotowane na użytek Komisji ds. Dziedzictwa Kościoła Katowickiego II Synodu Archidiecezji Katowickiej*. Katowice: Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego [na prawach rękopisu, do użytku wewnętrznego za zgodą autora].
- Burda-Szostak Anna (2007). Nie daliśmy się zastraszyć. *Gość Katowicki* (dodatek do *Gościa Niedzielnego*) 43 (2007), s. XIV-XV.
- Cebula Antoni (2006). Moi drodzy parafianie. *Nasza Matka* 1 (2006), s. 1.
- Cebula Antoni (2007). Czas szybko biegnie. *Nasza Matka* 11 (2007), s. 1.
- Cebula Antoni (2007). Grota i wieża-dzwonnica. *Nasza Matka* 9 (2007), s. 1-2.
- Cebula Antoni (2007). Śmierć i co dalej? *Nasza Matka* 4 (2007), s. 2-3.
- Cebula Antoni (2007). Wielki Post. *Nasza Matka* 3 (2007), s. 1.

- Cebula Antoni (2008). Jeszcze raz o Eucharystii (1). *Nasza Matka* 2 (2008), s. 1-2.
- Cebula Antoni (2011). Advent znaczy oczekiwanie (wszystko o adwencie). *Nasza Matka* 12 (2011), s. 1-3.
- Cebula Antoni (2015). Święte Triduum Paschalne. *Nasza Matka* 4 (2015), s. 2.
- Ciwis Tadeusz (2008). Bądźmy odważnymi głosicielami Zmartwychwstalego. *Nasza Matka* 4 (2008), s. 2.
- Ciwis Tadeusz (2008). Zwiastuję Wam radość wielką: dziś narodził się dla Was Zbawiciel świata. *Nasza Matka* 1 (2008), s. 2-3.
- Ciwis Tadeusz (2010). Święci Cyryl i Metody – apostołowie Słowian. *Nasza Matka* 2 (2010), s. 1-3.
- C.W.B. (2011). Piesza pielgrzymka ze Skoczowa do Częstochowy. *Nasza Matka* 7-8 (2011), s. 6.
- CWB (2007). 15. rocznica poświęcenia kościoła w Śmiłowicach. *Nasza Matka* 10 (2007), s. 1-2.
- CWB (2007). Dzień Papieski w naszej szkole. *Nasza Matka* 11 (2007), s. 4.
- CWB (2015). Wybory Sołtysa oraz Rady Sołeckiej na kadencję 2015-2018. *Nasza Matka* 10 (2015), s. 2-3.
- D.S. (2009). Spotkanie po latach. *Nasza Matka* 12 (2009), s. 3.
- Dadaczyński Jerzy (2011). Język śląski. *Nasza Matka* 2 (2011), s. 2-3.
- Dutka Wojciech (2007). Geografia wydawnicza prasy parafialnej Kościoła rzymskokatolickiego w okresie II Rzeczypospolitej. *Rocznik Historii Prasy Polskiej* 10 (2007), s. 75-94.
- Dyczewski Leon (2012). Prasa katolicka. W: Edward Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 16 (k. 263-268). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Dzieje się w Synodzie (2013). *Nasza Matka* 2 (2013), s. 1-2.
- Gawinek Anna (2015). Jubileusz dwudziestolecia czasopisma „Z Piekarskich Wież”. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 2 (2015), s. 121-134.
- Gierula Marian (2004). Prasa parafialna jako typ prasy lokalnej. W: Elżbieta Kossewska, Janusz Adamowski (red.), *Media wyznaniowe w Polsce 1989-2004* (s. 133-141). Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- Glogier Marek (2009). Prasa parafialna. W: Edward Chudziński (red.), *Słownik wiedzy o mediach* (s. 149-153). Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN.
- Gmb (2007). 25-lecie budowy kościoła w Śmiłowicach. *Nasza Matka* 7/8 (2007), s. 2-3.
- H.H. (2011). IV piesza pielgrzymka. *Nasza Matka* 10 (2011), s. 1.

- Hanas Zenon (2014). *Vademecum redaktora gazetki parafialnej*. W: Maria Przybysz, Tomasz Wielebski (red.), *Media w duszpasterstwie* (s. 465-521). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Kawa (2007). *Nasza Matka* 7/8 (2007) oraz numery kolejne.
- Klauza Karol (2003). *Media w nowoczesnej parafii. Sugestie pastoralne stare i nowe*. Częstochowa: Święty Paweł.
- Konsekracja kościoła na Recie-Goju (2010). *Nasza Matka* 1 (2010), s. 2.
- Lubina Michał (2013). „Parafia u Jezusa i Maryi” – tygodnik parafii pod wezwaniem Najświętszych Imion Jezusa i Maryi w Katowicach-Brynowie. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 2 (2013), s. 137-142.
- Lubojańska Eliza (2015). Strony WWW parafii jako źródło informacji o katolickiej prasie parafialnej w archidiecezji katowickiej. Próba analizy formalno-wydawniczej. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 2 (2015), s. 81-120.
- Marcyński Krzysztof, Szaniawski Józef, Twardy Jan (red.) (2011). *Media na przełomie. Dziennikarstwo, kaznodziejstwo, edukacja medialna. Księga pamiątkowa poświęcona śp. Księdzu Profesorowi Antoniemu Lewkowi (1940-2010)*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Maziarski Jacek (1976). Gatunki dziennikarskie. W: Julian Maślanka (red.), *Encyklopedia wiedzy o prasie* (s. 89-91). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Migrała Leszek (2011). Prasa parafialna Nowego Sącza (zarys problematyki). *Almanach Sądecki* 3-4 (2011), s. 68-86.
- Mikołów-Śmiłowice – parafia Matki Bożej Częstochowskiej (2015). W: *Jubileuszowy Schematyzm Archidiecezji Katowickiej 2015*, cz. 1 (s. 495-496). Katowice: Kuria Metropolitalna.
- Muc Agata (2014). „Pielgrzym” – miesięcznik parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Katowicach. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 2 (2014), s. 73-88.
- Muc Agata (2015). „Wiadomości Fary św. Barbary”. Tygodnik parafii św. Barbary w Chorzowie. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1 (2015), s. 179-194.
- Olszar Henryk (2000). *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*. Katowice: Kuria Metropolitalna.
- Olszewski Paweł (2016). *Prasa parafialna w (archi)diecezji katowickiej w latach 1990-2014*. Katowice: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego [praca magisterska; za zgodą promotora].

- Płachetka Anita (2004). Prasa parafialna w archidiecezji poznańskiej w latach 1992-2002. *Przegląd Politologiczny* 2 (2004), s. 115-126.
- Polok Joanna (2012). „Chodź ze Mną” – gazetka parafii Świętych Apostołów Filipa i Jakuba w Żorach. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 2 (2012), s. 243-254.
- Prasa Parafialna, <http://www.prasaparafialna.pl> (23.03.2016).
- Przeciszewski Marcin (1995). Miejsce i rola prasy parafialnej w świecie mediów katolickich. W: Alina Słomkowska (red.), *Pięciolecie transformacji mediów (1989-1994)* (s. 181-185). Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- Rudnicki Daniel (1996). Czasopisma parafialne w archidiecezji gnieźnieńskiej (1989-1995). W: Alina Słomkowska (red.), *Transformacja mediów (1989-1995)* (s. 196-204). Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- Rudnicki Daniel (1999). Prasa parafialna w Bydgoszczy (1989-1998). *Kronika Bydgoska* [nr specjalny] (1999), s. 129-146.
- Rzymskokatolicka Parafia pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej w Mikołowie-Śmiłowicach, Gazetka Parafialna, http://www.parafia-smilowice.katowice.opoka.org.pl/index_pliki/parafia09.html (23.03.2016).
- Rzymskokatolicka Parafia pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej w Mikołowie-Śmiłowicach, <http://www.parafia-smilowice.katowice.opoka.org.pl> (23.03.2016).
- Sługa Boży o. Franciszek Maria od Krzyża Jordan (1848-1918) (2008). *Nasza Matka* 1 (2009).
- Sobota Katarzyna (2007). Nasi strażacy. *Nasza Matka* 7/8 (2007), s. 8.
- Stanaszek Bogdan (1997/2000). Prasa parafialna w diecezji sandomierskiej w latach 1992-2000. *Studia Sandomierskie* 7 (1997/2000), s. 234-261.
- Stawowczyk Barbara (2013). „Nasza Wspólnota” – pismo parafii pod wezwaniem Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Katowicach. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1 (2013), s. 151-156.
- Świerzyna Józef (2008). 80 lat służby społeczeństwu. *Nasza Matka* 7/8 (2008), s. 4.
- Świerzyna Józef (2014). Dożynki Miejskie 2014 w Sołectwie Śmiłowice. *Nasza Matka* 10 (2014), s. 1-2.
- Uczennice klasy III (2007). Wieści z zielonej szkoły. *Nasza Matka* 7/8 (2007), s. 4-5.
- Uroczyste rozpoczęcie II Synodu Kościoła Katowickiego (2012). *Nasza Matka* 12 (2012), s. 2-3.
- (Ustawa, 1989) Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, Dz.U. nr 25, poz. 155.

- Warząchowska Bogumiła (2015). Współczesna prasa parafialna archidiecezji katowickiej. W: Jolanta Dzieciakowska, Monika Olczak-Kardas (red.), *Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą*, t. 4 (s. 299-315). Kielce: Uniwersytet Jana Kochanowskiego.
- Wejman Grzegorz (2011). Pisma parafialne w Szczecinie. W: Jan Kania, Robert Cieślak (red.), *Media lokalne w Szczecinie. Raport z badań mediów lokalnych w Szczecinie w 2010 roku* (s. 75-91). Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Wejman Grzegorz (2013). Prasa parafialna jako media kościelne na przykładzie archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej. W: *Media religijne i wyznaniowe w polskim systemie medialnym* (s. 129-149). Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Wojciechowski Michał (1998). Ewangelie jako biografie. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 3 (1998), s. 168-180.
- Wojciechowski Michał (2001). *Wiara – cywilizacja – polityka*. Rzeszów: Wydawnictwo Dextra.
- Zieliński Zygmunt (red.) (1981). *Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918-1939*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Żurek Antoni (1999). Czasopisma parafialne – zjawisko kulturowe i problem biblioteczny. W: Wiesława Bober (red.), *Problematyka czasopism a funkcje biblioteki akademickiej w procesie naukowo-dydaktycznym* (s. 225-228). Rzeszów: Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej.

MARTA WÓJTOWICZ-KOWALSKA
DANUTA REBECH¹

PRAWO AUTORSKIE W KONTEKŚCIE BIBLIOTEK, CZYLI CO SIĘ ZMIENIŁO W USTAWIE O PRAWIE AUTORSKIM I PRAWACH POKREWNYCH PO NOWELIZACJI

Dwudziestego listopada 2015 roku weszła w życie oczekiwana nie tylko przez środowisko bibliotekarskie, lecz również przez inne instytucje objęte dozwolonym użytkiem nowelizacja *Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*. Niewątpliwie ustawa wyczekiwana, lecz wywołująca także wiele obaw co do charakteru i uprawnień bibliotek. Projekt ustawy o zmianie *Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* wcześniej został skierowany do konsultacji publicznej (październik 2014 roku). Rozgorzała dwuletnia debata pod przewodnictwem Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w której brało udział wiele ważnych organizacji bibliotecznych, m.in. Poznańska Fundacja Bibliotek Naukowych, Stowarzyszenie EBIB, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Konferencja Dyrektorów Akademickich Szkół Polskich. Polski parlament przyjął ustawę 11 września, a już 20 listopada 2015 roku weszła ona w życie. Krótki okres pomiędzy uchwaleniem ustawy a opublikowaniem towarzyszących jej rozporządzeń spowodował, że bibliotekom pozostało mało czasu na przygotowanie się do zmian, które niosła ze sobą nowelizacja ustawy. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, chcąc pomóc

¹ Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie

bibliotekarzom zapoznać się z nowymi postanowieniami ustawy, zorganizowało 22 stycznia 2016 roku warsztaty, które odbyły się w Warszawie pt. *Prawo autorskie – co musi wiedzieć bibliotekarz: dozwolony użytek biblioteczny i związane z nim problemy interpretacyjne*.

Najważniejsze zmiany, jakie pojawiły się w znowelizowanej ustawie, to: zmiana dozwolonego użytku (w tym dozwolonego użytku bibliotek oraz dozwolonego użytku edukacyjnego i naukowego); wprowadzenie wynagrodzenia za wypożyczenia biblioteczne (*public lending right*); wprowadzenie regulacji dotyczących dzieł osieroconych; wprowadzenie regulacji dotyczących dzieł niedostępnych w obrocie handlowym; likwidacja opłat na rzecz Funduszu Promocji Twórczości; rozszerzenie prawa cytatu oraz usunięcie artykułu 30 (dotyczącego dozwolonego użytku publicznego)². Ustawa daje autorowi bezwzględne prawo do dysponowania swoim utworem, lecz ustawodawca dla ważnych celów społecznych i pod pewnymi warunkami prawo to ogranicza.

Z punktu widzenia bibliotek najważniejsze zmiany w ustawie dotyczyły artykułu 28, który stanowi podstawę prawną stosowania dozwolonego użytku, czyli wyjątkowych sytuacji, w których prawo zezwala na korzystanie z cudzej twórczości bez zgody autora i pod pewnymi warunkami. Przede wszystkim w artykule tym pojawiło się więcej instytucji mających prawo w zakresie swoich zadań statutowych użyczać egzemplarzy utworów rozpowszechnionych; zwielokrotniać utwory znajdujące się we własnych zbiorach w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony tych zbiorów; udostępniać zbiory do celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek – oczywiście z zastrzeżeniem, że czynności te nie mają na celu osiągnięcia bezpośredniej lub pośredniej korzyści majątkowej³. Zastąpiono także wyraz „udostępnianie” słowem „użyczanie”,

² B. Szczepańska, *Wprowadzenie do nowelizacji ustawy o prawie autorskim w zakresie dozwolonego użytku bibliotek*, <http://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/2015/12/CC-Wprowadzenie-do-nowelizacji-ustawy-o-dozwolonym-u%C5%BCytku-broszura.pdf>, 01.02.2016.

³ Por. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tekst jednolity (Dz.U. z 2006 r. nr 90, poz. 631; nr 94, poz. 658; nr 121, poz. 843; Dz.U. z 2007 r. nr 99, poz. 662; nr 181, poz. 1293; Dz.U. z 2009 r. nr 157, poz. 1241; Dz.U. z 2010 r. nr 152, poz. 1016; Dz.U. z 2015 r. poz. 932, 994, 1639, 1923), art. 28.

rozumianym jako ograniczone czasowo przekazanie do korzystania, które nie ma na celu uzyskania bezpośrednio lub pośrednio korzyści majątkowej. Zmianie uległ również zakres korzystania z utworów w celu ich uzupełnienia, zachowania i ochrony. W przypadku możliwości zwielokrotniania utworów przez bibliotekę w celu uzupełnienia kolekcji zniesiono przesłankę niedostępności w handlu, lecz postawiono warunek, że utwór zwielokrotniony musiał się wcześniej znajdować w jej własnych zbiorach. Według nowych zapisów ustawy zezwolono na tworzenie cyfrowych kopii utworów, czyli zmianę formatu utworów w celu ich zachowania i ochrony, lecz wprowadzono wyraźny zakaz zwiększania liczby zbiorów użyczanych, również tych udostępnianych na terminalach. Oznacza to, że w przypadku zdigitalizowania książki występuje zakaz równoczesnego udostępniania kopii cyfrowej i egzemplarza drukowanego. Jeżeli czytelnik wypożyczył daną książkę w wersji drukowanej, wówczas nie powinno się w tym samym czasie udostępniać jej kopii cyfrowej na terminalu. Pewnego rodzaju wyjątek stanowi sytuacja, gdy biblioteka ma dwa egzemplarze papierowe, a tylko jeden z nich jest wypożyczany⁴. W takim przypadku dopuszczalne jest udostępnianie wersji cyfrowej i jednej wersji papierowej danego egzemplarza jednocześnie. W kwestii korzystania z utworów w celu uzupełnienia, zachowania i ochrony artykuł 28, punkt 2 stanowi, że „zwielokrotnianie, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, nie może prowadzić do zwiększenia liczby egzemplarzy utworów i powiększenia zbiorów, odpowiednio użyczanych i udostępnianych na podstawie ust. 1 pkt 1 i 3”. Należy pamiętać, że artykuł 35 *Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* wyraźnie mówi, że dozwolony użytek nie może naruszać normalnego korzystania z utworu ani godzić w słuszne interesy twórcy. Nie wyklucza to możliwości sporządzenia egzemplarza archiwalnego (nieudostępnianego i pozostającego w magazynie) bądź udostępniania kopii znajdującego się w magazynie cennego i chronionego pojedynczego egzemplarza np. starodruku (kopia sporządzona w tym przypadku w celu ochrony oryginału). Wracając do kwestii udostępniania na terminalach, należy pamiętać, że odbywa się ono wyłącznie pod warunkiem, że nie

⁴ B. Szczepańska, *Wprowadzenie do nowelizacji ustawy...*, art. cyt.; B. Howorka, *Ustawa o prawie autorskim po nowelizacjach*, „Bibliotekarz” 2 (2016), s. 33-34.

zawarto wcześniej umowy licencyjnej z wydawcą. Oznacza to, że jeśli biblioteka licencjonuje dostęp do elektronicznych baz danych, to nie wolno jej digitalizować i udostępniać na terminalach zasobów, które w takich bazach się znajdują. Warto w tym miejscu wspomnieć także o dozwolonym użytku osobistym. Artykuł 23 ustawy stanowi, że bez zezwolenia twórcy wolno nieodpłatnie korzystać z już rozpowszechnionego utworu w zakresie własnego użytku osobistego, który obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów przez krąg osób pozostających z związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego.

Znowelizowano również artykuł 27, który wiąże się ze stosowaniem dozwolonego użytku edukacyjnego i naukowego. Zmieniła się lista podmiotów uprawnionych do korzystania z tego rodzaju dozwolonego użytku. Wśród nich pojawiły się uczelnie (należy przez to rozumieć ich wszystkie jednostki organizacyjne, ich systemy biblioteczno-informacyjne, w tym biblioteki działające w tych systemach) i jednostki naukowe (w rozumieniu *Ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 roku o zasadach finansowania nauki*), a instytucje oświatowe (zgodnie z nową definicją zawartą w art. 6, ust. 1, pkt 13) – obejmujące jednostki organizacyjne, o których mowa w artykule 2 ustawy z 7 września 1991 roku o systemie oświaty, a także szkoły i zespoły szkół. Przepisy te dotyczą także jednostek naukowych Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, krajowych i międzynarodowych instytutów naukowych⁵. Wyżej wymienione instytucje mogą na potrzeby zilustrowania treści przekazywanych w celach dydaktycznych lub w celu prowadzenia badań naukowych korzystać z rozpowszechnionych utworów w oryginale i w tłumaczeniu oraz zwielokrotniać w tym celu rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów⁶. Należy tu zaznaczyć, że tego rodzaju korzystanie nie zobowiązuje użytkownika do zapłaty twórcy. Dozwolony użytek edukacyjny i naukowy nie obejmuje bibliotek publicznych.

Istotna zmiana nastąpiła dla organizacji prowadzących nauczanie online. Nowe przepisy rozszerzają zakres dozwolonego użytku edukacyjnego w przypadku nauczania na odległość (*e-learning*), rozumia-

⁵ B. Szczepańska, *Wprowadzenie do nowelizacji ustawy...*, art. cyt.; B. Howorka, *Ustawa o prawie autorskim po nowelizacjach*, art. cyt., s. 33-34.

⁶ Por. *Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, art. 27.

nego jako publiczne udostępnianie utworów pozwalające na dostęp do nich w dogodnym czasie i miejscu, które może być realizowane tylko dla ograniczonej liczbowo grupy osób uczących się, nauczających lub prowadzących badania naukowe. Grono to musi być określone przez instytucję naukową lub oświatową. W rzeczywistości oznacza to, że na potrzeby określonej grupy dozwolone jest udostępnianie utworów w zamkniętej przestrzeni wirtualnej⁷. Inaczej mówiąc, podmioty wskazane w ustawie mogą zwielokrotniać i wykorzystywać bezpłatnie utwory w procesie nauczania w systemie *e-learningu*, ale pod warunkiem, że będzie wiadomo, kto z tych kursów korzysta. Kursanci będą musieli identyfikować się poprzez login lub e-mail.

Inną zmianą jest wprowadzenie wynagrodzeń za wypożyczenia biblioteczne (art. 28 i 35). Organizacje zbiorowego zarządzania liczyły na objęcie wypłatami wszystkich typów bibliotek, wszelkich typów zbiorów, a także wypożyczeń prezencyjnych. Ostatecznie wynagrodzenie to dotyczy tylko książek powstałych lub opublikowanych w języku polskim, wyłącznie bibliotek publicznych i nie są do nich wliczane udostępnienia prezencyjne. Wynagrodzenia wypłaca się ze środków publicznych. Nie obciążają one w żaden sposób budżetu czytelników, bibliotek, a przede wszystkim samorządów, w których gestii znajdują się biblioteki publiczne (w tej kwestii warto głębiej zapoznać się z publikacją Barbary Szczepańskiej *Wprowadzenie do nowelizacji ustawy o prawie autorskim w zakresie dozwolonego użytku bibliotek*).

Następna zmiana w ustawie dotyczy wprowadzenia regulacji w zakresie dzieł osieroconych. Pojęcie to oznacza utwory chronione prawem autorskim, których autorzy nie są znani bądź nie ma możliwości dotarcia do nich, a tym samym są to utwory, co do których osoba zamierzająca z nich korzystać nie może ustalić podmiotu autorskich praw majątkowych. Chodzi tu o stwierdzenie autorstwa, oznaczenie podmiotu praw wyłącznych, a także często wiążącą się z tym niepewność, czy upłynął czas ochrony autorskiej danego utworu. Potencjalny użytkownik, chcąc wykorzystać taki utwór, miał do tej pory przed sobą alternatywę: albo rezygnację z tego zamiaru, albo świadome naruszenie prawa autorskiego⁸. Według artykułu 35⁵ utworami osie-

⁷ B. Szczepańska, *Wprowadzenie do nowelizacji ustawy...*, art. cyt.

⁸ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2016, s. 266.

roconymi są utwory opublikowane w książkach, dziennikach, czasopismach lub w innych formach publikacji drukiem, w tym np. zdjęcia znajdujące się w tych publikacjach. Dotyczy to także utworów niepublikowanych (np. rękopisów), utworów audiowizualnych i innych utworów utrwalonych na wideogramach oraz fonogramach. Samodzielne zdjęcia i utwory plastyczne nie są objęte regulacją, podobnie jak utwory z woli twórcy opublikowane anonimowo albo pod pseudonimem. Archiwa, instytucje oświatowe, uczelnie, instytuty badawcze, instytuty naukowe Polskiej Akademii Nauk, biblioteki i muzea, a także instytucje kultury, których statutowym zadaniem jest gromadzenie, ochrona i upowszechnianie zbiorów dziedzictwa filmowego lub fonograficznego, jak również publiczne organizacje radiowe i telewizyjne mogą wielokrotnie opublikowane utwory osierocone, a w przypadku braku publikacji – nadane po raz pierwszy na terytorium Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego, oraz udostępniać je publicznie w taki sposób, aby każdy mógł mieć do nich dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym. Korzystanie z utworów osieroconych jest dozwolone w celu realizacji statutowych zadań służących interesowi publicznemu podmiotów wyżej wymienionych, w szczególności zachowania, odnawiania i udostępniania w celach kulturalnych i edukacyjnych utworów znajdujących się w ich zbiorach. Podmioty te mogą uzyskiwać przychody z takiego korzystania, o ile przeznaczają je na pokrycie bezpośrednich kosztów digitalizacji i publicznego udostępniania utworów osieroconych⁹. Zakres dozwolonego użytku ogranicza się do dwóch pól eksploatacyjnych: wielokrotniania (w celu ochrony, katalogowania i digitalizacji zbiorów) i udostępniania w Internecie (w celach kulturalnych i edukacyjnych) oraz dotyczy wyłącznie utworów, które są w posiadaniu danej instytucji. Korzystanie z utworu osieroconego trzeba będzie poprzedzić starannymi poszukiwaniami wykonanymi w dobrej wierze. Chodzi tutaj o poszukiwania każdego z uprawnionych, którym przysługują autorskie prawa majątkowe do tego utworu w zakresie wspomnianych pól eksploatacji, polegające na sprawdzeniu informacji na temat tych uprawnionych w źródłach odpowiednich dla po-

⁹ Por. *Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, art. 35, pkt 5.

szczególnych kategorii utworów. Staranne poszukiwania należy przeprowadzić w państwie członkowskim Unii Europejskiej lub państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, w którym utwór został po raz pierwszy opublikowany, a w przypadku braku publikacji – nadany po raz pierwszy¹⁰. Staranne poszukiwanie nie jest wymagane, jeśli dany utwór jest wpisany do ogólnie dostępnej bazy danych utworów osieroconych OHIM, prowadzonej przez europejski Urząd Harmonizacji Rynku Wewnętrznego. Do tej bazy dane o utworach osieroconych przekazują instytucje zobowiązane do starannego poszukiwania dzieł osieroconych ze wszystkich krajów Unii Europejskiej. Wygaśnięcie statusu utworu osieroconego następuje wówczas, gdy znajdzie się właściciel autorskich praw majątkowych do takiego utworu na polu eksploatacji, na którym określona instytucja korzysta. Takiemu właścicielowi przysługuje godziwa rekompensata¹¹.

Zmiany nastąpiły również w oddziale 6 (*Niektóre sposoby korzystania z utworów niedostępnych w obrocie handlowym*) rozdziału 3 (*Treść prawa autorskiego*) *Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*. Podstawowym celem regulacji jest ułatwienie poprzez przyznanie ustawowego pośrednictwa organizacji zbiorowego zarządzania na udzielanie odpłatnych licencji, tworzenia cyfrowych kolekcji dzieł niedostępnych w obrocie handlowym i udostępnianych następnie w Internecie przez instytucje, które nimi dysponują. Przedmiotem umów zawieranych w tym trybie są wyłącznie utwory opublikowane po raz pierwszy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przed dniem 24 maja 1994 roku w książkach, dziennikach, czasopiśmie lub w innych formach publikacji drukiem. Utwory te muszą być niedostępne w obrocie handlowym, co oznacza niezaspokojenie racjonalnych potrzeb odbiorców ze względu na brak dostatecznej liczby egzemplarzy wprowadzanych do obrotu handlowego bądź nieudostępnianie publiczne w taki sposób, aby każdy mógł mieć do nich dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym. Regulacja ta dotyczy także pierwszych wydań oraz wydań naukowych i kry-

¹⁰ Por. *tamże*, art. 35, pkt 6.

¹¹ B. Szczepańska, *Wprowadzenie do nowelizacji ustawy..., art. cyt.*

tycznych. Umowy te można zawierać tylko wtedy, gdy dany utwór został wpisany do wykazu utworów niedostępnych w obrocie handlowym, a uprawnieni, którym przysługują autorskie prawa majątkowe, w ciągu dziewięćdziesięciu dni od dnia ujawnienia wpisu nie zgłosili tej organizacji pisemnego sprzeciwu wobec zarządzania przez nią ich prawami. Status licencjodawcy może przysługiwać jedynie archiwom, instytucjom oświatowym, uczelniom, jednostkom naukowym w rozumieniu *Ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 roku o zasadach finansowania nauki* oraz instytucjom kultury, i to tylko w odniesieniu do własnych zbiorów¹².

Inna kwestią znowelizowanej ustawy, na którą należy zwrócić baczną uwagę, to rozszerzenie prawa cytatu. Według artykułu 29¹⁴ wolno przytaczać w utworach stanowiących samoistną całość urywki rozpowszechnionych utworów oraz rozpowszechnione utwory plastyczne, utwory fotograficzne lub drobne utwory w całości w zakresie uzasadnionym celami cytatu, takimi, jak: wyjaśnianie, polemika, analiza krytyczna lub naukowa, nauczanie, a także prawami gatunku twórczości. Warto zauważyć, że korzystanie z rozpowszechnionych utworów plastycznych i fotograficznych możliwe jest tylko w całości, natomiast inne utwory można wykorzystywać w urywkach lub w całości (w przypadku drobnych utworów). Oznacza to, że nie wolno korzystać w ramach prawa cytatu z urywku utworu plastycznego lub fotograficznego. Całkowicie nową formą dozwolonego użytku jest tzw. incydentalny użytek utworów. Zgodnie z ustawą wolno w sposób niezamierzony włączyć dany utwór do innego utworu, o ile włączony utwór nie ma znaczenia dla utworu, do którego został włączony¹³. Inaczej mówiąc, zmiana ta dopuszcza niezamierzone wykorzystanie w nowych utworach innych treści objętych ochroną prawa autorskiego (np. znajdujące się w tle kadru zdjęcie lub muzyka słyszalna podczas relacji na żywo reportera w stacji telewizyjnej). Najważniejsze jest to, że lista przesłanek pozwalająca na korzystanie z prawa cytatu jest otwarta, chociaż niektórzy uważają, że przepis ten ujęto zbyt szeroko.

Nowelizacja *Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* wprowadza wiele zmian w sprawie bibliotek, które należą do czo-

¹² J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie, dz. cyt.*, s. 291-293.

¹³ Por. *Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, art. 29.

łowych instytucji gwarantujących dostęp do wiedzy w społeczeństwie. Niektóre przepisy zostały ujęte niejednoznacznie i nie pozwalają na ich czytelną interpretację, co w przyszłości może sprawiać wiele problemów praktycznych. Celem nowelizacji było dostosowanie polskich przepisów do prawa unijnego oraz zapewnienie możliwie szerokiego i łatwego dostępu do utworów oraz przedmiotów praw pokrewnych w granicach wyznaczonych prawem europejskim i międzynarodowym. Nowelizacja ta nie tylko wprowadza unijne dyrektywy, lecz dostosowuje także prawo autorskie do zmieniającej się i coraz częściej zdigitalizowanej rzeczywistości.

Streszczenie

W 2015 roku doszło do nowelizacji *Ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, której celem było dostosowanie przepisów prawa polskiego do zachodzących zmian i dyrektyw unijnych. W artykule zasygnalizowano najważniejsze zmiany dotyczące bibliotek w kwestii dozwolonego użytku, dozwolonego użytku edukacyjnego i naukowego, użytku incydentalnego, dzieł osieroconych, dzieł niedostępnych w obrocie handlowych, *public lending right* oraz prawa cytatu.

Słowa kluczowe

prawo autorskie, biblioteka, dozwolony użytek, dozwolony użytek edukacyjny, dozwolony użytek naukowy, użytek incydentalny, dzieła osierocone, prawo cytatu

THE COPYRIGHT LAW AND LIBRARIES, WHAT HAS CHANGED IN *THE ACT ON COPYRIGHT AND RELATED LAWS* AFTER AMENDMENT

Summary

The amendment to the bill on copyright from February 14th 1994 and related legal acts was made in 2015. Its aim was to adapt Polish legal regulations to new requirements and directives set by the European Union. In the article the most significant influence of the new law on libraries – including fair use, educational and academic fair use, incidental use, orphan works,

works unavailable in trade, public lending rights and quotation right – have been discussed.

Keywords

Copyright, library, fair use, educational fair use, academic fair use, incidental use, orphan works, quotation right

Bibliografia

- (Ustawa, 1994) Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych tekst jedn. (Dz.U. z 2006 r. nr 90, poz. 631; nr 94, poz. 658; nr 121, poz. 843; z 2007 r. nr 99, poz. 662; nr 181, poz. 1293; z 2009 r. nr 157, poz. 1241; z 2010 r. nr 152, poz. 1016; z 2015 r. poz. 932, 994, 1639, 1923).
- Barta Janusz, Markiewicz Ryszard (2016). *Prawo autorskie*. Warszawa: Wolters Kluwer S.A.
- Howorka Bolesław (2016). Ustawa o prawie autorskim po nowelizacjach. *Bibliotekarz 2* (2016), s. 33-37.
- Szczepańska Barbara, *Wprowadzenie do nowelizacji ustawy o prawie autorskim w zakresie dozwolonego użytku bibliotek*, <http://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/2015/12/CC-Wprowadzenie-do-nowelizacji-ustawy-o-dozwolonym-u%C5%BCytku-broszura.pdf> (01.02.2016).

RYSZARD ŻMUDA¹

BIBLIOGRAFIA PIŚMIENICTWA O POLSKICH BIBLIOTEKACH KOŚCIELNYCH ZA LATA 2011-2015

Treść: Wstęp. Wykaz skrótów. Tytuły czasopism. Wyrazy typowe. Inne skróty. Bibliografia. Wydawnictwa informacyjne. Inwentarze. Katalogi. Czasopisma. Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych. Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES. Biografie. Opracowania ogólne. Poszczególne osoby. Biblioteki Kościoła w Polsce. Opracowania ogólne. Księgozbiory prywatne duchowieństwa. Opracowania ogólne. Poszczególne osoby. Biblioteki instytucji kościelnych. Opracowania ogólne. Poszczególne miejscowości (Bereza Kartuska, Beuron, Białystok, Bydgoszcz, Cieszyn, Czerna, Częstochowa, Elbląg, Gidle, Głogów, Głubczyce, Gdańsk, Gniezno, Granby, Grodno, Henryków, Imbramowice, Kamień Pomorski, Katowice, Kielce, Kijów, Kolbuszowa, Kolonia, Koło, Koprzywnica, Koszalin, Kórnik, Kraków, Krzeszów, Książ Wielki, Lelów, Leszno, Lidzbark, Lubartów, Lublin, Łekno, Łowicz, Malbork, Nag Hammadi, Neapol, Niepokalanów, Nysa, Obra, Olsztyn, Opole, Ostróg, Pępł, Pilzno, Płock, Poznań, Praga, Preszów, Przemyśl, Przeworsk, Różanystok, Rudy, Rytwiany, Rzeszów, Sandomierz, Sądziadowice, Sieradz, Stams, Staniątka, Strängnäs, Supraśl, Szadek, Szczecin, Szczyrzyc, Świdnica, Tarnów, Toruń, Trzcianka, Uniów, Warszawa, Wieluń, Wilno, Wiślica, Włocławek, Wrocław). Indeks. *Summary*.

¹ Zakład Historii Medycyny, Farmacji i Medycyny Wojskowej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

Wstęp

Biblioteki Kościoła w Polsce posiadają już opracowaną dokumentację bibliograficzno-katalogową stanu badań bibliologicznych za lata 1945-2015, której wersja robocza w pliku PDF została udostępniona użytkownikom informacji naukowej w bibliotece cyfrowej FIDES (<http://www.fides.org.pl/>)². Wcześniej w kilku częściach została ogłoszona drukiem na łamach czasopism: „Studia Theologica Varsaviensia” (W.A. Pabin 1979; R. Żmuda 1981), „Saeculum Christianum” (R. Żmuda 2001, 2004) i „Fides” (M. Janiak, K. Bednarska-Ruszejowa 1997, 1999; R. Żmuda 2014, 2016)³. W ramach kontynuacji tej problematyki autor zarejestrował prace dyplomowe⁴. Planowana jest również w 2016 roku publikacja zwarta na ten temat za ostatnie siedemdziesięciolecie⁵.

W prezentowanym spisie bibliograficznym zarejestrowano 417 pozycji, nie licząc kumulacji opisów, w tym: książki, broszury, artykuły z czasopism i prac zbiorowych, recenzje, sprawozdania, protokoły, bibliografie, katalogi, inwentarze oraz materiały z konferencji naukowych.

² W.A. Pabin, *Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1901-1965*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2 (1970), s. 349-368; R. Żmuda, *Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1966-[2015]*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2 (1981), s. 245-284; „Saeculum Christianum” 2 (2001), s. 181-249; 1 (2004), s. 179-246; „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” (dalej: Fides) 1 (2014), s. 165-220; 2 (2014), s. 111-184; 2 (2016) (w druku); M. Janiak, K. Bednarska-Ruszejowa, *Archiwa i biblioteki kościelne w publikacjach polskich: bibliografia*, Fides 1/2 (1997), s. 78-172; 1 (1999), s. 7-67; R. Żmuda, *Bibliografia publikacji o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1945-2014*, http://digital.fides.org.pl/Content/1694/Bibliografia_bibliotek.pdf, 06.06.2016; toż (1945-2015), Łódź 2016, ss. 302.

³ R. Żmuda, *Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1952-2012*, Fides 1 (2015), s. 207-277; tenże, *Katalog prac licencjackich o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1962-2014*, Fides 2 (2015), s. 171-194; tenże, *Katalog prac magisterskich o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1946-2014*, Fides 1 (2016) s. 197-302; tenże, *Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych oraz prac licencjackich i magisterskich o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1946-2014*, http://digital.fides.org.pl/dlibra/docmetadata?id=1689&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI=1, 06.06.2016.

⁴ Tenże, *Dokumentacja stanu badań bibliologicznych o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1945-2015*, http://digital.fides.org.pl/dlibra/docmetadata?id=1699&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI=1, 06.06.2016.

⁵ Tenże, *Biblioteki Kościoła w Polsce w świetle publikacji i prac dyplomowych za lata 1945-2015* (w planie).

W celu zachowania jednolitości z poprzednio opracowanymi bibliografiami opisy bibliograficzne sporządzono według wcześniej przyjętych zasad.

Układ zgromadzonego materiału jest identyczny jak w poprzednich opracowaniach. Zrąb główny przedstawia się następująco: Wydawnictwa informacyjne. Czasopisma. Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych. Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES. Biblioteki Kościoła w Polsce. Opracowania ogólne. Księgozbiory prywatne duchowieństwa. Biblioteki instytucji kościelnych. Opracowania ogólne i dotyczące poszczególnych miejscowości.

Spisami pomocniczymi są: *Wykaz skrótów* (tytułów czasopism, wyrazów typowych, inne) oraz *Indeks krzyżowy*, który zawiera w układzie alfabetycznym nazwiska (autorów, redaktorów, tłumaczy, wydawców, recenzentów), imiona (świętych, błogosławionych, papieży), nazwy geograficzne, hasła biograficzne i przedmiotowe, słowa kluczowe (w tym nazwy zakonów i zgromadzeń zakonnych męskich i żeńskich, rodzaje i zasoby bibliotek), tytuły czasopism i prac zbiorowych. Liczby po hasłach indeksowych odsyłają do numerów pozycji w bibliografii.

Problematyka podejmowana w publikacjach dotyczyła osób i instytucji. Opracowano bibliografie: zawartości czasopism, dziedzin i zagadnień oraz katalogi prac dyplomowych o bibliotekach kościelnych. Pisano m.in. o czasopismach bibliotekarskich: „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” (10 pkt MNiSW) oraz „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” (5 pkt MNiSW), instytucjach koordynujących działalność księżnic kościelnych w naszym kraju: o Ośrodku Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych oraz o Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES, biografistyce, księgozbiorach prywatnych duchowieństwa i bibliotekach instytucji kościelnych: diecezjalnych, kapitulnych, kolegiackich, parafialnych, seminariów duchownych, uczelni akademickich oraz zakonów i gromadzeń zakonnych: męskich (benedyktynów, bonifratrów, cystersów, franciszkanów, jezuitów, kanoników regularnych, kapucynów, karmelitów, kartuzów, misjonarzy św. Wincentego à Paulo i paulinów) i żeńskich wspólnot życia konsekrowanego (franciszkanek służebnic Krzyża, karmelitanek bosych, klarysek i norbertanek) oraz zasobach zbiorów specjalnych (inkunabułów, starodruków, rękopisów).

WYKAZ SKRÓTÓW

Tytuły czasopism

<i>Anal. Crac.</i>	– <i>Analecta Cracoviensia</i> , Kraków
<i>Arch. Bibl. Muz. Kośc.</i>	– <i>Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne</i> , Lublin
<i>Architektura</i>	– <i>Architektura</i> , Warszawa
<i>Aten. Kapł.</i>	– <i>Ateneum Kapłańskie</i> , Włocławek
<i>Białost. Teki Hist.</i>	– <i>Białostockie Teki Historyczne</i> , Białystok
<i>Białor. Zesz. Hist.</i>	– <i>Białoruskie Zeszyty Historyczne</i> , Białystok
<i>Bibl. Nostra</i>	– <i>Biblioteka Nostra</i> , Katowice
<i>Bibl. Warm. Maz.</i>	– <i>Bibliotekarz Warmińsko-Mazurski</i> , Olsztyn
<i>Biul. Bibl. Jagiell.</i>	– <i>Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej</i> , Kraków
<i>Biblioteka</i>	– <i>Biblioteka</i> , Poznań
<i>Bibliotekarz</i>	– <i>Bibliotekarz</i> , Warszawa
<i>Biul. Szadk.</i>	– <i>Biuletyn Szadkowski</i> , Szadek
<i>Ciech. Rocz. Muz.</i>	– <i>Ciechanowiecki Rocznik Muzealny</i> , Ciechanowiec
<i>Ecclesia</i>	– <i>Ecclesia</i> , Poznań
<i>Echa Przeszł.</i>	– <i>Echa Przeszłości</i> , Olsztyn
<i>Fides</i>	– <i>Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych</i> , Warszawa
<i>Fol. Bibliol.</i>	– <i>Folia Bibliologica</i> , Lublin
<i>Fol. Hist. Crac.</i>	– <i>Folia Historica Cracoviensia</i> , Kraków
<i>Fol. Tor.</i>	– <i>Folia Toruniensia</i> , Toruń
<i>Forum Bibl. Med.</i>	– <i>Forum Bibliotek Medycznych</i> , Łódź
<i>Heredi. Monaster.</i>	– <i>Hereditas Monasteriorum</i> , Wrocław
<i>Katecheta</i>	– <i>Katecheta</i> , Poznań
<i>Kom. Mazur. Warm.</i>	– <i>Komunikaty Mazursko-Warmińskie</i> , Olsztyn
<i>Kron. Zamk.</i>	– <i>Kronika Zamkowa</i> , Warszawa
<i>Latop. Akad. Supr.</i>	– <i>Latopisy Akademii Supraskiej</i> , Białystok
<i>Libri Gedan.</i>	– <i>Libri Gedanenses</i> , Gdańsk
<i>Nasza Przeszł.</i>	– <i>Nasza Przeszłość</i> , Kraków
<i>Notes Konser.</i>	– <i>Notes Konserwatorski</i> , Warszawa
<i>Nowa Bibl.</i>	– <i>Nowa Biblioteka</i> , Katowice
<i>Odrodz. Reform.</i>	– <i>Odrodzenie i Reformacja w Polsce</i> , Warszawa
<i>Por. Bibl.</i>	– <i>Poradnik Bibliotekarza</i> , Warszawa
<i>Prz. Bibl.</i>	– <i>Przegląd Biblioteczny</i> , Warszawa
<i>Prz. Piśm. Teol.</i>	– <i>Przegląd Piśmiennictwa Teologicznego</i> , Opole

<i>Prz. Pol. Polon.</i>	– Przegląd Polsko-Polonijny, Gorzów Wielkopolski
<i>Rocz. Bibl.</i>	– Roczniki Biblioteczne, Warszawa
<i>Rocz. Bibl. Gł. UO</i>	– Roczniki Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego, Opole
<i>Rocz. Bibl. Nar.</i>	– Roczniki Biblioteki Narodowej, Warszawa
<i>Rocz. Bibliol. Prasozn.</i>	– Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy, Kielce
<i>Rocz. Kolbusz.</i>	– Rocznik Kolbuszowski, Kolbuszowa
<i>Rocz. Łow.</i>	– Rocznik Łowicki, Łowicz
<i>Rocz. Wieluń.</i>	– Rocznik Wieluński, Wieluń
<i>Saec. Christ.</i>	– Saeculum Christianum, Warszawa
<i>Scripta Bibl. Orient.</i>	– Scripta Biblica et Orientalia, Lublin
<i>Stud. Franc.</i>	– Studia Franciszkańskie, Poznań
<i>Stud. Gdan.</i>	– Studia Gdańskie, Gdańsk
<i>Stud. Podl.</i>	– Studia Podlaskie, Siedlce
<i>Stud. Włocł.</i>	– Studia Włocławskie, Włocławek
<i>Stud. Źródł.</i>	– Studia Źródłoznawcze, Warszawa
<i>Świat Architektury</i>	– Świat Architektury
<i>Śl. Stud. Hist. Teol.</i>	– Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne, Katowice
<i>Świd. Stud. Teol.</i>	– Świdnickie Studia Teologiczne, Świdnica Śląska
<i>Tor. Stud. Bibliol.</i>	– Toruńskie Studia Bibliologiczne, Toruń
<i>Vita Acad.</i>	– Vita Academica, Kraków
<i>Z Bad. Księż. Księg. Hist.</i>	– Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi, Warszawa
<i>Zesz. Radomsz.</i>	– Zeszyty Radomszczańskie, Radomsko

Wyrazy typowe

bibliogr.	– bibliografia	nauk.	– naukowy
bp	– biskup	nlb.	– nieliczbowany
cz.	– część	nr	– numer
dr	– doktor	o.	– ojciec
hab.	– habilitowany	oo.	– ojcowie
il.	– ilustracje	oprac.	– opracowanie
k.	– kolumna	pkt	– punkty
ks.	– ksiądz	pocz.	– początek
nacz.	– naczelny	portr.	– portret

prof.	– profesor	św.	– święty
pw.	– pod wezwaniem	T.	– tom
R.	– rocznik	tab.	– tabela
r.	– rok	tabl.	– tablica
rec.	– recenzja	Vol.	– wolumin
red.	– redaktor	w.	– wiek
Rès.	– Rèsume	wsp.	– współpraca
Rez.	– Rezjume	wyd.	– wydanie, wydawca
Riass.	– Riassunto	wydaw.	– wydawnictwo
s.	– stronica, stronice	wykr.	– wykres
ss.	– stronic	z.	– zeszyt
Streszcz.	– Streszczenie	Zsfg	– Zusammenfassung
Sum.	– Summary		

Inne skróty

BN	– Biblioteka Narodowa
KUL	– Katolicki Uniwersytet Lubelski
MNiSW	– Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
NMP	– Najświętsza Maria Panna
OFM	– Ordo Fratrum Minorum
PAN	– Polska Akademia Nauk
PAU	– Polska Akademia Umiejętności
PWT	– Papieski Wydział Teologiczny
SDS	– Societas Divini Salvatoris
SJ	– Societas Jesu
UKSW	– Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
UMK	– Uniwersytet Mikołaja Kopernika
UKW	– Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
UO	– Uniwersytet Opolski
UPJPII	– Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
WFUO	– Wydział Filologiczny Uniwersytetu Opolskiego
WIT	– Wyższy Instytut Teologiczny
WSD	– Wyższe Seminarium Duchowne
WSDMW	– Wyższe Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej
WTUSz	– Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego
WTUŚ	– Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego

BIBLIOGRAFIA

Wydawnictwa informacyjne

Bibliografie

1. HAMRYSZCZAK Artur: Bibliografia zawartości półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” Tom 1 [1959] – 100 [2013]. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 101: 2014 s. 5-91, Sum.

2. SKRZYDLEWSKA Beata: Badania nad muzealnictwem kościelnym w Ośrodku Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych w latach 1956-2013: bibliografia zawartości czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” w zakresie sztuki i muzealnictwa. W: *Czasopisma archiwów, bibliotek i muzeów Kościoła katolickiego* / pod red. Waldemara Witolda Żurka. Lublin 2014 s. 159-180, Sum.

3. ŻMUDA Ryszard: Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 2006-2010. *Fides* 2014 nr 2 s. 111-184, Sum.

Katalogi

4. KATALOG poloników biblioteki Pontificia Universita Urbaniana. Oprac. Paulina Pludra-Żuk, Michał Spandowski. Warszawa 2012 BN ss. XVIII, 199, nlb. 5, tabl. 16, il. Fundacja Rzymska margrabiny J[aniny] Z[ofii] Umiastowskiej, Papieski Instytut Studiów Kościelnych (*Polonika XVI-XVIII wieku w bibliotekach rzymskich*)

5. ŻMUDA Ryszard: Katalog prac licencjackich o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1962-2014. *Fides* R. 21: 2015 nr 2 s. 171-194, Sum.

6. ŻMUDA Ryszard: Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1952-2012. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 207-227, Sum.

Czasopisma

7. *ARCHIWA, Biblioteki i Muzea Kościelne*. Organ Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Półrocznik. Red. Stanisław Librowski [i in.]. Lublin 8° T. 95: 2011 – T. 104: 2015; ISSN 0518-3766 (10 pkt MNiSW)

Od roku 2013 red. nacz. Artur Hamryszczak

8. *FIDES*. Biuletyn Bibliotek Kościelnych. Wyd. Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES. Półrocznik. Red. nac. Jan Bednarczyk. Kraków – Warszawa [R. 17]: 2011 nr 1 – R. 21: 2015 nr 2 (41); ISSN 1426-3777 (5 pkt MNiSW)

Od roku 2012 red. nac. Bogumiła Warząchowska

* * *

9. CZASOPISMA archiwów, bibliotek i muzeów Kościoła katolickiego / pod red. Waldemara Witolda Żurka. Lublin 2014 Wydaw. KUL ss. 399

Rec.: Olszowy Ewa, *Bibl. Nostra* 2015 nr 1 s. 161-167

10. GRABUŃCZYK Tadeusz: Czasopismo bibliograficzne „Przegląd Piśmiennictwa Teologicznego”: analiza treści za lata 1995-2010. *Rocz. Bibl. Gł. UO* R. 9: 2012 s. 69-74

11. HAMRYSZCZAK Artur: „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” – pismo nie tylko dla pracowników bibliotek kościelnych. *Forum Bibl. Med.* R. 8: 2015 nr 1 s. 203-212, il., Sum.

12. HAMRYSZCZAK Artur: Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne: pismo Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych. W: *Czasopisma archiwów, bibliotek i muzeów Kościoła katolickiego / pod red. Waldemara Witolda Żurka*. Lublin 2014 s. 47-63, Sum.

13. HAMRYSZCZAK Artur: Półrocznik „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”: przeszłość – teraźniejszość – przyszłość. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 100: 2013 s. 5-16

14. HAMRYSZCZAK Artur: „Sto tomów czasopisma «Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne»: dzieje, dorobek i perspektywy badawcze czasopism kościelnych”. Sympozjum z okazji wydania 100. tomu półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”. Lublin, 9 grudnia 2013. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 101: 2014 s. 358-391

15. PROCEDURA recenzowania artykułów naukowych w czasopiśmie „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 102: 2014 s. 464

16. SIEMIENIEWSKI Andrzej: Czterdziesty numer i dwadzieścia jeden lat. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 3

Półrocznik *Fides*

17. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”: dokumentacja, informacja, edukacja. W: *Czasopisma*

archiwów, bibliotek i muzeów Kościoła katolickiego / pod red. Waldemara Witolda Żurka. Lublin 2014 s. 121-148, Sum.

18. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Półrocznik „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” – stan obecny i perspektywy rozwoju. *Forum Bibl. Med.* R. 8: 2015 nr 1 s. 281-296, il., Sum.

19. ZASADY przygotowania tekstów przeznaczonych do druku w półroczniku „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 102: 2014 s. 461-463

20. ŻUREK Waldemar W[itold]: The Hundredth Edition of the Volume „Church Archives, Libraries and Museums” Published by the Institute of Church Archives, Libraries and Museums of the John Paul II Catholic University of Lublin. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 103: 2014 s. 417-419

Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych

21. HAMRYSZCZAK Artur: Prace Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych w zakresie dokumentowania bibliotek klasztornych. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 99: 2013 s. 19-28, Sum.

22. WILCZYŃSKA Grażyna M[aria]: 50 lat Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych KUL. *Bibliotekarz* 2008 nr 5 s. 33-34

23. ŻUREK Waldemar W[itold]: Współpraca Instytutu Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II z klasztorem Sióstr Norbertanek w Imbramowicach. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 95: 2011 s. 375-379, Zsfg

Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES

24. CHUDY Małgorzata: Relacja z XIX Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (Wrocław, 2-4 września 2013 roku). *Fides* [R. 20]: 2014 nr 1 s. 271-280

25. DAROWSKA Martyna: Dokumenty muzyczne w zbiorach Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 2 s. 89-107, tab., wykr.

26. GARWOLIŃSKI Tomasz: Sprawozdanie z XVII Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (Kraków, 12-14 września 2011 roku). *Fides* [R. 18]: 2012 nr 1 s. 223-227

27. GARWOLIŃSKI Tomasz: Protokół z posiedzenia Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (Warszawa, 13-14 lutego 2014 roku). *Fides* [R. 20]: 2014 nr 2 s. 249-252

28. GARWOLIŃSKI Tomasz: Protokół z posiedzenia Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (Warszawa, 3-4 lutego 2015 roku). *Fides* R. 21: 2015 nr 2 s. 259-261

29. JAKÓBCZYK Andrzej: Protokół z XX Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych Fides. Tarnów, 15-17 września 2014 roku. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 294-297

30. JAKÓBCZYK Andrzej: Protokół z posiedzenia Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Tarnów, 15-17 września 2014 roku. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 292-293

31. JEŻ Andrzej: XX Walne Zgromadzenie Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES – homilia. Tarnów, Wyższe Seminarium Duchowne, 15 września 2014 roku. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 287-291

32. KOTAŁA Konrad: Relacja z XVIII Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (Opole, 18-20 września 2012 roku). *Fides* [R. 19]: 2013 nr 1 s. 239-242

33. MALINOWSKA Gabriela: Sprawozdanie z XX Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Tarnów, 15-17 września 2014 roku. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 298-301

34. UMIŃSKI Wacław: Protokół z XVII Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (Kraków, 12-14 września 2011 roku). *Fides* [R. 18]: 2012 nr 1 s. 221-222

35. UMIŃSKI Wacław: Sprawozdanie z obrad XVIII Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (Opole, 18-19 września 2012 roku). *Fides* [R. 19]: 2013 nr 1 s. 237-238

36. UMIŃSKI Wacław: Protokół z obrad XIX Walnego Zgromadzenia Federacji Kościelnych FIDES (Wrocław, 2-4 września 2013 roku). *Fides* [R. 20]: 2014 nr 1 s. 267-270

37. WALUŚ Justyna: Formy współpracy bibliotek kościelnych Federacji FIDES w latach 1991-2010. W: Współpraca bibliotek na szczeblu regionalnym, krajowym, międzynarodowym / pod red. Mai Wojciechowskiej. Gdańsk 2011 s. 121-129

38. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES w gościnnych murach Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Lublin, 1-3 września 2015 r. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 104: 2015 s. 459-462

39. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES w przeddzień jubileuszu 25-lecia. *Bibl. Nostra* 2014 nr 2 s. 73-89

40. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Walne Zgromadzenie Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (Tarnów, 15-17 września 2014). *Bibl. Nostra* 2014 nr 3 s. 142-145

41. WITCZAK Jerzy: Ankieta BETH (Bibliothèques Européennes de Théologie) wśród bibliotek Federacji FIDES. *Fides* R. 19: 2011 nr 1/2 s. 5-24, tab., bibliogr.

42. WITCZAK Jerzy: Funkcjonowanie centralnego serwisu informacji katalogowej i bibliograficznej FIDES w 2011 roku. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 1 s. 175-179

43. WITCZAK Jerzy: Sprawozdanie z pracy Zarządu i Przewodniczącego FIDES za okres 8.09.2009 – 21.09.2010. *Fides* [R. 17]: 2011 nr 1/2 s. 255-228

44. WITCZAK Jerzy: Sprawozdanie z pracy przewodniczącego i Zarządu FIDES w okresie od 24 września 2010 roku do 13 września 2011 roku. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 1 s. 217-220

45. WITCZAK Jerzy: Sprawozdanie z pracy zarządu i przewodniczącego FIDES za okres 15 września 2011 – 18 września 2012 roku. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 1 s. 233-236

46. WITCZAK Jerzy: Sprawozdanie z pracy zarządu i przewodniczącego Federacji FIDES za okres 19 września 2012 – 2 września 2013 roku. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 1 s. 261-266

47. WITCZAK Jerzy: Sprawozdanie z pracy zarządu i przewodniczącego Federacji FIDES za okres od 4 września 2013 do 15 września 2014 roku. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 281-286

Biografie

Opracowania ogólne

48. OLSZOWY Ewa: „Rok Wiary: dokumenty i przewodniki po drodze wiary”: wystawa przygotowana przez Bibliotekę Teologiczną Uniwersytetu Śląskiego (Katowice, kwiecień-sierpień 2013 roku). *Fides* [R. 20]: 2014 nr 1 s. 246-250

49. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Bibliotekarze – strażnicy słowa u Maryi. W: Duszpasterstwo bibliotekarzy: w służbie człowieka

i książki / pod red. Jana Malickiego, Henryka Olszara, Bogumiły Warząchowskiej. Katowice 2014 s. 101-103

50. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Pielgrzymowanie – nowa forma integracji środowiska bibliotekarskiego. W: Duszpasterstwo Bibliotekarzy: w służbie człowieka i książki / pod red. Jana Malickiego, Henryka Olszara, Bogumiły Warząchowskiej. Katowice 2014 s. 105-108

51. ZIEMBA Ewelina: Patroni bibliotekarzy. *Fides* 2012 nr 1 s. 187-192, il.

Św. Wawrzyniec, św. Katarzyna, św. Hieronim

Poszczególne osoby

52. GURDAK Danuta: Ksiądz dr hab. Jan Bednarczyk: życie i działalność na niwie bibliotekarskiej. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 100: 2013 s. 219-229

53. WÓJTOWICZ-KOWALSKA Marta, REBECH Danuta: Niepoprawny marzyciel czy człowiek o otwartym umyśle – bibliotekarska działalność ks. dr. hab. Jana Bednarczyka. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 5-24, il.

54. DZIEDZIC Stanisław, DZIEDZIC Małgorzata: Arcybiskup Józef Bilczewski. W kręgu lwowskiego mecenatu, książek, bibliotek i nowoczesnych metod publicznego oddziaływania. W: Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku / pod red. Haliny Kosętki, Grażyny Wrony, Grzegorza Niecia. T. 10. Kraków 2011 s. 64-74

55. ZDUNIAK Maria: Autografy, rękopisy i druki dzieł Józefa Elsnera w bibliotece kapitulnej we Wrocławiu. W: Józef Elsner (1769-1854): życie – działalność – epoka / pod red. Remigiusza Pośpiecha. Opole 2013 s. 155-169

56. SITNIK Aleksander Krzysztof: Całe życie wśród książek. Romuald Gustaw OFM (1911-1978). W: Niezwykli franciszkanie XX/XXI stulecia / pod red. Salezego Bogumiła Tomczaka. Cz. 2. Poznań 2012 s. 131-140

57. BIELANNY Krzysztof: Kościelne i świeckie uroczystości z okazji 500. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika (1973 r.) *Aten. Kapł.* T. 157: 2011 z. 2 s. 300-315

58. NOBILISSIMO et bono magistro: księga pamiątkowa ku czci księdza infułata profesora Bolesława Kumora / pod. red. Władysława Bochnaka. Legnica 2011 WSD Diec. Legn. ss. 536

59. ŻMUDA Ryszard: Dyrektor Biblioteki Głównej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – mgr Piotr Latawiec, starszy kustosz dyplomowany. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 1 s. 221-232; portr., bibliogr.

60. HAMRYSZCZAK Artur: Konferencja naukowa: „Życie i działalność księdza profesora Stanisława Librowskiego (1914-2002) w setną rocznicę urodzin”, Lublin, 15 XII 2014 r. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 103: 2015 s. 413-419

61. LUX ex Silesia: Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Józefowi Mandziukowi w 70. rocznicę urodzin / pod red. Waldemara Glińskiego. Warszawa 2013

M.in.: Koral Jarosław: Dedykacja Dziekana Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych s. 13; Grad Stanisław: Słowo przyjaciela s. 15-18; Gliński Waldemar: Przedmowa s. 19-20; Mikołajczyk Zbigniew: Kalendarium życia i działalności ks. prof. dr. hab. Józefa Mandziuka s. 21-32; tenże: Dane statystyczne dotyczące działalności dydaktycznej ks. prof. dr. hab. Józefa Mandziuka s. 95

62. ŚP. o. Czesław Michalunio SJ (1919-2013). Jezuici Kraków. System elektronicznej informacji prowincji (<http://jezuici-krakow.info/sp-o-czeslaw-michalunio-sj-1919-2013/1036>)

63. MUC Agata: Dar ks. prof. dr. hab. Wincentego Myszora dla Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Śl. Stud. Hist. Teol.* T. 46: 2013 z. 1 s. 208-215

64. ŁOPATO Sylwia, SZCZERBIŃSKI Marek: Jubileusz księdza doktora Romana Nira. *Prz. Pol. Polon.* 2013 nr 5/6 s. 13-91, portr., bibliogr.

65. HEREDITATIS custos: księga dla uczczenia księdza profesora Józefa Patera / pod red. Andrzeja Tomki. Wrocław 2014 PWT ss. 531

M.in.: Tomko Andrzej: Kustosz dziedzictwa s. 7-8; Swastek Józef: Curriculum vitae s. 11-19; Matwijowski Krystyn Jakub: Archiwista, bibliotekarz, muzealnik, historyk Kościoła s. 35-40; Sokołowski Grzegorz: Iter academicum atque scientiae s. 41-54; Bibliografia prac ks. prof. dr. hab. Józefa Patera s. 55-79; Prace magisterskie i doktorskie napisane pod kierunkiem ks. prof. Józefa Patera s. 81-86; Mrończuk Tadeusz: Człowiek Kościoła s. 221-229

66. DYMEK Mirosława: Zbigniew Skiełczyński – ksiądz i historyk Łowicza. Łowicz 2015

67. KOŁODZIEJ Barbara: Spuścizna naukowa księdza Remigiusza Sobańskiego w zbiorach Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego – wstępna analiza. *Śl. Stud. Hist. Teol.* T. 46: 2013 z. 1 s. 202-207

68. MAKARCZYK Irena: Książd profesor Alojzy Szorc (6 X 1935 – 27 XII 2010). *Echa Przeszł.* [T.] 13: 2012 s. 487-498

69. NOWAK Władysław: In memoriam ks. prof. dr. hab. Alojzego Szorca. *Echa Przeszł.* [T.] 13: 2012 s. 508-516

70. PAWLAK Marian: Wspomnienie o ks. prof. dr. hab. Alojzym Szorcu. *Echa Przeszł.* [T.] 13: 2012 s. 506-508

71. STASIEWICZ Krystyna: Był wśród nas historyk ks. prof. dr hab. Alojzy Szorc (6 X 1935 – 27 XII 2010). *Echa Przeszł.* [T.] 13: 2012 s. 503-506.

72. JÓŹWIAK Monika: Archiwalno-biblioteczna działalność biskupa Wincentego Urbana. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 2 s. 107-114, bibliogr.

73. KURDYBELSKI Jan: Biskup Wincenty Urban 1911-1983. Wrocław 2012 Wydaw. Nortom ss. 176, il.

74. DANOWSKA Ewa: Spuścizna rękopiśmienna ks. Jana Ambrozego Wadowskiego w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 104: 2015 s. 31-44

75. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Święty Wawrzyniec – patron bibliotekarzy. W: *Duszpasterstwo Bibliotekarzy: w służbie człowieka i książki* / pod red. Jana Malickiego, Henryka Olszara, Bogumiły Warząchowskiej. Katowice 2014 s. 151-154

76. OLSZOWY Ewa: „Książd arcybiskup Szczepan Wesoly”: wystawa przygotowana przez Bibliotekę Teologiczną Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Fides* R. 21: 2015 nr 2 s. 216-223, il.

77. STĘPIEŃ Urszula: Działalność kolekcjonerska ks. Jana Wiśniewskiego na tle zainteresowań przeszłością sandomierskiego środowiska duchownego przełomu XIX i XX wieku. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 104: 2015 s. 269-295

78. BRACIA Załuscy – ich epoka i dzieło. Zbiór studiów / red. nauk. Dorota Dukwicz. Warszawa 2011 BN ss. 240 tabl. 5

Treść: Dukwicz Dorota: Wstęp s. 7-8; Dygdała Jerzy: Podstawa polityczna Załuskich w dobie bezkrólewia i podwójnej elekcji z lat 1733-1736 s. 11-27; Zielińska Zofia: Kanclerz Andrzej Stanisław Załuski wobec Rosji w latach 1734-1744 s. 28-47; Kriegseisen Wojciech: Andrzej Stanisław i Józef Andrzej Załuscy a innowiercy i „sprawa dysydencka” s. 48-66; Dygdała Bogusław: Działalność administracyjna i duszpasterska biskupa Andrzeja Stanisława Załuskiego w diecezji

chełmińskiej (1739-1746) s. 67-85; Guttmeier Karol: Marcin Załuski – promotor nowatorskiego nurtu w sakralnej architekturze polskiej około 1740 roku s. 86-94; Grzebień Ludwik: Kontakty braci Załuskich z jezuitami s. 95-110; Stasiewicz Krystyna: Rola środowiska Załuskich w kreowaniu [Elżbiety] Drużbackiej – pisarki s. 111-127; Roszak Stanisław: Korespondencja braci Załuskich – świadectwo erudycji kręgu *respublica litteraria* w Rzeczypospolitej XVIII wieku s. 128-145; Imańska Iwona: Sprawy książki w listach do Józefa Andrzeja Załuskiego od jego korespondentów z Prus Królewskich s. 146-163; Grodziski Stanisław: Józef Andrzej Załuski, Stanisław Konarski i Volumina Legum s. 164-175; Buchwald-Pelcowa Paulina: Inicjatywy wydawnicze Załuskich s. 176-228; Aneks. Dygdała Jerzy: Załuscy w pierwszej połowie XVIII wieku [tabl. złożona] s. 241
Rec.: Derwich Marek, *Heredit. Monaster*. Vol. 2: 2013 s. 398

Biblioteki Kościoła w Polsce

Opracowania ogólne

79. ADAMCZYK Jerzy: Biblioteki kościelne w aspekcie kanonicznym. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 100: 2013 s. 17-34

80. ADAMCZYK Jerzy: Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w aspekcie prawnym. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 103: 2015 s. 5-21, Sum.

81. BIAS Hanna: „Kościelne zbiory muzyczne w bibliotekach polskich”. Gniezno, 26-28 września 2012 roku. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 99: 2013 s. 379-384

M.in. w bibliotekach kościelnych

82. BIBLIOTEKI kościelne w misji Kościoła (do biskupów diecezjalnych). *Fides* [R. 20]: 2014 nr 2 s. 3-16

Dokument Papieskiej Komisji ds. Kościelnych Dóbr Kultury

83. CHUDY Małgorzata: Biblioterapia w bibliotekach kościelnych: niepraktykowana, ale potrzebna i atrakcyjna forma zajęć z czytelnikiem. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 1 s. 151-164, il., Sum.

84. DROŻDŻ Bogusław: Początki Biblioteki Cyfrowej Diecezji Legnickiej. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 1 s. 121-124

85. DUSZPASTERSTWO Bibliotekarzy: w służbie człowieka i książki / pod red. Jana Malickiego, Henryka Olszara, Bogumiły Warząchowskiej. Katowice 2014

Rec.: Langer Hanna. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 2 s. 211-215; Nycz Aleksandra, *Bibl. Nostra* 2014 nr 2 s. 209-212; Kołodziej Barbara, *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 103: 2015 s. 387-389

86. FILIPIUK Grzegorz: O ratowaniu piśmienniczych zabytków kultury polskiej. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 1 s. 169-175

W bibliotekach kościelnych, wywiad dla portalu Opoka (7 XI 2011 r.)

87. GARWOLIŃSKI Tomasz: Utracone i zachowane kościelne księgozbiory warmińskie od XVII do XX wieku. *Bibl. Nostra* 2015 nr 3 s. 116-135, bibliogr., Sum.

88. GÓRNIAK Agnieszka: Potrydenckie mszały weneckie z XVI i XVII wieku w polskich bibliotekach kościelnych. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 2 s. 149-201, il.

89. JAMROZIK Katarzyna, MUSIOŁ Anna, SIWECKA Dorota: Promocja bibliotek kościelnych w mediach społecznościowych. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 1 s. 95-107, Sum.

90. KLUDKIEWICZ Kamila: Książki ze skasowanych klasztorów w bibliotekach dekanalnych na obszarze archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej – zarys problematyki, rekonesans i perspektywy badawcze. *Heredit. Monaster.* Vol. 7: 2015 s. 213-246

91. KOCÓJOWA Maria: Public relations bibliotek kościelnych. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 1 s. 5-18

92. KOKOSIŃSKA Magdalena: Bibliotekarz parafialny – ambasador św. Wawrzyńca. W: Profesjonalna biblioteka / oprac. Zbigniew Gruszka. Łódź 2009 s. 61-65

93. LARCZYŃSKA Agata: De concilio: późnośredniowieczne traktaty koncylarystyczne w zbiorach PAN Biblioteki Gdańskiej. W: Studia z dziejów książki, prasy i bibliotek: stan badań za lata 2010-2013: praca zbiorowa / pod red. Zdzisława Kropidłowskiego, Dariusza Spychały. Bydgoszcz 2014 s. 51-71, il., bibliogr., Sum.

94. LARCZYŃSKA Agata: Grau, Schott, Listnau. Najważniejsi skrypcy gdańscy w XVII i XVIII wieku. *Libri Gedan.* T. 26/28: 2011 s. 5-25, Sum., Zsfg

95. MUSIELA Magdalena: Wykorzystanie biblioterapii w katechezie. *Katecheta* R. 58: 2014 nr 5 s. 77-79

96. NIZIŃSKA Hanna: Konferencja „Kościelne zbiory muzyczne w bibliotekach polskich”. *Bibl. Nostra* 2013 nr 1 s. 123-126

97. OLSZAR Henryk: Duszpasterstwo Biblioteczki Archidiecezji Katowickiej na tle współczesnego duszpasterstwa specjalistycznego w archidiecezji katowickiej. *Fides* R. 25: 2015 nr 1 s. 195-206, Sum.

98. OLSZOWY Ewa: „Bibliotekarze w służbie człowieka i książki”: konferencja zorganizowana przez Bibliotekę Teologiczną Uniwersytetu Śląskiego, Bibliotekę Śląską w Katowicach, Federację Bibliotek Kościelnych FIDES oraz Sekcję Bibliotek Szkół Wyższych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Katowicach (Katowice, 17 maja 2014 roku). *Fides* [R. 20]: 2014 nr 2 s. 245-248

99. OLSZOWY Ewa: Biblioteki kościelne na łamach „Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Piśmiennictwo zagraniczne”. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 153-168, tab.

100. OLSZOWY Ewa: Biblioteki kościelne na łamach naukowych czasopism diecezjalnych. *Nowa Bibl.* 2012 nr 1 s. 115-151

101. PAWŁOWICZ Weronika: Dziedzictwo Kościoła w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 123-140, Sum.

102. PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ Maria: Badania proveniencyjne w bibliotekach kościelnych. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 1 s. 3-13, Sum.

103. PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ Maria: Badania proveniencyjne w polsko-ukraińskich księgozbiorach. W: Kraków – Lwów: książki, czasopisma, bibliotek XIX i XX wieku / pod red. Haliny Kosętki, Grażyny Wrony, Grzegorza Niecia. Kraków T. 10: 2011 s. 341-349

104. ROSTKOWSKI Marek A.: BETH – Bibliothèques Européennes de Théologie. Nome precedente: Conseil International des Associations de Bibliothèques de Théologie. *Bibl. Nostra* 2014 nr 2 s. 57-72, bibliogr., Streszcz.

105. SOCHA Klaudia: Książki religijne rozprowadzane drogą subskrypcji na tle repertuaru wydawniczego i zainteresowań czytelnich XVIII wieku. *Rocz. Bibliol. Prasozn.* [R. 3]: 2011 s. 13-32, Sum.

106. SPYCHAŁA Dariusz: Ojcowie Kościoła wobec książek i bibliotek na przykładzie księgozbiorów Orygenes, św. Hieronima i św. Augustyna. W: Ludzie i książki: studia i szkice bibliologiczno-biograficzne: księga pamiątkowa dedykowana profesor Hannie Tadeusiewicz / pod red. Ewy Andrysiak. Łódź 2011 s. 91-100

107. STRATEGIA i metoda digitalizacji i udostępniania zbiorów kościelnych / red. nauk. Maciej Bała, Stanisław Dziekoński. Warszawa Wydaw. 2012 UKSW ss. 134

Rec.: Warząchowska Bogumiła, *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 98: 2012 s. 487-491

108. SZABLEWSKI Maciej: Mikrofilmowanie zbiorów instytucji kościelnych przez Bibliotekę Narodową. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 100: 2013 s. 355-385

109. WALUŚ Justyna: Działalność fundacji Theological Book Network. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 1 s. 117-125

110. WALUŚ Justyna: „Kościelne zbiory muzyczne w bibliotekach polskich”: konferencja bibliotekarzy muzycznych (Gniezno, 26-28 września 2012 roku). *Fides* [R. 19]: 2013 nr 1 s. 224-227

111. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Biblioteki klasztorne na łamach „Naszej Przeszłości”: zarys problematyki. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 96: 2011 s. 195-208, Sum.

112. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Książka, prasa i biblioteka w działalności Kościoła katolickiego w województwie śląskim (1922-1939). Katowice 2012 Księgarnia św. Jacka ss. 316 (*Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach* 72)

Rec.: Bajor Agnieszka, *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 99: 2013 s. 335-339; Kołodziej Barbara, *Fides* [R. 19]: 2013 nr 2 s. 175-180, Kycler Maria, *Bibl. Nostra* 2013 nr 2 s. 104-108; Gębołyś Zdzisław, *Prz. Bibl.* R. 82: 2014 nr 2 s. 263-267

113. WITCZAK Jerzy: Księgozbiory kościelne w polskich bibliotekach cyfrowych. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 91: 2009 s. 87-98

114. WITCZAK Jerzy: Stan i perspektywy digitalizacji w bibliotekach kościelnych w Polsce. W: Strategia i metoda digitalizacji i udostępniania zbiorów kościelnych / red. nauk. Maciej Bała, Stanisław Dziekoński. Warszawa 2012 s. 105-131

115. WRÓBEL Joanna: Informacja o książce w tradycyjnych i cyfrowych zasobach bibliotek kościelnych. *Fides* R. 18: 2012 nr 1 s. 101-116

116. ZAWADZKI Wojciech: Księgozbiory klasztorów franciszkańskich w Prusach Zachodnich w okresie kasaty ich klasztorów. *Heredi. Monast.* Vol. 2: 2013 s. 95-107

117. ZBIORY rękopisów w Polsce. T. 2. Rękopisy w zbiorach kościelnych / oprac. Tomasz Makowski, wsp. Patryk Sapała. Warszawa 2014 BN ss. 604

M.in. Modlińska-Piekarz Angelica: Lublin – Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II s. 221-238

118. ZIMNOCH Katarzyna: Książka na pograniczu Korony i Litwy w epoce nowożytnej. Rekonesans badawczy. W: Colloquia Collegii Suprasliensis / pod red. Waldemara F. Wilczewskiego. T. 1. Supraśl 2012 s. 87-111

Księgozbiory prywatne duchowieństwa

Opracowania ogólne

119. FIGIEL Martyna: Św. Jan Paweł II – człowiek książki. *Por. Bibl.* 2015 nr 5 s. 25-29, il., bibliogr.

120. IWAŃSKA-CIEŚLIK Bernadeta: Aspekty badań nad księgozbiorami członków kapituły katedralnej we Włocławku. *Stud. Włocł.* T. 13: 2011 s. 189-203

121. KOWALSKA Barbara: Księgozbiory prywatne duchowieństwa na Podhalu w latach 1998-2006. Cz. 2. *Fides* [R. 17]: 2011 nr 1/2 s. 129-185

Poszczególne osoby

122. RULKA Kazimierz: Refleksje przy przeglądaniu księgozbioru biskupa Romana Andrzejewskiego. *Stud. Włocł.* T. 14: 2012 s. 640-652

123. WAGNER Arkadiusz: Oprawa z superekslibrisami biskupa Erazma Ciołka w zbiorach Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu. *Ec-clesia* T. 8: 2013 s. 101-123, il.

124. BISKUP Radosław, CZYŻAK Marta: Biskup sambijski Jan Clare z Torunia (1319-1344) i jego księgozbiór. *Fol. Tor.* T. 12: 2012 s. 15-28, Sum., Zsfg

125. POKORA Piotr: Pontificale Romanum z 1520 roku z biblioteki prymasa Macieja Drzewickiego. O odnalezieniu jednego z zaginionych klejnotów Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie. *Biblioteka* 2013 nr 17 s. 37-51, il., tab., Sum.

126. PAWŁOWICZ Weronika: Księgozbiór błogosławionego księdza Emila Szramka. *Bibl. Nostra* 2015 nr 1 s. 121-136, bibliogr., Sum.

127. PAWŁOWICZ Weronika: Silesiana wśród odnalezionych książek ze zbioru ks. Emila Szramka. W: *Liber amicorum professoris Ioannis Malicki / pod red. Dariusza Rotta, Piotra Wilczka, Beaty Stuchlik-Surowiak*. Katowice 2011 s. 212-221

128. SZULC Jolanta: Ekslibris z biblioteki ks. Jana Alojzego Nepomucena Ficka. Współczesne funkcje znaku książkowego. W: *Z życia książki. Ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych oraz konteksty. Prace dedykowane Profesorowi Leonardowi Ogiermanowi / pod red. Anny Tokarskiej*. Katowice 2015 (*Studia Bibliologiczne* T. 20) s. 255-267

129. DANOWSKA Ewa: Spuścizna książkowa i rękopiśmienna lwowsko-krakowskiego uczonego ks. prof. Jana Fijałka (1864-1936) w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie. W: Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku / pod red. Haliny Kośtętki, Grażyny Wróny, Grzegorza Niecia. T. 10. Kraków 2011 s. 385-388

130. OLSZOWY Ewa: Księgozbiór arcybiskupa Józefa Gawliny. W: Nieznane karty z życia biskupa Józefa Gawliny w świetle dokumentów / red. nauk. Jerzy Myszor, wsp. Damian Bednarski. Katowice 2015 s. 193-215

131. JASZCZOŁT Tomasz: Zachowana książka z księgozbioru Krzysztofa Kluka. *Ciech. Roczn. Muz.* T. 5: 2009 z. 2 s. 185-189

132. WAGNER Arkadiusz: Inkunabuł w oprawie z supereklibrisami bpa Jana Lubrańskiego na tle intrologatorstwa krakowskiego i poznańskiego końca XV – początku XVI wieku. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 102: 2014 s. 301-325, il., Sum.

133. WAGNER Arkadiusz: Nieznana oprawa dla Jana Łaskiego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. Przyczynek do badań nad italianizmem w intrologatorstwie polskim XVI w. *Biblioteka* 2012 nr 16 s. 23-57, il., Sum.

134. DOLA Kazimierz: Książki wrocławskiego biskupa pomocniczego Franciszka Neandra (1626-1693) w bibliotece kapucynów wrocławskich. W: Lux ex Silesia: księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Józefowi Mandziukowi w 70. rocznicę urodzin / pod red. Waldemara Glinńskiego. Warszawa 2013 s. 169-176

135. SZCZUPAK Adam: Julian Pelesz (1843-1896) – greckokatolicki biskup stanisławowski i przemyski oraz jego prywatny księgozbiór. *Roczn. Bibl. Nar.* T. 46: 2015 s. 309-328, il., portr., tab., Sum.

136. FRAN CZAK Radosław, MURASZKO Michał: Oprawy ksiąg biskupa warmińskiego Szymona Rudnickiego w zbiorach dawnej Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie. *Biblioteka* 2015 nr 19 s. 185-194, il., bibliogr., Sum.

137. PIETRZKIEWICZ Iwona: Pro usu et eruditione. Biblioteka wejherowskiego proboszcza Franciszka Walentego Ruthena z przełomu XVII i XVIII wieku. *Roczn. Bibl.* R. 56: 2012 s. 113-136, Sum.

138. OLSZOWSKI Leszek: Księgozbiór ks. Sebastiana Sierakowskiego SJ i jego opus vitae. Architektura obejmująca wszelki gatunek murowania i budowania. *Anal. Crac.* [T.] 43: 2011 s. 329-340, Sum.

139. KWAŚNIEWSKI Andrzej: Księgozbiór kanonika kieleckiego Wojciecha Strzemeskiego (†1602 r.) w świetle inwentarza z 1650 roku. *Rocz. Kolbusz.* 2012 nr 12 s. 87-107, Sum.

140. CZYŻ Anna S.: Z biblioteki proboszcza antokolskiego ks. Benedykta Szamotulskiego. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 96: 2011 s. 23-37, il., Sum.

141. GARWOLIŃSKI Tomasz: Oprawa klocka inkunabułowego z księgozbioru biskupa Łukasza Watzenrodego w zbiorach Biblioteki „Hosianum” w Olsztynie: z badań nad dorobkiem intrologatorstwa toruńskiego Macieja Hadebera. W: *Tegumentologia polska dzisiaj / pod red. Arkadiusza Wagnera.* Toruń 2015 s. 107-132, il., Sum.

142. KOROŁOV Siergiej W.: Dary odautorskie europejskich uczonych dla biblioteki braci Załuskich. *Biul. Bibl. Jagiell.* R. 61: 2011 s. 55-65, Rès., Sum.

143. KOSSARZECKI Krzysztof, SZYLLER Sławomir: Rękopisy Biblioteki Załuskich w Sankt Petersburgu. *Rocz. Bibl. Nar.* R. 44: 2013 s. 243-258, Sum.

Biblioteki instytucji kościelnych

Opracowania ogólne

144. BAJOR Agnieszka: Zakony mnisze na wschodnich kresach Rzeczypospolitej w świetle bibliografii bibliologicznych 1937-2001. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 2 s. 203-221, tab.

145. BRATKOWSKI Tadeusz: Officium divinum de tempore w rękopiśmiennych antyfonarzach zakonów benedyktyńskich w Polsce od XV do XIX wieku. Rzeszów 2013 Wydaw. Uniw. Rzesz. ss. 336

Rec.: Derwich Marek, *Heredi. Monaster.* Vol. 3: 2013 s. 388

146. CIESIELSKI Tomasz: Książki poddane w 1841 r. cenzurze prewencyjnej: przyczynek źródłowy do dziejów bibliotek klasztorów skasowanych na mocy ukazu z 1832 r. w guberniach zachodnich Imperium Rosyjskiego. *Heredi. Monaster.* Vol. 4: 2014 s. 235-259, Sum.

147. DERWICH Marek: Główne założenia projektu „Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.”: losy, znaczenie, inwentaryzacja. Program Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012-2016; nr 11H 11 021280. *Heredi. Monaster.* Vol. 1: 2012 s. 357-362

148. GAŚSIOROWSKA Patrycja: Konferencja naukowa „Cztery-sta lat karmelitanek bosych w Polsce”. Wkład karmelitanek bosych w polską historię, kulturę i duchowość (Uniwersytet Jagielloński, 28 V 2012 r.) i towarzysząca jej wystawa „Mam ja skarb, mam... Cztery wieki karmelitanek bosych w Polsce” (Muzeum Archeologiczne w Krakowie, 27 V – 30 IX 2012 r.). *Heredi. Monaster*. Vol. 1: 2012 s. 342-345

149. GRZEBIEŃ Ludwik: Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce od XVI do XVIII wieku. Wyd. 2 uzupełnione. Kraków 2013 Wydaw. WAM, Akad. Ignatianum 8° ss. 248, bibliogr., (*Klasycy Jezuickiej Historiografii*, 5)

150. KASATY klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie. T. 3. Źródła. Skutki kasat XVIII i XIX w. Kasata w latach 1954-1956 / pod red. Marka Derwicha. Wrocław 2014 Wrocł. Tow. Miłośn. Hist. 8° ss. 520, tab., il., Sum. (*Opera ad Historiam Monasticam Spectantiam* seria 1, Colloquia 8/III).

M.in. VII. Źródła biblioteczne. Gwioździk Jolanta, Pokasacyjne losy księgozbiorów klasztornych na obszarze Rzeczypospolitej Obojga Narodów s. 137-150, Sum.; Koredczuk Bożena: Spory wokół losów bibliotek po kasacie klasztorów w Królestwie Polskim w latach 1815-1830 s. 151-160, Sum.; Kośka Małgorzata: Losy księgozbiorów klasztornych po kasacie 1819 r. Misja Samuela Bogumiła Lindego s. 161-172, Sum.; Cubrzyńska-Leonarczyk Maria: Kolekcje klasztorne w zbiorze starych druków Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie: historia i współczesność s. 173-183, Sum.; Czapnik Marianna: Księgozbiory klasztorów w Łowiczu i ich pokasacyjne losy s. 205-220, Sum.; Walczak Krzysztof: Wpływ kasat klasztorów na losy bibliotek XIX-wiecznego Kalisza s. 221-227, Sum.; Kumor-Gomułka Bożena: Wrocławskie księgozbiory kościelne w projekcie Śląskiej Biblioteki Centralnej – dlaczego tak, dlaczego nie? Kształtowanie idei zorganizowania zjednoczonej Biblioteki Miejskiej we Wrocławiu w okresie przed – i posekularyzacyjnym s. 229-243, Sum.; Karlak Weronika: Pokasacyjne zasoby starych druków w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu – działalność J.G.G. Büschinga a stan obecny s. 245-262, Sum.

Toż. T. 4. Dokumentacja / red. Marek Derwich. Wrocław 2014 ss. 560, il., mapa, Sum. M.in.: Karlak Weronika: Pokasacyjne zasoby starych druków w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu – działalność J.G.G. Büschinga a stan obecny, s. 105-121

151. KŁUDKIEWICZ Kamila: Kilka uwag o obecności książek ze skasowanych bibliotek klasztornych na aukcjach książek. Na marginesie monografii Iwony Imańskiej, „Per medium auctionis. Aukcje książek w Rzeczypospolitej XVII-XVIII w.” *Heredi. Monaster*. Vol. 4: 2014 s. 411-416

152. KLUDKIEWICZ Kamila: Spisy i katalogi wielkopolskich bibliotek klasztornych z klasztorów skasowanych w Wielkopolsce pod rządami Prus do połowy XIX wieku – charakterystyka i znaczenie. *Heredi. Monaster*. Vol. 6: 2015 s. 101-142

153. LUBOJAŃSKA Eliza: Promocja książki na stronach internetowych bibliotek wydziałów teologicznych oraz uczelni katolickich w Polsce. *Nowa Bibl.* 2015 nr 3 s. 99-115

154. ŁUNIEWSKI Jarosław: Supresja klasztorów paulińskich w prowincjach niemieckiej, austriackiej, węgierskiej i polskiej a jej wpływ na losy bibliotek. W: *Z życia książki. Ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych oraz konteksty. Prace dedykowane Profesorowi Leonardowi Ogiermanowi / pod red. Anny Tokarskiej*. Katowice 2015 (*Studia Bibliologiczne* T. 20) s. 247-254

155. OLCZYK Arkadiusz: Aorta w krwiobiegu intelektualnego rozwoju. Wywiad nt. biblioteki WSD i WIT. *Niedziela (Dod. Częst.)* 2015 nr 8 s. V

156. MARSZAŁSKA Jolanta Małgorzata: Troska o zdrowie w świetle zachowanych zespołów starych druków wybranych księgozbiorów zakonnych w Polsce. W: *Zdrowie i choroba. Wpływ jakości życia na kulturę Europy Środkowej / pod. red. Antoniego Barcia*. Katowice – Zabrze 2013 s. 226-238

157. MARSZAŁSKA Jolanta M[ałgorzata], GRACZYK Waldemar: Z badań nad prosopografią konwentów cysterskich na ziemiach polskich. *Nasza Przyszł.* T. 115/116: 2011 s. 475-484

158. MĄDRY Alina: Wstępne sprawozdanie z badań nad muzykami po kapelach działających w klasztorach w Otyniu (jezuici) i Strzelnie (norbertanki) w zbiorach Muzeum Instrumentów Muzycznych w Poznaniu oraz muzykami poklasztornymi w zbiorach Biblioteki Seminarium Diecezjalnego w Sandomierzu, a także nad inwentarzem instrumentów muzycznych pochodzących z klasztorów skasowanych na terenie Rzeczypospolitej i Śląska w XVIII i XIX w. *Heredi. Monaster*. Vol. 1: 2012 s. 434-437, Sum.

159. MIŁAWICKI Marek: Inwentarze i spisy bibliotek klasztorów dominikańskich skasowanych w guberniach zachodnich Cesarstwa Rosyjskiego w XIX w. Stan źródeł i miejsca ich przechowywania. *Heredi. Monaster*. Vol. 1: 2012 s. 141-172

160. PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ Maria: Cyrylickie księgi religijne w cerkwiach greckokatolickich i prawosławnych na Łemkowszczyźnie. *Fides R.* 21: 2015 nr 1 s. 67-79, Sum.

161. PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ Maria: Międzynarodowa konferencja naukowa „Księgozbiory brzeskie. Problemy i perspektywy badań”, Brześć Litewski (Białoruś), 31 V – 3 VI 2012 r. *Heredi. Monaster.* Vol. 1: 2012 s. 346-347

162. PIDŁYPCZAK-MEJEROWICZ Maria: Książka i biblioteka bazylikańska w XVII-XVIII w. oraz wpływ kasat na stan ich zachowania i opracowania. *Heredi. Monaster.* Vol. 1: 2012 s. 85-97, Sum.

163. PŁASZCZYŃSKA-HERMAN Katarzyna: Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej „Historyczne księgozbiory dominikańskie: miejsca, ludzie, historia” (Kraków, 21-23 listopada 2014 roku). *Fides R.* 21: 2015 nr 2 s. 248-252

164. SKOCZYŃSKI Michał: Sprawozdanie z konferencji „Losy i znaczenie dziedzictwa kulturowego po klasztorach skasowanych w Płocku oraz na Mazowszu i ziemi dobrzyńskiej”. *Heredi. Monaster.* Vol. 4: 2014 s. 473-475

M.in. Panel: Książki i biblioteki

165. SPYCHAŁA Dariusz: Początki życia monastycznego, reguły zakonne i biblioteki w Galii oraz Italii w IV i na początku V wieku: wybrane zagadnienia. W: *Studia z dziejów książki, prasy i bibliotek: stan badań za lata 2010-2013: praca zbiorowa / pod red. Zdzisława Kropidłowskiego, Dariusza Spychały.* Bydgoszcz 2014 s. 5-50, bibliogr., Zsfg

166. STOLARCZYK Tomasz: Czas w staropolskich bibliotekach klasztorów dominikańskich. W: *Biblioteka w czasie – czas w bibliotece. T. 1. Przez dzieje do współczesności: materiały konferencyjne.* Lublin, 25-26 września 2014 / pod red. Bogusława Kasperka, Stanisławy Wojnarowicz. Lublin 2015 s. 239-251

167. STOLARCZYK Tomasz: Biblioteki dominikańskie w średniowiecznej Polsce i Rzeczypospolitej Obojga Narodów: Aktualny stan badań i dalsze potrzeby. W: *Studia z dziejów książki, prasy i bibliotek: stan badań za lata 2010-2013: praca zbiorowa / pod red. Zdzisława Kropidłowskiego, Dariusza Spychały.* Bydgoszcz 2014 s. 73-86, bibliogr. Sum.

168. STOLARCZYK Tomasz: Książka i biblioteka w życiu średniowiecznych i staropolskich konwentów dominikańskich na przykła-

dzie klasztorów środkowopolskich w świetle inwentarzy bibliotecznych. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 100: 2013 s. 341-354

169. WALUŚ Justyna: Zagadnienie gromadzenia w bibliotekach parafialnych. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 2 s. 75-88

170. WIENCEK Izabela: O cenzurowaniu ksiąg w dawnych bibliotekach klasztornych. *Heredi. Monaster.* Vol. 2: 2013 s. 195-218

171. WIENCEK Izabela: Wstępne sprawozdanie z prac nad bazą online oraz przewodnikiem „Biblioteki po skasowanych klasztorach: historia, znaki własnościowe, źródła”. W: Kronika projektu. Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja. Program Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012-2016. *Heredi. Monaster.* Vol. 1: 2012 s. 429-430, Sum.

172. WIENCEK Izabela: Zakończenie pierwszego etapu prac nad bazą online oraz przewodnikiem biblioteki po skasowanych klasztorach: historia, znaki własnościowe, źródła. *Heredi. Monaster.* Vol. 2: 2013 s. 509-513, il., tab.

173. WITKOWSKI R.: Biblioteka jezuicka w świetle katalogów z początku XVII wieku. W: Wokół jezuickiej fundacji uniwersytetu z 1611 roku / pod red. Doroty Żołądź-Strzelczyk i Rafała Witkowskiego. Poznań 2011 s. 175-204, tabl., il.

174. ZAJCHOWSKA Anna: Zagadnienia ekonomiczne w zbiorach kazań modelowych z dominikańskich bibliotek klasztornych w późnym średniowieczu. W: Klasztor w gospodarce średniowiecznej i nowożytnej / red. Marek Derwich. Wrocław 2013

Poszczególne miejscowości

Bereza Kartuska

175. NIERZWICKI Krzysztof: Biblioteki Kartuzji Kaszubskiej oraz jej konwentów filialnych w Berezie Kartuskiej i Gidlach. Pelplin 2001

Rec.: Żmuda Ryszard, *Fides* [R. 17]: 2011 nr 1/2 s. 220-224; toż. *Saec. Christ.* R. 18: 2011 nr 2 s. 335-338

176. SUŁECKI Szymon: Księgozbiór klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie. Kraków 2014 Wydaw. Avalon ss. 351, il., bibliogr.
Rec.: Wolnik Franciszek, *Prz. Piśm. Teol.* R. 21: 2015 nr 41 s. 104-108

Beuron

177. GĘBOŁYŚ Zdzisław: Biblioteka klasztorna w Beuron. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 1 s. 27-40, il., tab.

Białystok

178. CHOMICZEWSKA Teresa: Wystawy w Bibliotece Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 2 s. 45-58, il.

179. OLSZEWSKI Mieczysław: Stare druki w Bibliotece Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku. *Fides* [R. 17]: 2011 nr 1/2 s. 64-71

Toż. *Bibl. Podl.* 2008 nr 17 s. 17-20

Bydgoszcz

180. APIECIONEK Magdalena: Biblioteka przy parafii pw. Świętych Polskich Braci Męczenników w Bydgoszczy. *Fides* R. 21: 2015 nr 2 s. 73-80, Sum.

181. APIECIONEK Magdalena: Biblioteki parafialne w Bydgoszczy: zarys problematyki. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 2 s. 115-130, tab.

Cieszyn

182. CHOLEWA Rafał, KLECZEK Krzysztof: Sprawozdanie z drugiego i trzeciego etapu prac dokumentacyjno-informacyjnych nad drukami z XV-XIX w. ze skasowanych klasztorów w zbiorach Książnicy Cieszyńskiej w Cieszynie w dniach 1 IV – 30 XI 2013 r. *Heredi. Monaster.* Vol. 3: 2013 s. 499-505

183. CHOLEWA Rafał, KLECZEK Krzysztof: Sprawozdanie z pierwszego etapu prac dokumentacyjno-informacyjnych nad drukami z XV-XIX w. ze skasowanych klasztorów w zbiorach Książnicy Cieszyńskiej w Cieszynie w dniach 3 XII 2012 – 18 III 2013 r. *Heredi. Monaster.* Vol. 2: 2013 s. 534-539

184. KUŚKA Maksymilian: Archiwalia obcej proveniencji oraz starodruki i książki dawne oznaczone obcymi znakami pieczętnymi

w zbiorach Archiwum i Biblioteki oo. Bonifratrów w Cieszynie. *Heredi. Monaster*. Vol. 4: 2014 s. 261-292, Sum.

Czerna

185. GRACZYK Waldemar: Księgozbiór klasztoru-eremu Karmelitów Bosych w Czernej od XVII do końca XIX wieku. Studium z dziejów kultury intelektualnej i duchowej. Kraków 2011 Wydaw. Inst. Teol. Ks. Misj. ss. 311, tabl. 8, il.

186. GRACZYK Waldemar: Stare druki, tzw. karmelitana, w zbiorach biblioteki klasztoru w Czernej. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 103: 2015 s. 75-86, Sum.

187. GRACZYK Waldemar, MARSZAŁSKA Jolanta: Klasztor Karmelitów Bosych w Czernej od pierwszej połowy XVII do końca XIX wieku. Dzieje – kultura – ludzie. Kraków 2014 Wydaw. Inst. Teol. Ks. Misj. ss. 526

Częstochowa

188. BAJOR Agnieszka: Polska Bibliografia Bibliologiczna jako źródło dziejów książki i Biblioteki Jasnogórskiej. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 96: 2011 s. 5-22, Sum.

189. BIAŁY Agnieszka: Warianty radełek wizerunkowych na szesnastowiecznych oprawach książkowych w zabytkowej Bibliotece oo. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie. Analiza kompozycji i tematów ikonograficznych wybranych tłoczeń. W: *Z życia książki. Ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych oraz konteksty. Prace dedykowane Profesorowi Leonardowi Ogiermanowi / pod red. Anny Tokarskiej*. Katowice 2015 (*Studia Bibliologiczne* T. 20) s. 90

190. MAJKOWSKA Aneta, MAJKOWSKI Grzegorz: Źródła do dziejów języka polskiego w rękopiśmiennych zbiorach Jasnej Góry. Warszawa – Opole 2011 Wydaw. „Cywilizacja Miłości” ss. 129, il., Rès., Rez., Riass., Sum., Zsfg

191. MĄDRY Alina, FRANKOWSKI Patryk: Sprawozdanie z kwerendy w zbiorach muzycznych Archiwum Ojców Paulinów na Jasnej Górze w dniach 3-8 III 2013 r. *Heredi. Monaster*. Vol. 2: 2013 s. 520-522

Elbląg

192. ZAWADZKI Wojciech: Księgozbiór klasztoru bernardyńskiego w Kadynach w zasobach Biblioteki Elbląskiej. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 102: 2014 s. 341-389, Sum.

Gidle

193. STOLARCZYK Tomasz: Armarium. Biblioteki klasztorne Braci Kaznodziejów w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu w XVII w. i ich księgozbiory. W: *Piśmiennictwo zakonne w dobie staropolskiej* / pod red. Michała Kurana, Katarzyny Kaczor-Scheitler, Magdaleny Kuran, wsp. Dawid Szymczak. Łódź 2013 s. 44-54

194. STOLARCZYK Tomasz: Szesnasto- i siedemnastowieczne księgi teologiczne i zbiory kazań w bibliotece gidleskich dominikanów w początku XX w. *Zesz. Radomsz.* T. 8: 2014 s. 261-278.

Głogów

195. HAPTAŚ Krzysztof: Głogowska biblioteka parafialna w okresie staropolskim. W: *Matka Boża Głogowska. Dzieje, kult, przesłanie* / pod red. Edwarda Gigilewicz, Sławomira Zycha. Lublin – Głogów Małopolski 2011 s. 75-83. Toż. Wyd. 2. 2014.

Głubczyce

196. BIELIŃSKA-GAŁAS Ewa: Piętnastowieczny graduał franciszkanów obserwantów w Głubczycach ms. BOZ 151: charakterystyka zawartości, próba odtworzenia dziejów. *Rocz. Bibl. Nar.* R. 44: 2013 s. 211-244, il., tab., Sum.

Gdańsk

197. BABNIS Maria: Rękopisy o proveniencji cysterskiej w zbiorach Biblioteki Gdańskiej. *Libri Gedan.* T. 29/30: 2011/2012 s. 5-34, il., Sum., Zsfg

Gniezno

198. JOSKOWSKI Zbigniew: Biblioteka franciszkanów w Gnieźnie w czasach I Rzeczypospolitej. *Stud. Franc.* T. 21: 2011 s. 301-317, Sum.

199. KRUCKI Łukasz: Katalog rubrycel i schematyzmów zakonów oraz zgromadzeń zakonnych przechowywanych w księgozbiorze podręcznym Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie (1767-2008). *Heredi. Monaster*. Vol. 6: 2015 s. 343-396

200. MURASZKO Michał: Wycisk plakiety z popiersiem ostatniego Jagiellona na oprawie „Commentarius brevis rerum in orbe gestarum” ze zbiorów dawnej Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie. *Biblioteka* 2015 nr 19 s. 195-202, il., bibliogr., Sum.

201. POKORA Piotr, MARUSZKO Michał: Skarby drukarstwa i introligatorstwa ze zbiorów dawnej Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie: katalog wystawy w Bibliotece Raczyńskich, Poznań, 5-30 maja 2015. Poznań – Gniezno 2015

202. STYPCZYŃSKI Szymon: Ekspozycja bibliotecznych zasobów związanych z kardynałem Stefanem Wyszyńskim w Prymasowskim Wyższym Seminarium Duchownym w Gnieźnie. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 1 s. 193-197, il.

203. TAFIŁOWSKI Piotr: Biblioteki kapituł katedralnych w Gnieźnie i Poznaniu w XV i początkach XVI wieku. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 102: 2014 s. 251-299, Sum.

Granby

204. ZALEWSKI Wojciech: Biblioteka Seminarium i kolegium św. Jacka w Granby, Massachusetts. *Z Bad. Książ. Księg. Hist.* T. 5: 2011 s. 307-312

Grodno

205. KAŁAMAJSKA-SAEED Maria: Archiwum i biblioteka klasztoru Brygidek w Grodnie. Inwentarz z 1925 r. i stan współczesny. T. 2. Wrocław 2015 Wrocł. Tow. Miłośn. Hist. ss. 229, il., bibliogr., Sum. *Dziedzictwo Kulturowe po Skasowanych Klasztorach* / pod red. Marka Derwicha (<http://www.kasaty.pl/publikacje/seria-wydawnicza/2-2015>)

Henryków

206. BRODA Michał: Biblioteka klasztoru Cystersów w Henrykowie do końca XV wieku. Kraków 2014 Księg. Akad. ss. 232, il., tab., bibliogr., Sum.

Rec. Kardyś Piotr, *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 104: 2015 s. 427-430

Imbramowice

207. BIELAK Włodzimierz: Księgozbiór panien norbertanek w Imbramowicach. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 95: 2011 s. 5-10, Sum.

Kamień Pomorski

208. BORYSOWSKA Agnieszka: Kodeksy rękopiśmienne dawnej biblioteki kapitulnej w Kamieniu Pomorskim: zarys dziejów kolekcji. *Bibl. Nostra* 2014 nr 4 s. 38-52, bibliogr., Sum.

Katowice

209. GAWLIK Marta: Wydawnictwa ciągłe w kolekcji ks. prof. dr. hab. Remigiusza Sobańskiego w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Fides* R. 21: 2015 nr 2 s. 149-162

210. HIBSZER Jolanta: Dokumenty życia społecznego w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach: zarys problematyki. *Fides* 2013 nr 1 s. 89-102

211. JOACHIMIAK Grzegorz: Sprawozdanie z badań nad muzykami po skasowanych klasztorach śląskich i wielkopolskich w dniach 31 X 2012 – 30 IV 2013 r. *Heredi. Monaster.* Vol. 2: 2013 s. 544-545

212. JOACHIMIAK Grzegorz: Wstępne sprawozdanie z badań nad muzykami ze śląskich klasztorów objętych sekularyzacją. *Heredi. Monaster.* Vol. 1: 2012 s. 448-456, il.

213. KOŁODZIEJ Barbara: Biskup August Hlond i jego diecezja w rocznicę powstania administracji apostolskiej Śląska polskiego: wystawa (Katowice, listopad 2012 – styczeń 2013 roku). *Fides* [R. 19]: 2013 nr 2 s. 181-183

214. KOŁODZIEJ Barbara, LUBOJAŃSKA Eliza: „Rok Rodziny w Metropolii Górnośląskiej”: wystawa przygotowana przez Bibliotekę Teologiczną Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 259-264, il.

215. KOŁODZIEJ Barbara, ŁĄCKA Gabriela: Wdrażanie systemu komputerowego PROLIB w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach: zarys problematyki. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 169-178, Sum.

216. LUBOJAŃSKA Eliza: „Benedykt XVI – teolog”. Wystawa (Katowice, luty-marzec 2013 roku). *Fides* [R. 19]: 2013 nr 2 s. 193-200, il.

217. LUBOJAŃSKA Eliza: Biskup połowy Wojska Polskiego Józef Gawlina w 50. rocznicę śmierci – na kanwie wystawy fotografii. *Fides* [R. 21]: 2015 nr 2 s. 207-215, il.

218. LUBOJAŃSKA Eliza, OLSZOWY Ewa: Szkolenia użytkowników w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 2 s. 89-162, Sum.

219. ŁĄCKA Gabriela: Dary w zbiorach Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w aspekcie ochrony dziedzictwa narodowego. *Fides* [R. 17]: 2011 nr 1/2 s. 72-92

220. ŁĄCKA Gabriela: „Rudolf Schnackenburg – biblista z Katowic”. Wystawa z okazji setnej rocznicy urodzin biblisty (17 stycznia 2014 roku, WTUŚ w Katowicach). *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 101: 2014 s. 393-397

221. MUC Agata: Działania promocyjne kościelnych bibliotek naukowych na przykładzie Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 98: 2012 s. 291-307, Sum.

222. MUC Agata: Gromadzenie zbiorów w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach – aspekt finansowy. *Forum Bibl. Med.* R. 6: 2013 nr 2 s. 377-391, tab., wykr.

223. MUC Agata: Dar ks. prof. dr. hab. Wincentego Myszora dla Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Śl. Stud. Hist. Teol.* T. 46: 2013 z. 1 s. 208-215

224. MUC Agata: Działania promocyjne kościelnych bibliotek naukowych na przykładzie Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 98: 2012 s. 291-307, Sum.

225. MUC Agata: Nagroda Lux ex Silesia dla ks. prof. Wincentego Myszora. „Nauka – dydaktyka – organizacja”. Wystawa przygotowana przez Bibliotekę Teologiczną Uniwersytetu Śląskiego i Księgarnię św. Jacka (Katowice, wrzesień-grudzień 2013 roku) *Fides* [R. 20]: 2014 nr 1 s. 251-256

226. MUC Agata, WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Współpraca Biblioteki Teologicznej w Katowicach z bibliotekami teologicznymi Słowacji. Wyjazd szkoleniowy w ramach programu Erasmus. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 2 s. 199-206

227. OLSZAR Henryk: Listy pasterskie biskupa Stanisława Adamskiego w zbiorach Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Fides* [R. 17]: 2011 nr 1/2 s. 93-98

228. OLSZOWY Ewa: Dedykacje rękopiśmienne w księgozbiorze arcybiskupa Szczepana Wesołego w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego: rekonesans badawczy. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 1 s. 29-84

229. OLSZOWY Ewa: Dary autorskie dla Biblioteki Śląskiego Seminarium Duchownego w latach 1928-1939 (przyczynek do badań nad zawartością przedwojennego księgozbioru). *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 100: 2013 s. 301-313

230. OLSZOWY Ewa: Strona WWW jako element systemu informacji o usługach dla czytelników na przykładzie Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Nowa Bibl.* 2014 nr 2 s. 145-158

231. OLSZOWY Ewa: Wystawa „Ks. Jan Macha (1914-1942)”. W: Wiek XX – czas męczenników: w 100. rocznicę urodzin ks. Jana Machy / red. nauk. Damian Bednarski. Katowice 2014 s. 176-179

232. PAWŁOWICZ Weronika: Biblioteka parafialna przy parafii pw. Najświętszych Imion Jezusa i Maryi w Katowicach-Brynowie. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 2 s. 131-135

233. PAWŁOWICZ Weronika: Polonica i silesiaca XVI wieku w zbiorach specjalnych Biblioteki Śląskiej. *Bibl. Nostra* 2014 nr 4 s. 84-98, il., bibliogr., Sum.

M.in. inkunabuły kościelne

234. PAWŁOWICZ Weronika: Wśród starodrukowych edycji Biblii w zbiorach Biblioteki Teologicznej w Katowicach. Cz. 1. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 2 s. 135-147, il.

234. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Dary biskupa Stefana Cichego w zbiorach Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W: Gratias agamus Domino Deo nostro: księga honorowa dedykowana Księdzu Jerzemu Palińskiemu, Rektorowi Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w latach 2006-2013 / pod red. Marka Panka, Janusza Wilka. Katowice 2014 s. 289-297

236. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Dokumenty muzyczne w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Bibl. Nostra* 2013 nr 3 s. 119-132, bibliogr., Sum.

237. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Księgozbiory śląskich kapłanów w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

W: Z życia książki. Ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych oraz konteksty. Prace dedykowane Profesorowi Leonardowi Ogiermanowi / pod red. Anny Tokarskiej. Katowice 2015 (*Studia Bibliologiczne* T. 20) s. 280-301

238. WARZĄCHOWSKA Bogumiła: Nagroda Lux ex Silesia dla ks. prof. Wincentego Myszora. Wystawa: „Nauka – dydaktyka – organizacja”. Katowice 5 X – 31 XII 2013. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 101: 2014 s. 413-416

Kielce

239. KWAŚNIEWSKI Andrzej: Księgozbiór Kapituły Kieleckiej w świetle inwentarza z 1598 roku. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 99: 2013 s. 43-92, Sum.

240. KWAŚNIEWSKI Andrzej: Księgozbiory prywatne zachowane w Bibliotece Kapituły Kieleckiej (XV-XVIII wiek) / *Biul. Bibl. Jagiell.* R. 62: 2012 s. 69-95

241. KWAŚNIEWSKI Andrzej: Katalog rubrycel i schematyzmów polskich cystersów znajdujących się w księgozbiorze podręcznym Archiwum Diecezjalnego w Kielcach (1788-1816). *Heredit. Monaster.* Vol. 1: 2012 s. 189-205

242. SŁOŃ Elżbieta: Książki religijno-teologiczne w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Witolda Gombrowicza w Kielcach a obecność tej samej literatury w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach: analiza porównawcza. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 2 s. 63-72, tab., Sum.

243. SŁOŃ Elżbieta: Obecność książek Jana XXIII i o Janie XXIII w bibliotekach kieleckich. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 253-257

244. SŁOŃ Elżbieta: W „małej ojczyźnie” – książki o Kielcach w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach. *Fides* R. 21: 2015 nr 2 s. 163-170, il., Sum.

Kijów

245. ZEKERA Iryna: Biblioteki klasztorów kijowskich z zbiorach Oddziału Kolekcji Bibliotecznych i Historycznych Narodowej Biblioteki Ukrainy im. W.I. Wernadskiego. *Z Bad. Książ. Księg. Hist.* T. 7/8: 2013/2014 s. 319-328

Kolbuszowa

246. PRZYWARA Agnieszka: Egzemplarz „Statutów gnieźnieńskich” Jana Łaskiego odnaleziony w zbiorach parafii kolegiackiej Wszystkich Świętych w Kolbuszowej – opracowanie bibliologiczne. *Rocz. Kolbusz.* 2011 nr 11 s. 107-119, Sum.

Kolonia

247. GĘBOŁYŚ Zdzisław: Biblioteka Arcybiskupia i Katedralna w Kolonii (Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibliothek Köln). *Fides* [R. 20]: 2014 nr 2 s. 17-26, il., Sum.

Koło

248. SITNIK Aleksander Krzysztof: Księgozbiór klasztoru oo. Bernardynów w Kole nad Wartą (II połowa XV – I połowa XX wieku). W: Królewskie miasto Koło: studia w 650. rocznicę lokacji miasta / pod red. Izabeli Skierskiej. Koło 2012 s. 215-234

Koprzywnica

249. BYLINOWA Elżbieta: Pocysterskie księgozbiory z Koprzywnicy, Sulejowa i Wąchocka w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. W: Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie. T. 3. Źródła. Skutki kasat XVIII i XIX w. Kasata w latach 1954-1956 / pod red. Marka Derwicha. Wrocław 2014 Wrocław. Tow. Miłośn. Hist. 8° ss. 520, tab., il., Sum. (*Opera ad Historiam Monasticam Spectantiam* seria 1, Colloquia 8/III). s. 185-203, Sum.

Toż. T. 4. Dokumentacja / pod red. Marka Derwicha. Wrocław 2014 ss. 560, il., mapa, Sum.

M.in.: Bylinowa Elżbieta: Pocysterskie księgozbiory z Koprzywnicy, Sulejowa i Wąchocka w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie s. 61-66

Koszalin

250. FLORIANOWICZ Magdalena: Zbiór starych druków w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 81-102, il., tab., Sum.

251. FLORIANOWICZ Magdalena, ZIELONKA Monika: Działalność i organizacja Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie na przestrzeni trzydziestu lat istnienia. *Fides*. [R. 18]: 2012 nr 2 s. 59-73, il.

252. FLORIANOWICZ Magdalena, ZIELONKA Monika: Publikacje Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie. *Fides R.* 21: 2015 nr 2 s. 199-206, il.

Kórnik

253. POTOCKA Małgorzata: Wstępne sprawozdanie z prac nad dziedzictwem poklasztornym w zbiorach Biblioteki Kórnickiej. *Heredi. Monaster.* Vol. 1: 2012 s. 431

Kraków

254. CIESIELSKA Agnieszka, WAWRZYNIAK-ŁUKASZEWICZ Katarzyna: O ratowaniu „Vita Christii” Ludolfa z Saksonii z Biblioteki Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie. Cz. A. *Fides* [R. 17]: 2011 nr 1/2 s. 42-53, il.

255. CHOMKO Dorota: Uroczystość „Promieniowanie świętości”: odsłonięcie i poświęcenie portretu św. Jana Pawła II w Bibliotece Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (Kraków, 28 maja 2014 roku). *Fides R.* 21: 2015 nr 2 s. 237-238

256. CZAPNIK Wojciech, INGARDEN Krzysztof: Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego w Krakowie. *Architektura* 2011 nr 7 s. 50-57, il. Toż. Kraków 2010, CD

Toż. <http://upjp2.edu.pl/strona/xwgee812v4>, 11.07.2012

257. DAMULEWICZ Izabela: Interwencyjna dezynsekcja księgozbioru oo. kamedułów na Bielanych w Krakowie przy użyciu dwutlenku węgla. *Notes Konser.* [T.] 14: 2011 s. 116-122, il., Sum.

258. FLUDA-KROKOS Agnieszka: „Catalogus librorum” – biblioteka karmelitów bosych w Krakowie w świetle rękopiśmiennego katalogu z roku 1702. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 103: 2015 s. 67-73, il., wykr., Sum.

259. GÓRSKA Dorota: Szkolenia biblioteczne dla studentów Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. *Fides R.* 21: 2015 nr 2 s. 19-36, il., wykr., Sum.

260. GRUDAK Danuta: Bliżej dziedzictwa świętego Patrona – wydarzenia naukowe i kulturalne w Bibliotece Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. *Fides R.* 21: 2015 nr 2 s. 195-198

261. GURDAK Danuta: Konferencja naukowa w Bibliotece UPJPII „Dziedzictwo Jana Pawła II w bibliotekach i archiwach krajowych i zagranicznych” (Kraków, 4 listopada 2014 roku). *Fides R.* 21: 2015 nr 2 s. 242-247

262. INGARDEN Krzysztof: Falujący horyzont. Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. *Świat Architektury* 2011 nr 9 s. 66-73

263. KACZMAREK Janusz: Wdrożenie zintegrowanego systemu informatycznego dla bibliotek Koha w Bibliotece Kolegium Filozoficzno-Teologicznego oo. Dominikanów w Krakowie. *Fides* [R. 17]: 2011 nr 1/2 s. 25-30

264. KATALOG rękopisów bibliotecznych ze zbiorów Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie. Cz. 1. Sygnatury 1-400 / oprac. Anna Markiewicz. Kraków 2013 Wydaw. Esprit 8° ss. 338 (*Studia i Źródła Dominikańskiego Instytutu Historycznego w Krakowie* 12)

265. KĘDER Wojciech: Biblioteka opactwa Cystersów w Mogile – Krakowie w XVII wieku. *Rocz. Bibliol. Prasozn.* T. 4: 2012 z. 1 s. 13-27, Sum.

266. KUŹMINA Dariusz, HABUDA Małgorzata: Biblioteka oo. Dominikanów w Krakowie. W: Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku / pod red. Haliny Kosętki, Grażyny Wrony, Grzegorza Niecia. Kraków T. 10: 2011 s. 389-399

267. NAGIEŃ Magdalena: Księgozbiór red. Jerzego Turowicza w Bibliotece Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 1 s. 103-114, il.

268. OGIERMAN Leonard: Renowacja i konserwacja Biblioteki Ojców Paulinów na Skałce w Krakowie: nowa funkcja i zakres oddziaływania. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 103-110, il., Sum.

269. PARTYKA Jacek: Disiectarum bibliothecarum membra. Pozostałości polskich księgozbiorów kamedulskich z klasztoru w Bieńszewie: droga do Biblioteki Jagiellońskiej. *Heredi. Monaster.* Vol. 4: 2014 s. 197-204, Sum.

270. PARTYKA Jacek: Księgozbiór z Bielán w Bibliotece Jagiellońskiej. Zabezpieczenie i konserwacja, zasób, udostępnianie. Komunikat o stanie opracowania – czerwiec 2011. *Fol. Hist. Crac.* Vol. 17: 2011 s. 259-271

Kamedułów

271. PAWŁOWSKI Piotr: Ludolf z Saksonii i jego „Vita Christii” w edycji z 1945 roku ze zbiorów Biblioteki Zgromadzenia Księża Misjonarzy na Stradomiu w Krakowie. Cz. B. *Fides* [R. 17]: 2011 nr 1/2 s. 54-63, il.

272. PŁASZCZYŃSKA-HERMAN Katarzyna: Nieznane książki króla Zygmunta Augusta w Bibliotece Zgromadzenia Księży Misjonarzy na Stradomiu. *Biul. Bibl. Jagiell.* R. 36: 2013 s. 71-81

273. REBECH Danuta, WÓJTOWICZ-KOWALSKA Marta: Formy promocji w Bibliotece Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 2 s. 25-44, il., wykr.

274. SOCHA Klaudia: Między katalogowaniem a digitalizacją: projekt bazy starodruków z Biblioteki Księży Misjonarzy na Stradomiu w Krakowie. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 2 s. 109-114

275. SZCZĘCH Władysław: Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. *Forum Bibl. Med.* [R. 4]: 2011 nr 2 s. 95-117, il., portr., bibliogr.

276. SZULC Alicja: Kodeks magistra Hieronima Szwarcza: przyczynek do dziejów najstarszego księgozbioru bernardynów w Krakowie. *Biblioteka* 2014 nr 18 s. 219-234, il., Sum.

277. UMIŃSKI Waław: Nieznane woluminy z Biblioteki Zygmunta Augusta w księgozbiornie misjonarskim. *Bibl. Nostra* 2014 nr 4 s. 130-135, bibliogr., Sum.

278. UMIŃSKI Waław: Zabytkowe oprawy w Bibliotece Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie w świetle wystaw. *Fides* R. 21: 2015 nr 2 s. 3-18, il., Sum.

279. WÓJTOWICZ-KOWALSKA Marta, REBECH Danuta: Wykorzystanie technologii RFID do zabezpieczenia zbiorów w wolnym dostępie w Bibliotece Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. *Forum Bibl. Med.* [R. 6]: 2013 nr 2 s. 419-438, il.

280. ZAPRASZAMY do Biblioteki UPJPII! *Vita Acad.* 2011 nr 5 s. 14-15, il.

Krzeszów

281. KOWALSKA Anna: Biblioteka klasztoru Panien Benedyktyniek Łacińskich w Krzeszowie w latach 1946-2000. *Saec. Christ.* R. 20: 2013 s. 233-249, Sum.

282. SKARBIEC piśmiennictwa diecezji legnickiej. Biblioteka im. Jana Pawła II Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Legnickiej / pod red. Waław W. Szetelnickiego, wsp. Bogusław Drożdż. Legnica 2012 WSD Diec. Legn. s. 5, 80 nlb., il.

Biblioteka opactwa Sióstr Benedyktyniek w Krzeszowie

Książ Wielki

283. FLUDA-KROKOS Agnieszka: Sprawozdanie z prac nad inwentaryzacją i opracowaniem pozostałości po księgozbiorze oraz dokumentacji pokasacyjnej z klasztoru Augustianów Eremitów w Książu Wielkim znajdujących się w zakrystii miejscowego kościoła parafialnego. *Heredi. Monast.* Vol. 1: 2012 s. 442-447, Sum.

284. FLUDA-KROKOS Agnieszka: Sprawozdanie z zakończenia prac nad dokumentacją i inwentaryzacją druków i archiwaliów pochodzących w części z dawnego klasztoru Augustianów Eremitów w Książu Wielkim, znajdujących się w zakrystii miejscowego kościoła parafialnego. *Heredi. Monaster.* Vol. 3: 2013 s. 513-516

Lelów

285. JAMIOŁ Piotr: Biblioteki parafialne dekanatów krakowskich: Lelów i Wolbrom, w XVIII wieku. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 98: 2012 s. 121-148, tab., Sum.

Leszno

286. BARTKOWIAK-NABZDYJAK Ewa: Księgozbiór kościoła Świętego Krzyża w Lesznie w zbiorach Biblioteki Kórnickiej. W: Biblioteki Leszna. Historia i współczesność. Materiały z konferencji w dniu 9 grudnia 2009 roku / pod red. Janiny Małgorzaty Halec. Cz. 2. Leszno 2011 s. 83-85

Lidzbark

287. GARWOLIŃSKI Tomasz: Biblioteka Biskupów Warmińskich w Lidzbarku: zarys dziejów. *Fides R.* 21: 2015 nr 1 s. 53-66, il., Sum.

Lubartów

288. WOLAŃSKI Filip: Biblioteka klasztoru Braci Mniejszych Kapucynów w Lubartowie w XVIII wieku w świetle spisu ksiąg z roku 1766. *Stud. Źródł.* T. 49: 2011 s. 155-164, Sum.

Lublin

289. BURCZAK Krzysztof: Manuskrypt „Dekretu Gracjana” Ms. 1 z Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. W: *Vir Ecclesiae deditus*: księga dla uczczenia księstwa profesora Edwarda Góreckiego / pod red. Waldemara Irka. Wrocław 2011 s. 59-67

290. CHOMENTOWSKA Edyta: Katalog rubrycel i schematyzmów zakonów męskich i żeńskich z obszaru historycznych ziem Rzeczypospolitej za lata 1690-2008 w zbiorze Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. *Arch. Bibl. Muz. Kośc. T. 100*: 2012 s. 55-179

Errata ważniejszych omyłek w tekście. *Arch. Bibl. Muz. Kośc. T. 101*: 2014 s. 383-384

291. HAMRYSZCZAK Artur: Bericht über das Symposium „Kirchliche Bibliotheksbestände. Das Erbe der Vergangenheit und die Herausforderungen unserer Zeit”. Lublin, 24. September 2008. *Arch. Bibl. Muz. Kośc. T. 91*: 2009 s. 99-102

292. MODLIŃSKA-PIEKARZ Angelika: Informator o zbiorze rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. *Arch. Bibl. Muz. Kośc. T. 96*: 2011 s. 57-74, Sum.

293. MODLIŃSKA-PIEKARZ Angelika: Najstarsze dokumenty pergaminowe (XIV-XVII wieku) w zbiorach rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. *Arch. Bibl. Muz. Kośc. T. 95*: 2011 s. 157-185, bibliogr.

294. MODLIŃSKA-PIEKARZ Angelika: Nowy katalog dokumentów i listów Biblioteki Uniwersyteckiej [KUL]. Lublin 2012. Wydaw. KUL 172, il., Sum.

295. MODLIŃSKA-PIEKARZ Angelika: Sekcja Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego – historia i współczesność. *Bibl. Nostra* 2015 nr 3 s. 45-61, il., portr., bibliogr., Sum.

296. MODLIŃSKA-PIEKARZ Angelika: Zbiory rękopiśmienne Biblioteki Uniwersyteckiej KUL jako przedmiot badań naukowych. W: Zbiory specjalne w bibliotekach polskich: problematyka badawcza i organizacyjna / pod red. Agnieszki Borysowskiej. Szczecin 2015 s. 20-36

297. NOWAKOWSKA Monika, PAWŁOWSKA Anna: Biblioteka Instytutu Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. *Arch. Bibl. Muz. Kośc. T. 104*: 2015 s. 225-236

298. SKRZYNIARZ Ryszard: Akademicki Lublin w biografiach – przedsięwzięcie podjęte z okazji rocznic powstania lubelskich uczelni. *Arch. Bibl. Muz. Kośc. T. 103*: 2015 s. 427

299. ZASEMPA Joanna: Wystawa w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL „Benedyktowi XVI w hołdzie” 1 III – 4 IV 2013 r. *Arch. Bibl. Muz. Kośc. T. 99*: 2013 s. 393-395

300. ZEZUŁA Barbara: Sprawy polskie z perspektywy Krakowa i Paryża. Korespondencja Tadeusza Turkowskiego z Zygmuntem Lubicz-Zaleskim w zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki KUL. W: Lublin a książka. Cz. 2. Centrum i peryferie / pod red. Antoniego Krawczyka. Lublin 2011 s. 59-82

301. ZEZUŁA Barbara: 95-lecie Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie. *Forum Bibl. Med.* R. 7: 2014 nr 1 s. 286-311, il.

Łekno

302. ŁUKASZEWSKI Jakub: Odnalezienie fragmenty najstarszego kodeksu rękopiśmiennego z klasztoru Cystersów w Łeknie-Wągrowcu. *Biblioteka* 2015 nr 19 s. 31-45, il. bibliogr., Sum.

Zasoby Biblioteki Katedralnej i Seminaryjnej Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie

Łowicz

303. KOZŁOWSKI Tadeusz, SITNIK Aleksander Krzysztof: Bernardyni łowiccy: historia klasztoru i kościoła pw. św. Bartłomieja Apostoła w Łowiczu (1469-1886). Kalwaria Zebrzydowska 2015

M.in. Biblioteka, o. Rafał Murowicz OFM

304. STOLARCZYK Tomasz: Księgi teologiczne i zbiory kazań w staropolskiej bibliotece dominikanów w Łowiczu. *Rocz. Łow.* T. 9: 2012 s. 161-169

Malbork

305. SIUCIAK Aleksandra: Badania nad dawnymi księgozbiorami zamku malborskiego. W: *Studia z dziejów książki, prasy i bibliotek: stan badań za lata 2010-2013: praca zbiorowa* / pod red. Zdzisława Kropidłowskiego, Dariusza Spychały. Bydgoszcz 2014 s. 127-149, il., bibliogr., Sum.

Nag Hammadi

306. NOWAK Dominik: Recepcja postaci Jana Chrzciciela w pismach biblioteki z Nag Hammadi. *Scripta Bibl. Orient.* [T.] 3: 2011 s. 235-250, Sum.

Neapol

307. TROMBETTA Vincenzo: Libri e biblioteche della Compagnia di Gesù a Napoli dalle origini all'Unità d'Italia. *Heredi. Monaster.* Vol. 4: 2014 s. 127-160, Streszcz.

Niepokalanów

308. KRYSIK Iwona: Biblioteka Instytutu Maryjno-Kolbiańskiego „Kolbianum” w Niepokalanowie. *Fides R.* 21: 2015 nr 2 s. 61-72, Sum.

Nysa

309. WERSZLER Rafał: Dzieje biblioteki jezuickiej w Nysie. Jej wystrój i wyposażenie. W: *Silesia Jesuitica. Kultura i sztuka zakonu jezuitów na Śląsku i w hrabstwie kłodzkim 1580-1776. Materiały konferencji naukowej zorganizowanej przez Oddział Wrocławski Stowarzyszenia Historyków Sztuki (Wrocław, 6-8 X 2011) dedykowane pamięci Profesora Henryka Dziurli / pod red. Dariusza Galewskiego i Anny Jezierskiej.* Wrocław 2012 s. 287-296, il., Sum.

Obrze

310. ZAJĄC Paweł: Dorobek kulturalny cystersów obrzańskich przy końcu XVIII wieku oraz cysterskie archiwalia, rękopisy i druki zachowane w klasztorze w Obrze. *Ecclesia T.* 7: 2012 s. 83-104
Starodruki

Olsztyn

311. GARWOLIŃSKI Tomasz: Charakterystyka zbioru druków z XVI wieku Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 102: 2014 s. 45-65, il., Sum.

312. GARWOLIŃSKI Tomasz: Dawny widok na Europę. „Cosmographia” Klaudiusza Ptolemeusza w zbiorach Biblioteki WSDMW „Hosianum” w Olsztynie. *Bibl. Warm. Maz.* 2014 nr 1/2 s. 24-26

313. GARWOLIŃSKI Tomasz: Księgi liturgiczne z XV-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie. Przyczynek do badań nad tradycją liturgiczną na Warmii. *Fides [R. 20]:* 2014 nr 2 s. 27-42, il., Sum.

314. GARWOLIŃSKI Tomasz: Piękno druków z XVI wieku na przykładzie zabytkowego księgozbioru Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie w świetle wystąpień na sesji naukowej. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 1 s. 15-24, il., Sum.

315. GARWOLIŃSKI Tomasz: Powojenne dzieje Biblioteki Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie. W: Cor Dioecesis. 450 lat Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” (1565-2015) / pod red. Andrzeja Kopiczki i Pawła Rabczyńskiego. Olsztyn 2015 s. 471-502

316. GARWOLIŃSKI Tomasz: Św[ięty] Mikołaj w drukach z XV i XVI wieku Biblioteki „Hosianum” w Olsztynie. W: Św[ięty] Mikołaj, biskup Myry, w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna / pod red. Katarzyny Parzych-Blakiewicz. Olsztyn 2014 s. 137-148

317. GARWOLIŃSKI Tomasz: Święta Maria Magdalena w drukach z XV i XVI wieku Biblioteki „Hosianum” w Olsztynie. W: Św[ięta] Maria Magdalena w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna / pod red. Jacka Jezierskiego, Katarzyny Parzych-Blakiewicz, Pawła Rabczyńskiego. Olsztyn 2015, s. 51-72

318. GARWOLIŃSKI Tomasz: Wspólne dziedzictwo. Ekslibrisy i inne znaki własnościowe za zbiorów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 1 s. 31-44, il., Sum.

319. KOPICZKO Andrzej: Konfiskata książek w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie w 1960 roku. *Kom. Mazur. Warm.* [R. 53]: 2009 nr 3 s. 351-374, Zsfg

Toż. *Warm. Wiad. Archidiec.* R. 65: 2010 s. 63-94

320. WOJTKOWSKI Julian: Katalog druków XVI wieku Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie. Lublin 2012 Tow. Nauk. KUL Jana Pawła II 4° ss. 928, il. (*Źródła i Monografie* 391)

321. WOJTKOWSKI Julian: Prace nad katalogiem druków XVI wieku Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 1 s. 25-30, il., Sum.

322. WOJTKOWSKI Julian: Święty Józef w ślepych wyłokach druków XVI wieku biblioteki WSDMW „Hosianum” w Olsztynie. W: Św[ięty] Józef w wierze, kulcie, teologii i sztuce: perspektywa regularna i uniwersalna / pod red. Jacka Jezierskiego, Katarzyny Parzych-Blakiewicz, Pawła Rybczyńskiego. Olsztyn 2012 s. 11-14

Opole

323. GRABIŃSKA Urszula: Powstanie i rozwój Biblioteki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 2 s. 39-57

324. MATWIEJCZUK Wanda: Droga do powstania Biblioteki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 1 s. 115-119

325. SMENTEK Bożena: Kolekcje muzyczne w Bibliotece Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 2 s. 51-62, il., Sum.

Ostróg

326. CIBOROWSKA-RYMAROWICZ Irena O.: Druki medyczne i botaniczne w księgozbiorze kolegium jezuitów w Ostrogu. *Heredi. Monaster*. Vol. 4: 2014 s. 161-171, Sum.

Pelplin

327. TONDEL Janusz: Inkunabuły w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie. [Toruń – Pelplin]: Wydaw. Naukowe UMK, Wydaw. Bernardinum, 2007 ss. 619, il., tabl.

Rec.: Strutyńska Maria, *Rocz. Bibl. Nar.* [R.] 41: 2011 s. 341-348

Pilzno

328. MARSZAŁSKA Jolanta Małgorzata: Historyczny księgozbiór dawnej biblioteki parafialnej w Pilźnie. Zarys dziejów i stan obecny. W: Dzieje miasta Pilzna. T. 2. Pilzno. Archeologia – kultura – społeczeństwo / pod red. Bogdana Stanaszka. Pilzno 2014 s. 25-42

Płock

329. GRACZYK Waldemar: Książka XV-wieczna w obecnym zasobie Biblioteki WSD w Płocku. *Saec. Christ.* R. 22: 2015

330. HEROD Patrycja E.: Skryptorium katedralne płockie do XIV wieku. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 99: 2013 s. 29-42, Sum.

331. MARSZAŁSKA Jolanta Małgorzata: Inwentarz z ksiąg z 1777 roku jako źródło do badań nad formacją intelektualną i duchową alumnów Seminarium Duchownego w Płocku. *Nasza Przyszł.* T. 117: 2012 s. 77-89

Poznań

332. IWAŃSKA-CIEŚLIK Bernadeta: Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Losy i znaczenie dziedzictwa po klasztorach skasowanych w Wielkopolsce pod rządami pruskimi (do 1871 r.)”. Poznań, 4-7 kwietnia 2013 r. *Tor. Stud. Bibliol.* Vol. 6: 2013 nr 2 s. 213-218

Praga

333. LINKA Jan: Polonika czeskie doby renesansu, baroku i oświecenia w Bibliotece Premonstratensów na Strahovie (Praga). Katalog. Oprac. / red. nauk. Maria Juda. Warszawa 2011

Rec.: Nowicka-Struska Anna, Kowalczuk Urszula, *Odrodz. Reform. Pol.* T. 56: 2012 s. 243-260

Preszów

334. LUBOJAŃSKA Eliza, OLSZOWY Ewa: Z wizytą we wschodniej Słowacji: wyjazd szkoleniowy do Preszowa w ramach programu Erasmus. *Fides R.* 21: 2015 nr 1 s. 229-238, il.

M.in. o bibliotekach: Wydziału Teologii Prawosławnej i Wydziału Teologii Grekokatolickiej oraz Seminarium Prawosławnego

Przemyśl

335. DZIK Janina: Nieznane dwa wizerunki maryjne oraz widok Lwowa z biblioteki klasztoru Reformatów przy kościele św. Antoniego Padewskiego w Przemyślu. *Heredi. Monaster.* Vol. 3: 2013 s. 219-230, Sum.

336. KASZLEJ Andrzej: Inwentarz rękopisów Biblioteki Kapituły Grekokatolickiej w Przemyślu. Oprac., wykorzystano hasła sporządzone przez Agnieszkę Fabiańską [i in.]. Warszawa 2011 BN ss. 334, nlb. 1, tabl. 32, il (*Inwentarze Rękopisów Biblioteki Narodowej* 2)

Przeworsk

337. FLUDA-KROKOS Agnieszka: Dzieje biblioteki klasztornej oo. bernardynów w Przeworsku – wstęp do badań. W: 550 lat obecności oo. bernardynów w Przeworsku (1965-2015) / pod red. Marceliego Ryszarda Gęśli, Aleksandra Krzysztofa Sitnika. Kalwaria Zebrzydowska 2015 s. 259-285

338. FLUDA-KROKOS Agnieszka: Starodruki z biblioteki klasztornej bernardynów w Przeworsku w zbiorach Biblioteki XX. Czar-toryskich w Krakowie. *Heredi. Monaster*. Vol. 1: 2012 s. 173-187

Różanystok

399. ZIMNOCH Katarzyna: Historyczna biblioteka dominikańska w Różanymstoku w świetle dziewiętnastowiecznych źródeł inwentar-zowych – język i proveniencja wydawnicza księgozbioru. *Stud. Podl*. T. 21: 2013 s. 127-147

Rudy

340. WOLNIK Franciszek: Biblioteka i księgozbiór cystersów z Rud. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 1 s. 3-26, tab.

Rytwiany

341. BOCK Katarzyna, MATUSZYK Mateusz: Sprawozdanie z kon-ferencji naukowej „Losy klasztorów i zbiorów poklasztornych w okresie represji i po upadku powstania listopadowego w 1831 r.”, Rytwiany, 12-15 VII 2012 r. *Heredi. Monaster*. Vol. 1: 2012 s. 378-380, Sum.

Rzeszów

342. DEC Bogusław: Biblioteka Instytutu Teologiczno-Pastoralne-go i Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie. *Fides* R. 21: 2015 nr 2 s. 47-60, il., Sum.

343. PRZYWARA Agnieszka: Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie: dwadzieścia lat istnienia. *Res. Sacra* [R.] 18-20: 2011-2013 s. 403-414

344. PRZYWARA Agnieszka: Starodruki w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie. Zarys problematyki. Rzeszów – Kolbuszowa 2012 Miejs. Pow. Bibl. Publ. 8° ss. 106, il.

(*Biblioteka Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pała II 22*)

Sandomierz

345. KONSERWACJA, digitalizacja i udostępnianie kolekcji starych druków opatrzonych superekslibrisami ze zbiorów Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu. Sandomierz 2013 Bibl. Dec. 8° ss. 64, il.

346. KOPEĆ Monika: Działania zmierzające do usprawnienia Cyfrowej Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 2 s. 143-149, il., wykr.

347. KOPEĆ Monika: Konserwacja całkowita na przykładzie dwóch woluminów z Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 1 s. 125-136, il.

348. KOPEĆ Monika, REJMAN Dorota: Sprawozdanie z drugiego i trzeciego etapu prac inwentaryzacyjnych druków z bibliotek klasztornych znajdujących się w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu. *Heredi. Monaster. Vol. 3*: 2013 s. 495-498

349. KOPEĆ Monika, REJMAN Dorota: Zespół Akta Seminarium Duchownego w Sandomierzu 1818-1980 w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 1 s. 41-88

350. MOSKAL Tomasz: Książka w kulturze sandomierskiego środowiska kolegiackiego do 1818 roku. Lublin 2013 Wydaw. KUL ss. 342, il., tab., bibliogr., Sum.

Rec.: Piętkowski Piotr, *Heredi. Monaster. Vol. 3*: 2013 s. 398

351. MOSKAL Tomasz: Książki z superekslibrisami biskupów polskich okresu przedrozbiorowego w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu. W: *Artem historicam aliis tradere. Księga pamiątkowa ku czci księdza profesora Anzelma Weissa / pod red. Włodzimierza Bielaka, Jarosława Marczewskiego, Tomasza Moskała*. Lublin 2011 s. 193-204

352. REJMAN Dorota: Jak pomóc książce? Konserwacja zachowawcza i tradycyjna zbiorów Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 1 s. 137-158, il.

353. REJMAN Dorota: Promocja realizacji projektu: Konserwacja, digitalizacja i udostępnianie kolekcji starych druków opatrzonych superekslibrisami ze zbiorów Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 2 s. 43-50, il., Sum.

354. REJMAN Dorota: Ratowanie zabytkowego księgozbioru Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 2 s. 151-158, il.

355. REJMAN Dorota, KOPEĆ Monika: Sprawozdanie końcowe z prac inwentaryzacyjnych druków z bibliotek klasztornych znajdujących się w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu. Etapy od czwartego do ósmego: 1 V 2013 – 31 V 2014 r. *Heredi. Monaster*. Vol. 4: 2014 s. 493-504

356. REJMAN Dorota, KOPEĆ Monika: Sprawozdanie z kwerendy w Archiwum Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu w dniach 1 V – 30 X 2014 r. *Heredi. Monaster*. Vol. 5: 2014 s. 486-491

357. REJMAN Dorota, KOPEĆ Monika: Sprawozdanie z pierwszego etapu prac inwentaryzacyjnych druków z bibliotek klasztornych znajdujących się w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu. *Heredi. Monaster*. Vol. 2: 2013 s. 529-533

358. ROSOWSKI Witalij: Sprawozdanie z konferencji naukowej „Losy i znaczenie dziedzictwa kulturowego po klasztorach skasowanych na ziemiach zaboru rosyjskiego w latach 1864-1905. W 150. rocznicę wielkiej kasaty klasztorów dokonanej w 1864 r.” *Heredi. Monaster*. Vol. 5: 2014 s. 444-447

359. Sanctimonialis autem femina: Magnificat: motety i pieśni na dwa chóry żeńskie z rękopisu L 1643 Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu / [oprac. i wstęp Magdalena Walter-Mazur]. Sandomierz 2012 Bibl. Dec. 8° ss. 206

Rec.: Derwich Marek, *Heredi. Monaster*. Vol. 2: 2013 s. 415

360. SZUKIEL Piotr: Konferencja naukowa „Kultura rękopiśmiennej Polski wieków średnich. Skryptoria i kancelarie kościelne”, Warszawa, 22-23 V 2012 r. *Heredi. Monaster*. Vol. 1: 2012 s. 341-342

361. WALTER-MAZUR Magdalena: Poklasztorne rękopisy XVIII-wiecznej muzyki wokalnoinstrumentalnej i instrumentalnej w zbiorach Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu. Sprawozdanie z cyklu kwerend: 16-18 I, 15-19 IV, 3-7 VI i 18-22 XI 2013 r. *Heredi. Monaster*. Vol. 3: 2013 s. 469-484

Sąsiadowice

362. FRANCZYK-CEGŁA Agnieszka: Fragmenty księgozbioru klasztoru Karmelitów w Sąsiadowicach w zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. *Heredi. Monaster* Vol. 6: 2015 s. 251-290

Sieradz

363. STOLARCZYK Tomasz: Biblioteka Konwentu Braci Kaznodziejów w Sieradzu w XVI-XVIII wieku. *Na Sieradzkich Szlakach* R. 30: 2015 nr 1 s. 19-21

Stams

364. ROLAND Martin: Iluminowane manuskrypty w Internecie. Inwentarz rękopisów opactwa Cystersów w Stams w Tyrolu (Austria). *Z Bad. Książ. Księg. Hist.* T. 6: 2012 s. 189-200

Staniątka

365. DUDZIAK-KOWALSKA Małgorzata, JANCZAK Barbara: Biblioteka Opactwa św. Wojciecha Mniszek Benedyktynów w Staniątkach. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 103: 2015 s. 39-60, il., Sum.

Strängnäs

366. JUDA Maria, TEODOROWICZ-HELLMANN Maria, współpr. Ragnhild Lundgren: Polonica w Bibliotece Katedralnej w Strängnäs. The Polonica in the Library of Strängnäs Cathedral. Stockholm 2011 Stockholm University, Department of Slavic Languages and Literatures ss. 116, nlb. 8 (*Stockholm Slavic Papers* 17)

Rec.: Maruszak Elżbieta, *Z Bad. Książ. Księg. Hist.* T. 6: 2013 s. 329-330

Supraśl

367. KIEREJCZUK Elżbieta: Zachowane manuskrypty ze zbiorów szesnastowiecznej Biblioteki Monasterium Supraskiego. *Latop. Akad. Supr.* T. 4: 2013 s. 123-134

368. MIRONOWICZ Antoni: Biblioteka monasteru supraskiego w XVI wieku. *Białor. Zesz. Hist.* 2011 [z.] 36 s. 5-22, Zmest, Sum.

369. MIRONOWICZ Antoni: Rękopisy supraskie w zbiorach krajowych i obcych. Oprac. Białystok 2014 Wydaw. i Drukarnia Libra ss. 391

Rec.: Kaszlej Andrzej, *Rocz. Bibl. Nar.* R. 45: 2014 s. 273-280

Szadek

370. RULKA Kazimierz: Biblioteka kościoła parafialnego w Szadku w drugiej połowie XVIII w. *Biul. Szadek.* T. 11: 2011 s. 61-73, Sum.

Szczecin

371. WALUŚ Justyna: Księgozbiór Biblioteki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego. *Fides* [R. 18]: 2012 nr 1 s. 19-28

Szczyrzyc

372. MARSZALSKA Jolanta M[ałgorzata]: Darowizny, legaty testamentowe i inne sposoby nabywania ksiąg do biblioteki cystersów w Szczyrzycu w okresie staropolskim. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 103: 2015 s. 179-197, Sum.

373. MARSZALSKA Jolanta Małgorzata: Francuska proveniencja najstarszego antyfonarza szczyrzyckiego „De tempore” z przełomu XII i XIII wieku. W: Dziedzictwo kulturowe cystersów / pod red. Ewy Łużyńskiej, Anny Galar. Wrocław 2014 s. 111-118

374. MARSZALSKA Jolanta M[ałgorzata]: Inwentarze ksiąg biblioteki cystersów w Szczyrzycu do końca XIX wieku. *Saec. Christ.* R. 22: 2015

375. MIREK Małgorzata: Zabytki piśmiennictwa oo. cystersów ze Szczyrzycy. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 100: 2013 s. 285-299

Świdnica

376. CZUCZKO Jolanta, JUTRZENKA-SUPRYN Dorota, OSZCZANOWSKI Piotr: Wyjątkowe księgi w wyjątkowym miejscu: konserwacja-restauracja Biblii luteranckich z kościoła Pokoju w Świdnicy. *Notes Konser.* [T.] 16: 2014 s. 100-113, il. Sum.

M.in. biblioteki zborów protestanckich

377. LEC Zdzisław: Charakterystyka zewnętrzna rękopisów i inkunabułów należących do biblioteki jezuitów w Świdnicy Śląskiej w latach 1629-1776. W: Ad imaginem Tuam: księga jubileuszowa dla uczczenia arcybiskupa Mariana Gołębiewskiego / pod red. Waldemara Irka. Wrocław 2012 s. 457-465

378. LEC Zdzisław: Formowanie i rozwój biblioteki jezuitów w Świdnicy Śląskiej w latach 1629-1776 w świetle ówczesnych przepisów Towarzystwa Jezusowego. Losy biblioteki po kasacie Towarzystwa Jezusowego na Śląsku. W: *Servus sanctae Hedvigis fidelis*. Księga dedykowana księdzu Antoniemu Kiełbasie SDS / pod red. Józefa Swastka, Michała Pieki. Wrocław 2011 s. 225-235

379. LEC Zdzisław: Zagadnienie czytelnictwa książek należących do biblioteki jezuitów w Świdnicy Śląskiej w latach 1629-1776. W: *Hereditatis custos: księga dla uczczenia księdza profesora Józefa Patera / pod red. Andrzeja Tomki*. Wrocław 2014 s. 201-208

Tarnów

380. BANACH Ryszard: Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie z perspektywy historycznej. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 25-52, Sum.

381. GLEISNER Iwona: Dziedzictwo kulturowe Kościoła w Tarnowskiej Bibliotece Cyfrowej. *Fides* R. 21: 2015 nr 1 s. 141-152, il., Sum.

382. KUDROŃ Tomasz: Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie – dziedzictwo i nowa lokalizacja. *Forum Bibl. Med.* R. 7: 2014 nr 2 s. 203-217, il.

383. MARSZAŁSKA Jolanta M[ałgorzata]: Starovolsciana w zbiorach starych druków Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie *Rocz. Bibl. Nar.* R. 44: 2013 s. 303-315, Sum.

384. STELMASZCZYK Piotr: Dwa lata użytkowania systemu PROLIB w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 2 s. 103-110, Sum.

Toruń

385. SOBCZAK Anna: Graduał rkp. 7021 Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu jako przykład recepcji potrydenckiej reformy chorału gregoriańskiego w polskim obrządku liturgicznym. *Biblioteka* 2015 nr 19 s. 7-30, il. tab., bibliogr., Sum.

Z toruńskiego skryptorium benedyktynek kongregacji chełmińskiej

386. ZALEWSKA Emilia: Biblioteka Diecezjalna w Toruniu w latach 1995-2010. *Fides* R. 21: 2015 nr 2 s. 37-46, wyk., Sum.

Trzcianka

387. KLESSA Edwin: Współpraca Biblioteki Parafialnej w Trzciance z Biblioteką Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 2 s. 253-254

288. WITKOWSKA Jadwiga: Jubileusz trzydziestolecia Biblioteki Parafialnej w Trzciance. *Fides* [R. 20]: 2014 nr 1 s. 243-245

Uniów

389. LORENS Beata: Inwentarz biblioteki archimandrii bazylian-skiej w Uniowie z 1789 r. *Heredi. Monaster*. Vol. 2: 2013 s. 253-269

Warszawa

390. DZIĘCIOŁ Alina: Biblioteka kolegiaty św. Jana Chrzciciela w Warszawie w świetle nowych źródeł. *Kron. Zamk.* 2011 nr 61/62 s. 5-22, Sum.

391. GŁOWACKA Teresa: Biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – informator. Warszawa 2012 UKSW ss. 6, il.

392. HAUPTMAN-FISCHER Ewa: Muzykalia poklasztorne w Gabinecie Zbiorów Muzycznych Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie – identyfikacja i inwentaryzacja. *Heredi. Monaster*. Vol. 1: 2012 s. 438-441

393. HAUPTMAN-FISCHER Ewa, SPURGIASZ Katarzyna: Sprawozdanie z inwentaryzacji muzykaliów poklasztornych w zbiorach Gabinetu Muzycznego Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie w dniach 30 X 2012 – [31 X 2014] r. *Heredi. Monaster*. Vol. 2: 2013 s. 523-526; Vol. 3: 2013 s. 485-492; Vol. 4: 2014 s. 483-490; Vol. 5: 2014 s. 470-483

394. KOWALSKI Jakub: Protokół ze spotkania przedstawicieli bibliotek wydziałów teologicznych (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, 22 stycznia 2013 roku). *Fides* [R. 19]: 2013 nr 2 s. 184-188

395. LATAWIEC Piotr: Biblioteka Główna Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. *Forum Bibl. Med.* R. 5: 2012 nr 2 s. 137-149, il., portr., bibliogr.

396. LEPAK Roman: Katalog druków cyrylickich XVI-XVIII wieków w zbiorach biblioteki klasztoru oo. Bazylianów w Warszawie. Warszawa 2013 Wydaw. Bazyliada ss. 234 (*Bazylikańskie Studia Historyczne* 3)

Rec.: Pidłypczak-Majerowicz Maria, *Z Bad. Książ. Księg. Hist.* T. 7/8: 2013/2014 s. 369-372

397. PIETRZAK-THÉBAULT Joanna: Konferencja naukowa: „Przestrzeń klasztoru – przestrzeń kultury. Piśmiennictwo, książka, edukacja”. Warszawa, 10-12 maja 2012. *Z Bad. Książ. Księg. Hist.* T. 6: 2012 s. 331-333

398. PIETRZAK-THÉBAULT Joanna: Międzynarodowa konferencja naukowa: „Przestrzeń klasztoru – przestrzeń kultury. Piśmiennictwo, książka, edukacja”, Warszawa, 10-12 V 2012 r. *Heredi. Monaster*. Vol. 1: 2012 s. 339-341

Wieluń

399. STOLARCZYK Tomasz: Biblioteka kapituły kolegiackiej w Wieluniu w świetle inwentarza z 1766 roku. *Rocz. Wielun.* T. 11: 2011 s. 47-51, Sum.

400. STOLARCZYK Tomasz: Księgozbiór Biblioteki Kapituły Kolegiackiej w Wieluniu a księgozbiory dominikańskie w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu w XVII-XVIII wieku – podobieństwa i różnice. *Rocz. Wieluń.* T. 14: 2014 s. 163-168

Wilno

401. INWENTARZ karmelitów w Białyniczach z 1825 roku w zbiorach Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie, fond 273-263, k. 1-8. [Wyd.] Beata Gryko-Andrejuk. *Białost. Teki Hist.* T. 9: 2011 s. 253-256

402. PAWLIKOWSKA-BUTTERWICK Wioletta: Księgozbiór biblioteki katedralnej w Wilnie z końca XVI w. *Odrodz. Reform.* T. 56: 2011 s. 161-190, Sum.

403. PIETRZKIEWICZ Iwona: Zakonne Wilno: klasztory męskie: teksty – książki – biblioteki. W: Baltijos regiono istorija ir kultūra, Lietuva ir Lenkija / [red. Silva Pocyte, Andrzej Sakson i in.]. [Klaipėda] 2007 s. 185-194

Wiślica

404. KALISZUK Jerzy: Rękopisy średniowieczne kolegiaty wiślickiej w świetle inwentarzy. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 87: 2007 s. 83-106, Zsfg

405. KARDYŚ Piotr: XV-XVII-wieczne druki z dawnych księgozbiorów kapitulnego i wikariuszy znajdujące się obecnie w bibliotece bazyliki mniejszej NMP w Wiślicy oraz inwentarz biblioteki kapituły wiślickiej z 1682 roku. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 103: 2015 s. 87-104, il., Sum.

Włocławek

406. CIESIELSKA Agnieszka: Konserwacja XVII-wiecznego druku polskiego w oprawie pergaminowej z Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. *Stud. Włocł.* T. 13: 2011 s. 204-208

407. IWAŃSKA-CIEŚLIK Bernadeta: Biblioteka kapituły katedralnej we Włocławku. Bydgoszcz 2013 Wydaw. UKW ss. 396

Rec.: Gomoliszek Joanna, *Stud. Gdan.* T. 33: 2013 s. 237-239; Kropidłowski Zdzisław, *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* T. 101: 2014 s. 373-375; Tańkowski Piotr, *Fol. Bibliol.* Vol. 55/56: 2013/2014 s. 217-222

408. IWAŃSKA-CIEŚLIK Bernadeta: Księgozbiór biblioteki seminaryjnej we Włocławku w świetle katalogu z 1825 roku. Cz. 1. Inkunabuły i druki XVII-wieczne. W: *Studia z dziejów książki, prasy i bibliotek: stan badań za lata 2010-2013: praca zbiorowa / pod red. Zdzisława Kropidłowskiego, Dariusza Spychały.* Bydgoszcz 2014 s. 152-176, tab., bibliogr., Sum.

409. KAMIŃSKI Krzysztof: Remont biblioteki seminaryjnej we Włocławku. *Fides* [R. 19]: 2013 nr 2 s. 159-170

410. STOLARCZYK Tomasz: Inwentarz inkunabułów i starych druków poddominikańskich z Sieradza w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. *Forum Bibl. Med.* R. 8: 2015 nr 1 s. 141-194, bibliogr., Sum.

Wrocław

411. BOŃCZUK-DAWIDZIUK Urszula, JEZIEŃSKA Anna, WOJTYŁA Arkadiusz: Zbiory biblioteczne, archiwalne i artystyczne znajdujące się w 1811 r. w opactwie Norbertanów we Wrocławiu w świetle inwentarza i sprawozdania z postępowania kasacyjnego z „Akt Büschinga”. *Heredit. Monaster.* Vol. 4: 2014 s. 296-329, Sum.

412. GROMADZKI Jan: Iluminowane księgi liturgiczne z kościoła farnego św. Marii Magdaleny we Wrocławiu (ze szczególnym uwzględnieniem najstarszych, z około połowy XIV w.). *Rocz. Szt. Śl.* [T.] 20: 2011 s. 7-34, Zsfg

413. LEWIŃSKA Jadwiga: Sprawozdanie z seminarium „Kierunek – Biblioteka” w Bibliotece Papieskiego Wydziału Teologicznego i Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu (Wrocław, 23 października 2014 roku). *Fides* R. 21: 2015 nr 2 s. 239-241

414. MALINIAK Jarosław: Zarys dziejów biblioteki parafialnej. W: Dzieje parafii Świętej Elżbiety przy ul. Grabiszyńskiej we Wrocławiu / pod red. Rościsława Żerelika i Jarosława Maliniaka. Wrocław 2008 s. 125-131

415. MATERSKA Katarzyna: BETH (Bibliothèques Européennes de Théologie) we Wrocławiu (Wrocław, 6-10 września 2014 roku). *Fides R.* 21: 2015 nr 1 s. 227-280

416. SUTOWICZ Anna: Polska książka w rękę cysterek trzebnickich: przykład XVII-wiecznych modlitewników przechowywanych w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu. *Świd. Stud. Teol. R.* 10: 2013 nr 10 s. 353-368

417. WITCZAK Jerzy: Digitalizacja zbiorów – z doświadczeń Biblioteki Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. *Fides [R. 18]:* 2012 nr 2 s. 3-23, tab.

Indeks

Adamczyk Jerzy 79, 80	Babnis Maria 197
Adamski Stanisław 227	Bajor Agnieszka 134, 188, rec. 112
Andrysiak Ewa, red. 106	Bała Maciej, red. 107, 114
Andrzejewski Roman 122	Banach Ryszard 380
Antyfonarze 373	Barciak Antoni, red. 156
Apiecionek Magdalena 180, 181	Bartkowiak-Nabzdzyk Ewa 286
Archiwa 261, 264	Bazylianie 162, 367-369, 389, 396
„Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”	Bednarczyk Jan 52, 53, red. 8
1, 7, 11-15, 19, 20	Bednarski Damian, red. 130, 231
Archiwalia 245	Benedyktyni 145
Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie	Benedyktynki 281, 282, 365, 385
199	Bereza Kartuska 175, 176
Archiwum Diecezjalne w Kielcach 241	Bernardyni 56, 192, 195, 248, 276, 303,
Archiwum Ojców Paulinów 191	337, 338
Archiwum oo. Bonifratrów w Cieszynie	BETH 41, 104, 415
184	Beuron 177
Archiwum Polskiej Prowincji Dominika-	Białoruś 161
nów w Krakowie 264	Biał Agnieszka 189
Arcybiskupi 130, 228	Białynicze 401
Augustianie 283, 284	Białystok 178, 179
Augustyn, św. 106	Bias Hanna 81
Austria 154, 364	Biblie 234, 376

- „Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej” 99
 Bibliografie 1-3, 10, 99, 144, 188
 Biblioteka Elbląska 192
 Biblioteka Gdańska 197
 Biblioteka Jagiellońska 269
 Biblioteka Kórnicka 253, 286
 Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie 397
 Biblioteka Narodowa 108
 Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie 129
 Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu 123
 Biblioteka Śląska 233
 Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu 133, 381
 Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie 141, 392, 393
 Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu 150, 412
 Biblioteka XX. Czartoryskich w Krakowie 338
 Biblioteki cyfrowe 101, 113, 115, 150, 346
 Biblioteki diecezjalne 287; Sandomierz 345-361; Toruń 382
 Biblioteki instytucji kościelnych 144-415
 Biblioteki kapitulne 208, 399, 400; Gniezno 202; Poznań 202; Kielce 239, 240; Wiślica 405; Włocławek 120, 407
 Biblioteki katedralne 302, 398; Gniezno 125, 136, 200, 201; Kolonia 247; Płock 330; Strängnäs 362; Wilno 402
 Biblioteki kolegiackie 346 Warszawa 390; Wiślica 404, 405
 Biblioteki kościelne 3, 79
 Biblioteki parafialne 168, 180, 181, 195, 232, 246, 283-285, 370, 372, 408, 414; Pilzno 328; Trzcianka 387, 388
 Biblioteki seminariów duchownych 80, 155, 158; Białystok 178, 179; Koszalin 250-252; Kielce 242, 244; Legnica 282; Olsztyn 311-322; Pelplin 327; Płock 329, 331; Rzeszów 342-344; Sandomierz 349; Tarnów 380-384; Włocławek 406, 408-410; Wrocław 413
 Biblioteki uczelni akademickich 153, 267, 275, 279, 280, 334; Katowice – WTUŚ 208-236; Kraków – UPJPII 255, 256, 258-262, 267, 273, 275, 279, 280; Lublin – KUL 117, 289-301; Opole – WFUO 323-325; Szczecin – WTUSz 372; Warszawa – UKSW 59, 391, 394, 395; Wrocław – PWT 413, 417
 Biblioteki zakonów i zgromadzeń zakonnych – ogólne 92, 144, 146, 147, 150-152, 156, 170-172, 177, 182, 183, 211, 212, 245, 253, 347, 348, 355, 357, 358, 392, 393, 397, 398, 403; zakonów męskich: augustianów – Książ Wielki 283, 284; bazylianów 162, Supraśl 367-369, Uniów 389, Warszawa 396; benedyktynów 145; bernardynów 192, 196, 248, Łowicz 303, Kraków 276, Przeworsk 337, 338; bonifratrów 184; cystersów 205, 249, Łekno-Wągrowiec 302, Obra 310, Rudy 340, Stams 364, Szczyrzyc 372-375; dominikanów 159, 163, 166-168, 174, 193, 194, 263, 264, 266, 339, 400, 410, Łowicz 304, Sieradz 363; franciszkanów 198, Niepokalanów 308; jezuitów 138, 149, 173, Nysa 309, Ostróg 326, Świdnica 377-379; kamedułów 257, 269, 270; kapucynów 134, Lubartów 288; karmelitów 176, 397; karmelitów bosych 185-187, 259; karmelitów trzewickowych 362; kartuzów 175; Krzyżaków 305; misjonarzy 254; misjonarzy św. Wincentego à Paulo 271, 272, 274, 277, 278; norbertanów 333, 411; paulinów 188-191, Kraków-Skałka 268; reformatów – Przemyśl

- 334; zakonów żeńskich: benedyktynek – Krzeszów 1, 282; Staniątki 365; brygidek 205; cysterek – Trzebnica 416; karmelitanek bosych 148; norbertanek 207
- Biblioterapia 95
- Bielak Włodzimierz 206, red. 351
- Bielanny Krzysztof 57
- Bielińska-Gałas Ewa 196
- Bieniszew 269
- Bilczewski Józef 54
- Biografie 48-78, 298
- Biskup Radosław 124
- Biskupi 122-124, 132-136, 213, 217, 228, 235, 351
- Bochnak Władysław, red. 58
- Bock Katarzyna 341
- Bonifratrzy 184
- Bończuk-Dawidziuk Urszula 411
- Borysowska Agnieszka 208
- Botanika 326
- Bratkowski Tadeusz 145
- Broda Michał 206
- Brygidki 205
- Brześć Litewski 161
- Buchwald-Pelcowa Paulina 76
- Burczak Krzysztof 289
- Büsching Johann Gustav Gottlieb 150
- Bydgoszcz 180, 181
- Bylinowa Elżbieta 249
- Cerkiew greckokatolicka 135, 136, 160, 334, 336
- Cerkiew prawosławna 160, 334
- Cholewa Rafał 182, 183
- Chomentowska Edyta 290
- Chomiczewska Teresa 178
- Chomko Dorota 255
- Chudy Małgorzata 24, 83
- Ciborowska-Rymarowicz Irena O. 326
- Cichy Stefan 235
- Ciesielska Agnieszka 254, 406
- Ciesielski Tomasz 146
- Cieszyn 182-184
- Ciołek Erazm 123
- Clare Jan 124
- Cubrzyńska-Leonarczyk Maria 150
- Cyfrowa Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu 346
- Cysterki 416
- Cystersi 157, 197, 206, 241, 249, 265, 302, 310, 340, 372-375
- Czapnik Marianna 150
- Czapnik Wojciech 256
- Czartoryscy 334
- Czasopisma 7-20, 96, 107, 108, 209, 228
- Czerna 185-187
- Częstochowa 188-181
- Czuczko Jolanta 376
- Czyż Anna S. 140
- Czyżak Marta 124
- Damulewicz Izabela 257
- Danowska Ewa 73, 129
- Darowska Martyna 25
- Dec Bogusław 342
- Derwich Marek 146, rec. 75, 145, 150, 174, 205, 359
- Digitalizacja 107, 114, 274, 341, 353, 417
- Dola Kazimierz 134
- Dominikanie 158, 162, 165-167, 173, 263, 264, 66, 304, 339, 363, 397, 410
- Drożdż Bogusław 84
- Drukarnie 359
- Drukarstwo 200
- Družbacka Elżbieta 76
- Drzewicki Maciej 125
- Dudziak-Kowalska Małgorzata 361
- Dukwicz Dorota 76, red. 76
- Dygdała Bogusław 76
- Dygdała Jerzy 76
- Dymek Mirosława 67
- Dziedzic Małgorzata 54
- Dziedzic Stanisław 54

- Dziekoński Stanisław, red. 107, 114
 Dziecioł Alina 390
 Dzik Janina 335
 Dziurła Henryk, red. 309
 Ekslibrisy 128, 318
 Elbląg 192
 Elsner Józef 55
 Erasmus 223
 Europa 142, 150, 249, 312; Środkowa 156
 Fabiańska Agnieszka 336
 Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES 8, 24-47
 Ficek Jan 128
 „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 8, 16-18
 Figiel Martyna 119
 Fijałek Jan 129
 Filipiuk Grzegorz 86
 Florianowicz Magdalena 250-252
 Fluda-Krokos Agnieszka 258, 283, 284, 337, 338
 Franciszkanie 56, 116, 198, 308
 Franczak Radosław 136
 Franczyk-Cegła Agnieszka 362
 Frankowski Patryk 191
 Fundacje 109
 Galar Anna, red. 373
 Galewski Dariusz, red. 309
 Galia 165
 Garwoliński Tomasz 26-28, 87, 141, 287, 311-318
 Gawlik Marta 209
 Gawlina Józef 130, 217
 Gąsiorowska Patrycja 148
 Gdańsk 94, 197
 Gębołyś Zdzisław 177, 247
 Gęśła Marcel Ryszard, red. 337
 Gidle 175, 193, 194, 400
 Gigilewicz Edward, red. 195
 Gleisner Iwona 381
 Gliński Waldemar 61, red. 61, 134
 Głogów 195
 Głowacka Teresa 391
 Głubczyce 196
 Gniezno 81, 110, 125, 136, 190-201, 302; archidiec. 90
 Gołębiewski Marian 377
 Gomoliszek Joanna, rec. 407
 Górecki Edward 289
 Górniak Agnieszka 88
 Górska Dorota 259
 Grabińska Urszula 323
 Grabuńczyk Tadeusz 10
 Graczyk Waldemar 147, 185-187, 308, 329
 Grad Stanisław 61
 Graduały 196, 385
 Granby 202, 204
 Grau 94
 Grodno 202
 Grodziski Stanisław 76
 Gromadzki Jan 412
 Grudak Danuta 260, 261
 Gruszka Zbigniew 91
 Gryko-Andrejuk Beata 397
 Grzebień Ludwik 76, 149
 Gurdak Danuta 52
 Gustaw Romuald 56
 Guttmejer Karol 76
 Gwioździk Jolanta 150
 Habuda Małgorzata 266
 Halec Janina Małgorzata, red. 286
 Hamryszczak Artur 1, 7, 11-14, 21, 60, 291
 Haptaś Krzysztof 195
 Hauptman-Fischer Ewa 392, 393
 Henryków 206
 Herod Patrycja E. 330
 Hibszer Jolanta 210
 Hieronim, św. 106
 Hlond August 211

- Homiletyka 194
 Imańska Iwona 76, 151
 Imbramowice 23, 207
 Informatory 387
 Ingarden Krzysztof 256, 262
 Inkunabuły 132, 292, 311, 320, 321, 327, 377, 396, 405, 408, 410
 Introligatorstwo 132, 133, 200
 Inwentarze 159, 162, 168, 205, 288, 331, 332, 339, 364, 374, 389, 399, 404, 405, 410, 411
 Irek Waldemar, red. 289, 377
 Italia 165
 Iwańska-Cieślak Bernadeta 120, 332, 407, 408
 Jakóbczyk Andrzej 29, 30
 Jamiół Piotr 285
 Jamrozik Katarzyna 89
 Jan Paweł II 119, 255, 260, 261, 267, 273, 275, 301
 Janczak Barbara 361
 Jaszczolt Tomasz 131
 Jezierska Anna 407, red. 309
 Jezierski Jacek, red. 318, 322
 Jezuici 62, 138, 149, 158, 173, 309, 326, 377-379
 Jeż Andrzej 31
 Joachimiak Grzegorz 211, 212
 Joskowski Zbigniew 198
 Józef, św. 322
 Jóźwiak Monika 72
 Juda Maria 366, red. 333
 Jutrzenka-Supryn Dorota 372
 Kaczmarek Janusz 263
 Kaczor-Scheitler Katarzyna, red. 193
 Kadyny 192
 Kalisz 150
 Kaliszuk Jerzy 404
 Kałamajska-Saeed Maria 204
 Kameduli 257, 269, 270
 Kamień Pomorski 208
 Kamiński Krzysztof 409
 Kanonicy 139
 Kapucyni 134, 289
 Kardys Piotr 384, 405, rec. 206
 Karlak Weronika 150
 Karmelici 176, 362, 401
 Karmelici bosci 185-187, 258
 Karmelici trzewickowi 358
 Karmelitanki bosc 148
 Kartuzi 175
 Kasperek Bogdan, red. 166, 167
 Kaszlej Andrzej 336, rec. 369
 Katalogi 4-6, 152, 173, 199, 201, 241, 258, 264, 290, 294, 320, 321, 333, 396, 408
 Katechetyka 95
 Katowice 48, 63, 66, 76, 97, 98, 101, 112, 209, 238
 Kęder Wojciech 265
 Kielce 139, 239-244
 Kiełbasa Antoni 378
 Kierejczuk Elżbieta 367
 Kijów 245
 Kleczek Krzysztof 182, 183
 Klessa Edwin 387
 Kluk Krzysztof 131
 Kłudkiewicz Kamila 90, 151, 152
 Kocójowa Maria 90
 Kokosińska Magdalena 91
 Kolbuszowa 246
 Kolonia 247
 Koło 248
 Kołodziej Barbara 66, 213-215, rec. 85, 112
 Konarski Stanisław 76
 Konferencje 96, 98, 110
 Konferencje naukowe 148, 161, 162, 164, 261, 333, 341, 347, 352, 353, 360, 376, 397, 398, 406
 Kopec Monika 346-349, 355-357
 Kopernik Mikołaj 57
 Kopiczko Andrzej 319, red. 315

- Koprzywnica 249
 Koral Jarosław 61
 Koredczuk Bożena 150
 Korolov Siergiej W. 142
 Kosętka Halina, red. 54, 103, 129, 266
 Kossarzewski Krzysztof 143
 Koszalin 250-252, 387
 Kościoły protestanckie 376
 Końska Małgorzata 150
 Kotała Konrad 32
 Kowalczyk Urszula, rec. 333
 Kowalska Anna 281
 Kowalska Barbara 121
 Kowalski Jakub 394
 Kozłowski Tadeusz 303
 Kórnik 253
 Kraków 26, 34, 62, 74, 112, 129, 132, 148, 163, 176, 254-280, 338; Bielany 270; Skałka 268; Stradom 271, 272, 277, 274
 Krawczyk Antoni, red. 300
 Kriegseisen Wojciech 76
 Kropidłowski Zdzisław, rec. 407, red. 93, 164, 166, 305, 408
 Królestwo Polskie 150
 Krucki Łukasz 199
 Krysiak Iwona 308
 Krzeszów 281, 282
 Krzyżacy 305
 Książ Wielki 283, 284
 Książnica Cieszyńska 182, 183
 Księgozbiory prywatne duchowieństwa 119-143, 209, 236
 Księża 209, 224, 225, 238
 Kudroń Tomasz 382
 Kumor Bolesław 58
 Kumor-Gomułka Bożena 150
 Kuran Magdalena 193
 Kuran Michał, red. 193
 Kurdybelski Jan 73
 Kuśka Maksymilian 184
 Kuźmina Dariusz 266
 Kwaśniewski Andrzej 139, 240-241
 Kycler Maria, rec. 112
 Langer Hanna, rec. 85
 Larczyńska Agata 93, 94
 Latawiec Piotr 59, 395
 Lec Zdzisław 377-379
 Legnica 84, 282
 Leńców 285
 Lepak Roman 396
 Leszno 286
 Lewińska Jadwiga 413
 Librowski Stanisław 60, red. 7
 Lidzbark 87, 287
 Linda Samuel Bogumił 150
 Linert Andrzej 121
 Linka Jan 333
 Listnau 94
 Liturgia 313, 412
 Litwa 118, 403
 Lorens Beata 389
 Lubartów 288
 Lubicz-Zaleski Zygmunt 300
 Lublin 14, 20, 38, 60, 117, 166, 320
 Lubojańska Eliza 153, 214, 216-218, 334
 Lubrański Jan 132
 Ludolf z Saksonii 271
 Lwów 129, 266, 335
 Łaski Jan 133, 246
 Łacka Gabriela 215, 219-220
 Łekno 302
 Łemkowszczyzna 160
 Łęczycza 193, 303, 400
 Łopato Sylwia 64
 Łowicz 67, 303, 304, 150, 193, 400
 Łukaszewski Jakub 302
 Łuniewski Jarosław 154
 Łużyńska Ewa, red. 373
 Macha Jan 231
 Majkowska Aneta 190
 Majkowski Grzegorz 190

- Makarczyk Irena 68
 Makowski Tomasz, red. 117
 Małbork 305
 Malicki Jan 127, red. 49, 50, 75, 85
 Maliniak Jarosław 414, red. 414
 Malinowska Gabriela 33
 Mandziuk Józef 61, 134
 Marczewski Jarosław, red. 347
 Maria Magdalena, św. 318
 Markiewicz Anna 264
 Marszałska Jolanta Małgorzata 156, 157, 187, 328, 331, 372-374, 383
 Maruszak Elżbieta, rec. 366
 Maruszko Michał 201
 Massachusetts 204
 Materska Katarzyna 415
 Matuszyk Mateusz 341
 Matwiejczuk Wanda 324
 Matwijowski Krystyn Jakub 65
 Mazowsze 164
 Mądry Alina 158, 191
 Medycyna 326
 Michalunio Czesław 62
 Mikołaj, św. 317
 Mikołajczyk Zbigniew 61
 Mikrofilmowanie 108
 Miławicki Marek 159
 Mirek Małgorzata 375
 Mironowicz Antoni 368, 369
 Misjonarze św. Wincentego à Paulo 254, 271, 272, 274, 277, 278
 Modlińska-Piekarz Angelika 117, 292-296
 Modlitewniki 412
 Mogiła 265
 Moskal Tomasz 350, 351, red. 351
 Mrończuk Tadeusz 65
 Muc Agata 63, 221-225
 Muraszko Michał 136, 200
 Murowicz Rafał 303
 Musieła Magdalena 95
 Musioł Anna 89
 Muzealnictwo 2, 9
 Muzeum Instrumentów Muzycznych w Poznaniu 158
 Muzykologia 25, 81, 96, 110, 158, 191, 211, 212, 325, 359, 361, 385, 392, 393
 Myra 317
 Myszor Jerzy, red. 130
 Myszor Wincenty 63, 223, 226, 238
 Nag Hamadi 306
 Nagieć Magdalena 267
 Narodowa Biblioteka Ukrainy 245
 „Nasza Przeszłość” 111
 Neander Franciszek 134
 Neapol 307
 Nieć Grzegorz, red. 54, 103, 129, 266
 Niemcy 154
 Niepokalanów 308
 Nierzwicki Krzysztof 175
 Nir Roman 64
 Nizińska Hanna 96
 Norbertanie 23, 411, 333
 Norbertanki 23, 158, 207
 Nowak Dominik 306
 Nowak Władysław 69
 Nowakowska Monika 297
 Nowicka-Struska Anna, rec. 333
 Nych Aleksandra, rec. 85
 Nysa 309
 Obra 310
 Ogierman Leonard 128, 154, 189, 237, 268
 Olczyk Arkadiusz 155
 Olszar Henryk 97, 227, red. 49, 50, 75, 85
 Olszewski Mieczysław 179
 Olszowski Leszek 138
 Olszowy Ewa 48, 76, 98-100, 130, 218, 228-231, 334
 Olsztyn 311-322
 Opole 32, 35, 323-325
 Oprawy 123, 132, 133, 135, 189, 200, 278, 406
 Orygenes 106

- Ostróg 326
 Oszczanowski Piotr 372
 Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych 2, 7, 11, 21-23
 Otyń 158
 Panek Marek, red. 235
 Papież 216, 243, 255, 299
 Partyka Jacek 269, 270
 Paryż 300
 Parzych-Blakiewicz Katarzyna, red. 317, 318, 322
 Pater Józef 65, 375
 Patrologia 106
 Paulini 188-189, 268
 Pawlak Marian 70
 Pawlikowska-Butterwick Wioletta 402
 Pawłowicz Weronika 101, 126, 127, 232-234
 Pawłowska Anna 297
 Pawłowski Piotr 271
 Pelplin 327
 Pelesz Julian 135
 Pidłypczak-Majerowicz Maria 102, 103, 160-162, rec. 396
 Piek Michał, red. 378
 Pietrzak-Thébault Joanna 397, 398
 Pietrzkiewicz Iwona 137, 403
 Piętkowski Piotr, rec. 350
 Pilzno 328
 Piotrków Trybunalski 193, 400
 Pludra-Żuk Paulina 4
 Płaszczyńska-Herman Katarzyna 163, 272
 Płock 164, 329-331
 Pocyte Silva, red. 403
 Pokora Piotr 125, 200
 Polonika 4, 233, 329, 366
 Polska 5, 6, 81, 86, 88, 96, 110, 114, 117, 145, 148, 149, 153, 154, 156, 157, 167, 213, 360, 385, 416
 „Polska Bibliografia Bibliologiczna” 188
 Pośpiech Remigiusz, red. 55
 Potocka Małgorzata 253
 Poznań 123, 132, 133, 158, 201, 203, 332, 385; archidiec. 90
 Prace licencjackie 5
 Praga 333
 Preszów 334
 Proboszcze 137, 140
 PROLIB 214, 385
 Protokoły 27-30, 34, 36, 390
 Prusy 151, 332: Prusy Królewskie 75
 Prymasi 125
 „Przegląd Piśmiennictwa Teologicznego” 10
 Przemyśl 135, 335, 336
 Przeworsk 337, 338
 Przywara Agnieszka 246, 343, 344
 Rabczyński Paweł, red. 316
 Raczynscy 201
 Rebech Danuta 53, 264, 279, 273
 Recenzje 15
 Reformaci 335
 Rejman Dorota 328, 348, 349, 352-357
 Rękopisy 117, 197, 228, 258, 264, 283, 292, 293, 295, 296, 300, 332, 361, 369, 377, 404
 Roland Martin 365
 Rosja 76, 146, 358
 Rosowski Witalij 358
 Rostkowski Marek A. 104
 Roszak Stanisław 76
 Rott Dariusz, red. 127
 Rozprawy doktorskie 6
 Rozprawy habilitacyjne 6
 Różany stok 339
 Rubrycele 199, 241, 290
 Rudnicki Szymon 136
 Rudy 340
 Rulka Kazimierz 122, 370
 Ruthen Franciszek Walenty 137
 Rybczyński Paweł, red. 322
 Rytwiany 341

- Rzeszów 342-344
 Sakson Andrzej 403
 Saksonia 254, 271
 Sandomierz 158, 345-361
 Sankt Petersburg 143
 Sapała Patryk, red. 117
 Sąsiadowice 362
 Schematyzmy 199, 241, 290
 Schnackenburg Rudolf 221
 Schott 94
 Siemieniewski Andrzej 16
 Sieradz 193, 363, 400, 406
 Sierakowski Sebastian 138
 Silesiaca 233
 Sitnik Aleksander Krzysztof 56, 248, 303, red. 337
 Siuciak Aleksandra 305
 Siwecka Dorota 89
 Skiełczyński Zbigniew 67
 Skierska Izabela, red. 248
 Skoczyński Michał 164
 Skryptoria 330, 360
 Skrzydlewska Beata 2
 Skrzyniarz Ryszard 298
 Słoń Elżbieta 242-244
 Słowacja 223, 334
 Smentek Bożena 325
 Sobański Remigiusz 66, 209
 Sobczak Anna 385
 Socha Klaudia 105, 274
 Sokołowski Grzegorz 65
 Spandowski Michał 4
 Sprawozdania 26, 33, 35, 43-46, 171, 172, 182, 183, 211, 212, 214, 216, 253, 347, 348, 355-358, 361, 411, 413
 Spurgasz Katarzyna 389
 Spychała Dariusz 106, 164, red. 93, 165, 167, 305, 408
 Stams 364
 Stanaszek Bogdan, red. 328
 Staniątka 365
 Stanisławów 135
 Starodruki 155, 178, 181-183, 234, 250, 274, 311, 313, 314, 316, 317, 338, 343, 345, 353, 383, 396, 405, 406, 408, 410, 416
 Stasiewicz Krystyna 71, 76
 Stelmaszczyk Piotr 384
 Stępień Urszula 77
 Stolarczyk Tomasz 166-168, 193, 194, 304, 363, 399, 400, 410, red. 165, 166
 Strängnäs 366
 Strutyńska Maria, rec. 327
 Strzelno 158
 Strzemeski Wojciech 139
 Stuchlik-Surowiak Beata, red. 127
 Stypczyński Szymon 202
 Sulejów 249
 Sułecki Szymon 176
 Superekslibrisy 123, 132, 345, 351, 353
 Supraśl 367-369
 Sutowicz Anna 416
 Swastek Józef 78, red. 378
 Systemy komputerowe 214, 263, 385
 Szablewski Maciej 108
 Szadek 370
 Szamotulski Benedykt 140
 Szczecin 371
 Szczerciński Marek 64
 Szczęch Władysław 275
 Szczupak Adam 135
 Szczyrzyc 372-375
 Szekera Iryna 245
 Szetelnicki Wacław W., red. 282
 Szorc Alojzy 68-71
 Szramek Emil, bl. 126, 127
 Sztuka 2
 Szukiel Piotr 360
 Szulc Alicja 276
 Szulc Jolanta 128
 Szwarz Hieronim 276
 Szyller Sławomir 143
 Szymczak Dawid, red. 193
 Ślask 147, 150, 158, 171, 211, 213, 249, 309, 378

- Śląska Biblioteka Cyfrowa 101, 149
 Świdnica 376-379
 Tadeusiewicz Hanna 106
 Tańkowski Piotr 203, rec. 407
 Tarnowska Biblioteka Cyfrowa 381
 Tarnów 29, 30, 33, 380-384
 Teodorowicz-Hellmann Maria 366
 Theological Book Network 109
 Tokarska Anna, red. 128, 154, 189, 237
 Tomczak Salezy Bogumił red. 56
 Tomko Andrzej 65, red. 65, 379
 Tondel Janusz 327
 Toruń 124, 323, 385, 386
 Trombetta Vincenzo 307
 Trzcianka 387, 388
 Trzebnica 416
 Turkowski Tadeusz 300
 Turowicz Jerzy 267
 Tyrol 364
 Uczeń 141
 Ukraina 245
 Umiasłowska Janina Zofia 4
 Umiński Wacław 34-36, 277, 278
 Uniów 389
 Urban Wincenty 72, 73
 „Vita Christi” Ludolf 254
 Wadowski Jan Ambroży 74
 Wagner Arkadiusz 123, 132, 133
 Walczak Krzysztof 150
 Walne Zgromadzenie Federacji FIDES 24, 31
 Walter-Mazur Magdalena 359, 361
 Waluś Justyna 37, 109, 110, 169, 371
 Warmia 87, 136, 287, 311, 313-315, 318, 320, 321
 Warszawa 27, 28, 59, 149, 249, 360, 390-398
 Warta, rz. 248
 Warząchowska Bogumiła 38-40, 49, 50, 75, 111, 112, 223, 235-238, rec. 107, red. 8, 49, 50, 75, 85
 Wawrzyniak-Łukaszewicz Katarzyna 254
 Wąchock 249
 Wągrowiec 302
 Weiss Anzelm 351
 Wejherowo 137
 Wenecja 88
 Wernadski Władimir 245
 Werszler Rafał 309
 Wesoly Szczepan 76, 228
 Węgry 154
 Wielkopolska 152, 332
 Wieluń 399, 400
 Wiencek Izabela 170-172
 Wilczek Piotr, red. 127
 Wilczewski Waldemar F., red. 118
 Wilczyńska Grażyna Maria 22
 Wilk Janusz, red. 235
 Wilno 401-403
 Wiślica 404, 405
 Wiśniewski Jan 77
 Witczak Jerzy 41-47, 113, 114, 417
 Witkowska Jadwiga 388
 Witkowski Rafał 173, red. 173
 Włocławek 120, 406-410
 Wojciechowska Maja, red. 37
 Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach 241
 Wojnarowicz Stanisława, red. 166, 167
 Wojtkowski Julian 320-322
 Wojtyła Arkadiusz 411
 Wolański Filip 288
 Wolbrom 285
 Wolnik Franciszek 343, rec. 176
 Wójtowicz-Kowalska Marta 53, 273, 279
 Wrocław 24, 36, 134, 150, 309, 411-417
 Wrona Grażyna, red. 54, 103, 129, 266
 Wróbel Joanna 115
 Wystawy 48, 75, 178, 201, 202, 214, 217, 221, 231, 278, 299
 Wyszynski Stefan 202
 Zajac Paweł 310
 Zajchowska Anna 174

Zakład Narodowy im. Ossolińskich 362	Zielińska Zofia 76
Zalewska Emilia 386	Zielonka Monika 251, 252
Zalewski Wojciech 204	Ziemba Ewelina 51
Załuscy 78, 142, 143	Zimnoch Katarzyna 118, 339
Załuski Andrzej Stanisław 76	Zych Sławomir, red. 195
Załuski Józef Andrzej 76	Zygmunt August, kr. 272, 277
Załuski Marcin 76	Żerelik Rościśław, red. 414
Zasempa Joanna 299	Żmuda Ryszard 3, 5, 6, 59, rec. 175
Zawadzki Wojciech 116, 192	Żołądz-Strzelczyk Dorota, red. 173
Zduniak Maria 55	Żurek Waldemar Witold 20, 23, red. 2,
Zezula Barbara 300, 301	9, 11

Streszczenie

Biblioteki kościelne zajmują istotne miejsce wśród ogółu bibliotek. Posiadają cenne kolekcje zbiorów specjalnych. Spełniają funkcję kulturotwórczą w działalności kościelnej. Wśród bibliotek kościelnych znajdują się zarówno zbiory prywatne, jak i należące do instytucji, np. katedralne, kolegiackie, diecezjalne, parafialne, akademickie, seminaryjne, zakonne itd. Niniejsza dokumentacja bibliograficzna prezentuje literaturę dotyczącą bibliotek kościelnych w Polsce za lata 2011-2015.

Słowa kluczowe

bibliografia, bibliotekarstwo, biblioteki kościelne, Polska

BIBLIOGRAPHY OF LITERATURE ON POLISH CHURCH LIBRARIES FOR THE YEARS 2011-2015

Summary

Church libraries occupy a significant place among research libraries. They have valuable collections. These libraries act as culture creators in the Church mission. Among them there are private and institutional collections, such as: cathedrals, chapters, collegiate, dioceses, parishes, academic institutions, seminaries, religious orders and congregations and others. This bibliographic documentation is a presentation of the state of the literature on Church libraries in Poland for the years 2011-2015.

Keywords

bibliography, librarianship, Church libraries, Poland

Bibliografia

- Janiak Małgorzata, Bednarska-Ruszajowa Krystyna (1997). Archiwa i biblioteki kościelne w publikacjach polskich: bibliografia. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1/2 (1997), s. 78-172.
- Janiak Małgorzata, Bednarska-Ruszajowa Krystyna (1999). Archiwa i biblioteki kościelne w publikacjach polskich: materiałów do bibliografii ciąg dalszy. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1 (1999), s. 7-67.
- Pabin Władysław Andrzej (1970). Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1901-1965. *Studia Theologica Varsaviensia* 2 (1970), s. 349-368.
- Żmuda Ryszard (1981). Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1966-1979. *Studia Theologica Varsaviensia* 2 (1981), s. 245-284.
- Żmuda Ryszard (2001). Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1980-1990. *Saeculum Christianum* 2 (2001), s. 181-249.
- Żmuda Ryszard (2004). Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 1991-2000. *Saeculum Christianum* 1 (2004), s. 179-246.
- Żmuda Ryszard (2014). Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 2001-2005. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1 (2014), s. 165-220.
- Żmuda Ryszard (2014). Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 2006-2010. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 2 (2014), s. 111-184.
- Żmuda Ryszard (2015). Bibliografia publikacji o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1945-2014, http://digital.fides.org.pl/Content/1694/Bibliografia_bibliotek.pdf (06.06.2016).
- Żmuda Ryszard (2015). Katalog prac licencjackich o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1962-2014. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 2 (2015), s. 171-194.
- Żmuda Ryszard (2015). Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1952-2012. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1 (2015), s. 207-277.

- Żmuda Ryszard (2015). *Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych oraz prac licencjackich i magisterskich o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1946-2014*. Łódź: Uniwersytet Medyczny w Łodzi.
- Żmuda Ryszard (2015). Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych oraz prac licencjackich i magisterskich o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1946-2014, http://digital.fides.org.pl/dlibra/docmetadata?id=1689&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI= (06.06.2016).
- Żmuda Ryszard (2016). *Dokumentacja stanu badań bibliologicznych o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1945-2015*. Łódź: Uniwersytet Medyczny w Łodzi.
- Żmuda Ryszard (2016). Dokumentacja stanu badań bibliologicznych o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1945-2015, http://digital.fides.org.pl/dlibra/docmetadata?id=1699&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI= (06.06.2016).
- Żmuda Ryszard (2016). Katalog prac magisterskich o bibliotekach kościelnych w Polsce za lata 1946-2014. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1 (2016), s. 197-302.

KOMUNIKATY

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 22 (2016) nr 2 (43), s. 245-248
ISSN 1426-3777

WERONIKA PAWŁOWICZ¹

WSPOMNIENIE O ŚP. DR HAB. MARII PAWŁOWICZOWEJ, PROF. UŚ (1923-2016)

Dziewiątego marca 2016 roku odeszła Maria Pawłowiczowa z Ko-
steckich, Kresowianka rzucona przez historię na Śląsk.

¹ Biblioteka Śląska w Katowicach.

Maria urodziła się 8 grudnia 1923 roku w Sokolikach Górskich w powiecie Turka nad Stryjem, w województwie stanisławowskim, w rodzinie Olgi i Jana Kosteckich. Jej ojciec był kolejarzem, który pracował w służbie ruchu na stacjach w obrębie Lwowskiej Dyrekcji Kolejowej, a w 1925 roku został urzędnikiem Biura Kontroli Dochodów w Stanisławowie. Tam, przy ul. Bilczewskiego w Stanisławowie, nad Bystrzycą, wybudował dom, który dla Marii już na zawsze pozostał jej ukochanym miejscem szczęśliwego dzieciństwa.

Maria rozpoczęła naukę w szkole w Stanisławowie, kontynuowała zaś ją w kolejnych miejscach zamieszkania swojej rodziny: we Lwowie i w Chełmie. Po wybuchu wojny Kosteccy zostali zmuszeni do opuszczenia domu, a po krótkiej tułaczce dotarli do Mielca, gdzie mieszkała i pracowała jako lekarka Stanisława, najstarsza siostra Marii.

W Mielcu Maria włączyła się w struktury tajnego nauczania. Tam też poznała Kazimierza Pawłowicza: razem uczyli się matematyki, a w 1943 roku zdali maturę. Zaangażowali się też w działalność Armii Krajowej. Pierwszego kwietnia 1945 roku, w pierwszy dzień Świąt Wielkanocnych, zawarli ślub. Wkrótce potem już razem wyjechali do Krakowa. Kazimierz w październiku 1945 roku rozpoczął studia w Akademii Górniczo-Hutniczej. Maria chciała podjąć studia polonistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim, lecz jako córka przedwojennego urzędnika nie została przyjęta.

Młodzi małżonkowie mieszkali początkowo w Bielsku, gdzie Maria opiekowała się chorym bratem Kazimierzem (zmarł w 1946 roku). Prowadziła księgarnię. Ukończyła korespondencyjnie kurs ekonomiczny i trzyletnie studium księgarskie. W 1949 roku z powodu nacjonalizacji musiała księgarnię zamknąć. Pawłowiczowie przenieśli się do Krakowa, potem do Katowic, gdzie Kazimierz pracował w Głównym Instytucie Górnictwa.

W 1959 roku, jako matka czwórki dzieci, Maria podjęła zaoczne studia polonistyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej. Spotkała tu swego mistrza – profesora Jana Kazimierza Zarembę. Pod jego kierunkiem napisała pracę magisterską obronioną w 1965 roku. Została od razu zaproszona na seminarium doktoranckie.

Po studiach Maria pracowała w księgarni, a w 1972 roku została zatrudniona na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego, w Zakładzie Literatury Staropolskiej, Oświeceniowej i Romantycznej.

Dwa lata później obroniła pracę doktorską. W pracowni *Śląskiego Korbuta* uczestniczyła w przygotowaniu bibliografii piśmiennictwa polskiego na Śląsku XVII i XVIII wieku.

W 1978 roku została przeniesiona do Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. W 1986 roku opublikowała pracę habilitacyjną, a w 1989 uzyskała etat docenta. Od 1990 roku kierowała Zakładem Historii Książki i Bibliotek. W 1991 roku otrzymała stanowisko profesora Uniwersytetu Śląskiego.

Przez wiele lat na studiach dziennych i zaocznych wykładała przede wszystkim historię literatury powszechnej oraz historię książki i bibliotek. Prowadziła też seminaria magisterskie, wypromowała wielu magistrów. Maria Pawłowiczowa była bardzo cenionym wykładowcą i wychowawcą. Wszystkich, zarówno studentów, jak i współpracowników, zachęcała do pisania prac naukowych i zgłębiania różnych zagadnień dotyczących działalności pisarzy, naukowców, instytucji, wydawnictw, drukarni, bibliotek na Śląsku, w Zagłębiu i nie tylko. Wspierała dobrym słowem, wspomagała zgromadzonymi przez siebie książkami, czasopismami i innymi materiałami, służyła swoją wszechstronną wiedzą. Miała niezwykły dar przekonywania – jak mówiono: „Pani Profesor się nie odmawia”.

W swoich badaniach naukowych koncentrowała się na szeroko rozumianych sprawach dziejów książki na Śląsku, przede wszystkim Cieszyńskim. Zorganizowała cykl sesji naukowych o historii książki na Śląsku od XIX wieku do 1989 roku, a do uczestnictwa w nich zaprosiła badaczy z różnych ośrodków naukowych. Materiały ze wszystkich konferencji zostały wydane w kolejnych tomach serii o książce polskiej na Śląsku i stały się podręcznikami.

Zainteresowała się również funkcjonowaniem i zbiorami bibliotek kościelnych, zwłaszcza parafialnych, w archidiecezji katowickiej. Z jej inicjatywy powołano zespół współpracujący z abp. Damianem Zimoniem. Wspierała również powstawanie gazetek parafialnych, sama też publikowała teksty popularyzujące wiedzę o Śląsku, kulturze polskiej i zabytkach. Uczestniczyła także w spotkaniach redaktorów gazetek.

W 1993 roku przeszła na emeryturę, ale do 2003 roku prowadziła zajęcia dydaktyczne na umowę-zlecenie. Prowadziła też nadal badania naukowe, uczestniczyła w konferencjach, publikowała artykuły w czasopismach i w pracach zbiorowych. Jej bibliografia obejmuje

niemal osiemdziesiąt opracowań naukowych oraz liczne artykuły popularne. Recenzowała również liczne artykuły, między innymi także dla czasopisma „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, współpracując od wielu lat z redakcją pisma i wspierając zespół merytorycznie. Pierwszego września 2015 roku XXI Walne Zgromadzenie Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES, odbywające się w Bibliotece Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, nadało pani Marii Pawłowiczowej członkostwo honorowe Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES za wkład pracy na rzecz bibliotek kościelnych, zwłaszcza parafialnych, i za popularyzowanie prasy parafialnej.

Po 1989 roku, gdy zniesiono cenzurę, zaczęły się ukazywać liczne opracowania o Kresach Wschodnich. Maria Pawłowiczowa rozpoczęła działalność w Towarzystwie Miłośników Lwowa. Zajęła się zgłębianiem historii i dziedzictwa rodzinnych stron, przede wszystkim Stanisławowa, swego ukochanego miasta dzieciństwa, o którego dziejach opublikowała kilka artykułów. Interesowała się też losami obrazów Matki Boskiej przewiezionych po wojnie z różnych kościołów kresowych do Polski. Współpracowała z różnymi czasopismami kresowymi. Na kartach pisma „Z Nurtem Stryja” publikowała kolejne fragmenty pamiętnika swego ojca, Jana Kosteckiego, który odczytywała.

Wraz z ks. prof. Józefem Krętoszem i doc. Adamem Peretiatkowiczem opracowała *Listę strat wśród duchowieństwa metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego w latach 1939-1945* (Opole 2005), która potem została rozbudowana dzięki współpracy z księżmi i zakonnikami różnych zgromadzeń. W 2007 roku w Opolu ukazał się *Słownik biograficzny duchowieństwa metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego, ofiar II wojny światowej 1939-1945*.

Maria i Kazimierz Pawłowiczowie wychowali pięcioro dzieci, którym zapewнили wyższe wykształcenie. Doczekali dwanaściora wnuków i trzynaściora prawnuków. Kazimierz zmarł w 2000 roku po długiej chorobie.

Maria Pawłowiczowa nie zaniechała pracy naukowej, pracowała i pisała do samego końca. Ostatni tekst złożyła do druku w listopadzie 2015 roku, a przygotowywała kolejne. Ósmego marca przekazała ostatnie zalecenia dotyczące rozpoczętych artykułów.

JADWIGA JAŻWIERSKA¹

**„CAŁE ŻYCIE WŚRÓD KSIĄŻEK”
PAMIĘCI OJCA DYREKTORA ROMUALDA GUSTAWA
W 40. ROCZNICĘ ŚMIERCI**

**WYSTAWA W BIBLIOTECE UNIWERSYTECKIEJ
KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO**

„Biblioteka bibliotece nierówna – bo każda ma własną indywidualność.
Wszędzie wśród ksiąg, rękopisów, dokumentów znajduje się prawda.
Nie wszędzie tak szanowana, tak wielbiona jak tu,
gdzie Ojciec Dyrektor swe zamięłowania, swą myśl, swe serce rozsiewa”.
(Karol Estreicher)²

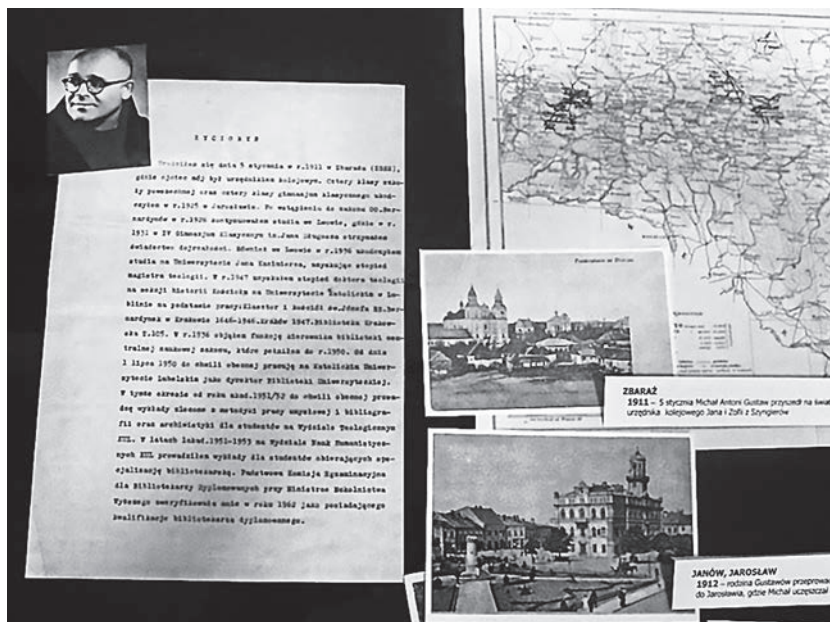
Wystawa „*Całe życie wśród książek*”. *Pamięci Ojca Dyrektora Romualda Gustawa w 40. rocznicę śmierci* została przygotowana z myślą o konferencji zorganizowanej 29 lutego 2016 roku w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL, przypominającej tę niezwykle zasłużoną dla naszego uniwersytetu postać. Wystawę otworzył Jego Magnificencja Rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, ks. prof. Antoni Dębiński.

Ojciec Michał Romuald Gustaw OFM to osobowość barwna i nietuzinkowa. To człowiek, który nie dzielił swego życia na zawodowe i prywatne. To kapłan, naukowiec, pasjonat hagiografii i zarazem

¹ Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

² Wpis do księgi pamiątkowej BU KUL.

dyrektor, którego ambicją było stworzenie dla KUL jednej z najnowocześniejszych bibliotek w kraju³. Jednocześnie – bibliotekarz z powołania, pełen pasji i autentycznego bezgranicznego zaangażowania we wszystko, co związane z książkami i biblioteką⁴. Organizatorzy wystawy, pracownicy Oddziału Zbiorów Specjalnych BU KUL, stanęli zatem przed zadaniem niełatwym: jak na niewielkiej przestrzeni, w ramach kilku gablot pokazać rozmach działań i bogactwo osobowości ojca Romualda?

Fot. 1. Życiorys o. Romualda Gustawa i kilka miejsc z nim związanych

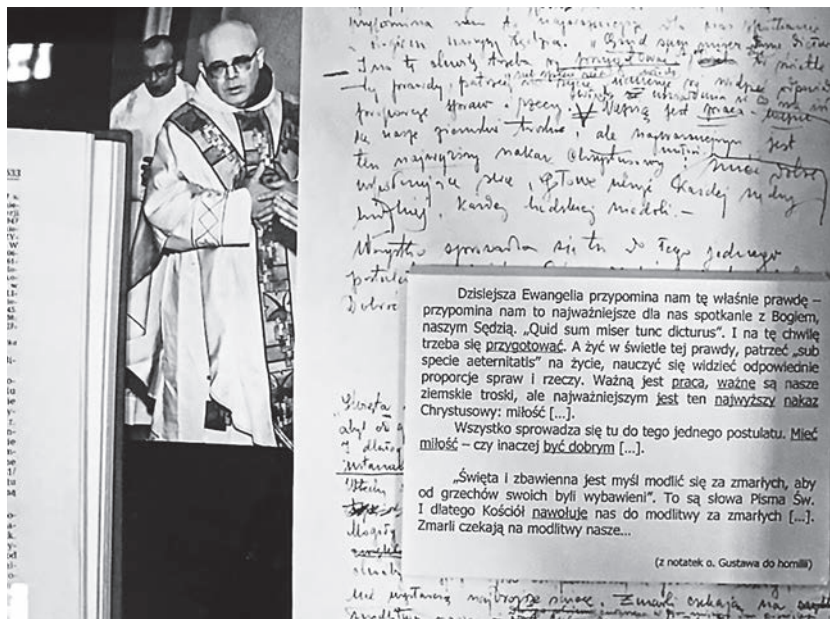
³ „Objąwszy dyrekcję Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, postawił przed nią o. Gustaw zadania ambitne. Chciał, by stała się jedną z najlepszych bibliotek polskich; największych, najlepiej zaopatrzonych i zorganizowanych. Zamierzenia te w ciągu 25 lat pracy zostały zrealizowane”, za: B. Królikowski, *Romuald Gustaw OFM (1911-1976)*, „Summariusm” 25 (1976), s. 170.

⁴ „Doskonaliśmy przykładem tego, że szeroko pojęta miłość jest potężnym źródłem energii twórczej, dźwignią i motorem ofiarnego i wszechstronnego działania w obranym przez siebie kierunku, jest osoba zmarłego w dniu 14 stycznia br. dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, o. Romualda Gustawa OFM. Zewnętrznym tego wyrazem był jego stosunek do wytworu ducha ludzkiego, jakim jest książka. *Śmiało mogę powiedzieć – wyznawał – że całe moje życie zakonne upłynęło wśród książek. Ja je kochałem i one mnie kochały*”, za: W. Nowodworski, *Ojciec Romuald Gustaw*, „Więź” 4 (1976), s. 153.

Postanowiono podzielić wystawę na dwie części: osiem gablot zawierało oryginały publikacji o. Romualda Gustawa, a także kopie rozmaitych rękopisów, dokumentów i pism dotyczących różnych aspektów jego działalności: jako naukowca, dyrektora, organizatora (ze zbiorów rękopiśmiennych BU KUL). W zawieszonych nad gablotami pięciu ramach umieszczono źródła ikonograficzne (fotografie te to oryginały z zasobów Sekcji Zbiorów Graficznych, Kartograficznych i Muzycznych OZS BU KUL). Wybór zdjęć obejmujących dwadzieścia pięć lat pracy ojca Romualda podzielono na części: *Kursy i wykłady*, *Wydarzenia w bibliotece*, *Z gośćmi biblioteki*, *W pracy*, *Ojciec dyrektor prywatnie*, szósta zaś zawierała powiększenie polaroidu, ostatniej fotografii ojca Romualda, zrobionej w listopadzie 1975 roku podczas podróży do Stanów Zjednoczonych. Zdjęcia, z wyjątkiem ostatniego, były czarno-białe, autorem większości z nich był Jan Koziół, fotograf biblioteczny. Najstarsze pochodziły z lat 1955-1957 i przedstawiały grupowe portrety uczestników kursów bibliotekarskich organizowanych przez ojca Romualda dla pracowników bibliotek kościelnych. Wiele fotografii to zdjęcia wyrywkowe, niepozowane, chwytające moment, dokumentujące np. rozmowy ojca dyrektora ze znanymi osobistościami odwiedzającymi bibliotekę, jak Agostino Casaroli, Karl Rahner, Stefan Wyszyński, Karol Estreicher i wielu innych. Dla bibliotekarzy cenne są zwłaszcza fotografie, na których ojca Gustawa uwieczniono wśród współpracowników, składającego im życzenia opłatkowe, z książką w ręku, przy regale bibliotecznym, w magazynie czy też idącego w rozwianym habicie po korytarzu. To obrazy żywego, prawdziwego bibliotekarza, zaangażowanego w codzienne życie biblioteki. Z kolei fotografie wykonane w mieszkaniu ojca Gustawa na trzecim piętrze biblioteki pokazywały spotkania ze współbraćmi, praktykantami i gośćmi biblioteki.

W pierwszej gablocie umieszczono informacje biograficzne: kalendarium życia, kopię maszynopisu z własnoręcznie napisanym życiorysem, mapkę z zaznaczonymi miejscami, z którymi Michał Romuald Gustaw był związany, wraz z kilkoma pocztówkami z lat dwudziestych XX wieku (Zbaraż, Jarosław, Lwów, Kraków) oraz schematyzmy, w których wymieniono o. Michała Romualda Gustawa. Jedyną zachowaną pamiątką rodzinną, której kopię pokazano, była kartka z obozu w Ostaszku, datowana na 3 marca 1940 roku, napisana przez jego

brata, Mariana Gustawa, uznanego za zaginionego w ZSRR. Innych pamiątek nie udało się niestety odnaleźć, zupełnie jakby ojciec Gustaw istniał tylko jako bibliotekarz, a nie jako osoba prywatna...

Fot. 2. Notatki do homilii na Dzień Zaduszny

Kolejne trzy gabloty prezentowały książki i artykuły ojca Romualda. Wystawiono tu materiały dotyczące historii Kościoła, w tym pracę habilitacyjną (*Pojęcie i charakter historii Kościoła*, w: *Pod tchnieniem Ducha Świętego. Współczesna myśl teologiczna*, pod red. M. Finkego, Poznań 1964, s. 375-400; *Rozwój pojęcia historii Kościoła od I do XVIII wieku*, Poznań – Warszawa – Lublin 1965), oraz zakonu bernardynów (np. *Kościół i klasztor św. Józefa ss. bernardynek w Krakowie*, Biblioteka Krakowska 105, Kraków 1947)⁵. Uwzględniono tu również artykuły i hasła opracowane do słowników i *Encyklopedii*

⁵ „Jego zainteresowania naukowe miały charakter głównie metodologiczny i bibliograficzny, co zresztą łatwo się da odczytać z prac drukowanych. Niezbyt licznych, gdyż – jak sam zwykł mawiać – świadomie zrezygnował z zajęcia się wyłącznie pracą naukową, by poświęcić się działalności bibliotekarskiej, by przygotowywać warsztat dla innych”, za: B. Królikowski, *Romuald Gustaw OFM...*, art. cyt., s. 171.

katolickiej, której był jednym z redaktorów. Dzieło życia ojca Gustawa to *Hagiografia polska. Słownik bio-bibliograficzny*, Poznań 1971-1972, w dwóch tomach⁶. Przy zbieraniu materiałów bibliograficznych do *Hagiografii* niezwykle pomocna okazała się kartoteka, zestawiona przy pomocy zespołu bibliotekarzy, lecz z inicjatywy ojca, zawierająca pozycje z trzeciej części *Bibliografii polskiej* Estreicherów w układzie systematycznym. Na wystawie zaprezentowano też dwie szufladki z owej kartoteki.

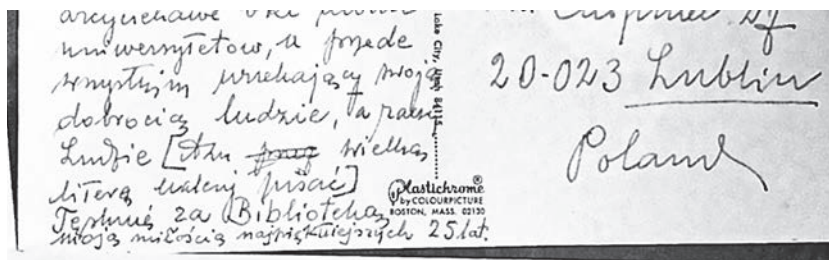
Kolejna gabłota zawierała wybór różnych dokumentów z okresu dwudziestopięcioletniej dyrektury o. Gustawa w BU KUL⁷. Można było tu zobaczyć m.in. potwierdzenia uczestnictwa w szkoleniach, pisma dotyczące organizacji pierwszych kursów bibliotecznych z lat pięćdziesiątych XX wieku („Należy z sobą przywieźć prześcieradło, koc, poduszkę [jasiek]”), powołania przy bibliotece Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych, planów Instytutu Badań Literackich PAN dotyczących ogólnopolskiej rejestracji rękopisów średniowiecznych (przewodniczącym komisji miał być o. Gustaw). Przytoczono pisane z głębi serca fragmenty listów do ojca Romualda: „Jeszcze raz zaimponowała mi nadzwyczajna sprawność działania Wielebnego Ojca Dyrektora i jego gorliwość w zbogacaniu [!] biblioteki [!] KUL”, „Byłam zupełnie zaskoczona tym wspaniałym darem”... W maju 1974 roku Prymas Tysiąclecia, kard. Stefan Wyszyński, w księdze pamiątkowej biblioteki własnoręcznie zanotował: „rośnie Dzieło dzięki troskliwości i doświadczeniu Ojca Gustawa”.

Na szczególną uwagę zasługiwały umieszczone w następnej gablocie własnoręczne notatki ojca Romualda dotyczące funkcjonowania biblioteki i gromadzenia zbiorów („Bezplanowe zbieractwo to niewłaściwe gromadzenie-nabywanie książek”), roli bibliotek zakładowych

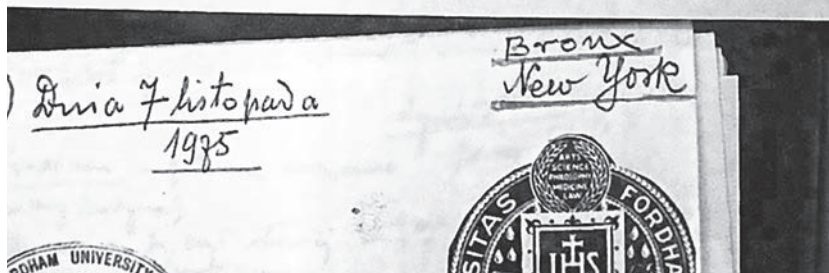
⁶ „Jest to pierwsza naukowa encyklopedia hagiograficzna w Polsce. Słownik zawiera 100 biogramów opracowanych przez 70 autorów. Bibliografię podmiotową i przedmiotową do wszystkich artykułów opracował Gustaw. Liczbowo obejmuje 16 500 pozycji. Za tę pracę redaktor został wyróżniony w 1972 roku nagrodą rektora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego”, za: A.K. Sitnik, *Całe życie wśród książek. Romuald Gustaw OFM (1911-1976)*, w: *Niezwykli franciszkanie XX/XXI stulecia*, cz. 2, Poznań 2012, s. 139.

⁷ „W 1950 roku Gustaw został skierowany do Lublina, rozpoczynając tym samym wieloletnią działalność na stanowisku dyrektora biblioteki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Podejmował śmiało pomysły organizacyjne. Zdołał znacznie powiększyć zbiory biblioteczne, zwłaszcza o tytuły czasopism zagranicznych, bieżąco wpływających do biblioteki. Dużą wagę przywiązywał do rozbudowy gmachu biblioteki i powiększenia jej personelu”, za: *tamże*, s. 136.

i biblioteki głównej, misji biblioteki, roli bibliotekarza itp. („Biblioteka rozwija się i upada wraz z bibliotekarzem. Ważnym jest lokal, ale ważny jest i żywy człowiek organizujący bibliotekę, tworzący jedność z wielości”). Kreślone zamasytym pismem, poprawiane, z charakterystycznymi punktami zaznaczanymi okręgiem, przeważnie były pisane piórem na rewersach kartek już zapisanych lub maszynopisów przeznaczonych na makulaturę. Szacunek budziły maszynopisy oficjalnych wystąpień i referatów z dziedziny bibliotekoznawstwa, a uśmiech – notatki do zebrań z pracownikami, gdzie można było spostrzec np. uwagę: „schodeczki pełne wdzięku”...

„Tęsknię za Biblioteką, moją miłością najpiękniejszych 25 lat.

Fot. 3. Notatki z podróży służbowej do Stanów Zjednoczonych

Równie pełne pasji bibliotekarskiej i drobiazgowo podchodzenie do obserwacji rzeczywistości odbijało się w notatkach sporządzonych podczas kilkumiesięcznej podróży służbowej do Stanów Zjednoczonych w 1975 roku. Pokazano, co wówczas zgromadził ojciec Romuald w kilkudziesięciu opisanych nazwami, numerami, poskładanych na pół kartkach formatu B5. Było to wszystko, co godnego uwagi bibliotekarza spostrzegł podczas zwiedzania kilkudziesięciu biblio-

tek amerykańskich: rewersy, ulotki, foldery, plany, nalepki, nazwiska spotkanych tam życzliwych osób – wszystko to można było przecież wykorzystać po powrocie do biblioteki, by ją jeszcze bardziej udoskonalić. Przykładowo zanotował w październiku 1975 roku, po odwiedzeniu biblioteki Uniwersytetu Columbia: „Bardzo ważne urządzenie komputerowe (maszyna do pisania, ekran telew.). Tak jak istnieje centralne gromadzenie, tak i opracowanie. Wszędzie klasyfikacja wasz. System ustawienia zbiorów wg niej, ułatwia znakomicie dotarcie do książki. Ujawnia zbiory pamięć komputera”⁸. W innej bibliotece uwagę ojca Romualda zwróciły następujące szczegóły: „1. Policjant, 2. Fotele wygodne, dywany, 3. Bank inf. „Times”, 4. Kseroks 5 c., 5. Księgozbiór inform. już przy wejściu, na tym samym poziomie. B. wygodne stoliki, fotele, dużo przestrzeni i pachnie”... Biblioteka Kongresu (Library of Congress), The Libraries Columbia University, Carnegie Library w Pittsburghu, Biblioteka Historii Rodziny (Library of the Genealogical Society) w Salt Lake City i wiele innych – wszędzie tam było coś ciekawego do zauważenia i zapisania na przyszłość, by po powrocie, być może, wprowadzić w życie w swoim ukochanym miejscu na ziemi. A że tak było, wiadomo choćby z rewersu zaprezentowanej obok pocztówki: „Teraz jestem jeszcze daleko – zach. część Ameryki Półn., miasto Mormonów Salt Lake City. Przepiękne góry, cudowne arcyciekawe bki dwóch uniwersytetów, a przede wszystkim urzekający swoją dobrocią ludzie, a raczej Ludzie [tzn. wielką literą należy pisać]. Tęsknię za Biblioteką, moją miłością najpiękniejszych 25 lat”.

Ostatnia gabłota zbierała wspomnienia opublikowane w różnych źródłach po przedwczesnej śmierci ojca Romualda w styczniu 1976 roku, napisane przez współpracowników, braci bernardynów, przyjaciela. Dobrze, głęboko poruszające słowa. Ich uzupełnienie stanowił wywiad „Tygodnika Powszechnego” z ojcem Gustawem, opowiadającym długo i z pasją o rozwijającej się wciąż bibliotece, który kończył się pytaniem dziennikarza o samego ojca i jego ciut zniecierpliwionym: „A niech Pan już sobie idzie” – wszak wszystko, co ważne, zostało już powiedziane...

⁸ Ten i następne cytaty z notatek amerykańskich o. Gustawa pochodzą z kolekcji rękopisów ze zbiorów prywatnych.

Tym, co kierowało organizatorami przy wyborze obiektów na wystawę, było pragnienie pokazania postaci ojca Romualda Gustawa nie przez suchy opis. Zgromadzenie dużej ilości dokumentów, notatek, tekstów ojca i o ojcu stanowiło klucz do ujrzania go z różnych stron, z perspektywy współpracowników, władz KUL, czytelników, korespondentów, przyjaciół. Dano szansę oglądającym, by sami mogli zauważyć np. ulubiony skrót: „bki” zamiast „biblioteki”, lub charakterystyczną na wielu fotografiach pozę: podparcie się ręką o stół podczas wykładów lub rozmowy z kimś. Dla bibliotekarzy czas przygotowywania tej wystawy był także odkrywaniem niezwykłego człowieka o wielkiej charyzmie. Chcieli podzielić się ze zwiedzającymi wspomnieniem o kimś, kto w również pokazanych notatkach do homilii pisał: „Dzisiejsza Ewangelia przypomina nam tę właśnie prawdę – przypomina nam to najważniejsze dla nas spotkanie z Bogiem, naszym Sędzią. *Quid sum miser tunc dicturus*. I na tę chwilę trzeba się przygotować. A żyć w świetle tej prawdy, patrzeć *sub specie aeternitatis* na życie, nauczyć się widzieć odpowiednie proporcje spraw i rzeczy. Ważną jest praca, ważne są nasze ziemskie troski, ale najważniejszym jest ten najwyższy nakaz Chrystusowy: miłość”⁹.

⁹ Podkreślenia własne o. Gustawa.

EWA SĄSIADK¹

**KOŚCIÓŁ NA GÓRNYM ŚLĄSKU. 90. ROCZNICA
USTANOWIENIA DIECEZJI KATOWICKIEJ
WYSTAWA NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM
UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO
(KATOWICE, PAŹDZIERNIK 2015 – MAJ 2016 ROKU)**

W październiku 2015 roku diecezja katowicka obchodziła dziewięćdziesięciolecie swojego istnienia. Z tej okazji w archikatedrze Chrystusa Króla i w bazylikach mniejszych archidiecezji obchodzone były specjalne uroczystości jubileuszowe. Na stronie internetowej archidiecezji uruchomiono ponadto portal przypominający historię archidiecezji w perspektywie zbliżającego się 100-lecia jej istnienia². W obchody aktywnie włączyło się również środowisko naukowe Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, przygotowując m.in. Wieczór Teologiczny pt. *Święci w życiu Kościoła* oraz konferencję na temat bulli papieża Piusa XI *Vixdum Poloniae unitas*, na mocy której diecezja została powołana. Z kolei Biblioteka Teologiczna UŚ oraz Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach przygotowały wystawę pt. *Kościół na Górnym Śląsku. 90. rocznica ustanowienia diecezji katowickiej*.

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² Historia Archidiecezji Katowickiej w perspektywie 100-lecia jej istnienia, <http://90.archidiecezja.katowice.pl>, 30.05.2016.

Materiał wystawienniczy stanowiły wydawnictwa książkowe oraz źródła prasowe. Diecezja katowicka doczekała się już licznych opracowań poruszających szerokie spektrum zagadnień. Na potrzeby ekspozycji wybrano jedynie najważniejsze, charakteryzujące jej dzieje, główne wydarzenia oraz sylwetki pasterzy.

W pierwszej gablocie zamieszczono materiały odzwierciedlające początki diecezji, która jak napisał abp Damian Zimoń: „jest owocem dojrzewania wiernych i duchowieństwa do samodzielnego bytu na płaszczyźnie kościelnej, a także owocem zmian politycznych, jakie towarzyszyły odradzaniu się państwowości polskiej w 1918 roku. W tym sensie można powiedzieć, że zarówno wierni, jak i duchowieństwo na Śląsku dojrzało do posiadania własnej jednostki terytorialnej Kościoła, jakim jest diecezja”³.

Dekretem *Sanctissimus Dominus noster* z 7 listopada 1922 roku papież Pius XI na przydzielonej Polsce części Górnego Śląska powołał samoistną i zależną bezpośrednio od Stolicy Apostolskiej administrację apostolską dla Śląska Górnego. Jej kierownictwo powierzono ks. Augustowi Hlondowi. Natomiast 28 października 1925 roku papież ogłosił bullę *Vixdum Poloniae unitas*, ustanawiającą nowy podział Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, w tym właśnie diecezję katowicką (śląską). Do oryginału bulli dotarł w czasie swoich badań w Tajnym Archiwum Watykańskim historyk Przemysław Stanko. Odkrycie zaowocowało wydaniem zaprezentowanej na wystawie dwuczęściowej publikacji *Bulla „Vixdum Poloniae unitas” z 28 października 1925 roku. Geneza, znaczenie, dzieje, edycja* (Katowice 2015), w której znalazła się m.in. reprodukcja bulli wraz z tekstem łacińskim oraz tłumaczeniem na język polski.

Początki diecezji przypominały ponadto źródła drukowane z okresu międzywojennego: „Rozporządzenia Administracji Apostolskiej”, „Wiadomości Diecezjalne”, w których zamieszczano najważniejsze dokumenty Kościoła katowickiego oraz tzw. schematyzmy. Uwagę przykuwał prezentowany na wystawie herb diecezji wraz z herbami poszczególnych biskupów.

³ D. Zimoń, *Przedmowa*, w: *Historia diecezji katowickiej*, pod red. J. Myszoza, Katowice 1999, s. 5.

Kolejne materiały ilustrowały najważniejsze wydarzenia z życia diecezji. Dramat okupacji ukazywała m.in. praca *Stosunki Kościół – państwo okupacyjne w diecezji katowickiej 1939-1945* ks. Jerzego Myszora (Katowice 2010). Po zakończeniu wojny duchowieństwo doznawało prześladowań ze strony władz komunistycznych. Represje te nasiliły się, kiedy władze Kościoła katowickiego wystąpiły zdecydowanie w obronie nauczania religii w szkołach. W 1949 roku aresztowano sześciu księży z diecezji, w 1952 zaś, po odczytaniu w parafiach odezwy bp. Stanisława Adamskiego wzywającej rodziców do zbiorowego sprzeciwu wobec usuwania przez władze państwowe katechezy szkolnej, wszyscy biskupi zostali wygnani z diecezji. Wydarzenia te przypominały na wystawie publikacje: *Represje wobec duchowieństwa górnośląskiego w latach 1939-1956 w dokumentach* w wyborze i opracowaniu oraz ze wstępem Kornelii Banaś i Adama Dziuroka (Katowice 2003), *Represje wobec katechizacji w diecezji katowickiej w latach 1945-1989* autorstwa ks. Radosława Adamiaka i ks. Marcina Palki (Katowice 2012), *Wygnanie. Diecezja katowicka w czasach stalinowskich* Andrzeja Grajewskiego (Katowice 2002) oraz *Powrót – powitanie biskupów w katedrze Chrystusa Króla w Katowicach 11 listopada 1956 roku* (Katowice 2006).

Na wystawie licznie były również reprezentowane materiały przedstawiające duchowieństwo śląskie oraz dzieje duszpasterstwa w diecezji. Kapłanów dwudziestolecia międzywojennego przybliżały prace *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej* ks. Henryka Olszara (Katowice 2000) oraz *Model życia kapłańskiego w świetle nauczania biskupów i kapłanów diecezji katowickiej w Drugiej Rzeczypospolitej* ks. Andrzeja Marka (Katowice 2000). Nie zabrakło opracowań specjalistycznych, w tym *Słownika biograficznego katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku* pod redakcją Mieczysława Patera (Katowice 1996) oraz *Słownika biograficznego duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922-2008* pod redakcją ks. J. Myszoza (Katowice 2009).

Przez dziewięćdziesiąt lat istnienia diecezji na jej terenie rozwinęły swoją działalność rozmaite ruchy, stowarzyszenia i wspólnoty

oraz duszpasterstwa. Aspekt ten ukazywały prace: *Katolickie ruchy, stowarzyszenia i wspólnoty modlitewne w archidiecezji katowickiej* w opracowaniu ks. Piotra Kurzeli i Anny Liskowackiej (Katowice 2000), *Bractwa pobożne, stowarzyszenia i ruchy kościelne w diecezji katowickiej (1945-1989)* ks. Damiana Bednarskiego (Katowice 2011) oraz *Duszpasterstwo akademickie w diecezji katowickiej w latach 1947-1992* ks. Stanisława Puchały (Katowice 2007).

Całość dziejów Kościoła katowickiego charakteryzowały natomiast monografie autorstwa ks. J. Myszora: *Historia diecezji katowickiej* (Katowice 1999) oraz *Kościół na Górnym Śląsku. Od diecezji wrocławskiej do archidiecezji katowickiej* (Katowice 2010).

Na wystawie zamieszczono również publikacje dotyczące ośrodków, w których odbywa się formacja duchowa i intelektualna kandydatów do kapłaństwa oraz osób świeckich. Poczesne miejsce zajmowały źródła i materiały związane z powstałym w 1924 roku w Krakowie Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym oraz założonym w 2000 roku Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Z kolei bogactwo dokumentów sporządzonych przez diecezję oraz jej instytucje kościelne prezentowała m.in. publikacja *Księgi metrykalne w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach. Przewodnik po zespole* w opracowaniu Haliny Dużały i Wojciecha Schäffera (Katowice 2013).

Ekspozycja stała się też okazją do przypomnienia wydawnictw okolicznościowych ogłoszonych z okazji poprzednich jubileuszów istnienia diecezji oraz obchodów Wielkiego Jubileuszu Roku 2000 w archidiecezji, jak np. *70-lecie Kościoła katowickiego* (Katowice 1995) oraz *Sanktuaria maryjne w archidiecezji katowickiej w 75-lecie jej powstania* (Katowice 2000). Dopełnieniem były natomiast materiały ilustrowane o sanktuariach maryjnych oraz patronach diecezji: św. Jacku, św. Barbarze i św. Florianie oraz Matce Bożej Piekarskiej (warto wspomnieć, że w 2015 roku przypadała również dziewięćdziesiąta rocznica koronacji obrazu Matki Bożej Piekarskiej koronami Piusa XI).

Kolejne gabloty przedstawiały zarząd diecezji katowickiej: sylwetki wszystkich biskupów, wielkich postaci ziemi śląskiej oraz niejednokrotnie wybitnych ludzi Kościoła w Polsce. Każda gablota

prezentowała portrety z pieczęciami urzędujących biskupów ordynariuszy.

Pierwszym biskupem katowickim został w 1925 roku administrator apostolski Górnego Śląska, ks. August Hlond (1881-1948). Posługę swoją pełnił do 1926 roku, kiedy to został mianowany arcybiskupem poznańsko-gnieźnieńskim i prymasem Polski. Ze względu na dużą liczbę poświęconych mu publikacji na wystawie zaprezentowano jedynie materiały podkreślające jego działalność społeczną, np. *Społeczno-polityczna działalność prymasa Polski Augusta Hlonda w latach 1939-1945* Jana M. Rotha (Toruń 2009), *Ksiądz Kardynał dr August Hlond, Prymas Polski. Działalność i dzieła. Materiały posesyjne* (Katowice 1998) oraz *Ksiądz kardynał August Hlond, działalność duszpasterska i społeczna. W 75-lecie powstania diecezji katowickiej. Materiały posesyjne* (Katowice 2000).

Następcą kardynała A. Hlonda, bp Arkadiusz Lisiecki (1880-1931) objął diecezję 30 października 1926 roku. Na wystawie działalność arcybiskupa prezentowała jubileuszowa publikacja *„Aby wszyscy byli jedno – Damit alle Eins sein”. W osiemdziesiątą rocznicę śmierci biskupa katowickiego Arkadiusza Lisieckiego* pod redakcją naukową Ireneusza Celarego (Katowice 2010). Gablotę uzupełniały dysertacje powstałe na Wydziale Teologicznym UŚ omawiające jego posługę pasterską oraz dokonania na polu patrystyki.

Po nagłej śmierci biskupa Lisieckiego w 1930 roku nowym biskupem został ks. Stanisław Adamski (1875-1967). Jego osobie i posłudze poświęcono wiele prac, a zatem na potrzeby ekspozycji wybrano tylko najważniejsze, przedstawiające jego działalność jeszcze przed odzyskaniem przez Polskę niepodległości i w czasie II wojny światowej oraz nauczanie. Były to publikacje autorstwa Krystyny Szaraniec: *Ksiądz Stanisław Adamski. Duchowy przywódca Polaków pod zaborem pruskim, patron polskiej spółdzielczości, poseł, senator, biskup* (Katowice 2011) i *Ks. Stanisław Adamski, cz. 1: W kręgu społecznej działalności 1904-1918* (Katowice 1990); ponadto *Biskup Stanisław Adamski. Duszpasterz czasu wojny i okupacji 1939-1945* pod redakcją J. Myszora (Katowice 1994) oraz rozprawa doktorska ks. Rudolfa Broma *Nauczanie pa-*

sterskie biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego (1930-1967) (Katowice 2009). Biskup Adamski dbał o wykształcenie duszpasterzy, wychowanie katolickie, propagował czasopisma diecezjalne, w tym „Gościa Niedzielnego” i „Sonntagsbote”. Na wystawie znalazła się też napisana przez niego *Misja Wewnętrzna Diecezji Katowickiej* (Katowice 1931), stanowiąca wstęp do prężnie działającej w diecezji Akcji Katolickiej.

W 1934 roku diecezja katowicka otrzymała pierwszego biskupa pomocniczego, którym został ks. Teofil Bromboszcz (1886-1937). Na wystawie zgromadzono materiały ukazujące jego pracę naukową w zakresie biblistyki. Po jego śmierci biskupem sufraganem katowickim został ks. Juliusz Bieniek (1895-1978), który kierował administracją diecezji przez czterdzieści lat i zapoczątkował system funkcjonowania kancelarii kurialnej, który następnie przejęły inne diecezje. Działalność biskupa ilustrowała na wystawie m.in. publikacja *Ks. Biskup Juliusz Bieniek (1895-1978). Studium historyczno-pastoralne* Jana Góreckiego (Katowice 2010). Natomiast prześladowania Kościoła ze strony władz PRL przedstawiała książka *Nigdy przeciw Bogu. Komunistyczna bezpieka wobec biskupów polskich* pod redakcją ks. Józefa Mareckiego i Filipa Musiała (Warszawa – Kraków 2007).

Kolejna gablota przybliżała sylwetkę bp. Herberta Bednorza (1908-1989) oraz wspomagających go biskupów pomocniczych. H. Bednorz został mianowany biskupem koadiutorem katowickim z prawem następstwa w 1950 roku, a po śmierci bp. S. Adamskiego w 1967 roku objął diecezję jako jej czwarty biskup. Jego niepodważalną zasługą było zwołanie I Synodu Diecezjalnego (1972-1976), co odzwierciedlały zaprezentowane uchwały synodu. Ponadto za jego rządów w 1980 roku przeniesiono seminarium duchowne z Krakowa do Katowic, a w 1968 roku rozpoczął swoją działalność naukowy periodyk diecezjalny „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”. Stąd też wyeksponowano m.in. jeden z jego roczników poświęcony biskupowi, ponadto liczne prace magisterskie dotyczące jego nauczania oraz publikację jubileuszową: *Biskup Herbert Bednorz – życie i posługa czwartego biskupa katowickiego. W setną rocznicę urodzin biskupa Herberta Bednorza*

[1908-2008] pod redakcją ks. I. Celarego (Katowice – Piekary Śląskie 2008). W dalszych gablotach pokazano materiały dotyczące trzech biskupów pomocniczych. Posługę biskupią pełnioną od 1963 roku przez ks. Józefa Kurpasa (1912-1992) opisywała m.in. praca *Paniowy w 100-lecie urodzin biskupa Józefa Kurpasa* autorstwa Mariusza Dmetreckiego i Józefa Żura (Mikołów 2013). Z kolei sylwetkę ks. Czesława Domina (1929-1996), sufragana od 1970 roku, nakreślały: biografia *Zaufajcie miłosierdziu! Biskup Czesław Domin (1929-1996)* ks. Adama Rybickiego (Katowice 2002) oraz dysertacje: *Posługa kapłańska ks. bp. Czesława Domina w diecezji katowickiej (1929-1970)* Gabrieli Kreihs (Katowice 1997) oraz *Ekumeniczny wymiar działalności charytatywnej ks. bp. Czesława Domina* ks. Tomasza Madzi (Katowice 2011). Kolejne materiały dotyczyły ks. Janusza Zimniaka (ur. 1933), biskupa pomocniczego w latach 1980-1992.

Od 1985 roku rządu w diecezji przejął ks. Damian Zimoń (ur. 1934), wpierw jako biskup, a od 1992 roku, kiedy diecezja została podniesiona do rangi archidiecezji, jako arcybiskup metropolita katowicki. Osobę arcybiskupa przybliżały prace: *Od wikarego do biskupa. Ks. Damian Zimoń w parafii pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Katowicach (1967-1969; 1975-1985)* Andrzeja Suchonia (Katowice 2007), księgi jubileuszowe: *Vobis episcopus, vobiscum Christianus* pod redakcją naukową ks. Wincentego Myszora i ks. Artura Maliny (Katowice 2004) oraz *Praedicamus Christum crucifixum* pod redakcją ks. Andrzeja Żądły (Katowice 2010). Z kolei najważniejsze rysy jego posługi: osobiste zaangażowanie w ważne problemy społeczne regionu oraz utworzenie Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Śląskim w 2000 roku, omawiały przykładowo prace: *Drogą Kościoła jest człowiek* (Katowice 1995), *Pochylmy się nad bezrobociem* (Katowice 2002) oraz *Archiepiscopus Damianus Zimoń doctor honoris causa Universitatis Silesiae Cato-viciensis* (Katowice 2007). W gablocie znalazły się także materiały związane z biskupami pomocniczymi: Gerardem Bernackim (ur. 1942), Stefanem Cichym (ur. 1939) – biskupem katowickim w latach 1998-2005, Piotrem Liberą – od 1996 roku (ur. 1951) oraz Józefem Kupnym (ur. 1956).

Ekspozycję zamykały publikacje związane z obecnym (od 2011 roku) arcybiskupem, Wiktorem Skworcem (ur. 1948). Znalazły się wśród nich również materiały o zwołanym przez niego w 2012 roku II Synodzie Archidiecezji Katowickiej. Sylwetki mianowanych pod koniec 2014 roku biskupów pomocniczych: Marka Szkudły (ur. 1952) oraz Adama Wodarczyka (ur. 1968), kreśliły materiały prasowe oraz dokumentacja fotograficzna.

Ograniczona liczba gablot i miejsca na ekspozycję nie pozwoliły na zaprezentowanie obszernej dokumentacji dziejów diecezji, niemniej jednak jej organizatorzy wyrażają nadzieję, że wystawa stała się okazją do spojrzenia w przeszłość diecezji i zaświadczyła o wysiłku budowania Kościoła katowickiego przez jego pasterzy.

OMÓWIENIA I RECENZJE

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 22 (2016) nr 2 (43), s. 265-270
ISSN 1426-3777

AGNIESZKA GOŁDA¹

ZDZISŁAW GĘBOŁYŚ,

***BOLESŁAW CIEPIELA. MONOGRAFIA
BIOBIBLIOGRAFICZNA,***

**PROGRES. WYDAWNICTWO – DRUK – REKLAMA,
SOSNOWIEC 2015, 263 SS., ISBN 978-83-61919-56-8**

Monografie biobibliograficzne² stanowią jeden z rodzajów piśmienniczych bibliografii. Celem ich autorów jest zaprezentowanie życia oraz działalności pisarzy i poetów w sposób kompletny, z zastosowaniem złożonych metod badawczych: archiwalnych, biograficznych, językowych, porównawczych itp. W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku dzięki filologom powstało kilka takich opracowań, dziś uznawanych za wzorcowe, poświęconych wybitnym polskim twórcom: Julianowi Tuwimowi, Gabrieli Zapolskiej, Stanisławowi Wyspiańskiemu, Tadeuszowi Boyowi-Żeleńskiemu i Władysławowi Broniewskiemu³.

¹ Zakład Bibliotekoznawstwa, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² W dwudziestolecie międzywojennym powstały monografie bibliograficzne, które przygotowali bibliolodzy, jak Ludwik Bernacki (*Pierwsza książka polska. Studium bibliograficzne*, Lwów 1918), Karol Badecki (*Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku. Monografia biobibliograficzna*, Lwów 1925), Aleksander Birkenmajer (*Rocznik Wojskowy Królestwa Polskiego 1817-1830. Materiały bibliograficzne*, Kraków 1929) i Kazimierz Piekarski (*Bibliografia dzieł Jana Kochanowskiego*, Kraków 1930; wyd. 2 rozszerzone, Kraków 1934; oraz *Pierwsza drukarnia Floriana Unglera 1510-1516. Chronologia druków i zasobu typograficznego*, Kraków 1926). W swoich dociekaniach stosowali nowoczesne osiągnięcia inkunabulistyki i analizę typograficzną uzupełnianą badaniami archiwalnymi, historycznymi oraz porównawczymi.

³ J. Stradecki, *Julian Tuwim. Bibliografia*, Warszawa 1959; J. Czachowska, *Gabriela Zapolska. Monografia bio-bibliograficzna*, Kraków 1966; M. Stokowa, *Stanisław Wyspiański*.

Prace te miały charakter dokumentacyjny, ukazywały życie literatów, genezę ich utworów oraz związki między dziełami. Opisy bibliograficzne uzupełniono adnotacjami, w tym księgozawczymi. W bibliografiach tych przyjęto szeroki zasięg formalny dokumentów rejestrowanych nie tylko w formie piśmienniczej, lecz także w postaci ekranizacji filmowych, przedstawień teatralnych, nagrań muzycznych itp. W monografiach nie stosowano w zasadzie ograniczeń czasowych, uwzględniając pełną twórczość: od momentu debiutu pisarskiego do czasu opublikowania zestawienia. Monografie biobibliograficzne wyróżniały się także budową: podziałem na część podmiotową (kompletną) i przedmiotową (z selekcją merytoryczną, wartościującą), które wiązano z ważnymi wydarzeniami życia (często w postaci kalendarium), układano zaś w porządku chronologicznym (chronologia wydawnicza lub piśmiennicza).

W 2015 roku ukazała się kolejna bibliografia nawiązująca do wspomnianych przykładów⁴ autorstwa Zdzisława Gębołyśa⁵. Została poświęcona Bolesławowi Ciepeli (ur. 1931), pisarzowi, regionaliście, działaczowi kulturalnemu, autorowi publikacji z zakresu historii kopalnictwa węgla kamiennego, z wykształcenia inżynierowi górnictwa. Celem autora spisu było udokumentowanie różnorodnej twórczości kulturalnej B. Ciepeli oraz odszukanie najdrobniejszych nawet poświęconych mu wzmianek na tle biografii potraktowanej w sposób szczególny, o czym będzie jeszcze mowa.

Oceniając prezentowane tu zestawienie, należy wspomnieć o jego konstrukcji⁶. Zgodnie z metodyką bibliografii specjalnych o charak-

Monografia bibliograficzna. Twórczość pisarska. Życiorys, t. 1-4, Kraków 1967; B. Winklowska, Tadeusz Żeleński (Boy). *Twórczość i życie*, Warszawa 1967; F. Lichodziejewska, *Twórczość Władysława Broniewskiego. Monografia bibliograficzna*, Warszawa 1973.

⁴ W ostatnich latach ukazały się ponadto m.in. następujące pozycje: J. Kaczyńska, *Jan Józef Lipski. Monografia bibliograficzna*, Warszawa 2001, oraz wydanie nowe: Warszawa 2010; P. Kądziera, *Twórczość Zbigniewa Herberta. Monografia bibliograficzna*, t. 1-2, Warszawa 2009; T. Bedyński *Lech Bądkowski – znany i nieznan*. *Monografia bibliograficzna za lata 1941-2009*, przy wsp. M. Smył, L. Rybickiego, A. Faca, Gdańsk 2010; A. Piejka, *Irena Wojnar. Monografia bibliograficzna*, Warszawa 2013; oraz M. Staniszevska, *Jan Burakowski. Bibliotekarz, publicysta, literat. Monografia biobibliograficzna*, Sierpc 2014.

⁵ Autor następujących opracowań bibliograficznych: *Bibliografia zawartości „Ekspresu Zagłębiowskiego”. Bibliografia druków Oficyny Wydawniczo-Autorskiej „Sowa-Press”*, wstęp A.W. Jarosz, Katowice 2004; *Bibliografia publikacji Klubu Kronikarzy Zagłębia Dąbrowskiego im. Jana Przemyszy-Zielińskiego*, Sosnowiec 2011.

⁶ Monografie biobibliograficzne składają się ze spisu treści, wstępu, kalendarium (wraz z fotografiami i reprodukcjami dokumentów dotyczących twórcy), wykazu wydawnictw

terze naukowym materiały takie jak spis treści i streszczenie (umieszczone już po zrębie głównym) ogłoszono nie tylko w języku polskim, lecz także angielskim, niemieckim, francuskim i rosyjskim⁷. Przed *Wstępem*, a nie po nim umieszczono *Układ bibliografii* (racjonalniej byłoby wydrukować go tuż przed samym spisem), *Wykaz ważniejszych skrótów użytych w bibliografii* oraz *Wykaz czasopism wykorzystanych w bibliografii*. Analiza tego ostatniego dodatku, liczącego siedemdziesiąt dwa tytuły wydawnictw ciągłych, ukazuje zakres kwerend przeprowadzonych przez autora spisu, obejmujących czasopisma ogólnopolskie (np. „Gazeta Wyborcza”, „Trybuna Robotnicza”, „Tygodnik Solidarność”, również o charakterze religijnym: „Gość Niedzielny” i „Niedziela”), regionalne (np. „Dziennik Zachodni”, „Krajoznawca Górnośląski”, „Nowe Zagłębie”, „Przegląd Dąbrowski”, „Robotnik Śląski”), lokalne (np. „Aktualności Będzińskie”, „Bolesławskie Prezentacje”, „Echo Gminy Psary”, „Nasz Sosnowiec”, „Ziemia Będzińska”) i specjalistyczne, związane z przemysłem (np. „Bezpieczeństwo Pracy w Górnictwie”, „Budownictwo Górnicze i Tunelowe”, „Informator Wojewódzkiej Rady Postępu Technicznego, Wynalazczości i Racjonalizacji”, „Mechanizacja i Automatyzacja Górnictwa”, „Wynalazczość i Racjonalizacja”). W materiałach wprowadzających znalazł się również *Wykaz kryptonimów używanych przez B. Ciepiałę* (16, przy czym jeden powtórzono).

Po *Wstępie* (podzielonym na *Stan badań*⁸, *Dobór materiału*, *Układ bibliografii*, *Opis bibliograficzny*, *Indeksy*) autor zarysował wspomniany już biogram B. Ciepiały (s. 24-25), którym objął informacje na temat życia rodzinnego, wykształcenia, pracy zawodowej oraz aktywności społecznej i kulturalnej pisarza. Odrębnie natomiast dokonał analizy *Działalności twórczej Bolesława Ciepiały* (s. 26-27, 37-38), w której na podstawie bibliografii podmiotowej wskazał główne obszary ba-

zbiorowych i pism zawierających utwory pisarza oraz redagowanych przez niego czasopism, z którymi autor współpracował, z wykazu pseudonimów i kryptonimów, spisów bibliografii podmiotowej oraz przedmiotowej, indeksów (tytułowy, nazw osobowych, rzeczowy, autorów tłumaczonych i ich utworów, przekładów dzieł pisarza według języków, na jakie je tłumaczono, itp.).

⁷ Błędnie jednak w spisach treści umieszczono odesłanie do tych właśnie spisów treści.

⁸ Stan badań przedstawiony przez Z. Gębołysia wykazał obecność publikacji Ciepiały w bazach danych należących do bibliografii narodowej, w bibliografiach regionalnych i lokalnych, a nawet w autobiografiach, lecz pełnego kompendium bibliograficznego B. Ciepiały wcześniej nie opracowano.

dawcze podejmowane przez regionalistę, a mianowicie: monografie miejscowości, historię parafii rzymskokatolickich, dzieje kopalń i zakładów przemysłowych w Zagłębiu Dąbrowskim, encyklopedie i przewodniki po miejscowościach regionu, albumy, historię organizacji i instytucji lokalnych, wykopaliska archeologiczne i cmentarze, onomastykę, problematykę żydowską oraz ludzi Zagłębia. Autor spisu przeprowadził też *Analizę formalną i treściową dorobku pisarskiego Bolesława Ciepeli* (s. 39-46), dowodząc nie tyle górniczych, co humanistycznych zainteresowań B. Ciepeli⁹; a po wnioskowaniu treściowym i formalnym ułożył obszerne kalendarium jego życia i twórczości, doprowadzone do 2014 roku (s. 47-63).

Publikacja Z. Gębołysia zwraca uwagę bogatym materiałem ilustracyjnym o charakterze dokumentacyjnym, co rzadko się zdarza w spisach bibliograficznych. Po biogramie zatem umieszczono fotokopie pocztówek anonsujących książki autorstwa B. Ciepeli (31 ilustracji oraz pocztówka zapowiadająca wydanie monografii biobibliograficznej Z. Gębołysia). Zeskanowano ponadto okładki książek (49 miniatur) oraz pocztówki i ich zestawy opracowane przez B. Ciepelię (osiem). Po kalendarium z kolei zamieszczono archiwum fotograficzne, obejmujące czterdzieści sześć zdjęć podzielonych na grupy tematyczne: prywatne i rodzinne, prezentujące środowisko zawodowe B. Ciepeli, a także ukazujące jego działalność pisarską, np. z promocji książek, spotkań autorskich, imprez literackich. Opublikowano też kopie dyplomów, nagród i wyróżnień przyznanych regionaliście w związku z jego pracą w górnictwie, pisarską i społeczną (osiem); a także medalu, orderu i statuetki (trzy).

Drugą, zasadniczą część pracy Z. Gębołysia stanowi bibliografia podmiotowo-przedmiotowa, na którą złożyło się 2 045 opisów (w tym pozycje zbiorowe w części podmiotowej, łączące polemiki, dyskusje, recenzje, teksty wieloczęściowe, przedruki itp., które to oznaczono literowo, a nie cyfrowo). W doborze materiałów autor dążył do kompletności. Selekcja, nazwana przez Z. Gębołysia „marginalną”, dotyczyła jedynie artykułów w czasopismach (nie wyjaśniono jednak powodów ich wyłączenia ze spisu). Zgodnie z zasadami bibliograf nie

⁹ Autor wymienił m.in. najczęściej pojawiające się w twórczości B. Ciepeli miejscowości Zagłębia, osoby (także ich profesje) i instytucje. Przedstawił także środowisko współtwórców tekstów B. Ciepeli oraz recenzentów jego publikacji. Analizę uzupełnił tabelami.

dokonywał ocen i wartościowania zebranych publikacji, dzięki czemu w spisie można znaleźć m.in. wydawnictwa zwarte, artykuły, nawet drobne (np. notatki, wywiady, recenzje, polemiki, nawiązania), opisy patentowe, rękopisy, wzory użytkowe i dokumenty elektroniczne (np. z wortalu górniczych)¹⁰. W bibliografii podmiotowej zastosowano układ chronologiczny wstępujący (szeregowanie działowe według cech formalnych dokumentów¹¹), dzięki czemu ukazano rozwój twórczości publikacyjnej pisarza między rokiem 1955 a 2014, która od lat dziewięćdziesiątych XX wieku znacznie się zintensyfikowała (w 1985 roku społecznik przeszedł na emeryturę).

Bibliografia przedmiotowa (numeracja opisów rzymska¹²) objęła natomiast lata 1962-2014 (tu również zastosowano układ chronologiczny)¹³. Analiza tej części spisu dowodzi, że działalność B. Ciepieli była przedmiotem zainteresowania i omówień redaktorów kompendiów poświęconych racjonalizatorom i wynalazcom górnictwa i techniki Zagłębia. Informacje o nim pojawiały się również w księgach pamiątkowych absolwentów I Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Będzinie oraz Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Przede wszystkim jednak teksty te dotyczyły jego aktywności regionalistycznej, kronikarskiej i publikacyjnej: w prasie lokalnej i regionalnej oraz w lokalnych wydawnictwach informacyjnych ogłaszano wzmianki o jubileuszach, benefisach, nagrodach, odznaczeniach i osiągnięciach B. Ciepieli związanych z promocją regionu.

Spis bibliograficzny uzupełniają: indeks nazwisk (należy podkreślić liczne odsyłacze podające nazwiska kryjące się pod kryptonimami i pseudonimami) oraz przedmiotowy, na który składają się m.in.

¹⁰ Nieprawidłowo dobrano normę bibliograficzną opisu wydawnictw ciągłych z 1973 roku. Opisy sporządzone przez Z. Gębołysia spełniają jednak swoją funkcję informacyjną oraz identyfikacyjną. Autor zastosował opisy bibliograficzne adnotowane: zamieścił adnotacje wyjaśniające oraz zawartościowe (można jedynie zasugerować wydawnictwu składanie w przyszłości adnotacji pod opisami mniejszą czcionką).

¹¹ Podział na: dokumenty niepublikowane; artykuły w prasie naukowej fachowej, zawodowej i w pracach zbiorowych; opisy patentowe, wynalazki, wzory użytkowe; książki; książki i prace redakcyjne; recenzje, rekomendacje, sygnały, anonse; recenzje; artykuły w prasie codziennej i lokalnej; Ciepiela o swoich książkach.

¹² Należałoby ponumerować opisy w sposób jednolity i ciągły w obrębie całego spisu, co ułatwiłoby zestawienie odsyłaczy numerycznych w indeksach.

¹³ Podział na: inne; nagrody, jubileusze, wyróżnienia; sylwetki; wywiady; spotkania autor-skie, promocje; biogramy.

tytuły periodyków, nazwy osobowe, geograficzne, nazwy instytucji i organizacji, dziedzin wiedzy wraz z określnikami; wykaz pocztówek; wykaz tabel; wykaz ilustracji; streszczenia; wykaz darczyńców i osób zaprzyjaźnionych; informacja biograficzna o autorze monografii biobibliograficznej.

Podsumowując, należy wspomnieć, że wbrew dotychczasowym zasadom stosowanym w monografiach Z. Gębołyś pokusił się o przygotowanie materiału bibliograficznego osoby wciąż twórczo aktywnej. W związku z tym należy się spodziewać uzupełnień podmiotowej i przedmiotowej części spisu. Choć w omawianej publikacji pojawiły się niedociągnięcia konstrukcyjne oraz metodyczne, należy podkreślić wartość zamieszczonych materiałów wprowadzających oraz gruntownie opracowanej biografii.

Prezentowana bibliografia z pewnością będzie budziła zainteresowanie osób związanych z Zagłębiem Dąbrowskim. Ukazała bowiem różnorodność piśmiennictwa poświęconego np. Gródkowi, Będzinowi i jego dzielnicom: Grodziecowi i Łagiszy; Klubowi Kronikarzy Zagłębia Dąbrowskiego im. Jana Przemszy-Zielińskiego, którego B. Ciepiera był wiceprezesem; Oddziałowi Będzińskiemu Stowarzyszenia Autorów Polskich, które założył i przez wiele lat prowadził; kopalniom, górnikom i górnictwu; poszczególnym parafiom Zagłębia, towarzystwom regionalnym.

Omawiana publikacja jest wyczerpującą bibliografią osobową, przybliżyła w sposób pełniejszy niż dotychczas działania podejmowane przez B. Ciepierę na rzecz swojego regionu i jego mieszkańców. Dzięki niej życie i aktywność pisarska regionalisty mają szansę na popularyzację, i to nie tylko w kręgu badaczy kultury i tradycji Zagłębia lub historyków górnictwa.

ELIZA LUBOJAŃSKA¹

JANUSZ WYCISŁO,

***KRONIKA DZIEJÓW SANKTUARIUM MARYJNEGO
I PIEKAR NA ŚLĄSKU DO 1945 ROKU,***

**LOKALNE WYDAWNICTWO PRASOWE „ECHO” SP. Z O.O.,
KATOWICE 2015, 1407 SS., ISBN 978-83-906556-0-4**

Piekary Śląskie od wielu wieków stanowią kolebkę kultu maryjnego i stolicę duchową Górnego Śląska. Religia jest głęboko wpisana w tradycję tego regionu i należy do najważniejszych czynników kształtujących świadomość społeczno-kulturową jego mieszkańców. Przejawem tego jest rozwinięty na szeroką skalę ruch pielgrzymkowy na Górnym Śląsku.

Monumentalne dzieło księdza profesora Janusza Wycisły, zatytułowane *Kronika dziejów sanktuarium maryjnego i Piekar na Śląsku do 1945 roku*, omawia w głównej mierze historię kultu maryjnego oraz zagadnienie peregrynacji do najbardziej dzisiaj znanego na Górnym Śląsku Sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach. Publikacja ta to efekt wieloletniej pracy naukowej badacza i znawcy historii Kościoła śląskiego oraz kultury religijnej tego regionu. W jego dorobku naukowym i popularyzatorskim znajduje się kilka monografii oraz wiele artykułów dotyczących sanktuarium piekarskiego oraz traktujących o tradycjach kulturowych mieszkańców Górnego Śląska.

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Książka powstała w wyniku kontynuacji wcześniejszych badań autora i wielu kwerend archiwalnych. Monografia to rezultat realizacji projektów badawczych LP VI-1624/90 i PW-94/04, zainicjowanych przez arcybiskupa katowickiego, dr. Damiana Zimonia. Efektem pracy jest obszerne kalendarium obejmujące usystematyzowane chronologicznie dzieje Piekar w okresie od XI wieku do roku 1945. Eksploracja źródeł historycznych w języku łacińskim, niemieckim i polskim przeprowadzona przez autora w archiwach kościelnych i państwowych zaowocowała 1407-stronicową książką wydaną przez Lokalne Wydawnictwo Prasowe „Echo” w Katowicach.

Recenzji naukowych pracy dokonali: ks. prof. Józef Mandziuk oraz o. dr hab. Władysław Gogola OFMConv. *Kronika* opatrzona jest wstępem abp. Damiana Zimonia. W swoim słowie wyraził on wdzięczność autorowi za to, że „w źródłach historycznych odczytał całą bogatą przeszłość tego miejsca oraz ukazał bogactwo wielokulturowości na tym terenie”². Wyjątkowość kultu maryjnego w Piekarach dostrzegł zwłaszcza kard. August Hlond, który podczas koronacji obrazu piekarskiego 15 sierpnia 1925 roku wyraził się słowami: „Ludu śląski! Ktokolwiek dochodzi przyczyn twej głębokiej wiary, musi pójść do Piekar. Bez nich nie można ani twej duszy zrozumieć, ani twego życia religijnego ogarnąć”³. Miejsce to nazywane jest filarem wiary i żywą krynicą łask, chlubą i skarbem Śląska. W trudnym okresie komunizmu biskupi katowiccy właśnie Matce Piekarskiej polecali swój lud walczący o wolność i sprawiedliwość społeczną.

W słowie wstępnym abp Damian Zimoń podkreślił związek papieża Jana Pawła II z piekarskim sanktuarium. Już wcześniej jako biskup krakowski Karol Wojtyła przez przeszło dziesięć lat wygłaszał homilie do mężczyzn przybywających na majowe pielgrzymki stanowe do Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej. Po objęciu Stolicy Apostolskiej Papież nie zapomniał o Piekarach i przysyłał co roku swoje pozdrowienia do zgromadzonych pielgrzymów.

Wstęp autora pracy to próba zwięzłej rekonstrukcji dziejów Piekar Śląskich i sanktuarium maryjnego. J. Wycisło ukazuje kolejne etapy

² A. Zimoń, *Słowo wstępne*, w: A. Wycisło, *Kronika dziejów sanktuarium maryjnego i Piekar na Śląsku do 1945 roku*, Katowice 2015, s. 8.

³ A. Hlond, *Koronacja obrazu Matki Boskiej w Piekarach*, „Polonia” 221 (1925), s. 3.

rozwoju kultu maryjnego, poczynając od XIV wieku, kiedy wzniesiono drewniany kościół św. Bartłomieja, aż do zakończenia II wojny światowej. Wspomina osobę księdza proboszcza Jakuba Roczkowskiego, który w drugiej połowie XVII wieku otoczył czcią znajdujący się w kościele obraz Matki Bożej nieznanego artysty i zapoczątkował ruch pielgrzymkowy. Pielgrzymek szybko przybywało, gdyż informacje o niezwykłych zjawiskach i cudownych uzdrowieniach docierały do coraz większych rzesz społeczeństwa polskiego i krajów sąsiednich. W kronice wspomina się o wizycie w Piekarach ks. Andrzeja Wiercioskowicza, który w 1663 roku „został mimowolnym świadkiem niezwykłego zjawiska świetlnego w nocy”⁴. Podkreślono rolę jezuitów, którzy przybyli do Piekar w 1678 roku, aby wesprzeć obsługę nasilającego się ruchu pielgrzymkowego. Może o tym świadczyć fakt opisany w *Kronice* pod datą 10 marca 1678 roku. Wówczas to „jeden z jezuitów w ciągu dnia wysłuchał spowiedzi ok. 400 penitentów, a kolejka przed konfesjonalem nie zmalała”⁵.

Kolejnym znaczącym w dziejach Piekar Śląskich wydarzeniem opisanym przez J. Wycisłę była wizyta króla Jana III Sobieskiego w sierpniu 1683 roku. Król, zdążając pod Wiedeń, by ratować Europę przed islamizacją, modlił się u stóp Pani Piekarskiej przed cudownym obrazem i „prosił o błogosławieństwo Boże dla wyprawy przeciw innowiercom”⁶. Dziejopisarze zanotowali, że był to pierwszy polski władca, który pokłonił się Matce Piekarskiej. Czternaście lat później pielgrzymował tutaj książę saski August II Mocny, nowo wybrany król Polski, który właśnie w Piekarach podpisał *pacta conventa* i złożył wyznanie wiary. Jak wspomniano w *Kronice*, książę saski był osobą indyferentną w sprawach religijnych⁷.

Wiek XVIII, jak wskazuje autor pracy, rozpoczyna kolejny etap bujnego rozwoju kultu wizerunku Matki Bożej, mimo że pierwotny obraz przewieziono do Opola. Z okresem tym wiąże się objęcie parafii przez oddanego kapłana, niestrudzonego budowniczego kościoła, propagatora ruchu trzeźwościowego na Górnym Śląsku oraz

⁴ A. Wycisło, *Kronika dziejów sanktuarium maryjnego i Piekar...*, dz. cyt., s. 29.

⁵ *Tamże*, s. 37.

⁶ *Tamże*, s. 61.

⁷ *Tamże*, s. 71.

inicjatora wydawniczego – ks. Jana Alojzego Nepomucena Ficka⁸. Tej wybitnej postaci autor poświęcił na kartach książki sporo miejsca. Na rozwój ruchu pielgrzymkowego w XIX wieku, jak stwierdza ks. J. Wycisło, znaczący wpływ wywarło umiłowanie języka polskiego, gdyż okoliczna ludność w ten sposób manifestowała swoją tożsamość religijno-narodową, co było źródłem wielu problemów zarówno dla władz kościelnych, jak i cywilnych. W kolejnych latach XX wieku duchowe znaczenie Piekar Śląskich starały się wykorzystywać dla swoich celów lokalne władze polityczne, organizacje oraz obcojęzyczna prasa regionalna.

Znaczącym wydarzeniem, często akcentowanym w dziejach Piekar, była uroczystość koronacji obrazu Matki Bożej w 1925 roku, następnie wznoszenie Kopca Wyzwolenia w latach 1932-1937 jako symbolu walki o polskość i przywiązania do tradycji i wiary praojców.

We wstępie autor wymienia także źródła, z których korzystał podczas opracowania swojej pracy. Cenne materiały uzyskał z kroniki zakonnej przechowywanej w Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie. Kolejnym wartościowym źródłem były archiwalia kościelne i państwowe w języku polskim i niemieckim przechowywane w Katowicach, Krakowie, Wrocławiu, Bytomiu oraz Wiedniu i Watykanie. Istotne dla pracy były również dokumenty dawnych dziekanów odnalezione w Radzionkowie, Piekarach i Michałkowicach. W dokumentach tych natrafiono na zbiór niemieckiej korespondencji do ks. J. Ficka i obszerny materiał archiwalny dotyczący funkcjonowania sanktuarium maryjnego w Piekarach. Ksiądz Wycisło wykorzystał również zasoby muzealne z Piekar, Bytomia, Chorzowa, Mikołowa oraz podręczne zbiory okolicznych kancelarii parafialnych. Autor dokonał imponujących badań prasoznawczych, uwzględniając liczne górnośląskie tytuły prasowe ukazujące się w języku polskim i niemieckim.

Kronikę rozpoczynają wydarzenia, jakie rozegrały się na terenie Śląska w 1039 roku, kiedy to książę czeski Brzetysław I napadł na

⁸ Jan Alojzy Nepomucen Fick (1790-1862), pochodzący z Opolszczyzny, z rodziny rolniczej, na trwałe wpisał się w polską tradycję Górnego Śląska. Był budowniczym kościoła w Piekarach w latach 1842-1849. Z jego inicjatywy wydano wiele książek i czasopism. Zmarł w Piekarach i został pochowany przed kościołem wybudowanym z jego inicjatywy.

Śląsk i przyłączył okolice Bytomia do Czech. Początki osady Piekary według polskich i niemieckich podań ludowych związane są z rokiem 1041, jak podkreśla Janusz Wycisło, nie jest to jednak fakt udokumentowany. Następnie w układzie chronologicznym wymienia się kolejne znaczące i mniej istotne zdarzenia historyczne, dane statystyczne oraz informacje o charakterze sensacyjnym.

Tereny ziemi bytomskiej wraz z Piekarami wielokrotnie zmieniały swoją przynależność terytorialną, wzbudzając tym samym większe zainteresowanie badaczy dziejami tych ziem i ich mieszkańców. W swojej pracy autor starał się ukazać, jak zmiany te wpływały na losy pojedynczych osób i społeczności lokalnej. W pracy nie zabrakło także wiadomości o charakterze popularno-nowinkarskim. Pod datą 25 listopada 1909 roku zamieszczono informację o tym, „że chłopiec udający się do szkoły został pokąsany przez wściekłego psa”⁹.

Hasła w kalendarium rozpoczynają się od podania roku zdarzenia. Większość uzupełniono datą dzienną. W przypadku braku dokładnych informacji o czasie wydarzenia obok daty umieszczono znak zapytania. Objętość poszczególnych relacji z reguły jest niewielka i zajmuje średnio od jednego do kilku zdań, chociaż pojawiają się również dokładniejsze opisy, obejmujące więcej niż jedną stronę. Najobszerniejszą część pracy poświęcono wydarzeniom z ubiegłego wieku.

Warto podkreślić, że w pracy pojawiają się liczne fotografie i grafiki dokumentujące wydarzenia religijne, przedstawiające wizerunki znamienitych duchownych oraz przywódców politycznych i literatów. Interesujące są zwłaszcza reprodukcje artykułów prasowych, kolorowe i czarno-białe zdjęcia oraz faksymilia dokumentów. Większość stron książki zdobią także reprodukcje pocztówek pochodzących z Piekar oraz obrazków religijnych, pojawiają się pamiątki okolicznościowe, dyplomy, reklamy prasowe, pisma urzędowe administracji kościelnej, nekrologi. Na początku książki zamieszczono całostroniowy wizerunek pierwotnego obrazu Matki Bożej z kościoła w Piekarach, natomiast grafika wizerunku Matki Piekarskiej pochodząca z lat trzydziestych XX wieku stanowi zwieńczenie dzieła.

⁹ A. Wycisło, *Kronika dziejów sanktuarium maryjnego i Piekar...*, dz. cyt., s. 593.

Cennym źródłem dla bibliologów są szeroko reprezentowane w książce faksymilia stron tytułowych książek oraz artykuły z polskich i niemieckich czasopism opisujących doniosłe wydarzenia, jakie odbywały się w Piekarach Śląskich. Na jednej z reprodukcji oczom czytelników ukazuje się nowo nabyta książka z ekslibrisem ks. Jana Alojzego Ficka. Jest to rozprawa filozoficzna starożytnego greckiego historyka Ksenofonta¹⁰, *Memorabilia Socratis* (*Wspomnienie o Sokratesie*)¹¹. Inna reprodukcja przedstawia zbiór pieśni górniczych zatytułowany *Ładny śpiew górnika zbierającego się do pracy*, wydanej w Piekarach u Teofila Nowackiego w 1890 roku¹².

Wielkim atutem pracy jest ukazanie bogactwa wielokulturowości na tym terenie, znajdującym się w sferze oddziaływań kultury polskiej, pruskiej i czeskiej. Cennym uzupełnieniem monografii byłoby zamieszczenie bibliografii i indeksów, jakkolwiek bogactwo źródeł i danych faktograficznych wymagałoby ogromu prac, jakie wiązałyby się z opracowaniem aparatu pomocniczego. Książka ma niewątpliwie nieocenioną wartość historyczną i poznawczą i można żywić nadzieję, że przyczyni się ona do zainteresowania dziejami Piekar Śląskich jako „duchowej stolicy Śląska”. Warto zauważyć, że została ona edytorsko bardzo starannie opracowana i wydana, co sprawia, że jej lektura staje się tym bardziej interesująca i satysfakcjonująca.

¹⁰ *Tamże*, s. 112.

¹¹ Książka w języku łacińskim została wydana w Halle w 1811 roku.

¹² A. Wycisło, *Kronika dziejów sanktuarium maryjnego i Piekar...*, dz. cyt., s. 402.

SPRAWOZDANIA

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 22 (2016) nr 2 (43), s. 277-286
ISSN 1426-3777

DANUTA REBECH

MARTA WÓJTOWICZ-KOWALSKA¹

KSZTAŁTOWANIE POLITYKI BIBLIOTECZNEJ: W KIERUNKU ANALIZY PESTEL

**XVII OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA BIBLIOTEK
NIEPUBLICZNYCH I PUBLICZNYCH SZKÓŁ WYŻSZYCH
(WARSZAWA, 26-27 LISTOPADA 2015 ROKU)**

W dniach od 26 do 27 listopada 2015 roku odbyła się zorganizowana przez Bibliotekę Uczelni Łazarskiego w Warszawie XVII Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Niepublicznych i Publicznych Szkół Wyższych pod tytułem *Kształtowanie polityki bibliotecznej: w kierunku analizy PESTEL*. Przywołana analiza PESTEL (*political, economic, social, technological, environmental, legal*) polega na opisie wpływów na dowolną organizację, w tym również na bibliotekę, obszaru politycznego, ekonomicznego, społecznego, technologicznego, środowiskowego i prawnego, w których organizacja ta funkcjonuje. Analiza ta jest pomocna przy przygotowywaniu planów strategicznych rozwoju, co zmusza niejednokrotnie do przyjrzenia się swojej instytucji (w naszym przypadku bibliotece) pod kątem zachodzących w niej procesów. Mowa tutaj nie tylko o procesach typowo bibliotecznych, czyli o tworzeniu zasobów cyfrowych i otwartym dostępie do nich, lecz również o procesach, w których decydujący jest czynnik ludzki.

Głównym zadaniem konferencji była próba całościowego i wielowymiarowego spojrzenia na rzeczywistość związaną z usługami

¹ Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

informacyjnymi w Polsce (realizowanymi zazwyczaj przez biblioteki). Program konferencji opierał się na referatach i koreferatach, z przeznaczeniem dodatkowego czasu na dyskusję. W konferencji uczestniczyło ok. osiemdziesięciu osób, głównie pracowników bibliotek akademickich, zarówno państwowych, jak i niepublicznych. Wśród gości i prelegentów znalazły się także osoby z zagranicy: z Ukrainy, Białorusi i Kazachstanu.

W tematyce wystąpień prelegentów dało się wyodrębnić trzy główne wątki. Pierwszy to zmieniające się zadania i role bibliotekarzy oraz pracowników informacji. Dr Serhiy Nazarovets (Akademia Kijowsko-Mohylańska, Ukraina) w referacie *Biblioteka akademicka – od importerów do eksporterów wiedzy* mówił o zmieniających się w ciągu ostatnich dziesięciu lat potrzebach informacyjnych użytkowników bibliotek akademickich na Ukrainie, którzy już nie chcą być tylko importerami wiedzy, lecz jej aktywnymi eksporterami. Biblioteki akademickie, starając się dostosować do nowych wymagań, oferują usługi, które zaspokajają wymagania potencjalnych klientów. Najbardziej popularne wśród nich są obecnie: *library publishing* – biblioteka jako służba wydawnicza środowiska akademickiego, która dysponuje możliwościami w zakresie publikowania czasopism, książek i materiałów konferencyjnych; *embedded librarian* – bibliotekarz „wbudowany” w zespół badawczy, gdzie jest odpowiedzialny za zarządzanie danymi i monitoring działalności grupy; *liaison librarian* – „bibliotekarz dziedzinowy”, specjalizujący się w określonych obszarach wiedzy i zapewniający fachowe doradztwo i szkolenia. Kolejny referat poruszający się w tej tematyce to *Praca zespołowa i sukces zespołu według M. Belbina* Tomasza Knittera z Benefactor Sp. z o.o., który przedstawił kategorie ról zespołowych opracowane przez brytyjskiego psychologa Mereditha Belbina, który jest uważany za prekursora metod zwiększania efektywności zespołów. Każdy z ludzi jest obdarzony konkretnymi talentami, które można ująć w trzech kategoriach: talenty zadaniowe, talenty społeczne i talenty intelektualne. Każdy posiada także pewne naturalne słabości, które przyczyniają się do nieskutecznego działania w pewnych sytuacjach. Z jednej strony owe różnice między ludźmi w podejściu do rzeczywistości i sposobie rozwiązywania problemów dają wiele możliwości, z drugiej zaś sta-

ją się powodem nieporozumień i kłótni. Mając wiedzę o dziewięciu rolach zespołowych według Belbina można swobodnie kształtować współpracę między ludźmi, budować pozytywną atmosferę i poprawiać komunikację. Właściwe dobranie ludzi do zespołu decyduje o tym, czy sprostą on realizacji powierzonego zadania, czy poniesie klęskę. Obecnie przed bibliotekarzami stawia się tak zróżnicowane zadania do wykonania, że niezwykle ważne staje się właściwe dobranie ludzi w zespole, aby im sprostać. Należy również zaznaczyć, że budowanie dobrych zespołów nie oznacza tworzenia ich z jednostek tylko wybitnych. Ważne jest, aby w takim zespole znalazła się także osoba, która jest mniej uzdolniona, lecz stanowi pewnego rodzaju katalizator. W koreferacie *Analiza ról pełnionych w zespole biblioteki* Paweł Pioterek i Janina Przybysz przedstawili praktyczne zastosowanie wiedzy o dziewięciu rolach zespołowych według Belbina w Bibliotece Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu.

Drugi wątek wśród wystąpień dotyczył otwartego dostępu (*open access*) i dozwolonego użytku w świetle znowelizowanej *Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* jako podstawowych elementów powszechnego dostępu do treści naukowych. Kwestie otwartego dostępu do publikacji naukowych poruszył Wojciech Fenrich (Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego) w referacie *Otwarty dostęp do publikacji naukowych. Perspektywa systemowa*, starając się przekonać zebranych, że warunkiem upowszechnienia otwartego dostępu do publikacji naukowych jest podjęcie działań o charakterze systemowym. Podkreślił, że podejście fragmentaryczne, koncentrujące się na pojedynczych aspektach zagadnienia, skutkuje też fragmentaryczną otwartością. Z przytoczonych doświadczeń instytucji zagranicznych, które z powodzeniem wdrożyły własną politykę otwartego dostępu, wynika, że warunkiem ich skuteczności było uwzględnienie wielu aspektów działań. Uwzględnienie aspektu technicznego, wydawniczego, informacyjno-promocyjnego, strategicznego, finansowego, prawnego, bibliotecznego i kulturowego to pewien idealny schemat budowania otwartego dostępu do publikacji naukowych. W koreferacie *Komunikacja w nauce: co biblioteka uniwersytecka daje naukowcowi* Liliya Harbunova (Baranowski Uniwersytet Państwowy, Białoruś)

opowiedziała o roli biblioteki w tworzeniu repozytorium i doświadczeniach macierzystej biblioteki uniwersyteckiej w tworzeniu bazy danych z informacją o naukowcach Naukowcy Białorusi. Podkreśliła konieczność działań mających na celu zwiększenie sprawności informacyjnych naukowców. W świetle zmiany *Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* (nowelizacja 20 listopada 2015 roku) interesujące było wystąpienie dr. Alka Tarkowskiego (Centrum Cyfrowe Projekt: Polska) *Dozwolony użytek dla bibliotek i prawa użytkowników*, które dotyczyło wspomnianego w tytule dozwolonego użytku, uznawanego niejednokrotnie za odstępstwo od monopolu przyznanego twórcy przez prawo autorskie. Autor starał się określić rolę dozwolonego użytku i sposób, w jaki powinno się go kształtować, aby pomagać nie tylko jego bezpośredniemu użytkownikowi, ale również realizacji zadań nałożonych na instytucje (w tym również biblioteki) objęte dozwolonym użytkowaniem. Autor referatu odniósł się do aspektu polityki bibliotecznej, która mówi, że biblioteki i jej zbiory stanowią dobro narodowe i służą zachowaniu dziedzictwa narodowego, a tym samym biblioteki mają obowiązek zapewnić dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej. Prawo korzystania z bibliotek ma charakter powszechny. Zaznaczył również, że celem polityki bibliotecznej powinna być aktywna obecność biblioteki w obiegach online. Trudno obecnie wyobrazić sobie bibliotekę obojętną na zmieniający się świat i zmiany technologiczne, jakie w nim zachodzą. Autor skupił swoją wypowiedź głównie na aspektach dozwolonego użytku edukacyjnego w kontekście zmiany artykułu 27 *Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*. Szkoda, że zabrakło głosu bardzo ważnego w tej materii, a mianowicie Barbary Szczepańskiej, która niestety nie mogła pojawić się na konferencji. Można uznać z całą pewnością, że jej głos jako osoby zajmującej się prawem autorskim i przede wszystkim jako bibliotekarza dopełniłby obraz funkcjonowania dozwolonego użytku w kontekście znowelizowanej ustawy.

Trzecim wątkiem dominującym wśród referatów były programy biblioteczne i komputeryzacja bibliotek, widziana w pod różnym kątem (m.in. technicznym, społecznym, historycznym). Podjęto również próbę odpowiedzi na pytania dotyczące przyszłości kompu-

teryzacji bibliotek. Dr Henryk Hollender (Uczelnia Łazarskiego) w referacie *Modernizacja bibliotek – kontekst organizacyjny i ustrojowy* wyróżnił dwa czynniki, które w ostatnim dziesięcioleciu wpłynęły na zmiany w polskich bibliotekach. Jednym z nich był postęp techniczny (komputery i telekomunikacja), a drugim liczne przemiany ustrojowe zapoczątkowane w 1989 roku (m.in. autonomia uniwersytetów, zniesienie cenzury, zmiana w zarządzaniu bibliotekami publicznymi). Wszystko to miało swoje dobre i złe strony. Wśród bibliotek pod rządami samorządów zabrakło wypracowania zasad współpracy, a w bibliotekach naukowych nastąpiła zmiana trybu pracy pod dyktando informatyków. Zaczęły powstawać nowe gmachy biblioteczne, lecz nadal odtwarzano w nich stare struktury zarządzania. Nie przyjął się model bibliotekarza dziedzinnego i nastąpiła deregulacja zawodu bibliotekarza, która wprowadziła wiele zmian w środowisku bibliotekarskim, niekoniecznie korzystnych. Wprowadzenie *open access* było możliwe właśnie dzięki bibliotekarzom i wydawcom czasopism. Referent wyraził obawę, czy praktyki związane z inicjatywą *open access* nie usuną na margines posiadanych zasobów oraz umiejętności typowo bibliotekarskich. Natomiast dr Aleksander Radwański (Zakład Narodowy im. Ossolińskich) spojrział na kwestię komputeryzacji i programów bibliotek z punktu widzenia już historycznego. W wystąpieniu *Dokończona rewolucja? Programy biblioteczne w Polsce za 10 lat* stwierdził, że automatyzacja polskich bibliotek nie wykazuje cech rewolucji, lecz można raczej mówić o powolnym procesie asymilacji, który trwa już ponad dwadzieścia lat i jeszcze się nie zakończył. W latach dziewięćdziesiątych biblioteki zostały niejako skolonizowane przez Fundację Mellona, która sfinansowała komputeryzację w polskich bibliotekach. Sprzyjał temu brak polityki państwowej, który tym samym skazywał biblioteki na samodzielne zmagania z międzynarodowymi korporacjami. Natomiast rodzime produkty rozwijały się z dużymi trudnościami i tylko w niewielkim stopniu były w stanie obsługiwać duże księżnice. Państwo polskie dopiero w 2008 roku podjęło konkretne działanie w kwestii automatyzacji, tworząc system MAK+. Zdaniem dr. Radwańskiego zmiany w bibliotekach nie rozpoczęli ludzie, lecz dostępność komputerów, które stały się osiągalne cenowo i technologicznie dla większości

bibliotek. Jednak w ostatnich dwudziestu latach brak podstawowych rozwiązań towarzyszących automatyzacji (nadal dwie centralne bibliograficzne NUKAT i BN z autorytatywnymi rekordami bibliograficznymi i hasłami wzorcowymi; nie wykorzystuje się katalogowania w druku będącego naturalną konsekwencją wykorzystania potencjału systemu bibliotecznego; brak standaryzacji dokumentacji bibliotecznej, zdezaktualizowane normy, w których nie ma mowy o PC). Konkluzją jego wystąpienia było stwierdzenie, że można założyć, iż za dziesięć lat systemy biblioteczne będą realizować te same funkcje co dzisiaj i w podobny sposób, gdyż obecnie nie obserwuje się znaczących zmian wymagań i oczekiwań w stosunku do nich ani też chęci pełnego wykorzystania ich możliwości. O. Janusz Kaczmarek OP (Kolegium Filozoficzno-Teologiczne Polskiej Prowincji Dominikanów) zabrał głos po wystąpieniu dr. Aleksandra Radwańskiego i mówił o kwestii systemów bibliecznych pod kątem teraźniejszości i przyszłości. Podkreślił, że potrzebna jest współpraca i współdzielenie się danymi. Powinno się zmierzać w kierunku ujednolicenia danych zgodnych ze standardami oraz zapewnienia łatwości wymiany i synchronizacji z serwerami zewnętrznymi. Potrzebna jest ciągła aktywna ewolucja zmierzająca w kierunku *linked data* i Internetu (Web 3.0).

Poza tymi głównymi wątkami pojawiły się kwestie dotyczące roli biblioteki w świecie postantropocentrycznym i w epoce transhumanizacji nauki oraz badań jakości i wartości bibliotek ze wskazaniem kryteriów i wskaźników oceny bibliotek. Dr Magdalena Karciarz (Dolnośląska Szkoła Wyższa) w referacie *(Nie)potrzebne biblioteki. Czy i jak biblioteki odnajdują swoje miejsce w technologiczno-postantropocentrycznej rzeczywistości?* podjęła próbę określenia otoczenia bibliotek w odniesieniu do rozwijającej się technologii. Głównym celem było wywołanie dyskusji dotyczącej roli biblioteki i bibliotekarzy w otaczającym i permanentnie rozwijającym się świecie. Natomiast Piotr Łapo (Biblioteka Uniwersytetu Nazarabajewa, Kazachstan) w wystąpieniu *Jakość i wartość bibliotek: kryteria i wskaźniki* stwierdził, że w dzisiejszym świecie ewaluacja i pomiar usług bibliecznych jest istotną częścią zarządzania każdą biblioteką. Zazwyczaj zaczyna się ona od jasnych i szczegółowych celów, które z kolei prowadzą do wyboru odpowiednich narzędzi pomiaru.

Ewaluacja może mieć kierunek wewnętrzny (bibliotekocentryczny) i zewnętrzny (skierowany na klienta), a także stanowić kombinację obydwu. Jako przykład strategii podnoszenia jakości i wydajności instytucji podał *benchmarking*, często stosowany przez biblioteki przy wyborze partnera, z którym będą się porównywać w celu poznania swoich mocnych i słabych stron. Podkreślił, że współcześnie dla bibliotek ważne jest badanie satysfakcji użytkowników, jak też przekonanie instytucji nadrzędnych o swojej przydatności.

Wielu cennych informacji i emocji dostarczyła także dyskusja w ramach panelu ekspertów z udziałem dyrektora Biblioteki Narodowej, dr. Tomasza Makowskiego; dr. Alka Tarkowskiego, dyrektora Centrum Cyfrowego Projekt: Polska; i dyrektor Biblioteki Państwowej Medycznej Wyższej Szkoły Zawodowej w Opolu, Bożeny Ratajczak. Dyskusję poprowadził dyrektor Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Błażej Feret. Dyrektor Makowski wypowiedział się na temat koordynacyjnej roli Biblioteki Narodowej w kształtowaniu polityki bibliotecznej państwa. Czy jest ona potrzebna, czy jest całościowa i czy udaje się taką politykę prowadzić? Zwrócił uwagę na to, że trudno jest prowadzić jedną politykę biblioteczną dla różnych sieci bibliotek, które mają inne oczekiwania i potrzeby, a także różne źródła finansowania i sytuację personalną. Dla Biblioteki Narodowej, z punktu widzenia polityki ogólnobibliotecznej w Polsce, największym problemem, z którym trzeba się zmierzyć, jest rozproszenie i trudności we współpracy z dwiema największymi sieciami bibliotecznymi pokrywającymi cały kraj (sieć bibliotek szkolnych i publicznych). Nie chodzi o łączenie obu rodzajów bibliotek, ale o ich współpracę. Dużą przeszkodą jest resortowość, którą próbuje się pokonać przez powołanie Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa, zakładającego współpracę bibliotek publicznych i szkolnych. Chcąc poprawić sytuację bibliotek szkolnych, Biblioteka Narodowa ogłosiła roczny program pilotażowy zakupu nowości do bibliotek publicznych, ale z przeznaczeniem do bibliotek szkolnych. W wyniku tej inicjatywy okazało się, że wiele bibliotek szkolnych z przyczyn finansowanych przez kilka lat nie kupowało książek. W 2015 roku uruchomiono specjalny program zakupu nowości dla bibliotek szkolnych, czego wcześniej nie było. Dyrektor Makowski podkreślił, że prowadzenie spójnej polityki bibliotecznej

kraju jest sprawą priorytetową, nie do końca jeszcze rozwiązana, lecz zmierzającą w dobrym kierunku. Dano jasny sygnał, że biblioteki publiczne i szkolne pełnią ważną rolę w kontakcie czytelnika z książką. Jako kolejny przykład prowadzonej polityki bibliotecznej referent podał jeszcze ochronę interesów bibliotek przed działaniem wydawców chcących wprowadzić ustawę o jednolitej cenie książki. Ustawa ta miała wprowadzić stałą cenę na wszystkie nowe książki. Nowości wydawnicze we wszystkich księgarniach przez dwanaście miesięcy miały kosztować tyle samo. Nie miało być mowy o rabatach, promocjach ani nawet o konkurencji między księgarniami. Kiedy ustawa trafiła do parlamentu, środowisko bibliotekarskie bardzo mocno lobbowało przeciw środowisku wydawców i w efekcie biblioteki nie tylko mają prawo do większych upustów, lecz są całkowicie z nich zwolnione. Dyrektor Makowski podsumował, że Biblioteka Narodowa prowadzi skuteczną w dużym stopniu politykę biblioteczną, chociaż to początek drogi. To każda biblioteka musi przekonać swojego organizatora, że jest ważna i że warto w nią inwestować. Dzisiaj biblioteki nie mogą dopuścić do postrzegania ich tylko jako dziewiętnastowiecznych składnic papieru, ponieważ wtedy staną się muzeami. Przechowywanie piśmiennictwa jest zadaniem Biblioteki Narodowej, natomiast zadaniem bibliotek szkolnych, publicznych i akademickich jest odpowiadanie na potrzeby środowiska, w którym działają. Biblioteki muszą być zawsze w awangardzie zmian, ponieważ w przeciwnym razie przegrają. Zapytany o rolę Biblioteki Narodowej w promowaniu dostępu do dokumentów, a tym samym w prowadzeniu polityki w zakresie cyfryzacji, mówca odniósł się do dwóch projektów. Pierwszy to projekt Biblioteki Narodowej Polona, udostępniający teksty literackie i naukowe, dokumenty historyczne, czasopisma, grafiki, fotografie, nuty oraz mapy. Poinformował także, że jest przygotowywana i niedługo będzie dostępna usługa „Polona dla kultury”. Dzięki niej instytucje prowadzące digitalizację zbiorów zyskają możliwość ich udostępnienia w Polonie – portalu wykorzystującym najnowocześniejsze rozwiązania technologiczne do prezentacji obiektów cyfrowych. Jednym z najistotniejszych elementów „Polony dla kultury” jest Polona/Cloud – przestrzeń repozytoryjna, która umożliwi bezpieczne i długotrwałe przechowywanie zbiorów cyfrowych wytworzonych przez instytucje kul-

tury. W efekcie obniżeniu ulegną koszty nowych projektów digitalizacyjnych; instytucje, które skorzystają z usługi, będą ponosić głównie wydatki związane z przygotowaniem kopii cyfrowych i utrzymaniem łącza internetowego do przesyłania danych. Drugi projekt to Cyfrowa Wypożyczalnia Publikacji Naukowych Academia, którego istotą jest zastąpienie tradycyjnej, papierowej formy wypożyczeń międzybibliotecznych wypożyczalnią publikacji w postaci cyfrowej. Celem twórców systemu było zapewnienie dostępu do ogromnego i systematycznie powiększającego się zbioru publikacji naukowych czytelnikom bibliotek na terenie całej Polski bez względu na wielkość biblioteki, jej rodzaj, posiadane zasoby ani budżet. Jedynym kosztem, jaki ponosi biblioteka, jest udostępnienie terminalu z dostępem do Internetu. Czytelnicy mogą korzystać ze wszystkich udostępnionych w nim zasobów, a zwłaszcza z tych, które są chronione prawem autorskim i nie mogą być udostępniane w bibliotekach cyfrowych (nie można ich drukować, a kopiowanie zostało ograniczone do niewielkich fragmentów tekstu). System Academia odtwarza dokładnie system tradycyjnych wypożyczeń międzybibliotecznych i umożliwia dostęp do publikacji wyłącznie jednemu czytelnikowi na terenie Polski w tym samym czasie. Dyrektor Makowski wyraził swój żal, że Cyfrową Wypożyczalnię Publikacji Naukowych zainstalowało tylko ok. 200 bibliotek. Przyznał, że nie zna przyczyny takiej sytuacji, choć przyznał również, że nie prowadzono w tym zakresie specjalnej polityki. Zachęcił do instalacji systemu Academia, ponieważ – jak stwierdził – zasoby cyfrowe raczej przyciągają, niż odstraszać czytelników. Program ten wzbudził zainteresowanie na świecie, gdzie docenia się działalność polskiego środowiska bibliotekarskiego (m.in. to Polsce przyznano organizację we Wrocławiu Światowego Kongresu Bibliotekarstwa, a OCLC zaprosiło Bibliotekę Narodową do grupy siedmiu wiodących bibliotek, które wezmą udział w projekcie pilotażowym mającym na celu zbadanie, w jaki sposób korzystanie z *linked data* wpłynie na procesy biblioteczne). Na koniec zaapelował o to, aby nie obawiać się zmian i świata cyfrowego, który nie jest zagrożeniem dla bibliotek. Jeśli chodzi o centralną współpracę, to wspomniał o pracach nad deskryptorami Biblioteki Narodowej i zmianami w katalogowaniu (RDA), zapewniając, że biblioteki idą w dobrym kierunku. Następnie dyskusja skupiła się na

współczesnej roli bibliotekarza w bibliotekach akademickich i nie tylko. Głos zabrała pani dyrektor Bożena Ratajczak, która odniosła się do przypisywania współcześnie nowych ról bibliotekarzowi (wskazywanie wartościowej literatury i miejsc, gdzie warto publikować). Zwróciła uwagę, że rzekomą „nową” rolę bibliotekarz pełnił od zawsze. To środowisko, w którym przychodzi mu dzisiaj działać (środowisko cyfrowe), się zmieniło i zmienił się użytkownik, z którym ma czasem kontakt tylko wirtualny. Podkreśliła konieczność współpracy między bibliotekami, ponieważ na zasadach kooperacji oparty jest cały globalny świat. Na temat współpracy zabrał także głos dyrektor Biblioteki Narodowej, stwierdzając, że odchodzimy od modelu rozproszonego katalogowania na rzecz modelu centralnego, co jest zgodne z modelem światowym. Środków mamy tak mało, że nie możemy sobie pozwolić na dublowanie pracy, trzeba więc jasno określić, kto czym się zajmuje i za co odpowiada. Zwróciła jeszcze uwagę na wykształcenie współczesnego bibliotekarza, wskazując, że bibliotekarzowi jest potrzebna każda edukacja. Wykształcenie bibliotekarskie to warsztat pracy, ale w zależności od tego, dla jakiego środowiska bibliotekarz pracuje, powinien posiadać jeszcze dodatkowe wykształcenie. Wydaje się, że ta druga kwestia zaczyna być coraz bardziej istotna, szczególnie w bibliotekach naukowych. Zauważono, że era cyfryzacji i ten nowy użytkownik, często nie pukający fizycznie do drzwi biblioteki, lecz odwiedzający jej serwer, wymaga od bibliotekarzy nowych kompetencji i umiejętności pracy z czytelnikiem, gdyż narzędzia do takiej pracy przecież posiadają. Pomiedzy wystąpieniami dyrektorów bibliotek powrócono również do kwestii dozwolonego użytku dla bibliotek i zmian w obecnej ustawie dotyczącej prawa autorskiego.

Podsumowując, można z całą pewnością stwierdzić, że przed środowiskiem bibliotekarskim stoją coraz większe wymagania w realizacji procesów bibliotecznych, przede wszystkim dlatego, że zmienia się użytkownik i jego oczekiwania. Konkluzją z tej konferencji może być stwierdzenie, że bibliotekarze nie powinni bać się zmian i wynikających z nich nowych wyzwań, lecz starać się im sprostać, ponieważ posiadają potrzebną do tego wiedzę, umiejętności i narzędzia.

KATARZYNA MATERSKA, JAKUB KOWALSKI¹

PROTOKÓŁ Z KONFERENCJI DYREKTORÓW BIBLIOTEK WYDZIAŁÓW TEOLOGICZNYCH (WARSZAWA, 23-24 LUTEGO 2016 ROKU)

Od 23 do 24 lutego 2016 roku obradowała Konferencja Dyrektorów Bibliotek Wydziałów Teologicznych, skupiająca kadrę kierowniczą akademickich i kościelnych bibliotek szkół wyższych.

Odpowiadając na zaproszenie dyrektora Biblioteki Głównej UKSW w Warszawie, dr hab. Katarzyny Materskiej, prof. UKSW, w spotkaniu wzięło udział dwunastu reprezentantów następujących bibliotek:

1) ks. Jerzy Witczak – Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego i Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu,

2) Bogumiła Warząchowska – Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach,

3) Magdalena Nagieć – Biblioteka Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie,

4) ks. Tomasz Garwoliński – Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” i Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,

5) Joanna Jaśkiewicz – Biblioteka Wydziału Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego,

6) br. Roman Dolny SJ – Biblioteka Ignatianum w Krakowie,

7) Urszula Grabińska – Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego,

¹ Biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

8) Justyna Waluś – Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego,

9) Katarzyna Burnicka – Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu,

10) Jolanta Chojnacka – Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego. Sekcja św. Jana Chrzyciela w Warszawie,

11) Alicja Morawska – Biblioteka Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie,

12) Katarzyna Materska – Biblioteka Główna Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, przewodnicząca obrad.

Na prośbę organizatora spotkania w obradach uczestniczyli także pracownicy Biblioteki Głównej UKSW: Tomasz Winiarski – zastępca dyrektora, Jakub Kowalski – reprezentujący Dział Informacji Naukowej i Transferu Wiedzy, oraz Małgorzata Zonik – reprezentująca Dział Opracowania Zbiorów.

Po uroczystym powitaniu przybyłych gości Katarzyna Materska zaproponowała porządek dwudniowych obrad. Na jej wniosek każdy z uczestników krótko scharakteryzował profil działalności własnej biblioteki. Była to pouczająca część, w której dyrektorzy i kierownicy dzielili się swoimi doświadczeniami. W podsumowaniu zauważono, że istnieje wiele problemów wspólnych. Postanowiono odniesienie się do niektórych z nich podczas drugiego dnia obrad. Nieformalną dyskusję w pomniejszonym składzie kontynuowano jeszcze tego dnia podczas kolacji, a także w miejscu zakwaterowania gości.

Drugi dzień uczestnicy zjazdu rozpoczęli Mszą Świętą. Następnie rozpoczęto obrady, którym przewodniczyła dyrektor K. Materska. W swojej prezentacji podzieliła się osiągnięciami Biblioteki UKSW w zakresie nowo wprowadzonych form i metod promocji zasobów i usług, takich jak np. skanowane spisy treści czasopism (jako forma zachęty dla użytkowników na odległym od biblioteki kampusie), biuletyn nowości wysyłany co miesiąc do pracowników naukowych i studentów UKSW, z funkcją podlinkowanej sygnatury automatycznie przenoszącej czytelników do katalogu biblioteki, wspólny biuletyn Biblioteki i Wydawnictwa UKSW. Ks. J. Witczak i M. Nagiść podkreślali wagę przejrzystości stron internetowych, jakości katalogów oraz zróżnicowanych źródeł elektronicznych w działaniach promocyjnych bibliotek.

Jako istotne zadanie bibliotek naukowych wskazano promowanie dorobku naukowego kadry akademickiej. B. Warząchowska zauważyła też konieczność popularyzowania dorobku piśmienniczego bibliotekarzy, wygłaszanych przez nich referatów i umieszczania ich w wydawnictwach pokonferencyjnych. W trakcie dyskusji dotyczącej repozytoriów cyfrowych na uczelniach zauważono przede wszystkim niełatwe problemy wynikające z ochrony praw autorskich, częsty brak zgody autorów na publikację w repozytorium, a także kłopoty z formatem plików DjVu, koniecznością udostępniania zasobów tylko na jednym komputerze. K. Burnicka z Torunia stwierdziła, że w wielu przypadkach problemy stwarzają wydawnictwa uczelniane, które nie zawsze są skłonne publikować w wolnym dostępie. Skanowane są za to pełne numery czasopism i w tej formie przenoszone do repozytorium. Ks. J. Witczak i M. Nagieć postulowali potrzebę szkolenia pracowników naukowych w zakresie publikowania w *open access*.

Odnosząc się do zadań biblioteki akademickiej związanych z dokumentowaniem dorobku naukowego macierzystej uczelni, K. Burnicka zauważyła, że w jej bibliotece (UMK) tylko bibliotekarze zostali upoważnieni do wprowadzania danych do programu Expertus, co poprawiło jakość i czas przygotowywania sprawozdawczości z działalności naukowej na wydziale. B. Warząchowska potwierdziła tę zależność oraz wskazała, że poprawne metadane zwiększają cytowalność prac, co jest bardzo istotne dla nauk humanistycznych i teologicznych. Swoimi doświadczeniami w zakresie dokumentowania dorobku uczelni i współpracy z firmą Index Copernicus podzielił się także br. R. Dolny. Jako przykład modelowej platformy repozytaryjnej K. Materska wymieniła Bazę Wiedzy Politechniki Warszawskiej. Zauważyła, że najbardziej korzystny jest jeden w pełni funkcjonalny system, który spełniałby wymagania Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Zgodnie przyjęto, że nowe technologie stosowane w bibliotekach teologicznych wymagają intensywnych i ciągłych szkoleń tak bibliotekarzy, jak i użytkowników. Wyższe kompetencje informacyjne sprzyjają lepszemu wykorzystaniu zasobów elektronicznych, co przekłada się także na poprawę statystyk bibliotecznych. W odniesieniu do systemu bibliotecznego ustalono, że wiele bibliotek teologicznych nadal korzysta z systemu MAK, jedynie nieliczne biblioteki zainstalo-

wały bardziej zaawansowane systemy, np. ALEPH. Biblioteka UKSW ma trudności z wdrożeniem systemu Koha, lecz wynikają one z winy wykonawcy ze Szczecina.

W toku dalszych obrad podniesiono problemy dotyczące haseł rzeczowych z zakresu nauk teologicznych: ich spore zróżnicowanie i pewną dowolność tworzenia. Ks. Jerzy Witczak przekonywał do korzystania w większym stopniu ze wspólnego katalogu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Zwrócił uwagę na funkcję wyszukiwania fasetowego w panelu bocznym systemu Koha, co umożliwia bezproblemowe zawężanie wyników wyszukiwania.

K. Materska zgłosiła sugestię utworzenia słownika haseł dla nauk teologicznych. Ks. J. Witczak poinformował, że już wcześniej ks. Krzysztof Gonet podjął próbę opracowania takiego słownika. Niezbędny byłby zespół bibliotekarzy, który zająłby się rozwinięciem tego projektu. W opinii ks. J. Witczaka *Słownik języka haseł przedmiotowych* Biblioteki Narodowej jest wystarczający dla nauk teologicznych. Biblioteka Narodowa powoli opracowuje również deskryptory do własnych opisów bibliograficznych. Także Federacja FIDES dodatkowo będzie posiadała deskryptory w katalogu wspólnym. W toku dalszej dyskusji swoimi doświadczeniami w stosowaniu języków haseł przedmiotowych podzielił się przedstawiciel Biblioteki KUL oraz dyrektor Biblioteki UPJPII. Ta ostatnia biblioteka z powodzeniem wykorzystuje zarówno język stosowany w NUKAT, jak i w Federacji FIDES, szkoląc równocześnie studentów i pracowników naukowych w alternatywnych sposobach wyszukiwania, np. przez fasety.

Br. R. Dolny podkreślił rolę właściwych ustawień i konfiguracji systemu bibliotecznego, aby użytkownicy mogli zbudować odpowiednie pytania do wyszukiwarek lub katalogów. Potwierdził, że młodsze pokolenie użytkowników bibliotek ma inne oczekiwania w zakresie wyszukiwania informacji, co należy wiązać z korzystaniem z Google i z urządzeń mobilnych.

W spotkaniu bibliotekarzy dyrektorów nie pominęto kwestii wprowadzenia przez Bibliotekę Narodową rekordu analitycznego. Ks. Jerzy Witczak poinformował, że od grudnia 2015 roku NUKAT wprowadził rekord analityczny, tworzony dla dokumentów niesamodzielnych wydawniczo. W krótkiej dyskusji K. Burnicka oraz B. Wa-

rzachowska oceniły, że rozwiązanie to powinno przyczynić się to do poprawy dostępu do informacji. Ks. J. Witczak zgłosił konieczność zintensyfikowania wysiłków w tworzeniu Elektronicznej Bibliografii Nauk Teologicznych. Biblioteki powinny wprowadzać rekordy analityczne publikacji swoich pracowników, zwłaszcza z prac zbiorowych i materiałów pokonferencyjnych. Aktualnie sporządza je jedynie Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, która dodała ponad 500 rekordów. Każdy rekord winien zostać sprawdzony przez bibliotekarza systemowego.

W toku dalszych rozmów K. Materska zaproponowała wymianę doświadczeń w zakresie korzystania z cyfrowej wypożyczalni tekstów BN Academica i zasobów projektu Mercuriusz. Biblioteka UKSW zamierza niebawem przystąpić do tych projektów ze względu na odległość dużego nowoczesnego kampusu UKSW od Biblioteki Głównej. U. Grabińska z Opola zasygnalizowała niedogodność korzystania z cyfrowych zasobów projektów Academica i Mercuriusz tylko na jednym wydzielonym stanowisku komputerowym oraz konieczność odrębnych zapisów użytkowników chcących skorzystać z cyfrowych publikacji. M. Nagieć i ks. J. Witczak wskazali na fakt większego zainteresowania dostępem do tej cyfrowej wypożyczalni przez małe biblioteki znajdujące się daleko od ośrodków akademickich. Br. R. Dolny stwierdził, że w Bibliotece Ignatianum Academica jest udostępniona od dwóch lat, jednak jej wykorzystanie jest bardzo słabe.

Pozostając przy wątku zasobów cyfrowych, K. Materska zwróciła uwagę zebranych, że istnieją dwie bazy o tej samej nazwie BazHum, z których jedna jest bazą bibliograficzną, a druga pełnotekstową. Zaprezentowała następnie czasopisma UKSW indeksowane w obydwu bazach. Br. R. Dolny dodał, że BazHum jest bazą referencyjną Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. M. Nagieć wykazała zainteresowanie rozwiązaniem praw autorskich pozwalających na umieszczanie pełnych tekstów czasopism w bazie, gdyż Biblioteka UPJPII może udostępniać tylko publikacje wydane od 2012 roku. Do publikacji wcześniejszych nie ma prawa z uwagi na możliwy brak zgody autorów.

Przy okazji krótkiej informacji K. Materskiej o pomysłach utworzenia na UKSW Cyfrowej Biblioteki Chrześcijańskiej (ekumenicznej) ks. J. Witczak i M. Nagieć przewidzieli możliwe problemy z doбором

partnerów do projektu i uzyskaniem praw autorskich do publikowania na platformie cyfrowej. Ks. T. Garwoliński podkreślił, że inicjatywa ta wpisuje się w pewien ogólny trend tworzenia bibliotek cyfrowych, w których publikacje nierzadko się dublują. Widziałby więc Księgozbiór Wirtualny FIDES jako platformę bardziej odpowiednią dla tego typu działań. Również ksiądz Witczak nieco krytycznie odniósł się do „mnożenia bytów” w świecie cyfrowym.

Kolejnym punktem dyskusji była kwestia zacieśnienia współpracy akademickich bibliotek teologicznych, czemu ma służyć m.in. powołana w 2013 roku Konferencja Dyrektorów Bibliotek Wydziałów Teologicznych (KDBWT). Ks. J. Witczak i ks. T. Garwoliński postulowali formalne zarejestrowanie konferencji oraz wybór jej przewodniczącego. Objęcie tej funkcji zaproponowano dyrektor Biblioteki UKSW, Katarzynie Materskiej. Wybór przewodniczącego konferencji poddano pod głosowanie. Za wskazaną kandydaturą opowiedziało się jedenaścioro głosujących, nikt nie był przeciwny, jedna osoba wstrzymała się od głosu.

Wybrana przewodnicząca podziękowała za zaufanie, podkreśliła następnie, że będzie dokładać starań, by współpraca bibliotek teologicznych układała się coraz lepiej na wielu płaszczyznach.

B. Warząchowska wyeksponowała konieczność lepszej komunikacji między bibliotekami w zakresie gromadzenia i udostępniania zbiorów. Kilka osób podniosło wątek braku kompletnych zasobów czasopism. Br. Roman Dolny zgłosił postulat szerszego wykorzystania kanałów RSS jako formy informacji o wpływach najnowszych numerów czasopism. K. Materska poddała pod rozagę stworzenie wspólnego katalogu czasopism. Ksiądz Witczak nadmienił, że obecnie tylko Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu pokazuje komplet swoich czasopism w katalogu FIDES. Ostatnio dołączono tam dużą kolekcję dzieł polonijnych dodaną przez Towarzystwo Chrystusowe.

W dalszej części obrad poruszono także problemy usprawnienia wymiany międzybibliotecznej, konieczność szerszej współpracy w staraniach o zdobycie funduszy na prace rozwojowe bądź zakup sprzętu, potrzebę wzajemnej wymiany linków do baz w wolnym dostępie.

Kolejnym zagadnieniem w dyskusji była zmiana funkcji bibliotek wobec gwałtownego rozwoju elektronicznych źródeł wiedzy. K. Ma-

terska stwierdziła, że dotychczasowy, tradycyjny schemat działania bibliotek pozostawia je w tyle za rozwijającymi się sposobami pozyskiwania informacji i wiedzy, wprowadzania nowych narzędzi i poszerzania oferty publikacji cyfrowych. A zatem biblioteki czeka duże wyzwanie w konkurowaniu o uwagę czytelników. M. Nagięć zauważyła, że odejście od tradycyjnej formy biblioteki generalnie jest postrzegane przez użytkowników jako bardziej atrakcyjne.

W trakcie dyskusji powrócono do wątku promocji zasobów i usług jako istotnego wymiaru działań bibliotek teologicznych. K. Materska przybliżyła zebranim ideę newslettera wysyłanego do społeczności akademickiej UKSW wspólnie z Wydawnictwem UKSW, promocję wydarzeń kulturalnych organizowanych wspólnie z Wydziałem Nauk Humanistycznych w postaci spotkań autorskich, wystaw poświęconych starodrukowi i metodom ich konserwacji, a także planowanej galerii twórczości artystycznej studentów i pracowników UKSW. M. Nagięć wymieniła takie formy promocji Biblioteki UPJPII, jak np.: nawiązanie kontaktów ze szkołami, spotkania ze znanymi osobami, wystawy prac plastycznych, poszukiwanie sponsorów i patronów wydarzeń oraz zmianę w podejściu do użytkownika owocującą tzw. marketingiem szeptanym. Zaproponowała również atrakcyjną dla czytelników ofertę zwiększenia limitu wypożyczeń.

Zmianą bibliotek w podejściu do użytkowników zajęła się również J. Jaśkiewicz, która postulowała otwartość na potrzeby czytelnika, prowadzenie profilu biblioteki na portalach społecznościowych, promocję w formie plakatów i ulotek, zaproszeń na wydarzenia kulturalne.

Ks. T. Garwoliński potwierdził zasadność organizowania wydarzeń kulturalnych przez biblioteki, przekonywał również o konieczności nawiązania współpracy z samorządowymi placówkami kultury. W Olsztynie udało się stworzyć wielkoformatową wystawę ekspozowaną w całym regionie. Odbývają się również audycje radiowe, planowana jest wspólna publikacja z urzędem konserwatorskim i władzami samorządowymi.

K. Burnicka przedstawiła początki pracy na UMK z klerykami z różnych seminariów, którzy mogą korzystać ze źródeł elektronicznych i wypożyczać książki w bibliotece wydziałowej.

B. Warząchowska podkreśliła, że dla powodzenia wielu działań i pomysłów bibliotecznych niezwykle cenne jest wsparcie bibliotek przez władze wydziałów i uczelni.

W końcowych słowach K. Materska wyraziła nadzieję, że utworzenie konsorcjum bibliotek teologicznych zwiększyłoby szanse na pozyskanie zewnętrznych źródeł finansowania w ramach programów ministerialnych, np. Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, lub na zakup dostępu do literatury w wersji cyfrowej np. IBUK Libra PWN, de Gruyter lub Brepols Publishers, na który mniejsze biblioteki nie posiadają wystarczających funduszy.

Zjazd zakończono wspólnym obiadem, po czym dyrektor Katarzyna Materska zamknęła obrady Konferencji Dyrektorów Bibliotek Teologicznych, wyrażając nadzieję na kolejne rychłe spotkanie.

JOANNA NASTALSKA-WIŚNICKA¹

***PROBLEMY ORGANIZACJI NOWOCZESNEJ
BIBLIOTEKI NAUKOWEJ: W 40. ROCZNICĘ
ŚMIERCI DR. HAB. ROMUALDA GUSTAWA OFM***
SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI
(BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA KUL, 29 LUTEGO 2016 ROKU)

Czternastego stycznia 2016 roku minęła czterdziesta rocznica śmierci wybitnego bibliotekarza, bibliografa, właściwego twórcy i wieloletniego dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, dr. hab. Romualda Gustawa OFM. Dla uczczenia jego pamięci biblioteka we współpracy z Ośrodkiem Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych zorganizowała w Czytelni Teologiczno-Filozoficznej konferencję *Problemy organizacji nowoczesnej biblioteki naukowej*, połączoną z uroczystym odsłonięciem tablicy pamiątkowej oraz otwarciem okolicznościowej wystawy. Tytuł konferencji nawiązywał do tematu spotkania, jakie miało się odbyć w styczniu 1976 roku z okazji jubileuszu dwudziestopięciolecia sprawowania funkcji dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej przez ojca Gustawa. W tamtym czasie spotkanie to nie doszło do skutku z powodu jego nagłej śmierci dosłownie w przeddzień. Wprawdzie konferencja o takim samym tytule odbyła się rok po owych wydarzeniach, jednak zagadnienie organizacji nowoczesnej biblioteki zawsze będzie tematem aktualnym. W 1977 roku tematyka oscylowała wokół systemów informacyjno-wyszukiwawczych, biblio-

¹ Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

grafii, kształcenia bibliotekarzy na studiach uniwersyteckich, polityki gromadzenia i udostępniania zbiorów, funkcji biblioteki centralnej i etyki zawodu bibliotekarza. Intencją organizatorów było poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy dzisiaj problemy bibliotekarskie są podobne jak czterdzieści lat temu, a zmieniły się jedynie narzędzia i formy, jakimi posługują się bibliotekarze, czy też dziś mamy do czynienia z zupełnie innymi zjawiskami i oczekiwaniami użytkowników.

Zgromadzonych gości i prelegentów powitała mgr Barbara Zezuła, starszy kustosz dyplomowany, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, podkreślając wagę tego dnia dla tej instytucji i całego środowiska naukowego Lublina.

W pierwszej części obrad prowadzonych przez dr Joannę Nastalską-Wiśnicką zaplanowano cztery referaty. Jako pierwsza wystąpiła mgr Urszula Poślada, kustosz dyplomowany i wicedyrektor Biblioteki Głównej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Mówiła o zarządzaniu zbiorami nowoczesnej biblioteki naukowej. Skoncentrowała się na konieczności zachowania równowagi między tradycją i nowoczesnymi trendami w bibliotekarstwie oraz polityce racjonalnego gromadzenia materiałów bibliotecznych. Nadmieniła o trudnościach finansowych, jakie są w ostatnim czasie udziałem bibliotek. Zwróciła także uwagę na konieczność właściwej promocji zbiorów tradycyjnych i elektronicznych, aby ich wykorzystanie było satysfakcjonujące w stosunku do poniesionych kosztów.

Mgr Ewa Matczuk, kustosz dyplomowany i kierownik Oddziału Informatyzacji Biblioteki Politechniki Lubelskiej, podjęła temat funkcji edukacyjnej biblioteki uczelnianej. Przedstawiła ofertę szkoleniową macierzystej biblioteki w zakresie kompetencji informacyjnych, wskazała, jaka jest jej rola w tym zakresie, i omówiła usługi skierowane do różnych użytkowników.

Z kolei dr Anastazja Śniechowska-Karpińska, kustosz dyplomowany i zastępca dyrektora Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, podjęła ważne zagadnienia dotyczące bibliotek cyfrowych w kontekście nowej *Ustawy o prawie autorskim* (z grudnia 2015 roku). Na przykładzie funkcjonowania Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Medycznego próbowała przeanalizować, jak kwestie prawnoautorskie wpływają na model udostępniania utworów w bi-

bliotekach wirtualnych. Temat ten okazał się na tyle interesujący, że w zasadzie zdominował dyskusję, jaka odbyła się po wszystkich wystąpieniach.

Starszy kustosz dyplomowany, dr Krystyna Michniewicz-Wanik z Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego, zreferowała temat *Biblioteki naukowe w procesie transformacji*. Interesowało ją zagadnienie adaptacji usług bibliotecznych do ciągle zmieniających się potrzeb użytkowników. Aby to osiągnąć, konieczne jest stworzenie odpowiedniego zaplecza nowoczesnych narzędzi informatycznych, a także przebudowa organizacyjna. Właściwe funkcjonowanie nowoczesnej biblioteki mogą zapewnić prężni liderzy, mający wizję jej przyszłości w dynamicznie zmieniającym się świecie uczelni wyższych oraz motywujący personel biblioteczny, tak aby był w stanie wypełniać nowe zadania.

Po przerwie kawowej wysłuchano trzech kolejnych wystąpień. Wygłosili je: dr Jolanta Szulc z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, mgr Ewa Dąbrowska z Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie oraz ks. dr Jerzy Witczak, dyrektor Biblioteki Papieskiego Wydziału Teologicznego i Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, przewodniczący Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES.

Pierwsza referentka przedstawiła przegląd literatury przedmiotu na temat systemu organizacji wiedzy w działalności bibliotecznej i informacyjnej, zebrany na podstawie poszukiwań w bazach danych: LISA (Library and Information Science Abstracts) i LISTA (Library, Information Science and Technology Abstracts). Wyodrębniła terminy wyszukiwawcze takie jak: folksonomie, klasyfikacja automatyczna, metadane, XML, ontologie, teoria klasyfikacji, teoria ogólna organizacji wiedzy. Zwróciła także uwagę na standardy metadanych wykorzystywane w katalogowaniu i prezentacji danych. Analizując zebrany materiał, uznała, że w erze przedinternetowej koncentrowano się przede wszystkim na indeksowaniu i abstrahowaniu, obecnie natomiast dominujące stały się zagadnienia dotyczące katalogowania i klasyfikacji.

Cechy biblioteki idealnej na przykładzie organizacji Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego ukazała Ewa Dąbrowska. Zapoznała zebranych z nowoczesnymi rozwiązaniami oraz innowacyjnymi

technologiami zastosowanymi w tej instytucji. Jej struktura organizacyjna opiera się na zadaniach, a nie na procesach bibliotecznych. Biblioteka ta jest otwarta na potrzeby użytkowników, co wyraża się m.in. w jej dostępności dwadzieścia cztery godziny na dobę, wolnym dostępie do książek, rozbudowanym systemie komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej, dobrze wyposażonych pracowniach komputerowych, salach pracy indywidualnej i grupowej, wreszcie strefach pracy i rekreacji, które sprawiają, że biblioteki stają się „trzecim miejscem”². Misja biblioteki zakłada stworzenie atrakcyjnego środowiska, wspierającego wyszukiwanie informacji, uczenie się, prowadzenie badań i kształcenie kulturowe. Opiera się na takich wartościach, jak tradycja, odpowiedzialność, partnerstwo, otwartość i dynamizm.

Z kolei ks. dr Jerzy Witczak przedstawił zagadnienia dotyczące ćwierćwiecza komputeryzacji bibliotek kościelnych, będącego zasługą Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Był to długotrwały, niezakończony do dziś proces, zainicjowany w latach dziewięćdziesiątych XX wieku przez ks. Krzysztofa Goneta.

Na zakończenie tej części konferencji można się jeszcze było zapoznać z ofertą Wydawnictwa Naukowego PWN dotyczącą IBUK Libra, którą przedstawił Piotr Kołacz.

Kulminacyjnym punktem programu konferencji było odsłonięcie pamiątkowej tablicy poświęconej ojcu Romualdowi Gustawowi. Dokonał tego rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński, w obecności prorektora ds. nauki i rozwoju, ojca dr. hab. Marcina Tkaczyka OFMConv. Podkreślił, że wydarzenie to wprowadza w okres świętowania 100-lecia istnienia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i jest ważne nie tylko dla biblioteki, ale i dla całej społeczności akademickiej. Wyraził uznanie za wykonanie płaskorzeźby i wręczył pamiątkowy dyplom artystom: Marii i Piotrowi Prusom. Następnie zgromadzeni goście przeszli do

² Tzw. „trzecie miejsce” (obok dwóch pierwszych: domu i pracy) jest punktem, w którym prowadzi się szeroko pojęte życie towarzyskie, odpoczywa się od pracy i codziennych czynności, wzmacnia więzi ze swoim środowiskiem; zob. R. Oldenburg, *The Great Good Place*, New York 1989. „Trzecim miejscem” może stać się także biblioteka; zob. *Biblioteka jako „trzecie miejsce” – międzynarodowa konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne*, pod red. M. Wrocławskiej, Łódź 2011.

części wystawowej, gdzie uroczyste otwarto ekspozycję poświęconą ojcu Romualdowi Gustawowi *Cale życie wśród książek*, przygotowaną przez mgr Jadwigę Jaźwierską i Barbarę Cech z Oddziału Zbiorów Specjalnych.

Na zakończenie obrad wysłuchano jeszcze dwóch referatów dotyczących działalności ojca Romualda Gustawa. Barbara Zezula zaprezentowała jego postać jako twórcy Biblioteki KUL w jej nowoczesnym kształcie, natomiast dr Artur Hamryszczak jako współorganizatora Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych oraz czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”.

Główny bohater uroczystości urodził się 5 stycznia 1911 roku jako najmłodszy syn Jana i Zofii z Szyngerów, na chrzcie świętym nadano mu imiona Michał Antoni, które później zamienił na imię zakonne Romuald. Jego powołanie dojrzało w Kolegium Serafickim w Radecznicy, gdzie uczęszczał do szkoły. Z pracą bibliotecarską zetknął się już w nowicjacie, gdyż powierzono mu opiekę nad księgozbiorem klasztoru w Leżajsku, później był także bibliotekarzem we Lwowie, gdzie kontynuował naukę najpierw w klasycznym Gimnazjum IV im. Jana Długosza, potem w bernardyńskim Studium Generale, wreszcie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jana Kazimierza. W 1936 roku obronił pracę magisterską i przyjął święcenia kapłańskie. Skierowany przez władze zakonne do Krakowa pełnił tam różne funkcje zakonne. Nie zaniedbywał miłości do książek, będąc generalnym bibliotekarzem zakonu i archiwariuszem. W 1946 roku podjął studia specjalistyczne na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i od tej pory aż do śmierci pozostał związany z tą uczelnią. W 1947 roku uzyskał doktorat z teologii. Ze swoim promotorem, ks. prof. Mieczysławem Żywczyńskim, w roku 1948 i 1959 brał udział w organizowaniu transportów i przekazywaniu książek ze zbiornic państwowych na Śląsku na rzecz KUL. Został na krótko starszym asystentem przy I Katedrze Historii Kościoła, pełniąc jednocześnie obowiązki bibliotekarza w Bibliotece Wydziału Teologii. Już 1 sierpnia 1950 roku Senat KUL mianował go dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, która szybko stała się jego umiłowanym dziełem. Okres jego dyrektorowania był wyjątkowy, wydzwignął ją do rangi ośrodka o szerokim zakresie oddziaływania. Dzięki jego działalności

ponad sześciokrotnie powiększyły się zbiory tej ksiąźnicy, głównie w zakresie czasopism zagranicznych, rozbudowano i przebudowano budynek biblioteczny, zwiększył się personel i jego fachowość (dzięki szkoleniom, wykładom i kursom). Interesował się również całością zbiorów kościelnych w Polsce i współpracą w tym zakresie na arenie krajowej. Był inicjatorem powstania Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych (w 1957 roku) i członkiem komitetu redakcyjnego czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” oraz *Encyklopedii katolickiej* (t. 1).

Ceniono go jako bibliografa i bibliotekoznawcę. Jego zainteresowania naukowe koncentrowały się na problematyce bibliotekarskiej i archiwalnej, informacji bibliograficznej, metodologii pracy naukowej, hagiografii i historiografii kościelnej. Interesowały go dzieje własnego zakonu. Przygotował m.in. monografię dotyczącą klasztoru i kościoła św. Józefa sióstr bernardynek krakowskich i katalog jego archiwum. Jego rozprawa *Rozwój pojęcia historii Kościoła od I do XVIII wieku* przyniosła mu w 1964 roku habilitację na Wydziale Teologicznym KUL. Zagadnienia dokumentacji bibliograficznej podejmował zarówno od strony praktycznej, jak i teoretycznej. Szczególnym zainteresowaniem darzył hagiografię. Dziełem jego życia stała się dwutomowa *Hagiografia polska*, opublikowana w latach 1971-1972. Do współpracy przy jej tworzeniu pozyskał siedemdziesięciu wybitnych historyków, sam był jej redaktorem, autorem przedmowy, bibliografii załącznikowej, życiorysu bł. Szymona z Lipnicy oraz uzupełniającego *Aneksu*. Zmarł 14 stycznia 1976 roku, został pochowany na cmentarzu przy ul. Lipowej.

Miłym akcentem uroczystości był wieczór wspomnień o ojcu dyrektorze. Wzięli w nim udział emerytowani bibliotekarze i współpracownicy, którzy go znali i cenili. Ostatnim punktem programu (2 marca 2016 roku) była Msza Święta za duszę śp. o. Romualda Gustawa i złożenie wieńca na jego grobie na cmentarzu przy ul. Lipowej w Lublinie. Jego dzieło nie ulegnie zapomnieniu, pozostanie w pamięci swoich współpracowników jako ten, który ukochał książkę i bibliotekę ponad wszystko.

Ks. BOGUSŁAW DYGDAŁA¹

STARE DRUKI I ICH KONSERWACJA **SEMINARIUM SZKOLENIOWE** **(TORUŃ, 18-19 KWIETNIA 2016 ROKU)**

W dniach 18-19 kwietnia 2015 roku odbyło się w Toruniu seminarium szkoleniowe dla bibliotekarzy z instytucji zrzeszonych w Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Jego tematem były stare druki i ich konserwacja, uczestniczyło zaś w nim dwadzieścia pięć osób z piętnastu bibliotek. Seminarium było prowadzone przez pracowników naukowych Zakładu Konserwacji Papieru i Skóry Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, będących zarazem czynnymi konserwatorami zabytków. Warto zauważyć, że jest to jedyna placówka naukowa w Polsce zajmująca się konserwacją dzieł sztuki powstałych na skórze i papierze.

Pierwszy referat, wprowadzający w zagadnienie ochrony starych druków, wygłosiła prof. dr hab. Elżbieta Jabłońska, kierownik zakładu. W przedłożeniu zatytułowanym *Lepiej zapobiegać niż leczyć. Konserwacja zapobiegawcza zabytkowych księgozbiorów* zwróciła uwagę przede wszystkim na prewencję i całokształt działań podejmowanych w celu ochrony zabytków papierowych przed zniszczeniem. Należą do nich w szczególności: właściwe przechowywanie zbiorów, zapewnienie im właściwych warunków (ograniczenie światła, odpowiednia i stabilna (!) temperatura oraz wilgotność), a także wy-

¹ Biblioteka Diecezjalna w Toruniu.

eliminowanie ryzyka kradzieży, zalania, pożaru lub zainfekowania biologicznego. Ilustrację poglądową stanowiły liczne zdjęcia ukazujące błędy w przechowywaniu zabytkowych ksiąg i powstałe z tego powodu zniszczenia, z którymi prelegentka spotkała się w swojej praktyce zawodowej.

Tematykę zagrożeń biologicznych omówiła dr Joanna Karbowska-Berent, specjalistka od mikrobiologii. Zgromadzeni dowiedzieli się zarówno o niszczących książki owadach (chrząszczach i rybkach), jak i o mikroorganizmach (grzybach i bakteriach). Wymieniono metody ochrony zbiorów przed infekcjami biologicznymi, a także sposoby zwalczania owadów i grzybów. Cenna przestroga padła także w dyskusji: oddawanie do fumigacji tlenkiem etylenu zbiorów, w których nie ma żywych grzybów, mija się z celem i wpływa niszcząco na stan zabytku.

Kolejna z prelegentek, dr Dorota Jutrzenka-Supryn, omówiła zagadnienie bezpośredniego zabezpieczenia woluminów poprzez różnego typu pudła ochronne i obwoluty. Właściwe opakowanie ochronne zapobiega uszkodzeniom mechanicznym, jak również minimalizuje wpływ środowiska zewnętrznego oraz stanowi przeszkodę dla drobnoustrojów i owadów. Prelegentka przedstawiła rozwój nowych technologii dotyczących opakowań, a mianowicie szybki postęp w dziedzinie technologii materiałów aktywnych, pochłaniających szkodliwe substancje. Nowością są materiały inteligentne, które zwiernają wskaźniki informujące o pojawieniu się niekorzystnych warunków w okolicy chronionego woluminu. Nowo powstające materiały służące do zabezpieczania artefaktów wykorzystują obecnie także nanotechnologię. Odpowiednie opakowania, najlepiej wykonywane „na miarę”, specjalnie dla konkretnego zabytku, pozwalają także na właściwą i bezpieczną manipulację obiektem oraz zabezpieczenie dodatkowych elementów, takich jak okucia woluminów i wystające poza dokumenty pieczęcie.

Dr Małgorzata Pronobis-Gajdzis przedstawiła referat o ocenie stanu zachowania i wartościowaniu zabytkowych księgozbiorów jako narzędziu pomocnym w typowaniu obiektów do konserwacji. Podkreśliła, że każdą ingerencję konserwatorską powinny poprzedzić wieloaspektowe badania oparte na niepodważalnych faktach.

Omówiła także metody oceniania całości dużych zbiorów. Fachowo przygotowana i kompleksowa ocena poszczególnych zbiorów pozwala wytypować woluminy najpilniej potrzebujące restauracji oraz pomaga w pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych na ten cel.

W kolejnym swoim wystąpieniu dr Małgorzata Pronobis-Gajdzis omówiła współczesne tendencje w konserwacji i restauracji zabytkowych kodeksów. Mocno uczulała na konieczność poszanowania oryginalnej substancji dzieła. Wszelkie prace restauracyjne powinny być poprzedzone szerokimi badaniami nad dziełem oraz przygotowaniem projektu konserwatorskiego. Nową tendencją, coraz częściej stosowaną przez konserwatorów, jest renowacja cennych ksiązek na bloku, bez ich rozmontowywania. Należy także dążyć do minimalnej ingerencji w artefakt.

W ostatnim z referatów dr Dorota Jutrzenka-Supryn omówiła możliwe źródła pozyskiwania funduszy na projekty konserwatorskie. Poza środkami własnymi lub dotacjami pozyskanymi od sponsorów można ubiegać się o współfinansowanie prac ze środków budżetu państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego z puli przeznaczonej na konserwację. Możliwe jest także pozyskiwanie środków unijnych oraz z Funduszu Norweskiego. Innym wyjściem są starania o granty z Ministerstwa Nauki na działalność upowszechniającą naukę (DUN). Osobnym zagadnieniem było omówienie zasad dotyczących wypożyczania cennych zbiorów na wystawy.

Zwieńczeniem referatów była część praktyczna. Uczestnicy seminarium mogli zobaczyć poszczególne typy zniszczeń biologicznych i mechanicznych na przykładzie zbiorów Biblioteki Diecezjalnej w Toruniu oraz Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej. Omówiono także na podstawie konkretnych woluminów pozytywne i negatywne aspekty przeprowadzanych dawnej prac restauratorskich oraz wyjaśniono, jak prace te należałoby przeprowadzić zgodnie z najnowszymi trendami sztuki konserwatorskiej.

Z ŻYCIA FEDERACJI

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Rok 22 (2016) nr 2 (43), s. 305-308
ISSN 1426-3777

Ks. TOMASZ GARWOLIŃSKI¹

PROTOKÓŁ Z POSIEDZENIA ZARZĄDU FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH FIDES (WARSZAWA, 24-25 LUTEGO 2016 ROKU)

1. Zarząd Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES spotkał się w dniach 24-25 lutego 2016 roku na posiedzeniu w Domu Rekolekcyjno-Formacyjnym i w Bibliotece Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Obecni byli wszyscy członkowie zarządu: ks. Jerzy Witczak (przewodniczący), p. Bogumiła Warząchowska (zastępca przewodniczącego), ks. Wacław Umiński CM (skarbnik), ks. Tomasz Garwoliński (sekretarz), ks. Bogusław Dygdała (członek zarządu). Wieczorem pierwszego dnia w obradach uczestniczył o. Grzegorz Filipiuk OFMCap (przewodniczący Komisji Rewizyjnej).

2. Korzystając z obecności pani dr hab. Katarzyny Materskiej, dyrektora Biblioteki UKSW w Warszawie, która będzie gospodarzem XXII Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES w dniach 12-14 września 2016 roku, omówiono kilka kwestii z tym związanych. Uczestnicy obrad znajdą zakwaterowanie w Domu Rekolekcyjno-Formacyjnym „Dobre Miejsce”. Członkowie zarządu mieli możliwość obejrzenia pomieszczeń, w których będą przebiegać spotkania. Ponieważ walne zgromadzenie odbędzie się dwadzieścia pięć lat od rozpoczęcia wspólnej komputeryzacji bibliotek kościelnych, ks. Jerzy Witczak zaproponował, by podczas obrad

¹ Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” i Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

wrócić do idei współpracy w realizacji dzieła, dla którego federacja została powołana. Postulował, by mówić o nowych technikach, sieci współpracy, możliwościach wyszukiwawczych oraz centralnym katalogu zbiorów polskich bibliotek naukowych NUKAT. Odbędzie się ogólna sesja z udziałem zaproszonych gości i prelegentów, a także sesje warsztatowe dla mniejszych grup. Prof. Katarzyna Materska zaproponowała, by podczas wykładów omówić nowe sposoby organizacji wiedzy, zagadnienie języków informacyjno-wyszukiwawczych i deskryptorów oraz korzyści płynących ze współpracy z NUKAT. Należałoby zaprosić wszystkich honorowych członków federacji, a także członków Rady Programowej „Fides. Biuletynu Bibliotek Kościelnych”. Ksiądz Witczak poinformował, że swój udział w walnym zgromadzeniu zadeklarował ks. Krzysztof Gonet, inicjator powstania FIDES. Obaj księża opowiedzą o początkach istnienia federacji. Część warsztatową zajęłyby m.in. następujące zagadnienia: przygotowanie bazy MAK do przejścia do programu Koha oraz pokaz możliwości programu Koha. Pani Warzachowska zaproponowała, by wraz z zaproszeniem na walne zgromadzenie wysłać pismo do organów założycielskich bibliotek kościelnych (rektorów i przełożonych zakonnych), w którym znalazłyby się informacje o programie Koha jako rekomendowanym przez zarząd.

Podczas walnego zgromadzenia powinien znaleźć się czas na obrady, sprawy federacji oraz na przeprowadzenie wyborów na nową kadencję. Uczestnicy zwiedzą również Bibliotekę Uniwersytetu Warszawskiego.

Ks. Jerzy Witczak zaproponował, by nadać honorowe członkostwo FIDES ks. dr. Mieczysławowi Olszewskiemu, dawnemu dyrektorowi Biblioteki AWSD w Białymstoku. Pani Bogumiła Warzachowska zgłosiła kolejne kandydatury: członków Rady Programowej i recenzentów „Fides. Biuletynu Bibliotek Kościelnych”: prof. dr hab. Irenę Sochę, o. prof. dr. hab. Rolanda Prejsa OFMCap, prof. dr. hab. Zbigniewa Żmigrodzkiego.

Z ramienia zarządu odpowiedzialnym za organizację walnego zgromadzenia został ks. Tomasz Garwoliński.

3. Zarząd postanowił spotkać się z bp. Arturem Mizińskim, sekretarzem generalnym Konferencji Episkopatu Polski, by poinformować

o działaniach podejmowanych przez Federację Bibliotek Kościelnych FIDES i poprosić o wsparcie jej inicjatyw.

4. Zarząd, na podstawie artykułu 9 Statutu, jednogłośnie podjął uchwałę o przyjęciu do Federacji FIDES Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Łodzi, reprezentowanej przez ks. dr. Jacka Kacprzaka.

5. Ks. Tomasz Garwoliński przedstawił sprawę warsztatów dotyczących starych druków i konserwacji, które odbędą się od 18 do 19 kwietnia 2016 roku w Toruniu. Warsztaty przeprowadzą pracownicy Zakładu Konserwacji Papieru i Skóry Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Będzie także czas na dyskusję oraz prezentację obiektów po konserwacji. Uczestnicy warsztatów znajdą zakwaterowanie w Domu Pielgrzyma ojców redemptorystów, a zajęcia będą się odbywały w Bibliotece Diecezjalnej, którą kieruje ks. Bogusław Dygdała. Zarezerwowano już miejsca noclegowe. Zaraz po posiedzeniu zarządu zostaną rozesłane informacje na listę dyskusyjną FIDES, wyznaczono czas zgłaszania uczestników do 12 marca 2016 roku.

6. Członkowie zarządu podjęli rozmowy dotyczące przyszłych wyborów, które odbędą się podczas walnego zgromadzenia. Ks. Wacław Umiński poinformował, że nie będzie mógł już pełnić funkcji skarbnika.

7. Ks. Tomasz Garwoliński poruszył sprawy „Fides. Biuletynu Bibliotek Kościelnych”. Postulował, by oficjalnym skrótem półrocznika była nazwa „Fides”. Redaktor naczelna Bogumiła Warząchowska omówiła zawartość numeru 1/2016 i poinformowała, że do artykułów będą dodawane streszczenia w języku polskim oraz bibliografia załącznikowa. Sukcesem jest umieszczenie „Fides” na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Przyznano mu 5 punktów. Rozważano możliwość obniżenia ceny półrocznika do 40 zł za egzemplarz dla członków federacji, gdyż kupno dwóch numerów w roku jest dla niektórych bibliotek dużym wydatkiem. Ks. Wacław Umiński, skarbnik federacji, na podstawie rachunków ma sprawdzić, ile faktycznie kosztuje wydanie czasopisma i jakie są wpływy ze sprzedaży. Pani Warząchowska przedstawiła już projekt układu materiałów do numeru 2/2016. Na listę dyskusyjną wysłała wkrótce ankietę dotyczącą profilu pisma i zainteresowania różnymi

tematami, jakie można by poruszyć w półroczniku. Zapowiedziała także zmiany w Radzie Programowej. Przygotowywana jest również wersja angielska strony czasopisma.

8. Ks. Jerzy Witczak zapowiedział, że niebawem nastąpią zmiany na stronie internetowej Federacji FIDES związane z koniecznością aktualizacji oprogramowania Joomla.

9. Ksiądz przewodniczący poinformował, że 29 lutego 2016 roku, podczas konferencji organizowanej w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL, wygłosi referat *25 lat komputeryzacji bibliotek kościelnych – dorobek Federacji FIDES*. W konferencji weźmie również udział pani Bogumiła Warząchowska.

Warszawa, 25 lutego 2016 roku

Ks. TOMASZ GARWOLIŃSKI¹

PROTOKÓŁ Z POSIEDZENIA ZARZĄDU FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH FIDES (TORUŃ, 18 KWIETNIA 2016 ROKU)

1. Zarząd Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES spotkał się 18 kwietnia 2016 roku na posiedzeniu w Centrum Dialogu i Bibliotece Diecezjalnej w Toruniu. Obecni byli: ks. Jerzy Witczak (przewodniczący), p. Bogumiła Warząchowska (zastępca przewodniczącego), ks. Tomasz Garwoliński (sekretarz), ks. Bogusław Dygdała (członek zarządu). Ks. Wacław Umiński CM (skarbnik) nie mógł uczestniczyć w obradach z powodu prowadzonych zajęć dydaktycznych.

2. Posiedzenie zarządu odbyło się przy okazji warsztatów dotyczących starych druków i konserwacji dla członków Federacji FIDES, organizowanych przy współudziale pracowników Zakładu Konserwacji Papieru i Skóry Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W warsztatach uczestniczy dwadzieścia pięć osób.

3. Omówiono kwestię przygotowań do XXII Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES, które odbędzie się w Warszawie w dniach 12-14 września 2016 roku.

4. W związku ze zbliżającymi się wyborami do zarządu zwrócono uwagę na konieczność opracowania regulaminu wyborów i sposobu udokumentowania ich wyników. Należałoby podjąć procedurę przyznania numeru KRS dla Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES.

¹ Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” i Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

5. Ksiądz Witczak poinformował, że nastąpiła zmiana rejestratora domeny fides.org.pl.

6. Ks. Jerzy Witczak poinformował o zmianach na stronie internetowej Federacji FIDES związanych z koniecznością aktualizacji oprogramowania Joomla.

7. Ksiądz Garwoliński zobowiązał się do umówienia spotkania przedstawicieli zarządu z bp. Arturem Mizińskim, sekretarzem generalnym Konferencji Episkopatu Polski, by poinformować o działaniach podejmowanych przez Federację Bibliotek Kościelnych FIDES i poprosić o wsparcie jej inicjatyw.

8. Pani Warząchowska poinformowała o przygotowaniu ankiety dotyczącej profilu „Fides. Biuletynu Bibliotek Kościelnych” i zainteresowania różnymi tematami, jakie można by poruszyć w półroczniku. Ksiądz Dygdała przeniósł ankietę do formularza interaktywnego. Prośba o wypełnienie formularza będzie rozesłana do członków federacji, a także do instytutów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Link do niej pojawi się również na profilu społecznościowym Facebook.

Ks. Tomasz Garwoliński zawiadomił, że teksty do numeru 1/2016 są już po korekcie językowej. Zaraz po otrzymaniu streszczeń w języku angielskim materiały będą gotowe do składu.

Redaktor naczelna Bogumiła Warząchowska omówiła zawartość numeru 2/2016.

Toruń, 18 kwietnia 2016 roku

SPIS TREŚCI

Artykuły

Katarzyna Mituś Droga do jednolitego opracowania rzeczowego w Centralnym Katalogu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES	3
Ks. Bogusław Dygdała Komputeryzacja Biblioteki Diecezjalnej w Toruniu: od MAK do NUKAT	19
S. Teresa Chomiczewska Książdz dr hab. Mieczysław Olszewski – dyrektor Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku	31
Katarzyna Tałuc Duchowieństwo katolickie i protestanckie a kultura na Śląsku (prolegomena)	53
Krystyna Potykiewicz, Lyubov Kondrak Biblioteka sercem uczelni. O Bibliotece Instytutu Teologicznego Archidiecezji Lwowskiej	81
Bogusław Dec Współczesność bibliotek parafialnych Rzeszowa	93
Agata Muc „Wiadomości Kościelne. Kirchliche Nachrichten” parafii św. Józefa w Rudzie Śląskiej jako źródło do dziejów miasta i parafii z lat 1908-1911	107
Ks. Adam Palion Gazetka parafialna „Dobra Nowina” jako narzędzie ewangelizacji i informacji	127
Eliza Lubojańska „Nasza Matka. Miesięcznik Parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Śmiłowicach” w latach 2006-2015. Próba monografii w przeddzień jubileuszu	145

Marta Wójtowicz-Kowalska, Danuta Rebech	
Prawo autorskie w kontekście bibliotek, czyli co się zmieniło w <i>Ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych</i> po nowelizacji	169
Ryszard Żmuda	
Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych za lata 2011-2015	179

Komunikaty

Weronika Pawłowicz	
Wspomnienie o śp. dr hab. Marii Pawłowiczowej, prof. UŚ (1923-2016)	245
Jadwiga Jaźwierska	
„Całe życie wśród książek”. Pamięci Ojca Dyrektora Romualda Gustawa w 40. rocznicę śmierci. Wystawa w Bibliotece Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego	249
Ewa Sąsiadek	
Kościół na Górnym Śląsku. 90. rocznica ustanowienia diecezji katowickiej. Wystawa na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego (Katowice, październik 2015 – maj 2016 roku)	257

Omówienia i recenzje

Agnieszka Gołda	
Zdzisław Gębołyś, <i>Bolesław Ciepela: monografia biobibliograficzna</i> , Progres. Wydawnictwo – Druk – Reklama, Sosnowiec 2015, 263 ss., ISBN 978-83-61919-56-8	265
Eliza Lubojańska	
Janusz Wycisło, <i>Kronika dziejów sanktuarium maryjnego i Piekarni na Śląsku do 1945 roku</i> , Lokalne Wydawnictwo Prasowe „Echo” Sp. z o.o., Katowice 2015, 1407 ss., ISBN 978-83-906556-0-4	271

Sprawozdania

Danuta Rebech, Marta Wójtowicz-Kowalska <i>Kształtowanie polityki bibliotecznej: w kierunku analizy PESTEL.</i> XVII Ogólnopolska Konferencja Bibliotek Niepublicznych i Publicznych Szkół Wyższych (Warszawa, 26-27 listopada 2015 roku)	277
Katarzyna Materska, Jakub Kowalski Protokół z Konferencji Dyrektorów Bibliotek Wydziałów Teologicznych (Warszawa, 23-24 lutego 2016 roku).	287
Joanna Nastalska-Wiśnicka <i>Problemy organizacji nowoczesnej biblioteki naukowej: w 40. rocznicę śmierci dr. hab. Romualda Gustawa OFM.</i> Sprawozdanie z konferencji (Biblioteka Uniwersytecka KUL, 29 lutego 2016 roku)	295
Ks. Bogusław Dygdała <i>Stare druki i ich konserwacja.</i> Seminarium szkoleniowe (Toruń, 18-19 kwietnia 2016 roku)	301

Z życia Federacji

Ks. Tomasz Garwoliński Protokół z posiedzenia Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (Warszawa, 24-25 lutego 2016 roku)	305
Ks. Tomasz Garwoliński Protokół z posiedzenia Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES (Toruń, 18 kwietnia 2016 roku)	309

TABLE OF CONTENTS

Articles

Katarzyna Mituś The Way to Unification of the Subject Cataloguing in the Central Catalogue of the Federation of the Church Libraries FIDES	3
Fr. Bogusław Dygdała From MAK to NUKAT. The Computerization of the Diocesan Library in Toruń	19
S. Teresa Chomiczewska Fr. Mieczysław Olszewski PhD – Director of the Library of Archdiocesan Theological Seminary in Białystok	31
Katarzyna Tałuć Catholic and Protestant Clergy and the Culture in Silesia (Prolegomenon)	53
Krystyna Potykiewicz, Lyubov Kondrak Library as the Heart of the Institute. About the Library at Theological Institute of Lviv Archdiocese	81
Bogusław Dec Parish Libraries in Rzeszów at Present Days	93
Agata Muc „Wiadomości Kościelne. Kirchliche Nachrichten” of St. Joseph Parish in Ruda Śląska as a Source of History of Town and Parish in the Years 1908-1911	107
Fr. Adam Palion Parish Newspaper „Dobra Nowina” as a Tool of Evangelization and Information	127

Eliza Lubojańska	
„Nasza Matka. Miesięcznik Parafii Matki Boskiej Częstochowskiej w Śmíłowicach” in the Years 2006-2015. An Attempt of Monograph on the Eve of Jubilee	145
Marta Wójtowicz-Kowalska, Danuta Rebecz	
The Copyright Law and Libraries, what Has Changed in <i>The Act on Copyright and Related Laws</i> after Amendment	169
Ryszard Żmuda	
Bibliography of Literature on Polish Church Libraries for the Years 2011-2015	179

Notes

Weronika Pawłowicz	
The Memoir of the Late Maria Pawłowiczowa PhD, prof. of University of Silesia (1923-2016)	245
Jadwiga Jaźwierska	
„Whole Life among Books”. To the Memory of Father Director Romuald Gustaw in the 40th Anniversary of Death. Exhibition at the University Library of the John Paul II Catholic University of Lublin	249
Ewa Sąsiadek	
Church in Upper Silesia. The 90th Anniversary of Establishing the Diocese of Katowice. Exhibition at the Theological Faculty of the University of Silesia (Katowice, October 2015 – May 2016)	257

Discussions and Reviews

Agnieszka Gołda	
Zdzisław Gębołyś, <i>Bolesław Ciepiera. Monografia biobibliograficzna</i> , Progres Wydawnictwo – Druk – Reklama, Sosnowiec 2015, 263 ss., ISBN 978-83-61919-56-8	265

Eliza Lubojańska	
Janusz Wycisło, <i>Kronika dziejów sanktuarium maryjnego i Piekarni na Śląsku do 1945 roku</i> , Lokalne Wydawnictwo Prasowe „Echo” Sp. z o.o., Katowice 2015, 1407 ss., ISBN 978-83-906556-0-4	271

Reports

Danuta Rebech, Marta Wójtowicz-Kowalska	
<i>Shaping Library Policy: towards PESTEL Analysis</i> . 17th National Conference of Non-public and Public Higher Schools Libraries (Warsaw, November 26-27, 2015)	277
Katarzyna Materska, Jakub Kowalski	
Minutes of the Theological Faculties Libraries Directors Conference (Warsaw, February 23-24, 2016)	287
Joanna Nastalska-Wiśnicka	
<i>Problems of Organization of a Modern Research Library: In the 40th Anniversary of Death of PhD Romuald Gustaw OFM</i> . Report on Conference (University Library of the John Paul II Catholic University of Lublin, February 29, 2016)	295
Fr. Bogusław Dygdała	
<i>Conservation of Old Prints</i> . Training Seminary (Toruń, April 18-19, 2016)	301

Chronicle of the Federation FIDES

Fr. Tomasz Garwoliński	
Minutes of the Board Meeting of the Federation of the Church Libraries FIDES (Warsaw, February 24-25, 2016)	305
Fr. Tomasz Garwoliński	
Minutes of the Board Meeting of the Federation of the Church Libraries FIDES (Toruń, April 18, 2016)	309